

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК
ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ

ГУМАНИТАРДЫК ЖАНА ЭКОНОМИКАЛЫК
ИЛИМДЕР БӨЛҮМҮ

Ч. АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ
ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУ

«ЗАЛКАР АКЫНДАР» СЕРИЯСЫ

БАРПЫ АЛЫКУЛОВ

11-ТОМ

Академик **Абдылдажан Акматалиевдин**
жалпы редакциясы астында

Түзүүчү: *Кадыркул Даутов*

БИШКЕК
«ПРИНТ-ЭКСПРЕСС» – 2016

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-5
Б 25

Кыргыз Республикасында 2014–2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн улуттук программасы боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгынын (2014-ж. 2-июнь, № 119) жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомунун (2015-ж. 6-апрель, № 151) негизинде жарык көрдү.

Басмага Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун Окумуштуулар кеңеши тарабынан сунуш кылынды.

Р е д к е н е ш :

<i>Аеl асәәèää А.А.</i>	<i>l оñää Ñ.Æ.</i>
<i>Аәääәсèää Ñ.</i>	<i>Ñääüеl ä Ö.</i>
<i>Æääel äelää А.Æ.</i>	<i>Ölèöll äèèää È.Ö.</i>
<i>l аdәсüеl ä Ö.</i>	<i>Yдèääää Ä.Y.</i>

Р е ц е н з е н т и : *М.Көлбаева* – филология
илимдеринин доктору

Б 25 Барпы Алыкулов. 11-том. Баш сөзүн жана түшүндүрмөлөрүн жазган /Түз. *К. Даутов.* – Б.: «Принт-экспресс», 2016. – 540 б. («Зал-кар акындар» сериясы)

ISBN 978-9967-12-591-9

Көркөм сөз өнөрүнүн классиги, даанышман ойчул, залкар төкмө Барпынын чыгармаларынын томуна акмаржан тариздүү ашыктык ырларынан тартып, түркүн мезгил, түркүн шарт, түркүн жаш курактарда ырдалган көөнөрбөс туундулары топтоштурулду.

Китеп атактуу ырчы-апыздын эстетикалык казынасына кызыккан бардык окурмандарга багышталат.

Б 4702300200-16

УДК
ББК 84 Ки 7-5

ISBN 978-9967-12-591-9

© КР УИА, 2016
© «Принт-экспресс», 2016

БАРПЫНЫН КЫРЛАРЫ МЕНЕН СЫРЛАРЫ

Барпы – Чыгыш маданиятында чоң орду бар албан кырдуу алп акын. Ал өзүнүн чындап толук алчу энчисин али толук алып бүтө элек. Чындап турчу ордуна да тура элек. Андай бактылуу күндөр дале болсо алдыдан күтүлөт. Кезеги келип да калды өңдөнөт.

Барпы – Аалам менен ойлонуп, Аалам курулушунун сырларын ачып ырдаган даанышман санатчы. Бул жагынан, Чыгыш классикалык философиясынын ири өкүлдөрү менен салыштырып бааланчу феномен.

Барпы – адам табиятын; адамдын жараткыч улуу күчү менен дүйнөнү көрктөндүргөн асылдык сапатынан тартып, кыйраткыч жапандыгына чейин, Улукмандай мээрбандыгынан тартып, кан ичер мыкачылыгына чейин Атантайдай жоомарттыгынан тартып, жер жуткан Карынбайдай сараңдыгына чейин ичкертен ачып, иликтеп берген зор психолог-философ.

Барпы – жарык менен караңгыдан өмүр менен өлүмдөн, оптимизм менен пессимизмден, ый менен күлкүдөн, жанбас махабат алоосу менен тойбос жашоо кумарынан турган бул вапасыз дүйнөнүн өзөктүк байланыш нокотторун таамай кармап айткан тубаса, кемеңгер, көрөгөч.

Барпы – айтыш өнөрүнүн бардык түрлөрүн чегине жеткире кыргыз санжыра тарыхынан тарта

жалпы Чыгыш маданиятынан канчалык даражада кабардар экендигин айкын көрсөткөн уламалыгы менен чыныгы ойчулдук, ийкем тапкычтык универсализм үлгүсүн санат табышмакка чейин көтөрүп чыгышкан нукура алп аңыз-акун.

Барпы – махабат ырларын Чыгыштын Хафиз тариздүү көсөм шайырлары жеткирген бийик деңгээлде ырдаган артыкча уникалдуу талант. Бул жагынан бүтүндөй эле түркий жана арап, парсы тилдеринде сүйлөгөн элдерде өтө сейрек кездешчү асылдык дүйнөнүн нары жандуу, нары таасирдүү үлгүсүн жаратуу менен, өзүнө да узун өмүр берип алган кереметүү бүткөн акын.

Барпы – эки, үч элдин руханий-көркөм дүйнөсүн бир адамдын жандүйнө стихиясына айландырып, Чыгыш маданияты менен кыргыз-кыпчак маданиятын кылдаттап кыйыштырып өндүргөн мөмөлүү дарак кандай ширелүү, кандай даамдуу түшүм берерин тажрыйба жүзүндө дапдаана көрсөтүп кеткен поэзия багваны.

Барпы – терме, үлгү ырларынан баштап сатиралык ачуу саптарына чейин, адам дилин тазартып, ыйман аруулугуна, топуктукка, калыстыкка, акыйкаттыкка ак кызмат өтөөгө өмүр бою чакырып да, ошол үчүн тынымсыз күрөшүп да өткөн нукура элдик таалимчи – педагогдун үлгүсү.

Барпы – кыргыз тилинин алтын хорун түрдүү маани, түрдүү угум, туюмдар менен байытып, музыкалуулугун, мукамдуулугун, ийкемдүүлүгүн артырууга өтө зор салым кошуп келаткан тирүү ишаракеттеги жандуу казына.

Барпы Чыгышта үч миң, Батышта эки жарым миң жылдан бери кагаз бетине түшүп, ырдалып, изилденип келаткан эротикалык дүйнөнүн өзүнчө табиятын ачып берген даана психолог-патолог

жана физиолог акын. Мында да адам жашоосунун бир кыры иликтенет.

Барпы – ким менен болсо да тең турган, кимге болсо да мүлтүлдөбөй, кубулбай өз сөзүн түз айтып, өз талабын түз коё алган, ачуу трагедияга басынып бербеген, эрки күчтүү, көздөгөн мүдөөсүнөн кайтпас, ашкере чынчыл, масштабдуу **личность**.

Барпы – адамдык да, чыгармачылык да **үлкөн тагдыр** күтүнүп, кылымдар менен сынашып жашаган асылдык дүйнөлөрдү жаратып кеткен.

Мына ушул сапат белгилердин баарын даанышман апыздын кийинки кездерде колуңарга тийген эки томдугу менен ушул китебинен табасыңар. Ал эми конкрет изилденип, конкрет далил-мисалдар менен көрсөтүлүп өткөн өзгөчөлүктөрдү менин «**Менин албан кырдуу алп акындын дүйнөсү**» деген көлөмдүү монографиямдан окуп алсаңар болот.

Анда улуу ойчул, апыз менен эркин отуруп эзиллип баарлашсам деген күйөрмандарга да, бул томдун аларга жетишине да ак жол!

Кадыркул ДАУТОВ

Июнь 2016.

ЫР

Ыр дегенде өлөмүн,
Ырды жандай көрөмүн
Ышкылуу сөздү ыр менен,
Ылгап кумдай бөлөмүн.
Ыкылас койдум шул ишке,
Ырдын пири жөлөгүм.
Жөнөкөй сөздү кынадым
Жан эриткен ыр менен.
Барпы көр кошкон экен деп,
Ырдасын жаштар миндеген.

* * *

Ак кымкаптан тон албайм,
Ак күмүштөн сом албайм!
Ар кимди барып бир мактап,
Ары жок ырчы болалбайм!

Кызыл кымкап тон албайм,
Кызыл тилла сом албайм.
Кызыталак бийлердин,
Кызыкчысы болалбайм!

Сүйлөш үчүн тил керек,
Ырдаш үчүн үн керек.
Сөздү сөзгө кынай бил
Маш зергердей чегелеп.
Ырчы болсоң – төкмө бол
Ак жаандай себелеп.

Бууданы болбой замандын,
Булбулу болбой адамдын
Ырчымын деп мактанба.
Талыкпасын кызыл тил,
Карыкпасын коңур үн
Ыр жоргосун чапканда.
Алтынды көрүп алданбай,
Алкымыңдан кармалбай,
Ырдай билгин жакканга.

ЫРДАЙМ

Мен ырдаймын тайманбай
Карегине сайгандай.

Мен ырдаймын шашкандай,
Башаттын суусу ташкандай.

Мен ырдаймын сүрдөнбөй,
Булутту шамал түргөндөй.

Мен ырдаймын тапкандай,
Токойго балта чапкандай.

Мен ырдаймын тизгендей,
Балыктар сууда сүзгөндөй.

Мен ырдаймын токтолбой,
Жээкке толкун соккондой.

Мен ырдаймын сүрөтпөй,
Тартып койгон сүрөттөй.

Мен ырдаймын аябай,
Эки кабат саядай.

Акын Барпы өзүм – шул,
Айта турган сөзүм – шул!

АЙТ, АЙТ ДЕСЕ

Айт, айт, десе ааламды айт,
Аалам алга кадамдайт.
Ар түркүн өнөр чыгарган,
Ааламдагы адамды айт.
Бири күлсө, миңи ыйлайт,
Акыйкатсыз заманды айт.
Байга – бакыт, кедейге –
Шорду жазган каламды айт.
Бул замандын улугу
Жакынын, байды калкалайт.
Кедей барса арыз айтып,
Көргүсү келбей чалкалайт.
Теңсиздикти ушундай
Адам качан талкалайт?!

Тоо музунан бузулуп,
Жер энеден сызылып
Ыпыласты тазалайт,
Дыйканга берип береке,
Жамгыр сепкен керекке
Асмандагы булутту айт.
Пата алгандай кудайдай,
Барды көрсө жылмайган,
Кедей келсе жанына,
Карышкырдай кынжыйган,
Нысабы жок улукту айт.

Жылуу сөздөн тилдөө көп,
Жүрөктөрү зилдөө көп,
Күлгөнүнөн ыйлоо көп,
Күйүт салып кыйноо көп.

Алуу эмес берүү көп,
Ар азапты көрүү көп.
Калктын ичин бөлүү көп,
Көпчүлүктү сөгүү көп.
Көздүн жашын төгүү көп,
Тирүүлөрдөн өлүү көп,
Көнүлү өспөй чөгүү көп.
Айта берсе далай кеп:
Көздүн жашын курутпайт,
Адам муну унутпайт!

Бирди эмес, жүздү айт,
Берекелүү күздү айт.
Үйүр болуп адамга
Илбесин алган кушту айт.
Азга жылуу, көпкө ызгаар
Кычыраган кышты айт.
«Кыш чилдеде иште» – деп,
Томаякты желкелеп
Бай көрсөткөн мушту айт.

Күсөгөгүң табылган
Күндө базар-шаарды айт.
Гүл жадырап ачылган,
Күрмө кийген жашылдан
Жаркыраган бээрды¹ айт.
Эки энени тел² эмген
Кысыр эмди тайды айт.
Ысыгына мээ кайнайт,
Илеби ысык жайды айт.
Байлар чардап бээ байлайт,
Томаякта шор кайнайт.

Отуз күндүк орозо
Олжо берет молдого,

---

¹ А у у ѓ – убаа ааа.

² О а е – ааеау.

Эшен менен кожого.
Ишенбестен ошого,
Акыйкатты ачык айт.
Адамдарга шашып айт.
Айт, айбашы дегенди,
Алдап малды жегенди,
Акыйкатсыз элди жеп
Аш, той берген беренди,
Адамга салгай чэнгэлди
Көргөндөргө анык айт.
Көрбөгөнгө барып айт,
Көнүлүнө салып айт!

Айт, айт десе, чындыкты айт.
Айлыкты эмес, жылдыкты айт.
Ак пейилдүү адамды
Азгыруучу шумдукту айт.
Ачкалыктын айынан
Ач, жылаңач, кулдукту айт.
Багам десең жаныңды
Улуктарга жалганды айт.
Айтам десең чындыкты
Башка кайгы салганды айт.
Өмүр бою эзилип
Уу тырмакта калганды айт.
Уу тырмакта мычкылып,
Эси ооп, талганды айт.
Башыңа түшкөн азаптан,
Куткаруучу балбанды айт!

КҮН

Угуп тургун, калайык,
Күн – өмүрдүн азыгы.
Күндү кошуп ырдаган

Акын Барпы ашыгы.
Мөңгүсү эрип көңүлдүн
Ыр дайрасы ташыды.
Күндүн нуру белгилүү
Күчтүү оттон жаралган.
Күн кубаты бардыктан
Адамга кан таралган.
Күндүн нуру жеткенден
Өсүмдүктөр жан алган.
Буудай өсүп майсалап
Азык болчу дан алган.
Жарык күндүн нурунан
Жан-жаныбар нав¹ алган.
Гүл ачылып, эң сонун,
Булбул куштар сайраган.
Өсүмдүктүн баары өсүп,
Эл кубанып жайнаган.

Жамгырды, сууну жараткан
Чыккан күндүн жарыгы.
Жамгыр, суудан жанданат,
Өсүмдүктүн тамыры.
Күн болбосо көрбөйсүң,
Жарык дүйнө шарыны?
Күндүн нуру болбосо
Суу күркүрөп көбөйбөйт.
Күндүн нуру болбосо,
Өсүп гия² көгөрбөйт.
Күндүн нуру болбосо,
Жан-жаныбар чак болбойт.
Ар бир түрдүү мөмөлөр
Өзү бышып бак болбойт.
Күндүн нуру болбосо,
Дарак өсүп бүрдөнбөйт,

---

¹ Г а а – аҗУе ааааГ і ааГ еаа.

² А е у – °нҗі әҗе.

Тоо жашарып түрдөнбөйт.
Күндүн нуру болбосо,
Чынар өсүп шактабайт,
Дыйкандар буудай каптабайт.

Күн нурундай касиет
Издеген менен табылбайт.
Күндүн нурун мактаган,
Көр Барпы ырчы жаңылбайт.
Бардыгына күн себеп,
Күнсүз дүйнө жаңырбайт.
Чыгыш жактан Батышка
Жүрүп турган – чыккан Күн.
Жарык нуру дүйнөгө
Тийип турган – чыккан Күн.
Суукту айдап, ысытып,
Суунган боюн кызытып,
Күйүп турган – чыккан Күн.
Карыны да, жашты да
Нуру менен кучактап
Сүйүп турган – чыккан Күн.

Болгой ишти бүт бойдон
Өз бетине көчүрүп
Чийип турган – чыккан Күн.
Көпкө пайда жеткирген
Аныктыгы – чыккан Күн.
Асман-жердин арасы
Жарыктыгы – чыккан Күн.
Кыбыраган жандарга
Ал киргизген – чыккан Күн.
Арык малды семиртип
Кан киргизген – чыккан Күн.
Адам менен айбанга,
Өмүрү жок жайларга
Жан киргизген – чыккан Күн.
Кыш чилдеде бушман Күн,

Жай чилдеде душман Күн.
Парандага¹ ар түрдүү
Тил чыгарган – чыккан Күн.
Гүлкайырга эң сонун
Гүл чыгарган – чыккан Күн.
Куштан, малдан, адамдан
Үн чыгарган – чыккан Күн.
Күн кызарып батканда
Жарык жерди түн басат.
Жаркыраган таң атса,
Жандуу, жансыз көз ачат.
Өктөм Күндүн күчүнөн
Өкүм сүргөн түн качат.

Чыккан Күн, менин күнөсүм,
Чыкыроонду сүрөсүн.
Эртең менен болгондо,
Тоо башынан күлөсүн.
Нур канатын талыкпай,
Сапар тартып жүрөсүн.
Миң-миндеген кылымга
Айта келсек, чынында,
Жалгыз өзүн күбөсүн.
Замандар өтү сен калдын,
Адамдар өтү, сен калдын.
Өлбөстүккө ашкере
Түркүксүнбү бир өзүн?
Бүт кубатын нур чачып,
Жерге берген – чыккан Күн.
Мээримин эң сонун
Элге берген – чыккан Күн.
Сени кошуп ырдадым,
Ашкерелеп сырларын.
Калар бекен калкымда
Азбы, көппү ырларым.
Канат кылып өзүнө
Карыбас Күндүн нурларын?

---

¹ Ү а ð а і ä ä – èäí äððóó.

ЖЕР

Ырдын башы ыраакта,
Ыгын бузбай кынапта.
Ыймансызды жазалайт,
Ыпыластан тазалайт,
Ырыс-кешик булакта.
Ыдырабайт адил сөз,
Ыр пайнабы кулакта.

Кутман ырдын санатын
Кураштырып жыйгамын,
Кулагыма куйгамын.
Купуя ойго курчалып,
Кудуретин туйгамын.
Куп келтирип айтпасам,
Күйүп кетээр ыйманым.

Тирүүлүктүн зыйнаты
Тийип турган Күндө экен.
Ар ким үчүн сыр ачпайт
Ачкычтары кимде экен?
Илик салып байкасам,
Иргеп кумдай чайкасам,
Адал, аруу дилде экен.
Адам менен бирге экен.

Айдоочу жок Жел кайда?
Абасы жок Жер кайда?
Адамда дем болбосо,
Азиретке жалынып,
Аягына табынып,
Ак урганың бейпайда.

Суудан аалам пак¹ болот,
Саргайган чөл бак болот.

---

¹ Ү а е – 0аҫа.

Саар кечке суу менен
Саламдашар чак болот.
Саратанда салкын деп,
Сайды бойлоп эл конот.
Суусуз жерге суу буруп,
Суулуу жерге бол конок.

Күн өмүрү жердеги –
Күйүп турган От болот.
От болбосо Жердеги
Орозгериң жок болот.
Отсуз адам өмүрү
Оп тартылып токтолот.

Төгөрөктүн төрт бурчу,
Тирүүлүктүн тиреги.
Амандыкта турбайбы
Ар макулук тилеги.
Жерде жашап, Жерде өлөт,
Жерди пенде билеби?

Абурую ченегис
Абалтан Жер – Энебиз.
Адам уулу болгону
Анда жашап келебиз.
Асылдыгын билбестен,
Адеп менен жүрбөстөн,
Албууттанып кез-кезде
Акараат кылып тебебиз.
Адебин колго беребиз...

Жер болбосо, калайык,
Жандуу, жансыз болобу?
Топтолуп учкан паранда¹
Топон сууга конобу?
Аба, Жамгыр, Шоола, Түн –
Адилет Жердин коногу.

---

¹ ǀ à ð à í à à – è à í à ò ò ó ó.

Жер бетинде Суу да бар.
Жер бетинде буу да бар.
Жан алгычтар чылаган
Жер бетинде Уу да бар.

Жердин бетин тозуткан,
Жаңжал, уруш, чуу да бар.
Жердин Суусу – дары экен.
Жердин Буусу – наары экен.
Жашоолорду жалмаган
Жердин Уусу – заары экен.
Жан бүткөндү мойсогон
Жердин Чуусу – каары экен.

Жерден баары жаңырат,
Жерден баары табылат.
Жетимиш миң макулук
Жерде жүрөт жамырап.
Бирде толсо Жер бети,
Бирде кайра анырат.
Адамдарга бул ырды
Айткым келди тагыраак.

Таштарга таштар сыйылып,
Таштарга таштар жыйылып,
Тоо жаралат турбайбы.
Коктунун ташы тайгылып,
Конушунан айрылып,
Коо жаралат турбайбы.
Эгизине асылып,
Эңишине ташынып,
Эл таралат турбайбы.
Жашоо үчүн аларга,
Жолун издеп табарга –
Жер канагат турбайбы.

Төгөрөктүн топугу –
Төрт такылет¹ турбайбы.
Көк асмадан Жергече
Көрк акыбет турбайбы.
Өмүрлөрдү күл кылган
Өрт капылет турбайбы.

Жетилткен ырдын канатын
Жер-Эне ырдаар санатым.
Жердин тузу бир татым.
Топугу Жердин бүткөндө
Томолонуп жатабыз
Топуракка бир чачым.

Суу көп дүйнөдө,
Сууну да Жер көтөрөт.
Чуу көп дешет дүйнөдө,
Чууну да Жер көтөрөт.
Жерден күчтүү эмне бар?
Жерге сыйын чөгөлөп!

Жер бетинде бейиш бар,
Жер бетинде кейиш бар.
Жер бетинде жыргал бар,
Жер бетинде куурал бар.
Жер бетинде өмүр бар,
Жер бетинде өлүм бар.
Жер бетинде күнөс бар,
Жер бетинде күрөш бар.
Бардыгына Жер түтөт,
Бир кубанып, жүз түтөп.

Жайнайт жазда жашыл чөп,
Жер танабы сөгүлүп.

---

¹ Ò à è ù è à ò – yè àì àí ò.

Жылчык таап булуттан
Жамгыр жаайт төгүлүп.
Жер алдында далай калк,
Жер алдында далай алп
Жатат изсиз көмүлүп.

Датымды ук, Эне-Жер,
Далайларды арыттың.
Далайларды карыттың.
Пейилинди жашырба
Паанасына¹ жарыктын.
Бак-таалайын ачып кой
Байлоодогу карыптын.

Бир чөлкөмдө кум жатат,
Бир чөлкөмдө ным жатат.
Бир чөлкөмдө чым жатат,
Бир чөлкөмдө дың жатат.
Бир чөлкөмдө таш жатат,
Бир чөлкөмдө баш жатат.
Бир чөлкөмдө түн жатат,
Бир чөлкөмдө күн жатат.
Эне-Жердин боору ушул,
Эне-Жердин доору ушул.

Жандуу менен жансызга,
Алдуу менен алсызга,
Ысык менен ызгаарга,
Ыраактагы муздарга;
Айбан менен адамга,
Ар пуркалуу² заманга;
Өлүм менен өмүргө,
Чындык менен төгүнгө;

---

¹ Ү а а і а н Ү і а – ääëäîîñó, ê°ë°ë°ñ¿.

² Ү о ð è а è о ó – ð¿ðä¿¿¿.

Кумдар менен сууларга;
Купуя менен чууларга;
Жакшы менен жаманга,
Адал менен арамга;
Караңгы менен жарыкка,
Карыбаган тарыхка –
Эне болот улуу Жер!
Эге болот сулуу Жер!

АККАН СУУ

Былк этпейт дүйнө чың кеме,
Баарибизге Жер Эне.
Жер Эне терең ким болгон?
Жерден чыккан кан болгон.
Жер бетинде бүткөн кум,
Кумдан ойноп чыккан суу,
Баракалүү дыйкан суу
Барар жерин тапкан суу,
Касиеттүү аккан суу.
Жаратилган баарина
Акыбеттүү аккан суу.

Тувулган жердин баласы –
Такылетин¹ карачы,
Тарбиялуу аккан суу.
Жаңылбай чыккан жолудан,
Жаркырап жердин койнудан,
Жайнап чыккан, аккан суу.
Булак болуп тоолордон,
Кайнап чыккан, аккан суу.

Топуракты намдатып,
Сызып чыккан, аккан суу.

---

¹ 0 a e u e a o – e°dʒi ʒø ääääi i ääi äää.

Жер тагидан¹ аңтарып
Бузуп чыккан, аккан суу.
Эгизден² түшүп пас жакка
Шаркыраган, аккан суу.
Жылгадан түшсө, обону
Шылдыраган, аккан суу.
Чекесинде ар түрлүү
Гүл бураган, аккан суу.

Кесек жатса эритип,
Майда кылган, аккан суу.
Түрлүү элге белгилүү
Пайда кылган, аккан суу.

Аяк-башын билбейсин,
Бирдей кеткен, аккан суу,
Чарчаганын, талганын
Билбей кеткен, аккан суу.

Дүнүйада белгилүү
Алакаттүү, аккан суу,
Сузсаң ада болбогон
Баракаттүү, аккан суу.

Эски болуп бир жери
Сүзүлбөгөн, аккан суу.
Жүз жылдык жолго түз кетсе
Үзүлбөгөн, аккан суу.

Нам³ жеткен жерден гия⁴ өсүп
Дүркүрөгөн, аккан суу.

---

¹ Ò à ā è ä à í – òzází °í , àñòùí àí .

² Ý ā è ç – áèéèé.

³ Í à ì – í ù ì .

⁴ Ā è ÿ – ÷°í , °ñì äzê.

Абазы сүрлүү, жай кирип
Күркүрөгөн, аккан суу.

Аккан суу элге жария,
Чогулса болгон дария.
Эл сугарып көгөрткөн
Зырааты¹, аккан суу.
Жер үстүндө жандардин
Ырааты, аккан суу.

Ар ким ичсе кубанып,
Маза² кылган, аккан суу.
Макүр³ болсо бир жериң
Таза кылган, аккан суу.

Толкуну тоону көчүрүп,
Кыймылдаткан, аккан суу.
Сулуулар сылап чач өрсө
Жымылдаткан, аккан суу.

Сымап менен окшошсун,
Сылыктыгың, аккан суу.
Адамдын жүзү көрүнгөн
Тунуклугун, аккан суу.
Дүнүйөдө белгилүү
Улуклугун, аккан суу.

Жеткен жериң гүлистан,
Шаар болгон, аккан суу.
Кимге керек шол замат
Таяр болгон, аккан суу.
Масалаң терең белгилүү
Баян болгон, аккан суу.

---

¹ Ç ũ ð à à ò ũ – eáðaeéa æaðíî÷ó ááááí ì ááí èää.

² Ì à ç à – ðaòaðòáí óó.

³ Ì à è ç ð – áóeááí ñà ááááí ì ááí èää.

Сен жүргөн жериң баары абад,
Шириндигиң ак набат.
Бүтүлгөн жериң зыраат,
Курулуш түшкөн ыраат.

Ар ким ичсе бир сабап,
Пайда берген, аккан суу.
Ыктыйарин, көңүлүн,
Сайга берген, аккан суу.
Жерден чыгып сызылып,
Жерге берген, аккан суу.
Касиетин көрсөтүп
Элге берген, аккан суу.

Жайы кышы мал ичип,
Семиз болгон, аккан суу.
Барган сайын көбөйүп,
Деңиз болгон аккан суу.

Деңиз суунун бетинде
Кайык жүргөн, аккан суу.
Арасында буластап
Балык жүргөн, аккан суу.
Түрлүү жандар ичинде
Анык жүргөн, аккан суу.

Жээгинде жекендер
Ойноп жүргөн, аккан суу.
Өрдөк, чүрөк тукумдап
Жойлоп жүргөн, аккан суу.
Баарибизге пайда деп,
Ойлоп жүргөн аккан суу.

Кара шагыл кумайды
Жарып чыккан, аккан суу.
Сыртында бар канаты

Балык чыккан, аккан суу.
Ыраатты болжолдоп
Таанып чыккан, аккан суу.

Барып токтор жеринди
Эл билбеген, аккан суу.
Сен болбосон, айбан, мал
Семирбеген, аккан суу.

Жай дагы керек, кыш керек
Сенден пайда, аккан суу.
Касиетиң башкача
Сендей кайда, аккан суу.

Бууңан булут ичкени
Жамгыр болгон, аккан суу.
Бул кызматың эл үчүн,
Мазир¹ болгон аккан суу,
Жаратилип дүйнөдө
Асил² болгон аккан суу.

Терек өсүп көгөрүп,
Чынар болгон, аккан суу.
Гыш пышырып уста урса,
Мунар болгон, аккан суу.
Касиетиң барлыгы
Шунан болгон, аккан суу.

Тоо жыгачы көктөсө,
Арча болгон, аккан суу.
Касиетиң дүнүйөдө
Канча болгон, аккан суу.
Саңа талип дүнүйөдө
Барча болгон, аккан суу.

---

¹l açeð - çeãç.

²Añeë - ðçøçl .

Ар шагыда мөмө алган,
Анжир бүткөн аккан суу.
Кубанышып эл жеген,
Курма бүткөн, аккан суу.
Жер энеден көбөйүп
Шунда бүткөн, аккан суу.

Жумшак бүтүп эзилген
Жүзүм бүткөн, аккан суу.
Анык мөмө тазасы
Анар бүткөн, аккан суу.
Мындан бөлөк мөмөдөн
Далай бүткөн, аккан суу.

Өзөндүү сайдын боюнда
Өрүк бүткөн, аккан суу.
Өз пайданды белгилеп
Көрүп бүткөн, аккан суу.

Аккан суу сенде шарапат:
Ак алма менен нак¹ бүткөн,
Көгөрүп өсүп бак бүткөн,
Көп пайдандан, аккан суу.
Көгөргөн дарак кайналы
Жарашкан бактын майданы.
Ак пакта бүткөн жайдары,
Касиетин абдами²
Бары бүткөн, аккан суу.

Бозоргон чөлдө көгөрүп,
Асили күрүч көбөйүп,
Шалы бүткөн, аккан суу.
Дарбыз, коон палактүү³
Дагы бүткөн, аккан суу.

---

¹ ǰ а е – аеі ооооооі аеѠ ѠѠѠѠ.

² А а а а і е – ааѠеа=а, аæаеѠі еаѠаі аѠ.

³ ǰ а е а е – еі і і , ааѠаѠѠаѠі пааааѠ.

Андалек жыпар бураган
Мураптар арык улаган,
Суу нөөбати¹ бизде деп
Дыйкандар келип сураган.
Арпа, буудай чайлаган,
Дыйкандар алыш байлаган,
Ичкендин баари жайраган,
Абракмат, аккан суу.
Жер энеден таралып
Болду ракат, аккан суу.

Жолдоштугуң Күн менен
Сүйлөшөсүң ким менен?
Күн жолдошуң эритет
Уюлдун калың музуну.
Ай жолдошуң тиктеди,
Аккан суу сенин жүзүңү.

Көргөндүн көөнү кубанган,
Көпөлөк ичип суулаган
Сенин көркүн, аккан суу.
Өзүң менен бир жүргөн
Сенин эркиң, аккан суу.

Макулуктун баарысы
Каны сенсиң, аккан суу.
Айбанат менен куштардын
Жаны сенсиң, аккан суу.

Жер үстүндө мөмөнү
Сен сугарган, аккан суу.
Курт-кумурска, бөй-чаян,
Тең сугарган, аккан суу.

---

¹ | °° á à ò è – êâçãäè.

Эгизги тоонун эрки жок,
Эл болбосон, аккан суу.
Эч ким тирүү күн көрбөйт,
Сен болбосон, аккан суу.
Сенсиз дарак көгөрбөйт.
Шарапаттуу аккан суу.

Ай он беште жык толуп,
Жарык болгон, аккан суу.
Дүнүйө бою ыраатың
Анык болгон, аккан суу.

Жер үстүндө гия чөп
Тамыр алып желпилдейт,
Сени менен, аккан суу.
Буту жок жылан сойлогон
Илбээсин, кийик ойногон
Ала-Тоодон, аккан суу.
Агарып түшсөң шаркырап
Аска зоодон, аккан суу.
Караса көзүң жетпеген,
Карга айланып кетпеген,
Зоо бетинде, аккан суу.
Түрлү жүргөн паранда
Куш четинде, аккан суу.

Сен болбосон бир нечен
Какшып өлөт, аккан суу.
Бүркүт учса алыстап,
Шаңшый өтөт, аккан суу.
Четинде дарак көгөргөн,
Жетпесе какшып көп өлгөн.
Дүнүйөдө эң керек
Кыбыраган жандарга
Тең жаралдин, аккан суу.

---

¹ Ү а д а г а а – ё б ө .

Орус менен мусурман
Тайирлиги, аккан суу.
Эрли, зайып курбунун
Алалдиги, аккан суу.

Түрлү ичер оокатка
Сен керексиң, аккан суу.
Дөө-парилар ичишке
Тең керексиң, аккан суу.

Мөлтүлдөп аксаң бөлөкчө
Түшпөй¹ өткөн киши жок,
Ар күнү сенден бир таам,
Ичпей өткөн киши жок,
Эң пайдалуу, аккан суу.
Жарандардын² жаны – сен,
Жаратылган каны – сен,
Абракмат, аккан суу.

Мака Тилла, Кабанын
Кабры бүткөн, аккан суу.
Канчалык жердин үстүндө
Кыбыраган макулук
Баары бүткөн, аккан суу.
Бул дүнүйөдө түгөнбөйт,
Бир омуруң³, аккан суу.
Асман жерге белгилүү
Шул довурун, аккан суу
Дүнүйөдө эң керек,
Төрт такылет⁴, аккан суу.
Төртөбүндө барабар
Бар акыбет, аккан суу.

---

¹ 0 ʒ ø ʔ ° é – æóóí ááé, eedèí ááé ááááí ì ááí èää.

² Æ à ð à í – æáí áóó ì àèóéóé.

³ Í ì ó ð – ʔí ʒð.

⁴ 0 à é ù è à ò – àʒéí ʔí ʒ èàðì àì òððááí ò°ðò yeàì áí ò.

Бурум-бурум жер болсо,
Буруп аккан, аккан суу.
Колу-буту белгисиз
Жылып аккан, аккан суу.

Баш келиш жериң Күн чыгыш,
Токтолуш жериң Батышта,
Пурсат¹ жок тынчып жатышка.
Аккан суунун белгисин,
Ырдап турам айтышка.
Жер бетинде майда таш
Бетиндесиң, аккан суу.
Күркүрөп аккан шариндан
Суучулдар өтөт сүздүрүп.
Аккан суунун шаанисин
Жазып турам тиздирип.
Четинде кыздар суу алган
Арка чачы чубалган,
Толкунуна кубанган.
Түбүндө жылан сойлогон
Түшүнсөң сендей болбогон.
Түрлү жандар дагы бар
Аранда жүрөт ойногон.
Акылымды жибертсем,
Ар киши күсөп ойлогон.
Жарыглыктын мөмөсү
Ыракат куту, аккан суу.
Кеткен жериң арыктан
Бурум-бурум, аккан суу.
Жер бүткөндө жаралган,
Элден мурун, аккан суу.
Элге ыраат көрсөткөн
Сенин нуруң, аккан суу.
Жер Эне сенин маканиң²

---

¹ Ы б д ñ à ò – óáâëùò, ì °°í °ò.

² М а к а н – мекен.

Жеткирип ырдап атамын.
Таритинди келтирип
Чечилип ырдап атамын.
Ада болбойт аккан суу
Ар канча ырдан мен айтсам,
Көңүлүмдү ачасын
Узактан какшап келетсам.
Жаратылыш жараткан,
«Дүйнөгө керек суусун» деп,
«Дүнүйө бою түгөнбөй
Узак жашап турсун» – деп.

ШАМАЛ

Бүт кыдырган ааламды
Айткым келди шамалды.
Аягы жок, башы жок,
Шамал кайдан жаралды?
Анын сырын чечүүгө,
Жүгүртөйүн санаамды:
Төгөрөктү каптаган
Көлдөн чыгып жүрбөсүн?
Кашык сууга зар болгон
Чөлдөн чыгып жүрбөсүн?
Жандуу, жансыз энеси –
Жерден чыгып жүрбөсүн?

Кармайын десең колу жок,
Сыйрайын десең тону жок,
Минейин десең кому жок,
Арызданып барууга,
Айыбын айтып калууга
Башкарган аны чоңу жок.
Байкап көрсөм башы жок,
Айдардан бөлөк аты жок.

Андап көрсөм буту жок
Айдап жүргөн киши жок.
Жарышканы күн менен,
Жолдоштугу түн менен.
Биле албадым эмгиче
Сыр сурашат ким менен?

Көрүнбөгөн кишиге
Канаты бар шамалдын.
Чакырганда келбеген,
Чакырбаса демдеген
Адаты бар шамалдын.
Түшүнгөнгө өзүнчө
Санаты бар шамалдын.
Куюн болуп кубушкан,
Кудуранып урушкан
Жаңжалы бар шамалдын.
Жаңжалына карабай,
Жаманын жаман санабай
Кардары бар шамалдын.
Айдап жүргөн ой-тоого
Туманы бар шамалдын.
Тоонун ташын уратар,
Ак теректи сулатар,
Начар үйдү кулатар
Куралы бар шамалдын.

Тердегенди сергиткен.
Чөксө көңүл эргиткен –
Акибети шамалдын.
Тоого, чөлгө барабар –
Касиети шамалдын.
Жүрбөй калса көп болот
Асирети шамалдын.

Калкка керек шамалдын,
Калкка белек шамалдын

Бар кызматын айтайын,
Багынтып ырдын шайтанын.
Көзгө илинер түсүң жок,
Бирок, чатак мүнөзүң.
Дениздин суусун терметип,
Көрбөгөндү көрсөтүп
Тоодой толкун түзөсүң.
Толкун менен кошулуп
Жээкти келип сүзөсүң.
Толкун кайтат артына
Бүтүрүп алып мүдөөсүң.
Төгүлбөстөн, сынбастан
Кетесиң кайда сен өзүң?
Кылыч менен чапса да,
Мылтык менен атса да
Бөлүнбөйсүң, шамал сен.
Дүрбү салып көрсө да,
Мерген болуп өңсө да,
Көрүнбөйсүң шамал сен.

Оңунан жүрсө – таң аткан,
Орунсуз жүрсө – түн баскан.
Оомал-төкмөл шамалдын
Чыккан, барган жерини
Издеген менен ким тапкан.
Бороондуу күнү ышкырат,
Болжолу жок иш кылат
Жаандуу күнү шуулдайт,
Дарчани¹ бузуп куюндайт.
Тумандуу күнү түн курат,
Туурдукту үзүп булкунат.

Кышында жүргөн шамалды –
Жокчулук десе эп болот.

---

¹ Æ à ð ÷ à – eí ðaí í aí í ðaí aðeáaa ÷Ùe÷ó èè÷èí áeáé òaèòae
yøèè÷à.

Күзүндө жүргөн шамалды –
Токчулук десе эп болот.
Жазында жүргөн шамалдын
Ачы менен тогу бар.
Жайында жүргөн шамалдын
Жан сергитер ону бар.
Уулуу тили жалмандап
Жылааны бар шамалдын.
Тегеренген чарк уруп,
Уюлу бар шамалдын.

Сыдырым соккон салкын жел –
Келин болот шамалга.
Жайында жанды сергитип,
Жабыкса көңүл эргитип
Үйүр болот адамга.
Айта берсе түгөнбөйт
Айдар аттуу шамалдын
Пайда менен зыяны.
Шамалдан озуп кеткидей,
Самаган жерге жеткидей
Адамзаттын кыялы.
Карап турган калайык
Капа болбос Барпыга
Калып кетсе быягы.

ОТ

Ассалому алейкум,
Ааламдагы адамдар!
Аралыктан өтүүдө
Алда кандай замандар.
Акыл менен ойлонор
Ар нерседен кабардар.

Ыргап көккө канаты,
Ырдап жүрөм санатты.

Бнтызар элге ырдамак,
Брчыларга адатпы?
Бсырап болот кайран сөз
Бдыратса танапты.

Жалындуу Күн, жаркын От –
Жылуулуктун теңири –
Алоосунан ыр курап,
Айткым келди кеңири.
Жар, агайын, туугандар
Жалган дебес кебими.

Күүгө салып нурларын
Күндү мактап ырдадым.
Адамдарга жария
Айттым далай сырларын
Эми,
Ортоңорго саламын
Орошон оттун жыргалын.

Оролуп Күндүн багына,
Отурдум Оттун табына.
Кароомат¹ ойлор көккө учуп,
Келгендей болдум табыма.
Алоосу өчпөй ырымдын
Аksam да сайдын шарына.

Ойлоп-ойлоп отурсам,
Оюмду ойго толтурсам:
Отту чоң күч жаратат.
Андан кийин ааламга
Алоолорун таратат.
Күм-жам болсо дүнүйө

---

¹ Ê à ð í î ï à ò – e à ð à ï à ò.

Күндүн көзүн каратат.
Бүт тириглик Отто бар,
Болбогула арасат.

Жерди жарып чыккан От –
Жан бүткөнгө кутман От.
Зоону жарып чыккан От –
Зоболосу кутман От.
Онго, солго көз салсам:
От жанбаган чоку жок.
Азбарайи¹ ой-тооба,
Атылбайт мылтык оту жок.

От жанивар овлугуп
Буудан чыгып жүрбөсүн?
Орозгерге ылайык
Суудан чыгып жүрбөсүн?
Чыр-чатакты тутантып
Чуудан чыгып жүрбөсүн?
Теңчиликке чакырган
Туудан чыгып жүрбөсүн?

Жар, агайин туугандар!
Жаннатында Күн болбойт.
Очогунда От эмес,
Оттон түшкөн күл болбойт.
Оомал-төкмөл дүйнөдө
От бар жерде түн болбойт.
Оту өчкөндүн үйүндө
Ооз ачкан үн болбойт.

Булутка булут жабышса,
Булутка булут кагышса –
Жарк-журк этет чагылган.

---

¹ А ç á à ð à é è – æaðàðèéáí yáàì .

Жарып өтөт асманды
Жалынга окшоп жагылган.
Дүбүртүнө чыдабай,
Түнүлөсүн жанындан.
Опурталдуу болсо да,
От ошондон табылган.

Жашил гия чыгабы
Жердин табы болбосо?
Эр азамат чыгабы
Элдин камы болбосо?
Күйбөйт жашоо чырагы
Күндүн шаңы болбосо.

Жарык нурда – сулуулук,
Жер тагида – жылуулук.
Кароомати кол жеткис
Күндө, Отто – улуулук.
Оттон сүйүү башталат,
Оттон күйүү башталат.
Сүйүү оту жалындап
Жүрөгүнө баш багат.

От менен жашоо куралат,
Оту жок жашоо кубарат.
От менен дүйнө уланат,
Оту жок дүйнө куланат.
От менен сүйүү төрөлөт,
Оту жок сүйүү тез өлөт.

От менен достук оңолот,
Оту жок достук жоголот.
От менен полот музду өрттөйт,
Оту жок полот сууга өтпөйт.

Жанар тоолор жанганда –
Жаандам¹ түшөт арманга.
Жалын каптап, от каптап,
Жоголот асман дамдамда².
Зилзила жутуп бүт сууну,
Зар болосуң замзамга.

От каары – өрт болот,
Оомат кетип, көрк соолот.
Дабасы жок көк түтүн
Дарактарга бөрк болот.

От жаалы өрт чачат
Орозгерден көрк качат.
Очок күлүн сапырып
Отургансыйт төрт качак.

Отсуз супсур жамалын,
Отсуз пышпайт тамагың.
Ач отура береби
Арзып келген адамың?
Акаарат кылбай жөнү жок,
Алды-артыңды карагын.

Отто болуп жүрбөсүн
Ойдун издеп тапкычы?
Отто болуп жүрбөсүн
Ооматыңдын баскычы?
Отто болуп жүрбөсүн
Орозгердин ачкычы?

Орозгерин каралап
Оттон апаат жаралат.

---

¹Æ a a í a a i – e°ééaí ááááí i a a í eáá.

²Ä à i ä a i – aèð çai àòòa.

Очогуна зил чачып,
Олураят сагалап.
Ооматыңа өрт коюп
Оёт ичин жаралап.

Ошентсе да, туугандар,
От жылытат түнөктү.
Ойлогонго жетсин деп,
От жылытат тилекти.
Оожалып иши кетсин деп,
От жылытат жүрөктү.
Ооруга даваа болсун деп,
От жаратат мүрөктү.

Кадимкидей оттун да
Жан көрбөгөн багы бар.
Ойрондотор, сүйүнтөр,
Он, тескери жагы бар.
Адамдардын багына,
Ар бир күндүн таңына
Аруулуктан шам жагат
Алоолонгон жанывар.

Окшоштуруп ыраңын
От менен Отту улагын.
От жылытат ар убак
Ордолуу үйдүн турагын.
От аруулайт ар убак
Орозгердин булагын.
Ошол кезде, туугандар,
Өмүрлөрдөн өмүргө
Өчпөй жанат чырагың.
Бул насыят конбосо,
Бексө акылың толбосо,—
Барпы көрдөн сурагын:
Өчкөн отуң күйгүзөт,
Өз пайдасын тийгизет.

«Оомал-төкмөл дүйнөнү
От жараткан, От алат.
Желге минип желпинип
Жер бетине чаң салат.
Ошол кезде ааламда
Обо толгон чок калат.
Бардын баары түгөнүп,
Бардык жакта жок калат».
Деп айтышат молдолор.
Тозок толгон От имиш,
Токою жок корголор...

Ишенем Оттун каарына,
Ишенбейм Тозок каарына.
Ишенем Оттун өзүнө,
Ишенбейм молдо сөзүнө.
Ошолор калпты сүйлөйбү?
Ошолор Отко күйбөйбү?
Чырмалса көп эл кейишке,
Чыгабы алар пейишке?

Оттуу кезде курагым,
Отто менин турагым.
Оронбостон ызгаарды
Отту көздөй жыламын.
Орундатам өлгөнчө
Оттун салган сынагын.
Оттон алып кубатты,
Отко таазим кыламын.

Жагылуу От, жаркын От –
Жылуулуктун теңири.
Алоосунан ыр курап,
Айтып өттүм кеңири.
Жар, агайин, туугандар
Жалган дебес кебими.
Өзөк кылдым ырыма
Өчпөс Оттун демини.

АДАМЗАТТЫН БАЛДАРЫ

Адамзаттын баласы,
Кырк күндө кызыл кан болот.
Үч ай, үч күн болгондо,
Энендин ичи дам болот.
Төрт айда бадан¹ дан бүтөт,
Беш айга кадам койгондо,
Эт тарткандай жан бүтөт.
Алты айда анык билинет
Тогуз ай, тогуз күн,
Тогуз саатта,
Жер жүзүгө түшөт.

Ырыскынды насибинди
Эл ичинде бүтөт дейт.
Түшөсүн жерге чыркарап,
Чангалинда ырыскың
Жер жүзүгө тыркарап,
Тирик жүрсөн тересин.
Ыйлап жүрүп көнөсүн.
Адамзаттын баласы,
Ырыскың таман болгондо,
Салганын шондо көрөсүн.

Эне-атасы сүйүшөт,
Камига² жетип күлүшөт.
Экисинде эс кирет,
Үчкө жашы жеткенде,
Эркелеп, күлүп эчкирет,
Ата-энеси угат дейт,
Чулдурап тили чыгат дейт,
Ата менен энеге

---

¹ Аааааааа – аааааа, аааааа.

² Эааааааа – оаааааааааа.

Шондо керек кубат дейт,
Ата-энеси эңсеген,
Беш жашарда белсенет,
Алты жашта аты бар,
Акыл ойлоп теңшерет.
Жетисинде жетилет,
Сегиз жашта серпилет.
Тогуз жашта торолот,
Он жашында оңолот.
Атадан бала калбаса,
Орду менен жоголот.
Он жашарда октолот,
Агайныга жоктолот.
Он беш жашка жеткенде
Боло турган азамат,
Өз элиге баш болот.

Болбой турган борбуйсуз
Жыйырмада жаш болот,
Көңүлү катык таш болот
Балам жаман чыкты деп,
Атанын көөнү гаш¹ болот.
Жыйырма беште жык толот,
Бедеги² менен нык толот,
Отузга жашы жеткенде,
Оюндан көңүл кайт болот.
Кырка жашың жеткенде,
Кыз чырайың кеткенде,
Кылобуң тайып мокойсун.
Эр ортону элик дейт,
Эр эликке жеткенде,
Бир чемеге келдик дейт.
Паришта улук, шайтан күч,

---

¹ Ǻ à ø – èüææèàð, é°çè è àèðóó.

² Ǻ à à à à è – àè-èè÷ç, ááááèè.

Байгамбар жашы алтымыш үч.
Алтымыш үчкө киргенде,
Эгинен тиш кетет,
Энкейсең белден күч кетет.
Жетимишке киргенде,
Жер таянып туралбайт,
Жемик кабин уга албайт.
Сексен төрткө киргенде,
Миң айдын жүзүн көрөт дейт,
Наристе катар болот дейт.
Токсондо анда токтолот,
Орду менен жок болот.
Өлүм жакын коркконго,
Узак өмүр жаш көрсө,
Араң жетет токсонго.
Өлүм нөөват¹ бир башка
Анданам узак жашаса,
Анда жетет жүз жашка.
Чачырап чеки сүйлөбө,
Жан карындаш, курдашка,
Миңге кирсең Лукмандай,
Адамды жолдон чыгарып,
Ыманы жолдо калсын да.
Балаң калса мал табат,
Катының калса эр табат,
Султан боюн жер табат.
Калган көңүл чыккан жан
Издеген менен ким табат.
Бул дүнүйө армандуу,
Кыз келет да, кыз кетет.
Тирүүбүндө тобо кыл
Өлгөндө панда суз кетет.
Бейажал ажал мүрт кетет.
Өлүм түшкөн пенденин,

---

¹ | °° à à ò – êâçâê.

Жүрөгүнөн мус¹ кетет.
Калганыңды сыздатат,
Как жүрөктү муздатат.
Кабагыңдын ортосу
Кашында жүрөт, бул өлүм.
Пармана болуп айланып
Башында жүрөт, бул өлүм.
Эки жакка козголбой
Танинда жүрөт, бул өлүм.
Быркылдабай бир жакка,
Жанинда жүрөт, бул өлүм,
Эки колду аркага,
Кайрып кетет, бул өлүм.
Элиң менен журтуңдан
Айрып кетет, бул өлүм.
Бардыгынан дүйнөдө
Балбан болот, бул өлүм.
Балдарына белгилүү,
Арман болот, шул өлүм.
Өлүмдөн киши качпайсың,
Үйүңдү таштап баспайсың.
Ажалсыз киши өлбөйсүң,
Ар балааны көрбөйсүң.
Менменсисең мээнет бар,
Зор зынкапга собол бар
Каарлансаң казан бар,
Карангы көрдө азап бар.
Тууганың таппай болот зар
Туугансыз адам болот кар.
Өлүк менен тириктиң
Абийрин жапкан адал мал.
Кайда жүрсөң темселеп,
Азапка калган алтын жан.
Агайиндер кулак сал,
Чоң кишинин тилин ал.
Адамзаттын баласы

---

¹ ἰ ὀη – εὐαγγέλιον, εἰς τὴν ἀπόστολιν.

Өлгөндө көзүң жумулуп,
Жаның кетет кубулуп.
Напасың чыкпайт буулуп,
Нечен ишти көрөсүң,
Энеден бала туулуп.
Чынырганың ол күнү,
Эч кимге жетпейт угулуп.
Кара жердин турпагын,
Жатасың панда сугунуп.
Теректей боюң теңселип,
Жазданат жерге жыгылып.
Өлүм келет бир башка.
Бир жашардай жүрбөйсүң,
Бир жаштан кеттиң билбейсин.
Эки жаштай жүрбөйсүң,
Элинден кетсең билбейсиң.
Үч жашардай жүрбөйсүң.
Үйүндөн кетсең билбейсин.
Төрт жашардай жүрбөйсүң,
Токтоосуз кетсең билбейсиң,
Беш жашардай жүрбөйсүң,
Беш-бештен кеттиң билбейсиң.
Алты жаштай жүрбөйсүң,
Айлыңан кетсең билбейсиң.
Жети жаштай жүрбөйсүң,
Жер жастансаң билбейсиң.
Сегиз жаштай жүрбөйсүң,
Сенделгениң билбейсиң.
Тогуз жаштай жүрбөйсүң,
Тобундан кетсең билбейсиң.
Он жашардай жүрбөйсүң,
Оонаганың билбейсин.
Бирибиз эмес баарыбыз,
Танга¹ мээнат бүтүргөн
Топурактан танибиз.
Олда ширин жанибиз.

---

¹ 0 a í a a – a a í a a a.

Өлүм парча башында,
Өлбөсүн жигит жашында,
Калбасын аяк астында.

АДАМ

Опаасы жок жалганда,
Он сегиз миң ааламда
Амир берген жараткан
Азирети адамга.
Айткым келди адамды
Азиз башым аманда.
Ар макулук тагдыры –
Абалы дөөтү каламда...

Азирет деп айтканым –
Амирвар¹ деп жатканым:
Адам баарын башкарат
Адам баарын аткарат;
Адам баарын катка алат
Адам баарын тапка алат
Адам баарын көндүрөт,
Адам баарын өндүрөт.
Адам баарын үйрөтөт,
Адам баарын сүйлөтөт,
Адам баарын бүрдөтөт,
Адам баарын гүлдөтөт.
Аалам менен төрөлүп,
Аалам менен бирге өтөт.

Азирети деп айтканым –
Амирвар деп жатканым:
Адам гана тил табат,
Адам гана дил табат,
Адам гана гүл тагат,
Адам гана үн табат.

---

¹ А і е ð ä å ð – °ēļī , áàøéàðóó÷ó, æàððàóó÷ó.

Агымы менен ааламдын
Адам гана бирге агат.

Азирет деп айтканым –
Амирвар деп жатканым:
Адам улуу жаамидан –
Ажаандарды багынтат.
Адам жылуу жаамидан –
Алоосуна кабылтат.
Адам сулуу жамидан –
Ашыгларды сагынтат
Адам жарык – билгенге,
Адам табыш – билгенге.
Адам канык – билгенге,
Адам тарых – билгенге,
Адам гүлгүн – билгенге,
Адам күүгүм – билгенге.
Адам тапкыч – билгенге,
Адам ачкыч – билгенге.
Адам акыл – билгенге
Адам накыл – билгенге.

Ааламда адам бар үчүн –
Адам барын билебиз.
Ааламда адал бар үчүн –
Арам барын билебиз.
Ааламда ажал бар үчүн –
Араан барын билебиз.
Ажал жетип, күн бүтсө –
Ачып жерди киребиз.
Ага чейин жалганда
Адам болуп жүрөбүз.
Ак-каранын ичинде
Ар кыл өмүр сүрөбүз.

Азирет деп атканым –
Амирвар деп жатканым:

Адамды кудай тааныбай,
Адам тааныйт кудайды.
Адам гана өстүрөт
Ар кыл гия, буудайды.
Алла-таала жаратпай,
Адам гана жараткан
Ачты, токту, кул, байды...

Ыймандуу адам – чырагым,
Ыбаадат, сажда кыламын.
Ыкылас коюп бул ишке
Ыр аркагын чубадым.
Ыдыратпай бир сөзүн,
Ырды ырга уладым.
Ырас айтпай, калп айтсам,
Ырга жетсин убалым.

Адам деген күлдүргүч,
Адам деген бүлдүргүч.
Адам деген кыйраткыч,
Адам деген ыйлаткыч.
Адам деген бүтөгүч,
Адам деген түтөгүч.

Адам менен, ыр да бар,
Адам менен чыр да бар.
Адамзаттын өзүндө
Ачыла элек сыр да бар.
Алыкулдун уулунда
Адамдарга карата
Айта турган сын да бар.

Ыкыбалын адамдын
Ырдап жүргөн адаммын.
Өрү чыкпай ишимин
Өксүп жүргөн кишимин.

Кабар алсам ааламдан,
Кабар алсам замандан:
Адам чыкпай айбандан,
Айбан чыгат адамдан.

Адамдын болот бүркүтү,
Адамдын болот үкүсү.
Адамдын болот күлүгү,
Адамдын болот үлүлү.
Адамдын болот сырттаны,
Адамдын болот чычканы.
Адамдын болот булбулу,
Адамдын болот кузгуну.
Адамдын болот атаны.
Адамдын болот жапаны.

Жакшыны жакшы деп айтат,
Жакшылык ишин төп айтат.
Жерге-сууга тийгизбей
Жаангер жагын көп айтат.
Жакшылык ишин тоспойлу,
Жакшылык ишин коштойлу.
Ашкере болсун жалпыга,
Айбандык жагын козгойлу.

Төөсү жокпу адамдын
Тоодой жүктү артыңан?
Чөөсү жокпу адамдын
Чөлдө андыган артыңдан?

Канды көрсө жаланган
Карышкыр жокпу адамдан?
Бардыгына кол салат
Батаа алгансып ажалдан.
Миңди кырып, бирди жейт,
Малыңды сакта тажаалдан.

Айбандын келчү күлкүсү
Адамдын жокпу түлкүсү?
Бирөөгө көзүн жайнатат,
Бирөөгө тилин сайратат.
Бирөөнүн шорун кайнатат,
Бирөөгө дүмүн¹ карматат.
Бүрөөлөргө каткырат,
Бирөөлөрдү шаштырат.
Бир заматтын ичинде
Бир тууганды жат кылат.

Мазасы жок ишинин
Маймылы жокпу кишинин?
Макурөө жерин кашылайт
Мизи менен тишинин.
Дурус дешке – түрү жок,
Дүмү жаргак түгү жок.
Бирде бакка бекинет,
Бирде бакка секирет.
Кийинтип койсо уят деп,
Көз көрүнөө чечинет.
Жашоодо муну көрөбүз,
Жек көрүп ичтен сөгөбүз.
Теңирдин салган иши деп,
Тез эле буга көнөбүз.

Эшигин ачкан арамдын
Эшеги жокпу адамдын?
Өргө айдаса – чыгынат,
Өзү эле сазга тыгылат.
Азыраак болсо арткан жүк
Айкырып жолго жыгылат.
Айкырыгы таш жарат,
Азабы шондо башталат.

---

¹ Ä ĺ ĺ – ёёёёё, ё°÷ĺё.

Күндү көрсө – күйүнөт,
Күлдү көрсө – сүйүнөт.
Оонап алса ошого –
Оюн салып жүгүрөт.
Айкырык менен кыйкырык –
Айылдын ичи бүлүнөт...

Мүлжүгөн мизин ишинин
Митеси жокпу кишинин?
Мокосун деп тезирээк
Маңызын тешет тишинин.

Чырга салат билдирбей,
Чону менен кичигин.
Жай чилдеде кийгизет,
Жамандыктын ичигин.
Антарса да миң жолу
Ак жери болбойт ичинин.

Жарыя кылбас келгенин
Жыланы болот пенденин.
Жутуп коёт тапканын,
Жылас кылат чакканын.
Жеткирбөөгө, умтулат
Жерге күндүн аптабын.
Жылтыраса сыртынан
Жан курбум деп бакпагын.
Алып жүрөт жанына
Ажалдын уулуу чакмагын.
Адамдан чыгат айбандар,
Ааламга ченгел жайгандар,
Арылта албай буларды
А дүйнө кеткен пайгамбар.

Бүт агайин, туугандар,
Белсенип белин буугандар,

Эсирип айбан болгонду
Эл ичинен куугандар,
Аз болсо да көптөй көр –
Адамды айттым баянын.
Аруулуктун жолуна.
Асыл башым саямын.
Алып жүрөт жетелеп,
Аса-муса таягым.

Жамандыкты, жакшылык
Женип турат, адамзат.
Терс аякты арадан
Терип турат адамзат.
Кишиликтен кеткенди
Көрүп турсун адамзат.
Бейжайлыкты беш убак
Бөлүп турсун адамзат.
Өмүр гүлү соолубай,
Өнүп турсун адамзат!

Адам барда – адам бар
Адам барда – заман бар.
Адам барда – эл да бар,
Адам барда – мен да бар.
Адам – жашаш жаркыны,
Адам жазат жарпымы.
Азгырбаса арамдык
Адамдарга тартамын
Акындыктын салтыны.

АДАМГА БЕРГЕН ӨНӨР ИЛА¹

Эч кимге вапасы² жок өткөн дүңйа,
Адамзат топурактан болгон бина³.
Жаратылыш адамзатка берген ила,
Өнөрдү токтото албай айтам сыйра⁴.
Эсептүү өткөрөбүз жазды, кышты,
Адамдын иласини муннан билгин;
Абада учуп жүргөн туткан кушту,
Айланып учкан шумкар торго түштү.
Канаттуу учуп жүргөн карчыга куш
Адамдын иласыдан колго түштү.
Тор тоскон саяпкердин тура касми⁵,
Учкан куш торго чапкан курган напси,
Саяпкар байлап койгон каптар тири,
Кезеңде пайлап жатат күнү-түнү.
Бекемдеп чуктап алат туткан күнү.
Өзүгө үйүр кылат куштун өзүн,
Кыл менен тепчип коёт куштун көзүн.
Адамдын иласини айткан сөзүм.
Өзүгө үйүр кылат жаныбарды,
Таптады, илбесинге шилтеп салды.
Өрдөктү, тоодакты да ол куш алды,
Казанга жык толтуруп гөшүн салды,
Сүйүнүп мүлүшкерлер гөшкө канды.
Карчыга кушка илбесин болгон азык,
Капшытка каккан туур бекем казык.
Залалсиз учуп жүргөн илбесиндер
Күнасиз булар кылган кимге жазык,
Мисалин айтип турам ырга жазып.
Ол кушту жакшы көрүп жагоо таккан,

¹ È è à – 0í °ð, àéèà-àì àè.

² Ā à ĭ à ñ Ū – òçá°èçèñçç, òí èòí î ñóç àààá ì ààí èàá.

³ À è í à á î è ó ó – æaðæéóó.

⁴ Ñ Ū é ð à – ààøðáí àyè.

⁵ Ê à ñ ì è – èáñèì .

Жанибар учкан шумкар эрди баккан.
 Адамдын иласына тан беремин,
 Талаада шум түлкүгө койгон капкан,
 Терисин телпек кылып элге саткан
 Иласыз эндей киши үйдө жаткан.
 Адамдын иласыны айтсам узак,
 Канаттуу парандага койгон тузак.
 Паранда учуп келип конот ылдам,
 Тузактын сыйыртмагы бекем кылдан.
 Акундар ыр маанисин айттип кошкон,
 Талаада качып жүргөн кайберендин
 Аңчылдар аста пайлап жолун тоскон,
 Өтүүчү кайкы белге торун тоскон.
 Аюуду аңдып жүрүп кармап алган,
 Башыга занжыр менен нокто салган.
 Аюуду асыраган, жакшы баккан,
 Овзудан өткүр тишин койбой чаккан.
 Адамзат ила менен кылган оюн,
 Аюуда айласы жок салган моюн.
 Жетелеп кыштактарда жүргөн басып,
 Адамга залал кылбайт, овзун ачып.
 Адамдын үйрөткөнүн аюу ойнойт,
 Адамзат азат кылып ону койбойт.
 Сүткордой ойноп жатып жерге сойлойт,
 Адамзат ила менен тапкан дабгир¹
 Токойдон колго түшөт сары маймыл.
 Маймылдын эси дарди жүргөн эшек,
 Эшекке минип ойнойт маймыл тентек.
 Учкашып ойнормун дейт болуп келин,
 Адамзат ила менен сүрткөн желим.
 Көчүгүн чыгаралбай болот банда,
 Адамзат ила менен тутуп алды,
 Көргөндөр бул өнөргө айран калды.
 Кол менен берсең жеген сынык нанды,

¹ Ä ä ä ä è ð – äéëä ääääá í äáí èää.

¹ Ä ä ð – äääí ääñóó, íþí é°ðä°ççç ç÷çí ðaððçèääí çÜì .
 xÜäÜøðà °í °ð èaðððç ñáí äéääí .

Шыргыйга чыгып ойнойт курган дарды².
Ол маймыл ийлап айтат кимге дардин,
Адамзат муну ойнотуп, падарка алды.
Талаада ойноп жүргөн аюу, маймыл –
Экөбү кутулушка таппайт дабгир.
Экөбү арман менен ийлап калды,
Кайберен адамзатка болду банди¹.

Ырдадым эшиткенге сөзүм накыл,
Адамды адаштырат шайтан бакыл.
Өнөрдүн бир жолдошу адамда акыл,
Бөлүнбөйт бир-бирине турат жакын.

Күн чыкса ааламга болот жарык,
Суу менен тирилиги жүргөн балык.
Ырдасам тарихини узак санат,
Балыкта жаргак сыяк болот канат.
Муну да адамда ила тутуп алат,
Темирден кайырмакты сууга салат.
Учуга сөөлжанды илип барат,
Муну да балык баатыр соруп калат,
Тамактан курч кайырмак илип калат.
Жанибар кутулалбайт муннан кетип,
Алкымдан калат темир өтөт тепчип,
Балыкты курук жерге бургайт серпип.
Суудагы балык элге болот жемиш,
Адамдын иласыны муннан көрүш;
Балыктын жүргөн жери суудагы ирим,
Илалуу адам тутат гөшү ширин.
Адамга жаратканда берген өнөр,
Өнөрдөн адамзат да пайда көрөр
Өнөрлүү эр жигиттин иши жөнөр,
Ишидин раатыны² киши көрөр.
Чебердеп сулуу жубан тигет чарчы³,

¹ Á à í ä è – ææÛí , áàø èéäè, ¿èð°í ¿í èíéóí èaðàí èäèäÛ.

² Ð à à ò – í äéää.

³ × à ð ÷ Û – yðèàèòàð ááèää ááèèàí æ¿ð¿¿ ¿÷¿í æàñàèääí æíí-
èøè ñÛì àè ñàèí àèòò àòþì .

Өнөрдүү эр жигиттин кетет даңкы.
Ишинен элге тайин болот паркы,
Устанын белгиленет элге аты.
Өнөрдүү султан жигит кылат жумуш,
Сынбаган сом темирден кылат кылыч.
Кылычтын булгарыдан кайыш кыны,
Шилтесе башты кеспей койбойт чыны.
Кылычтын мизи өткүр мүйүз сабы,
Мизиге курч байлаган кесер табы.
Адамдын чоң өнөрү соккон кылыч,
Кылычка эч бир нерсе кылбайт туруш.
Кылычтын бир шериги болот найза,
Адамдын өнөрдөн болот пайда.
Сөөктөн тепчип өтүп кылат майда,
Өнөрсүз раатка жетмек кайда.
Адамзат өнөр менен мылтык соккон,
Эч бир жан кутула албайт аткан октон.
Ок тийсе так жүрөктөн калбайт бүтүн,
Тарс этсе буркураган чыккан түтүн.
Бул сөздү ырдап турган элге маани,
Мылтыктан ок чыгарган күштүү дари.
Болжолдон жазбай аткан мерген шаңы.
Мергендин мергендиги элге жары.
Бардыгын сого турган жарак балка,
Жыгачты кесе турган теше, балта
Өнөрдү ырдап жүрдүм элге канча,
Жараткан өкүмү бар, өзү пааша.
Өнөрлүү таштан согот тегирменди,
Көпчүлүк баари кубат жеңилгенди,
Кекенген душман сойбойт эңилгенди,
Адамзат көтөрө албайт семиргенди.
Ким болсо майин болсо тапкан акыл,
Акылдан эч айныбай жүрсөң такыр,
Жакшынын айткан сөзү көпкө макул,
Жамандык жолдо жүргөн болот жакыр.
Өнөлүү уста салат сындап сарай,

Жакшынын пайдасы бар элге далай.
Жамандар душманыга болот малай,
Бул ырды терме менен айттым калай.
Жакшынын туткан иши болот белен,
Акылдын ойлогону узак, терен.
Ушактуу сөзгө кирбей жүрө берет,
Акылдуу жигит болот өзү кенен.
Бул сөзүм ада болбойт айткан менен,
Эч киши пайда таппайт жаткан менен.
Ажалдан кутулбайсың качкан менен,
Шамалды жыгалбайсың аткан менен.
Дарыяны бөлалбайсың кечкен менен,
Булутту туталбайсың жеткен менен.
Айтишсаң жеңалбайсың чечен менен,
Калпасы ээрчип жөнөйт эшен менен.
Жорток ат тең жүралбайт жорго менен,
Илимсиз теңалалбайт молдо менен,
Турумтай зор келалбайт кыргый менен.
Жөн чымчык теңелалбайт булбул менен.
Көк кептер бирге жүрбөйт карга менен,
Чайкоочу алакати соода менен.
Жамандын кылган иши коога менен,
Жакшы адам женип кетет тобо менен.
Темирдин от алышы көрүк менен,
Азилдеп сөз сүйлөшкө жөнүк менен.
Тириктер сүйлөшалбайт өлүк менен,
Өлгөндөр жалгыз калат көмүш менен.
Караңгы үй жарык болот чырак менен,
Угасын түрдүү сөздү кулак менен.
Ирмейсиң таам жейсиң илап менен,
Жакшы аттын баасы эгиз сыяк менен.
Алтындай башың көркөм чачың менен,
Мандайың турат сындуу кашың менен.
Жагасың көпчүлүккө ашың менен,
Конушу бир жүрбөгүн бакыл менен.
Ырдадым шу сөзүмдү накыл менен,

Ойлонуп нечен ишти акыл менен,
Кайырды бере берсең колун менен,
Акылды туура билгин оюн менен,
Бурулуп жаман жерге барам дебей,
Жүрө бер туура басып жолун менен.
Мен дагы сен барабар кишимин деп,
Кармашпа бак-таалайлуу чоңун менен.
Казандын тириглиги тулга менен,
Жолдош бол ак көңүлдүү мурза менен.
Көппөгүн колундагы малың менен,
Чырт болбо койнундагы жарың менен.
Кире бер жакшы жолго талим менен,
Сыр айтып бирге жүрбө залым менен.
Сүйлөшкүн илими бар алым менен,
Күрөшпө кара көңүл чаным менен.
Жакшыга кызмат кылгын жаның менен,
Келгенди мейман кылгын жайың менен.
Наныңды бөлүп койбо чайың менен,
Чыракты куру койбо майың менен.
Дасторкон сала берсең ошат менен,
Ар качан сен болосуң изат менен.
Ич качан кам болбойсун кызмат менен,
Овкатты бирге жегин үлпат менен.
Бирөөгө сөз сүйлөбө кыйпат менен,
Ишинди бүтөп кеткин сыпат менен.
Жамандар жан чыгарат шылтак менен,
Душманды ур көзүгө турпак менен.
Азилдап шака жебе тентек менен,
Кийгенде баш савлати телпек менен.
Кашаң ат ылдам жүрөт камчы менен,
Жакшы адам элде болот даңкы менен.
Ар киши өтүп кетет касми менен,
Сопулар эсеп алат тасби менен.
Урулар колго түшөт напси менен,
Жаман жар иши бүтөт ойнош менен,
Эр жигит душман болбойт жолдош менен,

Айу чоң теңалалбайт жолборс менен.
Куу бөрү алышалбайт кабан менен,
Күч жетпей бел кармашка палбан менен.
Ырыссыз сөз сүйлөбө жалган менен,
Өмүрүн түгөп кетет арман менен.

НАПСИ

Ар кимдин өзү менен келет касми¹
Жаралып кошо бүткөн бирге напси.
Напсини абдан тыйып жүргөн жакшы,
Адашып жаман жолго кирген напси.
Көңүлдү ар тарапка бурган напси,
Токтонуп туралбаган курган напси.
Ашыгып отко, чокко урган напси.
Токтобой ар тарапка кылган напси.
Ашыгып жанга залал кылган напси,
Алтынды жерге жатса, алган напси.
Азапты артык бизге салган напси,
Коркпогон эчтемеден палбан напси.
Көз менен көрүп калса, жеткен напси,
Көңүлдү жолдош кылып кеткен напси.
Бекинип, качса кууп барган напси,
Арылып ада болбос арман напси.
Арамды, алалды да жеген напси,
Алганды аш кыламын деген напси.
Өз турса жатка көңүл бурган напси,
Качкандын аркасынан кууган напси.
Напси үчүн алтын башым калган ойго,
Напси үчүн куш айланып түшкөн торго.
Бул напси кимге болсо болгон жолдош,
Напсини токтотмокту ар ким ойлош.
Чыгардың бир неченди напси жолдон,

---

¹Êãñì è - ì ù í °ç.

Сыйманып бекем тутуп алдың колдон.
Напсиң тый тууру басып өткүн жолдон,
Чыгаргын жамандыкты билип ойдон.
Напси үчүн карышкырды баскан капкан,
Бул напси балелерге көптү тарткан.
Напси үчүн дары жеген суусар, түлкү.
Бул напси көрүнгөнгө кылдың күлкү.
Напси үчүн кайырмакка түшкөн балык,
Напсинин залалы бар, билсин анык
Ырдасам ада болбос узак тарых.
Напси үчүн колго түшкөн учкан бүркүт,
Бул напси алтын жанга болгон түйшүк.
Напсини тыркыраса жыйалбайсың,
Напсини байлап эч ким тыйалбайсың,
Напсиң жок кыбырабай жүрө албайсың.
Напсим деп бака тутуп сорот жылан,
Напсинин үлгүсүнү билгин шуннан.
Напси үчүн түндө чыгып талайт бүргө,
Бул напси зороёсуң күндөн-күнгө
Напси үчүн жаталбайсың бир күн үйдө.
Напси үчүн канды сорот соно паша,
Напсинин убарасы бизге канча,
Напсинин элэкатин ар ким көрөт,
Напсини тыя албастан нечен өлөт.
Бул напси ылгай албайт жатты, өздү,
Уялбай көрүнгөнгө айтты сөздү.
Өзүгө жолдош кылып сүйөт көздү.
Бул напси чыркыратып жанды кыйдын.
Көңүлгө нечи бикир, ойду жыйдын.
Бирөөдөн зорлук кылып жесем дейсин,
Бербесе азыр башым кесем дейсин.
Напсим сен туушканга кылдың араз,
Напсини ар ким сүйүп кылбаң аваз.
Напси үчүн падышалар болгон карып,
Каарлуу калың элге жэбыр салып.
Напси үчүн казыларың жеген пара,

Жегени өз башыга болгон балэ.
Жалганчы жансиздардин жүзү кара,
Напси үчүн ата-энеден кечкен бала,
Бул напси тыйылганын жоктур жана.
Напси үчүн ата-энеден кетти кызын,
Бир-биринин көрүшпөй өттү жүзүн,
Напсини ырдап, жазып турдум бүгүн.
Напсинди бекем тыйып кылсаң шүгүр,
Тартипта эдэп сактап өзүң бүгүл.
Бул напси дүнүяга кылат кызык,
Напсини ар ким тыйса, ошол түзүк.

ЭР ЖИГИТКЕ СЫН

Эр жигиттин жакшысы
Сөзүндө болбойт жалганы.
Оймок ооз, кумар көз,
Өзүнө тентуш алганы,
Ичинде калбайт арманы.
Эр жигиттин жакшысы
Кеңешин элге билгизет,
Барака¹ – пейил киргизет,
Элине пайда тийгизет,
Артык доор сүргүзөт.
Жигиттердин жаманы
Айылдашын күйгүзөт.
Күндө чатак көп кылат,
Жаш башын мурда карытат,
Жакындарын кайитат².
Түйшүктү катуу көрсөтөт,
Ачуусу келсе булкунат,
Айылга күндө чыр кылат.
Көрүнө залал³ тийгизет,

---

¹ Á à ð à ê à – ááðâêâ.

² Ê à é è ò à ò – êâéèòâò.

³ Ç à ä à é – çüüí .

Көп адамды күйгүзөт.
Карды тойсо мардандайт¹,
Мактап койсо аз гана,
Көчөгө батпай дардандайт.
Тойгон күнү шаттанат,
«Оңой оокат кылам» деп,
Аялына мактанат.
Эр жигиттин жакшысы
Элдин ишин тууралап,
Жылдан жылга чыйралат.
Кишиге кылбайт кыянат,
Өзүнөн улуу кишиден
Адеп сактап уялат.
Айткан сөзү орундуу,
Бекемдиги билинет.
Топ-жыйындын ичинде
Чечендиги билинет.
Элине жагат кыялы,
Эч кимге тийбейт зыяны.
Жигиттердин жаманы
Сөз талашып такымдайт,
Өзүнүн сөзүн макулдайт.
Карындаштан жат болот,
Абийири кетип ачылат.
Жатындаш тууган бар болсо,
«Акым көп» деп асылат.
Жөнөкөй тууган кишиге
Тийиштик кылып катылат.
Бузуктуку иштөөгө,
Көнүлүн бурат, шашылат.
Эркин өссө эр жигит,
Эл намысын талашат.
Кадыры бар эр жигит
Калк намысын талашат.

---

¹ | а ḏ ä ä ç ä ä é ò – ñ ç é ç í ° ò.

Тууганына туу болот.
Душманына калганда,
Чылап койгон уу болот.
Болбой турган жигиттин
Өзүндө турат айыбы –
Уйкудан көзү ачылбайт.
Ол жигиттин жаманы
Кылган иши арбыбайт,
Өмүрүндө жарыбайт.
Жакындаса бирөөгө
Кийинки жылы тааныбайт.
Эр жигиттин жакшысы
Каалгалуу коргондой,
Кадыр канат болгондой,
Казынасы толгондой.
Тоо тиреген түркүктөй,
Бөрүнү алчу бүркүттөй,
Башкарат элин үркүтпөй.
Эр жигиттин жаманы
Ашыгып кетип алп сүйлөйт,
Адамдарга калп сүйлөйт.
Эр жигиттин жакшысы
Жылдан жылга чыңалат.
Элинен дайым сый алат.
Кайраты артык шер болот,
Калкына пейли кең болот,
Кадырдуу сөзү эм болот.
Эр жигит иши эл менен
Кеңештүү сөзүн билгизет.
Кенебей келген душманга
Керилип найза тийгизет.

БОЛОР ЖИГИТ

Киши болор жигиттин
Киши менен иши бар.
Өзү менен барабар
Өзөк болор киши бар.
Көлөкө жерге күн тийсе,
Көрө албайт экен ич тар.

Адам болгон жигиттин
Ак бетеге нуру бар.
Ар кимдерге ашкере
Айтылбаган сыры бар.
Алп мүчөгө жарашкан
Ак туйгундай сыны бар.
Андайларды айтууга
Акындардын ыры бар.

Жакшы болор жигиттин
Жүрөгүндө мүлкү бар.
Ырыс толуп үйүнө
Тамаша менен күлкү бар.
Азгырсам деп мындайды
Аңдып жүргөн түлкү бар.

Сөзгө алынар жигиттин
Сарайында сынчы¹ бар.
Душманына калганда
Калемпир менен мурчу бар.
Сыпаттап айтып өтүшкө
Бизге окшогон ырчы бар.

Көзгө илинер эр жигит
Кедей да болсо малдуудай.

---

¹ Ñ ū í ÷ – èì àðàðòóí è=èè æúàà÷ èàðèàñú.

Чырмаган дартка карабай
Чабал да болсо алдуудай.
Чындык сөзүн бетке айтат,
Чангенттен аккан шар суудай.

Шагдам болор жигиттин
Шаага бербес эрки бар.
Алыстан келген душманга
Арыстандай көркү бар.
Күйүп турган жалындап,
Жүрөгүндө өртү бар.

Эли сүйгөн жигиттин
Эндүү болот маңдайы.
Чаласы жок ишинин,
Чечен болот таңдайы.
Ушундайды көрө албайт,
Деги, ушакчынын кандайы?

Жигиттин иши эл менен
Элдин иши жер менен.
Эл аралап жер басып,
Эриккенде бир келем.
Эр жигиттен сөз баштап
Эрмек болуп мен берем.
Эси бар жигит жол тапсын
Эки ооз ушул термеден.

БОЛБОС ЖИГИТ

Киши болбос жигиттин
Киши менен иши жок.
Жакын тартып өзүнө
Жан ачытар киши жок.
Теңтуш менен сүйлөшүп,

Отурушка кушу жок.
Тууганды тууган билбестен,
Иштегени доомат-док.

Адам болбос жигит бар,
Бозодо салат жаңжалды.
Керилип сунат чангалди.
Орундатпайт жумушун
Тозутат күткөн турмушун.
Жети бөлөк кыялы
Жериге тиет зыяны.
Жүргөн жерин чыр кылып
Элиге тиет зыяны.

Сөздөн калар жигиттин
Күндө бүтпөйт урушу.
Конок келсе жазылбайт
Мандайынын тырышы.
Арагын ичип, шишесин
Ташка уруп талкалайт.
Көрдүңбү мени дегенсип
Кең дөбөдө чалкалайт.
Улуунун укпай сөзүнү
Шүмшүк кылат өзүнү.
Ичерине аш таппай
Жалдыратат көзүнү.

Болбос жигит терс басат,
Терстигинен эл качат.
Адамсынып короёт
Өзүнөн өзү зороёт.
Иште деген кишиге
Жеп ийчүдөй ороёт.
Туугандан достон ажырап
Өрттөнгөн бактай сороёт.
Минтип жүрсө андайдын

Иши кайдан оңолот?
Элден, жерден калган соң,
Эссиздикке барган соң,
Эки болбой, жоголот.

ЖИГИТТИК

Күрпөң-күрпөң жүгүртүп,
«Күлүктү минсең – жигиттик.
Күндөй бетиң жайнатып,
Сулуулук кылсаң – жигиттик.
Арбын-арбын жүгүртүп,
Аргымак минсең – жигиттик.
Айдай бетиң жайнатып,
Сулуулук кылсаң – жигиттик.

Айылын консо жаамат,
Тоодо ойносоң – жигиттик.
Акбараң мылтык асынып,
Жоодо ойносоң – жигиттик.
Адис мерген кептенип,
Зоодо ойносоң – жигиттик.
Чар жыйындын ичинде
Той тойлосоң – жигиттик.
Күндө сурап гүлдөтүп,
Тойдо ойносоң – жигиттик.
Бирди тапсаң ойнотуп,
Ойдо ойносоң – жигиттик.
Бирди тапсаң сыланып
Кийип турсаң – жигиттик.
Өз элиң турмак жат элди
Билип турсаң жигиттик.
Өтө доор жыргалды
Сүрүп турсаң – жигиттик.
Оймок ооз, кумар көз
Сүйүп турсаң – жигиттик.

Далдалабай боюнду
Кырдап жүрсөң – жигиттик.
Таамай сулуу жубанды
Ырдап жүрсөң – жигиттик.
Таза боюң көтөрүп
Сындап жүрсөң – жигиттик.
Ысык менен суукка
Чыдап жүрсөң – жигиттик.
Ала барчын бүркүттү
Салып жүрсөң – жигиттик.
Ариетти ар жерде
Алып жүрсөң – жигиттик.
Оттой болуп жалындап
Жанып жүрсөң – жигиттик.
Көпчүлүктүн сөзүгө
Канып жүрсөң жигиттик.
Бир кишиге сырыңды
Айтпай чапсаң – жигиттик.
Мөндүр сыяк ок болсо,
Кайтпай чапсаң – жигиттик.
Өз тууганың, жакының
Колдоп жүрсөң – жигиттик.
Бүтөр ишти бузбастан,
Оңдоп жүрсөң – жигиттик.
Бакты, дөөлөт бар болсо,
Байкап жүрсөң – жигиттик.
Арада чатак сөз болсо,
Жайкап жүрсөң – жигиттик.
Балдай кымыз кайнатып,
Чайкап жүрсөң – жигиттик.
Бардык ишти сыртынан
Пайкап жүрсөң – жигиттик.
Орок орсон, бекемдеп
Байлап жүрсөң – жигиттик.
Орундатып ишинди
Жайлап жүрсөң – жигиттик.
Казы, карта, эт туурап,

Чайнап жүрсөң – жигиттик.
Келсе мейман үйүнө
Күлүп чыксаң – жигиттик.
Ар жакшынын баркына
Билип чыксаң – жигиттик.
Ашмаараке той болсо,
Буудан атты токутуп,
Минип чыксаң – жигиттик.
Жайытына мал толуп,
Миңдеп өссөң – жигиттик.
Жалпы журттун ичинде
Гүлдөп өссөң – жигиттик.
Жаман атка жем берип,
Түрдөп өссөң – жигиттик¹
Сыпайыга кошулуп,
Сырдаш болсоң – жигиттик.
Сынга толгон кишиге
Курдаш болсоң – жигиттик.
Өмүр шерик жарынды
Сөкпөй жүрсөң – жигиттик.
Абийириңди бекерге
Төкпөй жүрсөң – жигиттик.
Сасык дөөлөт менде деп,
Көпкөй жүрсөң – жигиттик.
Ак үйүнө жык толуп,
Кут чайнасаң – жигиттик.
Туурунан түшүрбөй,
Куш байласаң – жигиттик.
Туушундун баарында
Иш чайнасаң – жигиттик.
Жыйырма беш, отузда
Толук болсоң – жигиттик.
Көпчүлүк эл кааласа,
Болуш болсоң – жигиттик.
Эл кааласа эң сонун
Сурак кылсаң – жигиттик.

---

¹ Ётё æаҗи ааа аоё пәи оҗоҗи ёаёағи . Оаёноа ётәеёәиё
оҗааооооёёё и деи оёаё и аи аи ёедаёеёәе.

Сапа душман кишини
Жакын тартып өзүнө,
Ынак кылсаң – жигиттик.
Караңгы үйдү жарытып,
Чырак кылсаң – жигиттик.
Ак боз ат минип алыста
Чалкаласаң – жигиттик.
Алышам деген душманды
Талкаласаң – жигиттик.
Турмушунду ырастап,
Көчүп жүрсөң – жигиттик.
Барган сайын дүркүрөп,
Өсүп турсаң – жигиттик.
Душмандан кийин калбастан,
Өтүп турсаң – жигиттик.
Алтын сөзүң билдирип,
Чачып жүрсөң – жигиттик.
Ачуунду келтирбей,
Басып жүрсөң – жигиттик.
Жорго минип, жол жүрүп,
Жерге жаксаң – жигиттик.
Жоругунду ондошуп,
Элге жаксаң – жигиттик.
Өз үйүнө артыкча
Паркың болсо – жигиттик.
Айткан сөзүң табарик
Алтын болсо – жигиттик.
Кең жайлооң Ала-Тоо
Салкын болсоң – жигиттик.
Жол азабын тартпастан,
Жорго минсең – жигиттик.
Тон азабын тартпастан,
Торко кийсең – жигиттик.
Булгаарыдан өтүгүң
Бутка кийсең – жигиттик.
Булбул сындуу сөз чачып
Журтта жүрсөң – жигиттик.
Көк сорудан өтүгүң

Жатма кылсаң – жигиттик.
Көркөмдүк менен теңселип,
Башка кылсаң – жигиттик.
Улак чаап атыңа
Жанаштырсаң – жигиттик.
Көркөмдүк менен теңселип,
Башка кылсаң – жигиттик.
Улак чаап атыңа
Жанаштырсаң – жигиттик.
Жамандардан өзүңдү
Адаштырсаң – жигиттик.
Жакшыларга өзүңдү
Жанаштырсаң – жигиттик.
Эл бузугун өзүңдөн
Адаштырсаң – жигиттик.
Элан¹ келсе бир жактан
Эрте жетсең – жигиттик.
Элде чатак гап болсо,
Эрте чечсең – жигиттик.
Сагызгандай боюңду
Тарап жүрсөң – жигиттик.
Саз тууганды асырап
Карап жүрсөң – жигиттик.
Санаттагы иш болсо
Самап жүрсөң – жигиттик,
Бычагыңды курч кылып
Кайрап жүрсөң – жигиттик.
Биринчиден, ишинди
Жайлап жүрсөң – жигиттик.
Пикири жаман душманды
Пайлап жүрсөң – жигиттик.
Камаринди² бекитип
Белге таксаң – жигиттик.

---

¹ Ү ё а і – ё а а а ð.

² Ё а і а ð – ё а і а ð.

Кадырынды кетирбей,
Элге жаксаң – жигиттик.
Эл ичинде жардынды
Жакшы баксаң – жигиттик.
Ээрчип жүргөн балдардын
Көөнүн тапсаң – жигиттик.
Атты минсең куйругун
Түйүп алсаң – жигиттик.
Акылдашкан сулууну
Сүйүп алсаң – жигиттик.
Ак сакалдын сөзүнө
Кулак салсаң – жигиттик.
Эки жакты карасаң,
Эл көрүнсө – жигиттик.
Тууган менен душманга
Тең көрүнсө – жигиттик.
Ак шумкар салып колуна
Көкөлөтсөң – жигиттик.
Астыңа келген балдарды
Эркелетсең – жигиттик.
Көңүлүңдү кеңитсең,
Кам болбойсуң – жигиттик.
Көрсөң жыргал дооруну
Кор болбойсуң – жигиттик.
Айнек тартсаң көзүңө
Карыкбайсың – жигиттик,
Өзүңдө болсо бирөөгө
Зарыкпайсың – жигиттик.
Өз боюңду бекем кыл,
Мүдүрбөйсүң – жигиттик.
Атыгасың бирөөдү
Күйдүрбөсөң – жигиттик.
Ишиң жакшы сырыңды
Билдирбесең – жигиттик.
Жансактайсың душманга
Бир жүрбөсөң – жигиттик.
Калкан кийип далына
Жаркылдайсың – жигиттик.

Душман сезет тез сүйлөп,
Чартылдайсың – жигиттик.
Тууру жүргүн жол менен
Лайлыбасаң – жигиттик.
Тууган сүйөт сөзүңдү
Айныбасаң – жигиттик.

БААТЫРДЫК

Көрө албаса адамды –
Ич кара бакылдык.
Бардык сөздүн түйүнүн
Чечип айтса акындык.
Кас, душманды кармашта,
Женип алса – баатырдык.

Борошолоп ок жааса,
Тосо билген – баатырдык.
Өз эллине тилегин
Кошо билген – баатырдык.

Душман келсе кол салып,
Жене билген – баатырдык.
Аздыр-көптүр тапканын
Бөлө билген – баатырдык.
Телегейин бипбирдей,
Көрө билген – баатырдык.

Тоо туш келсе алдынан
Бузуп өткөн – баатырдык.
Көл туш келсе жолунан
Сүзүп өткөн – баатырдык.

Баатырдык элдин тилеги,
Кошо соккон жүрөгү,
Ыраатын көрсүн өмүрдүн,
Бузулбай элдин түнөгү.

МАРТТИК

Тапканын мейман менен
Жесе – марттик.
Ортодо орозгерим¹
Десе – марттик.

Өз тонун жыланачка
Жапса – марттик.
Жүрөктүн дабасыны
Тапса – марттик.

Жакырга атын түшүп,
Берсе – марттик.
Азапты башка түшкөн
Жеңсе – марттик.

Тилегин Атантайдын
Сезсе – марттик.
Газанда² дилазардан
Безсе – марттик.
Ушуну макул көрсөң,
Бүт калайык,
Башкасын айтпай туруп
Кыскарталык.

АЯЛДЫН ЖАКШЫСЫ

Жакшы аялдын белгиси –
Аста сүйлөп күлүшү.
Жыла баскан жоргодой
Майин болот жүрүшү.
Жайык болот кабагы,

---

¹ 1̄ 0̄ 1̄ ç̄ ǟ ǟ ð̄ – ðäí èäí -ðäøçääí ç̄ ǣ°í ç̄í ǟ° äéøçíí æäðäð.

² Ǟ ǟ ç̄ ǟ í̄ ǟ ǟ – ççüí äöó éöðöðäð, =äüí ääð æ.ä.

Жагымдуу болот жамалы.
Боорукер болот тууганга,
Астайдил болот мейманга.
Чалкыган көлдөй кең болот,
Барча журтка тең болот.
Туткан иши бир жаңсыл,
Акыл айтып чечилет.
Абысыны урушса,
Ачууланбай кечирет.
Өмүр шерик кишинин
Мындан көөнү жетилет.
Кыйындык түшсө билгизбей.
Кундуздай болуп кулпунат.
Сарамжалы шаанилүү,
Үйүнүн ичин гүл кылат.
Сүйүп алган жар менен
Бүт тилегин бир кылат.
Мончоктой сөзү тизилет,
Моймолжуп күлүп, сүзүлөт.
Үйүнө келген мейманга
Каймак менен нан коёт.
Дасторконду толтуруп
Түрдүү-түмөн даам коёт.
Бүт ишинде айып жок,
Көрүп туруп көз тоёт.
Шыргойга шырваз¹ илдирет,
Сыйчылдыгын билдирет.
Көргөндөрдү мас кылып
Көчөгө чыкса суйсалат.
Көрө албаган далайдын
Күйгүзөт ичин куйкалап.
Жакшыны жакшы караңар:
Жакынга, жатка барабар.
Бактылуу эрдин багына

---

¹ Ø ù ð á à ç – ñ₂ò yì àè êí çó.

Ушундай аял жаралар.
Жатты душман ойлобойт,
Өздү тууган ойлобойт.
Бирдей көрөт барчаны,
Милдадар кылат канчаны.
Душманга сырын билгизбейт,
Эриге наалат тийгизбейт.
Эри эмес жакшы аял,
Элиге наалат тийгизбейт.
Барып-келип каттаган
Жериге наалат тийгизбейт.
Чымындыктуу үйүндө
Жанып турган чырактай,
Баракалүү пейли бар
Ийип турган булактай.
Ар кимиң таап алгыла
Мына ушундай ынакты – ай!

АЯЛДЫН ЖАМАНЫ

Жаман аял белгиси –
Адамды келбейт көргүсү.
Үйүнүн ичин чыр кылат,
Көрүнгөнгө булкунат.
Бышырганы атала,
Үчтөн бирин күл кылат.
Казанын жуубай катырат,
Ийдиш-аяк чачылат.
Кемчилигин айтканды
Беттен алып асылат.
Карды тойсо ыргалат,
Өзүнөн өзү кыйналат.
Айыл десе жүгүрөт,
Алты басса мүдүрөт.

Нан жап десе бүрүшөт,
Барган сайын чүрүшөт.
Өзүң жаап жегин – деп,
Күйөөсү менен сүрүшөт.
Өзү бычып тиге албайт
Үстүндөгү көйнөгүн.
Казанынын жанынан
Кургатпайт суунун чөлмөгүн.
Алты күндө бир кулач
Араң токуйт өрмөгүн.
Жаткан төшөк жыйылбайт,
Жаанга тийип чыйылдайт.
Айылма айыл кыдырып,
Каттаганы тыйылбайт.
Тойгон жерин өлгөнчө
Мактаганы тыйылбайт.
Сөзүнүн жок пардасы,
Бирөөгө тийбейт пайдасы.
Өтө чыгат өпкөнө
Тилинде бар найзасы.
Мындай аял, чынында
Аялдардын бакылы.
Көрүнгөнгө сын тагат,
Кирди-чыкты акылы.
Чыдаша албай күйөөсү
Качып кетет акыры.
Түйдөктөй чачы түктөйөт.
Үрпөйүп чачы үксөйөт.
Ашата албайт терини,
Андабайт иштин жөнүнү.
Касам ичкен жанга окшоп
Кумсартат суук өңүнү.
Айтканыңа көнбөсө,
Ирибейт кимдин көңүлү?
Жаман эмес жалпы аял,
Бул аял эмес Барпы аяр.

Жакшыларын кошууга,
Жамандын жолун тосууга
Жар-агайни, мен даяр.

ЖАКШЫНЫН ЖАКШЫ БИЛЕТ СЫМБАТЫН

Жакшынын жакшы билет сымбатын,
Жаман кайдан билет арзан менен кымбатын.
Жакшыны айтса дарт козур,
Жакшынын аты ак бозур.
Жалпайган жаман алгыча,
Жалаасына калгыча,
Жалгыз ганаке жатсаң жанозур.

Сулууну айтса дарт козур,
Сулуунун бети ак бозур.
Сулкуйган жаман алгыча,
Султан бойду кор кылбай,
Шүк жүргөнүң жан озур.

Жаман атты мингиче,
Жөө бас путуң талгыча.
Жаман пычак алгыча,
Тиштеп жегин тойгуча.

Жаманга басып баргыча,
Жамандан жаман гап угуп,
Жамандан көөнүң калгыча,
Уктап ал уйкуң кангыча..

Жакшы катын жовдурап,
Ачык болот кабагы.
Акак койгон күмүштөй
Аппак болот тамагы.
Өлүмдү беттеп сөз баштап,

Окуй турган сабагы.
Эл көзүнчө чыр баштап,
Азалтан¹ урбайт баланы.
Орунча тамак ичкин деп,
Агартып турат караны.
Таалайыңа мунасып,
Таптыңбы базар калааны.
Кудай таала бербесин,
Жарылбаган жараны.

Анан кээ бир кызыл ургачы,
Гап айтамын тыңшачы.
Барпы² кулду бай кылат,
Габи менен кувантып,
Кедейдин көөнүн жай кылат.

Жакшы болсо алганың,
Кирлүү кийим кийгизбейт,
Колунду ишке тийгизбейт.
Тапканың гана деп айтып,
Таамайлап отко күйгүзбөйт.

Жакшы болсо алганың,
Жарык дүйнө жүзүндө
Ичинден калбайт арманың.

Жаман болсо алганың,
Жарык дүйнө жүзүндө
Ичинден гетпейт арманың.

Алганың жакшы болгон соң,
Барды-жокту билбейсин.
Алганың жаман болгон соң,

---

¹ Аҗаеораі – уҗаеораі .

² Ёіё æаҗі ааа – і адиё.

Күндө үч убак урушуп.
Арамды күйгөнүндөн тилдейсин.
Жыгылар жериң ойлонуп,
Жыйынга жакын гелбейсин.
Алган эри шору бар,
Тирүүлөй жерге кирбейсин.

Алганың жакшы болгон соң,
Мейман келсе таярлап,
Береке кошуп ашыңды,
Беш күндүк жарык дүйнада,
Бак довлат кылат башыңды.

Алганың жаман болгон соң,
Палит¹ кылат ашыңды.
Ичине гөр-жер түшүрүп,
Тамагыңды шишитип,
Манка кылып мурдунду,
Узартпайт сенин жашыңды.

Алганың жакшы болгон соң,
Матаны кийсе түрлөнүп,
Пашайи² көйнөк кийгендей,
Кас кишинди бир кылат,
Кадимтен бирге жүргөндөй.
Жовапты берет сүйгөндөй,
Көргөндүн көзү күйгөндөй.
Катындардын казалын,
Мен айтамын билгендей,
Бейтаалай эрдин бактына,
Бейжай катын жолугат.
Пешимден туруп гап урсаң,
Беш күнгө чейин оолугат.
Айылчы болот талпактап,

---

¹ Ы а е ё о – Үі еан, аоёааі +.

² Ы а ъ а е ъ – наеі а наеҮі ааі , і аооаааі оі еоёааі еақааі а.

Аяк-тавак жуулбай,
Ар жерде жатат шалтактап.

Аяк-тавак жуу десен,
Уруша кетет чүйрүндөп.
Анан ар айылга бир кирип,
Ушакты айтат сүйрүндөп.

Алганың жаман болгон соң,
Каваган кара канчыктай,
Кайгы менен иши жок
Капалык менен жан чыкпай.

Алганың жаман болгон соң,
Мейман келсе курушат.
Бет алдырбай урушат.
Конок келсе курушат,
Кой сойдурбай урушат.
Нан барбы десен, ун жок дейт,
Назаринди сындырат,
Жарым тыйың пул жок деп,
Үйүндү сактап отурган
Кара бет мендей тул жок деп.

ЖАКШЫ КЫЗ

Сайраган жайкы булбул –
Гүлдүн көркү.
Жаркырап жайнаган кыз, –
Үйдүн көркү.
Жазында жайкалган чөп –
Дөңдүн көркү –
Сулуу кыз суктандырган –
Төрдүн көркү.
Далида сындап өргөн
Кара чачы.

Маңдайга келишимдүү,
Калем кашы.

Жакшы кыз – жайкы таңдай,
Үйдүн куту.
Аңкыган гүлбурактай –
Кыздын жыты.
Берметтей жаркыраган
Катар тиши.
Келтирип сайма саят –
Онун иши.
Ыракмат айтып кетет
Көргөн киши.

Ак бетке жарашыктуу
Кошмок калы.
Көз артат көрүп калган
Жандын баары:
Болот деп тагдыр буйруп
Кимдин жары?
Оймоктой оозун кара
Майин күлгөн.
Чолпондой көзүн кара
Таңда күйгөн.
Бир күлсө, сүйүнчүгө
Берер элем
Кетсе да, өмүр бою
Тапкан дүйнөм.

Жакшы кыз – эне-атанын
Ырыскысы,
Турмуштун тунук, таза Уюткусу!
Уккандар жалган дебес
Ырымды ушу.

ӨЗҮ КААР, ТИЛИ ЗААР КЫЗ

Айылдан айыл гезген¹ кыз,
Ата-энеден безген кыз.
Чарчабай басып жүргөн кыз,
Ушактын сөзүн сүйгөн кыз.
Уяты жок – таскак кыз,
Этек-жеңи баткак кыз.
Кашына көөнү сүрткөн кыз,
Кишинин баары үрккөн кыз.
Балтыры жоон күчтүү кыз,
Күрөктөй орсок тиштүү кыз.
Мойнуна баарын таккан кыз,
Момундар үчүн мастан² кыз.
Жумуш кыл десе сулкуюп
Сом темирдей жаткан кыз.
Он алтыда көпкөн кыз,
Озунуп өзү өпкөн кыз.
Ырысын жерге тепкен кыз,
Ымандан ыраак кеткен кыз.
Ушак айтып айылга
Азандан мурда жеткен кыз.
Эсиме түшсө кокустан
Эт жүрөгүм этет тыз.
Нан ордуна аш кылат,
Ичкенинди таш кылат.
Айыбын айтсаң, алкынып
Сенден мурда кол сунат.
Буудай куурат тил менен,
Муунтат заар зил менен.
Өзү-каар бул кыздын,
Тили-заар бул кыздын.
Миндин бири – ушундай,

¹ ǂācāāǂ – ēcācūdaāǂ.

² ǂānōāǂ – æīī īēōīāō æāēī īāōc ēāī īēō.

Ушундайдан кутулбай,
Кыжы-кужу түгөбөйт,
Кыздын көбүн күнөөлөйт.

БУЗУК

Жамгырдын кыян, сели
Жерди бузат.
Адамдан чыккан бузук
Элди бузат.

Ырдасам, келе берет
Сөз кызыгы.
Жакшылык жолго жүрбөйт
Эл бузугу.

Элдеги жакшылыкты
Көзүгө илбейт.
Өзүнүн акмактыгын
Такти билбейт.

Аз ишти көбөйтмөккө
Күн-түн шашат.
Жок жерден улуктарга
Айтат ушак.

Бирөөнүн акылына
Кулак салбайт.
Каерде чатак чыкса,
Андан калбайт.

Жаңжалда бүтүп калган,
Ойду бузат.
Ак тилек, кубанычтуу
Тойду бузат.

Өзүндөй жамандарга
Кенешкенсийт.

Элинен жакшы чыкса,
Эгешкеңсийт.

Жамандык пикирлерин
Ичке жыйнайт.
Айылды алты бөлүп,
Элди кыйнайт.

Ариптик сөзү менен
Көзүн ымдайт.
Эл үчүн бир жакшылык
Асти кылбайт.

Култуйткан куйругу жок
Болот арзы.
Көпчүлүк элге жакпайт,
Анын тарзы.

Бузукта туура сөз жок,
Баары чатак.
Туйтунган арамдыкта
Ою пахат.

Жанида пычагы бар –
Уулуу канжар.
Жок жерден чатак салып
Баштайт жаңжал.

Улукка кол куушуруп
Малын соёт.
Мемиреп жаткан элге
Торун коёт.

Бузуктун туткан иши
Баары жаман:
Бирөөгө салайын дейт,
Акыр заман.

Жанида жолдошуну
Жарга түртөт.
Ак ишке амал менен
Кара сүртөт.

Оң келсе атты, тонду,
Кошо жутат.
Өзү уурдап, соо кишини
Ууру тутат.

Тууганды тууган менен
Каршы кылат.
Өлбөсө, эл тынчыбайт,
Ушу чунак.

Бузуку жамандаса,
Сөзүн кошпойт.
Улук да калыс эмес
Бузук окшойт.

УШАКЧЫ

Көзүнчө ырсак-ырсак,
Күлүп коёт.
Ичиге котур ташты
Түйүп коёт.

Өнөрү тирүүлүктө –
Жалаң ушак.
Сүйлөшсө эки киши
Турат тыңшап.

Укканын кулагына
Куюп алат.
Сөзүнө сөз кошушка

Элге барат.
Чогулуп эл отурган
Жерге барат:

«Паланча сени шунтип
Нектеди» – дейт.
«Шол сөзү кулагымдан
Кетпеди» – дейт.

«Жамандык пикир менен
Турушат» – дейт.
«Бир кесир акыр сага
Кылышат» – дейт.

Ошентип үйдөн үйгө
Жортот, желет.
Аны ээрчип миң бир ушак
Кошо келет.

Досуну досу менен
Кылат каршы.
Ушактын уудай тилин
Билген жакшы.
Билбесең, көрөрүң чын
Котур ташты.

Ушакчы ырыскылуу
Жерди бузат.
Куюндай опур-топур
Элди бузат.

Кээ бирлер карматпастан
Кетсе узак,
Ага да астыртадан
Коёт тузак.

Эр жигит, эсиң болсо,
Ушак айтпа.

Эл үчүн, чындык үчүн
Оттон кайтпа!

Ушак сөз көпчүлүккө
Салат галба¹.
Жан тартып ушакчыга
Жакын барба.
Кабылып капканына
Кара өпкөнүн,
Өзүндү өзүң кордоп
Өрткө салба!

Жолотпо ушакчыны
Элге-журтка.
Ушакчы ууруга окшоп
Калсын журтта.

ЖАЛГАНЧЫ

Жалган сөздү чын кылып,
Жарым сабак ыр кылып,
Эптеп айтат жалганчы.
Каяша айткан момунду
Жектеп айтат жалганчы.

Палан күнү үйүнө
Келемин, – дейт жалганчы.
Сураганың нак кылып
Беремин, – дейт жалганчы.
Куда-сөөк болом – деп,
Кынап сүйлөйт жалганчы.

---

¹ Æ à é á à – òçéøçê, +àðàè.

Бир сөзүнө он сөздү,
Улап сүйлөйт жалганчы.
Жигин таап алсам деп,
Сынап сүйлөйт жалганчы.

Жалганчынын жаны жок,
Ыраңында каны жок.
Көптүрүп сүйлөп оозуну
Адамсынат, ары жок.

Жакынын болуп жагынып
Жалгандан куйрук карматат.
Өткөргөнү барсынып
Жанын жеп сага жармашат.

Күндө ондон убада,
Орундатпайт сөзүнү.
Жаман салып жалгандан
Мактап коёт өзүнү.
Кан базарда калп айтып
Аллас¹ деп мактайт бөзүнү.
Анда-санда ар кимге
Кыскан болот көзүнү.

Карындаш болгон кишини
Калп сөзү менен күйгүзөт.
Күндө үч убак азгырып
Ариптигин² билгизет.
Өрдөгүн өргө учуруп,
Тууганга наалат тийгизет.

Бүтүрөм баарын өзүм – деп,
Жалган айтып жайсаңдайт.
Бүтүрдүнбү? – деп келсе,
Жоор аттай кайсаңдайт.

---

¹ А ө ө а н – ао ө ө а н.

² А ө ө і о ө а ө і – 1) ао а а і а а ө; 2) ао ө і а і .

Өлүмтүк тапса талаадан
Улактан алып келдим, – дейт.
Ол жерде түшкөн соорунду
Көпчүлүккө бердим, – дейт.
Март бекемин, калайык,
Өзүң баалап көргүн, – дейт.
Тартышканын жеңдим, – дейт,
Энишкенин эңдим, – дейт.
Салпайтып сүйрөп жыйында
Сазайын колго бердим, – дейт.

Арык ат минсе, семиз, – дейт,
Мен болдум элден эгиз, – дейт.
Байлыгым бар далай – деп,
Жумшаганым малай – деп,
Чакчыгай болуп чакылдайт,
Бабырган болуп бакылдайт.

Ашинам¹ жүздөн ашат – деп,
Үйүмдө мейман жатат, – деп,
Эчкидей болуп эбирейт.
Эл-журтка барып жебирейт.

Жалганчы жандын душманы
Жалынган менен ишенбе.
Жанашып койсоң бир жолу
Бутуң калат кишенде.

АЧ КӨЗ

Сандыгы толо зар² болсо,
Короосу толо мал болсо,
Ана ошого карабай

---

¹ A ø eí à – æí ëäí ø, ê°í ¿ëä° ææëüí èèøè.

² Ç à ð – àèöüí .

Башкадан сурап алсам, дейт,
Короомо сүрүп салсам, дейт.
Көзү тойбойт малына,
Көз артат элдин баарына.
Ыраа көрбөй чыт көйнөк
Ырастан алган жарына.
Сурасаң бербейт бир тыйын,
Ач көздүн иши эң кыйын.
Айылда семиз мал болсо,
Өзүм союп жесем, дейт;
Бардык малым короомдо
Жүрө берсе эсен, дейт.
Жакырдын жалгыз улагын
Неге өзүмкү болбойт, дейт;
Кудайым неге ошону
Тыптыйпыл кылып койбойт, дейт.
Бүтүн элде мал калбай,
Жалгыз менде калса, дейт;
Таалай, бакыт, ырыскы
Баары мага барса, дейт.
Элди түртүп гөйкапка,
Бир өзүнүн камын жейт.
Асманда учкан кушту да,
Кыбыла менен Кутту да
Өзүмдүкү болсо, дейт.
Ой-тоолорго мал батпай,
Сарайларга зар батпай –
Кайран көзүм тойсо – дейт,
Жараткан Эгем бар болсо,
Жандуунун баарын өлтүрүп,
Мени тирүү койсо – дейт.
Ач көздүн алкы тыйылбайт
Ажалы жетип өлгөнчө,
Ал дүйнө жүзүн көргөнчө.
Сугун артып ар кимге
Көрбөгөндү көргөздү.

Угар болсон, калайык,
Айткым келди бир сөздү:
Карынбайды жуткан жер
Качан жутат ач көздү?

ПИТИНА¹

Питина элге бербейт
Жарты тыйын.
Андайдан бир нан алуу
Жуда² кыйын.

Питина – өңү жылтыр,
Ичи кара,
Көңүлүн каптап калган
Арам санаа.

Үйүнө мейман келсе
Бир нан койбойт.
Жашырып жалгыз ичет,
Карды тойбойт.

Питина колун жууп
Майга салбайт.
Дүйнө аяп, түгөнөт деп,
Базар барбайт.

Питина жени бүтүн
Чапан кийбейт.
Өзүнчө чеченсинип
Акыл сүйлөйт.

Питина жем жедирбейт,
Аты арык.

---

¹ Ү ө ө ө а – падаф.

² Аз ää ө ө ө ө – °о° ө ө ө ө .

Түзүктөп өтүк кийбейт,
Бутта – чарык.

Питина туушканга
Кылбайт кайыр.
Кызганып калың элден
Конбойт айыл.

Питина бир кыл бербейт
Сурап келсең.
Жүткүнөт элдин акын
Жегин, десең.

Питина жакшылыктан
Алыс качат.
Жамандык кылуу үчүн
Дайым шашат.

Башканы өзү менен
Тең ойлобойт.
Кедейди, карыптарды
Эч ойлобойт.

Питина топ айылга
Келгиси жок.
Карыпка кара тыйын
Бергиси жок.

Питина жыят – терет,
Дайыны жок.
Кадак дан дубанага
Кайыры жок.

Береке Питинанын
Үйүндө жок.
Дүйнөсү вафа¹ кылбайт.
Мүрзөгө окшоп.

---

¹ Ǻ à ò à – Ǻ aeàà ààààǺ Ǻ àǺ eàà.

ЖЕЛӨПКӨ

Өзгөгө да, өзгө да,
Баталбаган – желөпкө.
Кабар укса тынч алып
Жаталбаган – желөпкө.
Эрте менен овлугуп
Түшкөн жолго – желөпкө.
Элден мурда жөнөгөн
Ашка, тойго – желөпкө.
Эки жагын каранып
Минген жорго – желөпкө.
Бир сөз укса болду ага,
Үйгө жатпайт желөпкө.
Мактап койсо дардайып
Тонго батпайт желөпкө.
Чай кайнамадай ичиге
Сырды катпайт желөпкө.
Жүрөк кагып овлугуп
Келдендеген – желөпкө.
Мурду көөп апкаарып
Дердендеген – желөпкө.
Барам десе бир жерге
Жумбайт көзүн желөпкө.
Зайып болсун, эр болсун
Айтат сөзүн желөпкө.
Мен жараймын ишке, – деп,
Кагат төшүп желөпкө.
Артык чаглап¹ башкадан
Жүрөт өзүн желөпкө.
Атка минсе айылда
Чапкыланган – желөпкө,
Сөзүмдү ук деп жакадан
Тарткылаган – желөпкө.

---

¹ x à ä è à ï – áääèàí äääáí ì äáí èää.

Жеңилдиги камгактай,
Учкулдугу сайгактай,
Желөпкө деген бир жан бар.
Ишин түшсө андайга –
Шор бүткөнү мандайга,
Билип алгын жарандар.

КЕЛЕСОО

Келесоо сөз сүйлөсөн,
Сөзгө кирбейт.
Жадаса бир айылды
Көзүнө илбейт.

Келесоо ойду айтсан,
Тоону сүйлөйт.
Олтуруп от жак, – десен
Күлдү үйлөйт.

Келесоо иште, – десе,
Белден ашат.
Өзүнчө өнөрү бар –
Элден «ашат».

Келесоо жөн сүйлөсөн,
Мойнун бурат.
Кол берсең уйкусурап
Бутун сунат.

Келесоо кетмен чапса,
Турпак чыкпайт.
Маанилүү туура сөздү
Кулагы укпайт.

Келесоо орок оorso,
Чала таштайт.

Бирпаста кыялда жок
Шумдук баштайт.

Келесоо бою өссө да,
Киши болбойт.
Жөнү бар жумуш менен
Иши болбойт.

Келесоо кайда болсо,
Өзү жалгыз.
Жумушу бүтпөй калса,
Кылбайт намыс.

Келесоо – байдын уулу,
Киет кабат.
Шамалдай жорго минсе,
Башка чабат.

Келесоо бай атанын
Баркы менен.
Бүт элге өкүм сүйлөйт,
Серен-серен.

Келесоо ишти билбейт,
Жешти билет.
Уктоого маң баш уйдаи
Кечти билет.

Келесоо баарын таштап
Жүрөт ойноп.
Кыдырат бүт айылды
Тоюн «тойлоп».

Келесоо – бир макулук
Ойлоп көрсөм.
Кеп кылат келесоону
Бүтүн чөлкөм.

Келесоо – адам эле,
Бирок наадан.
Нааданга банди болду
Барча аалам.

МАДАЛЫ АЖЫГА

Мадалы ажы мактанат,
Кыянат иштен «сактанат».
«Мекеден барып бата алган,
Кудайдын сөзүн жат алган»
«Пендеси мен, – деп, – кудайдын»
Эл алдында актанат.
«Шор дарыядан өттүм» – дейт.
«Мекейи кава¹ жеттим» дейт.
Мадалынын сөзүнө
Менин көөнүм ишенбейт.
Меке эмес, Ташкенден
Кайтып келген көрүнөт.
«Кудайдын үйүн көрдүм» деп,
Калп жеринен мактанып
Айтып келген көрүнөт.
Элдин малын Мадалы
Алдап алган көрүнөт.
Алдап-соолап бул «ажы»
Алтымыш жылдык оокатын
Камдап алган көрүнөт.
Шор дарыя эмес, Нарынды
Көргөн эмес көрүнөт.
Ажы айткан көп киши.
Суу алдына чөгүшүп
Өлгөн эмес көрүнөт.
«Замзамдын суусу ушул» деп,

---

¹ Ё à à – і оноеі аі аадәүі | àèääàè нүеүі оó=ó ææèü.

«Ичкенге бейиш чукул» деп,
Алып келген суулары
Замзам эмес, кудук суу,
Алдап жүрөт ушул куу.
«Мекеден келген белек» деп,
«Мусулманга керек» деп,
Ажы саткан көз мончок –
Аттарчинин¹ мончогу.
Карангы элди бул ажы
Алдап жүрөт окшоду.
Чындыгында Мадалы –
Ажылардын коркогу.
«Кудайдын ушул сөзү» деп,
«Уккан ажың өзү» деп,
Парсыча ырды көчүртүп
Жыйнап алган көрүнөт.
«Касиеттүү тумар» деп,
«Тагынбаса убал» деп,
Ишентүүгө көп элди,
Калп жеринен бул ажы
Бийлап алган көрүнөт.
Бул жагынан залымдер
Бир жагынан алдаса,
Бир жагынан кыйнаса,
Элдин ичи бүлүнөт.
«Кудайды» көргөн кишинин
Үйүндө үч жыл иштедим,
Бергени мага бир торпок.
Эски-уску бергем» деп,
Кылат кайра доомат-док.
Ичиме салды жалын чок,
Чындыгында, калың журт,
Мекени көргөн ажы жок.
Сопулукка ушундай

---

¹ A o o à ð ÷ è – ì àèää÷çéä° ñàòó÷ó ÷âèáí à ñî î ààààð.

Шордуу жаным ишенбейт.
Ак куружунун көтөрүп,
Арамза сопу жөтөлүп:
Акула, битир бергин деп,
Жалгыз атын кишендейт.
Күйөсүн деп тозокто
Шарият сүйлөп, жанын жейт.
Эшен, сопу, молдолор,
Калпа, ажы, кожолор,
Кокус калса учурап,
Төбө чачым тик турат.
Тоноп алат ар бири
Берген акы барчылап.
Сопудан короз авла¹ экен.
Короодон терип куртту жейт.
Кузгундай болуп куркулдап
Сопусу курсун журтту жейт.

СУК МОЛДО

Сук молдо, сен сумсайба,
Торс эттирип бир чаап:
«Урамын» – деп кумсарба.
Эки карыш дүраны²
Ороп алып башыңа,
Киши өлсө – деп, пайлайсың.
«Дооранчы» десе торсоюп,
Көңүлүң тынып жайнайсың.
Өлүмтүк болсо сактайсың,
Жаназага пул алып
Гөрүндө тынчып жатпайсың.
«Куран окуп», – «кудай» – деп,
«Далил» окуп «дарман» деп,

---

¹ А а е а – і аеааеоб, адоое+а, оꝛꝛе ааааі і ааі еаа.

² Ä ꞥ ð а – пәеаәеәе ае еаꝛааі а.

«Айтканым эмес жалган» – деп,
«Ишенсең, ушул балдар» – деп,
«Мухамбеттин жолуна
Молдолор туура барган» – деп,
«Пайгамбар жок» дегенди,
«Дозокко айдап салган» – деп,
Док кыласың, Молдоке.
Өз жаныңды «күйгүзүп»
Чок кыласың, Молдоке.
Күнөөсү жокту урбагын,
«Дамылдамын» деп жүрүп
Элдин ичин булгадың.
Мындай болсон, дамылда,
Өлүп гөрдө куурагын.
Көпчүлүктүн ичинде
Жетпей өлөр бекенсиң.
Алкымыңдан алганын
Өтпөй өлөр бекенсиң.

СОПУ

Азанчы сопу аталып,
Алланын «сөзүн» жат алып
Жүргөнүңдү ырдамасам,
Сөзүмдө болбос каталык.
Сопусунуп элди алдап,
«Калаами шариф» окуйсун.
Селдене сүзүп бозо ичип,
Эл жок жерде кокуйсун.
Кудайдан коркпой ичкен соң,
Элден неге чочуйсун?
Күн куру эмес беш убак,
Мунарага чыгасың.
Короз менен жарышып,
Азан айтып турасың.
Молдо менен Эшенге

Мынча таазим кыласың?
Кол куушуруп, чөк түшүп,
Айткан сөзүн угасың.
Көк чайнекти думбалап,
Элдин көзүн бурмалап:
Жакшы чыккан көк чай» – деп,
Эшенине, молдоно,
Мусаллани¹ сунасың.
Сопунун иши шул болсо,
Кечирет окшойт кудай да,
Букаранын гүнаасын ...
Тарпи кылат сопуну:
– «Элдин акын жебейт» – деп.

ЭМЧИЛЕРГЕ

Бакшыга барсаң «бап» дейт,
Калпага барсаң «ак» дейт.
Молдого барсаң мостоюп:
«Береринди тап» дейт.
Бүбүгө барсаң «бүп» дейт,
Эшенге барсаң «сүф» дейт.
«Суф» дегени бүтпөстөн,
Алаканың тиктейт.
Алаканың кур болсо,
«Үйүмдөн чыгып кет» дейт.
Сопуга барсаң «кел» дейт,
«Береринди бер» дейт.
«Сүф», «бүп» менен эм-дому,
Ооруга пайда бербейт.
Молдо, кожо, калпалар,
Эшен, бүбү, бакшылар,
Сопу, эмчи-домчулар,
Элди алдаган «жакшылар»
Мына ушинтип эмдейт,
«Эм акымды бер» дейт.

---

¹ | ó ñ à è è à – ì á è è ç ì á í á í æ è è á á á í æ ñ à è è á í è = è ì á è è.

АЛДАМЧЫ ЭШЕН

Азирети, эшеним,
Сүйлөйсүз сөздүн бекерин.
«Эшен болдум» деп жүрүп,
Алдайсың элдин неченин.
Түн жарымда ойгонуп,
Жар саласың, эшеним.
Келин, кызга уялбай
Кол саласың, эшеним.
Жалган жерден күчөттүн
Зикиринди, эшеним.
Мен билемин арамза
Пикиринди, эшеним.
Кайыр берген кишини
Амалдайсың, эшеним.
Бербегенди өлгөнчө
Жамаңдайсың, эшеним.
«Кубулжуган» кууларга
Кошоматтап сүйлөйсүң,
Ушинтип жүрүп, эшеним,
Өлөрүндү билбейсиң.
Алдап – соолап пайданы
Байдан көрдүн, эшеним.
Өзүң өлбөй дозокту
Кайдан көрдүн, эшеним?
Ол дүйнөнү көргөнсүп
Оолугасың, эшеним.
Акыры бир күн балаага
Жолугасың, эшеним.
Бейиш менен дозокту
Тең көрдүңбү, эшеним?
Аралашып бир жүрүп,
Сен көрдүңбү, эшеним?
«Олуямын, азыр» – деп,
Жар саласың, эшеним.
Жалган айтып бирөөгө

Дам¹ саласын, эшеним.
Эми менин ырыма
Таң каласын, эшеним,
Олуя болсоң көзүмдү
Жарык кылчы, эшеним?
Кереметин көрсөтүп,
Анык кылчы, эшеним.
Жүрөгүмдү чыгарып
Толкутасын, эшеним.
«Күйөсүн», – деп, – «дозокто»,
Коркутасын, эшеним.
Олуя болсоң, шал кылчы?
Кулагымды кар² кылчы?
Мен билейин, эшеним.
Кереметин чын болсо,
Ажырашпай сен менен.
Тең жүрөйүн эшеним.
Олуям, сынды билбейсиң,
Келжирейсиң, сүйлөйсүң.
Атымды берсем назырга
«Акыным» – деп мактайсың.
Келе турган ажалдан
Кантип мени сактайсың?
Ырас айтпай, эшеним,
Ырысыңды жутасың.
Жолдон өтсө жолоочу
«Назир³ бер» – деп, тутасың.
Назирге берген тумарын,
Өзүңдүн жок ыманын.
«Туудурамын сени» деп,
Аяларды алдайсың.
Карттарына жолобой,

---

¹ Æ à i – ààì ààààì ñ°ç.

² Ê à ð – à¿è°é.

³ Í à ç è ð – éóàààí Úí æí èóí à ààí àòàèààí í àðñà.

Жашыраагын тандайсын.
Азыраак берген назирди,
Таарынгансып албайсын.
Араандай напсиң ачылып,
Жалмап жейсиң, малдайсын.
«Олуямын» деп жүрүп
Элден алдап аласың.
«Эшенмин» деп мактанба,
Көөдөн ичиң карасың.

КАЧКАН ЭШЕН

Шум напсинди тыйбадын.
Түшкөн жерде «эшеним»,
Кой сойбосо кыйнадың.
Элди алдашта пикирин,
Таң атканча уктатпай
Тынчымды алды зикирин.
Манап болсо барктадың,
«Назирди берди дөөм» – деп,
Ар жерге барып мактадың.
Жалгыз аттуу кедейге,
Жалынса жакын баспадың.
«Үй алла» – деп, маш кылып,
Жүрөгүңдү толкуттун.
«Буту, колуң шал кылып,
Аксатам» – деп коркуттун.
Жүз бир мончок теспен бар,
Эсебин таап санайсын.
Манаптардын, байлардын
Өлгүчө көзүн карайсың.
«Муруттардан» айрылып
Эми, качкын болдуң, калайсың?!
Бекинген жериң Үч-Малай,
Алдадың элди бир далай.

Гүлдөгөн гүлүң соолуду,
Эшеним, сурайын бүгүн, сыр калай?
«Бейдаарат Барпы жүрөт» – деп,
«Бергениң буга күйөт» – деп.
Тозокто болуп, бир дөбөт,
Кыяматта үрөт» – деп,
Көп элдин көөнүн сууттун.
Жакшы биллем сырыны
Сага окшогон чууттун¹.
«Кудай берет сага» деп,
Бергенди кыйла мактадың.
Үстүнө кийген ак чапан
Эми, бекитиш жерди, таппадың.
Эми жаштар кууду качырып,
«Эшеним» жүрөсүң кайда жашынып?
Биздин жаштардын жакшы сезими,
Эми, жыя албайсың эсини!..
Кашмирдик кылдың башында,
Эшендик кылдың жашында
«Калпамын» – деп, керилдин
Манаптардын кашында.
Эшендик кылган убараң,
Сенин эки жүз болгон дубанан.
Түбүндү түптөн куруткан
Жаштарыма кубанам!

ЭМИНЕ БАР БУЛ ЖЕРДЕ?

Жанибарим, орозо,
Эсиң болсо жолобо.
Алты кадак даным бар,
«Ай башы» деп тонобо.
Аштык таппай отурсак,
Кайдан кирдин короого?

---

¹ × ó ó ò – æâêà °ç¿í ° ààí à ì àéáà èçàáí æàøààáí àààì .

Мындан нары сен барсаң,
Маркай, Төлөк жери бар.
Ошол жерди жайлаган
Онтогор деген эли бар.
Онтогорду бийлеген
Олчойгон далай беги бар.
Үйүнө барган меймандын
Тамга байлайт атыны,
Тамакка уста катыны.
Кор болбойсун ол жерде,
Эмине бар бул жерде?!

Онон нары сен барсаң,
Чалк-Өйдө деген жери бар.
Ошол жерди жайлаган
Кылычтамга эли бар.
Миң үйлүүнү башкарган
Митайым ач көз беги бар.
Үйүнө барган меймандын
Жарга байлайт атыны,
Жармага уста катыны.
Сенин жайың шол жерде,
Кор болбойсуң ол жерде,
Эмине бар бул жерде?!

Онон нары сен барсаң,
Мырза-Аке деген жери бар.
Ошол жерди жайлаган
Басыздын далай эли бар.
Ошол элди жеп жаткан
Чоң курсак далай беги бар.
Үйүнө барган меймандын
Кургактап байлайт атыны,
Куймакка уста катыны.
Сенин жайың шол жерде,
Кор болбойсуң ол жерде,
Эмине бар бул жерде?!

Онон нары сен барсан,
Айтылуу Өзгөн жери бар.
Ошол жерди жайлаган»
Карабагыш эли бар,
Ошол элди жеп жаткан
Жантөрө, Касым беги бар.
андайлардын үйүндө
Каалаганың деги бар.
Сенин жайың шол жерде,
Кор болбойсуң ол жерде,
Эмине бар бул жерде?!

Онон нары сен барсаң,
Чоң-Алай деген дары¹ бар.
Чоң-Алайды жай кылган
Кыпчактардын байы бар,
Карын-карын майы бар
Орозонун шол жерде,
Оңолуучу жайы бар.
Жатакчыга келипсиң,
Орозо деген жаныбар.
Кармагыдай гезериң,
Кедейдин канча алы бар?

Онон ылдый сен түшсөн,
Араван, Гүлчө жайы бар.
Ошол жерден табасың,
Датка, байдын гани² бар.
Курманжандын балдары –
Алты болуш дагы бар.
Эл куруткан чоңдордун
Алтымыш жылдык камы бар.
Камчыбектин өзүнүн
Алты миндей малы бар.
Жанибарим Орозо,

---

¹ Ä ä ð – °ð°°f .

² Ä ä f – eäf .

Сенин жайың шол жерде,
Кор болбойсуң ол жерде,
Эмине бар бул жерде?!

Онон ылдый сен түшсөн,
Айтылуу Оштун шаары бар,
Ар кайсынын баары бар.
Ошол жерде жатпайбы
Орозо деген жаныбар!
Казандай селде оронгон
Молдо менен кары бар.
Эшен, калпа сыйынган,
Сулаймандын тагы¹ бар.
«Орозо питир бергин» деп,
Алаканын жайган бар.
Ошол жердин өзүнө
Келген дейт нечен пайгамбар.
Жаныбарым, орозо,
Сенин жайын, шол жерде,
Кор болбойсун, ол жерде,
Эмине бар бул жерде?!

Онон нары сен барсаң,
Анжияндын шаары бар.
Сураштырсаң бай даяр,
Сен күткөнүң баары бар.
Шаарды ошол жай кылган,
Курсагын чейрек май кылган,
Өзбектин далай байы бар.
Орозону шол жерде
Урматтоочу жайы бар.
Жатсаң, жамбаш талбаска
Атлас, жибек шайы бар.
Тамагыңды жибитет
Асал кошкон майы бар.

---

¹ 0 à à ù – oí î nó.

Суусунунду кандырат
Сууткан яхна¹ чайы бар.
Керек болсо молдо бар,
Калпа менен кожо бар.
«Эшендин жайы бейиш» деп,
Калпычысы кошо бар.
Эсиң болсо, орозо,
Ошолорду тосо бар.
Жайлуу болсо жылбастан
Анжиянда жатып ал.
Саратанда келипсин,
Жатакчылар болду дал.
Ай башына бергидей
Жок эле бизде жыйган мал.
Кенеш айтам ыр менен
Орозом, угуп кулак сал:
Ачка турган биздейди,
Көрмөксөн болуп кетип кал.

Орозо питир жыйнаган,
Бербегенди кыйнаган
Молдого бар, орозо!
Башына селде оронгон,
Жалгыз-жарым кишини
Жакадан алып торогон
Кожого бар, орозо.
Шарыят деп кыйкырган,
Шыбага алган кыйкымдан,
Күнөөсү жокту камаган,
Камчы менен сабаган,
Казыга бар, орозо.
Адамды көрсө «ак» – деген,
«Ажыңа чапан жап» – деген,
«Алты күн болсо отурам,
Береринди тап» – деген,

---

¹ В о і а – п о о о о е а а і е ° е = а е .

Ажыга бар, орозо.
Зикир менен убара,
Өзүнө койсо «дубана»
Калпага бар, орозо.
Элди зордоп каржалган,
Бухардан барып таажы алган;
«Пычак учу» чыгарып
Пайда тапкан жаңжалдан
Даткага бар, орозо.

Сени урматтап алгыдай,
Жайларга бар, орозо,
Төрт түлүктө эсеп жок
Байларга бар, орозо.
Ачка отурган аш тапшай
Асти бизге жолобо!
Чөлдө калган жатакчы,
Орозо салды чатакты.
Кетирели келгиле
Башка түшкөн азапты.
Кана эмесе, курбулар,
Чаначтагы жарманы
Чалк көтөрүп салалы.
Чердейген чоң курсактар,
Чалгыны колго алалы.
Орозо чочуп жоголор
Чөптү шылып калалы.
«Сыйласак кантет ушинтип
Мекеден келген «конокту»?
Орозо кетер, иш турат,
Курчуталы орокту!

СЕНИН СЫРЫҢ СООДАГЕР

«Имам аззам пирим» деп,
Кымбат саттың малынды.
Сурабай менин алымды,
Ичиме салдың жалынды.
Тизгинден алып жетелеп,
Келтиресиң ачууну,
Көрбөдүм сендей катууну.
Малайларды күйдүрүп
Акын жедиң соодагер.
Ыйманынды күйдүрүп
Олорго даки¹ бердиң, соодагер.
Жетимдин көбүн кыйраттың,
Жети айлык акын төлөбөй,
Жер каратып ыйлаттың.
Чинек² пулга чыдабай,
Пахтамды карга бастырган
Ысактай сүткор байды көр.
Өлчүлүк³ алды шайымды,
Билбейсиң менин алымды,
Калың түшкөн карды көр.
Эл ичинде жылоолоп
Уятымды кетирдиң.
Нысабы жок, соодагер,
Шерменде кылат шекилдин.
Аларсың менден пулунду,
Көрбөгөм сендей зулумду.
Ачууланып тыңшабай,
Түгөттү менин ырымды.
Мурдатан билбей курудум.
Соодагер, сенин сырыңды.

---

¹ Ä ä è è á á ð à è ÷ – °° açai̇ aadaeç, aenüdaòòüç.

² × è í à è – ĩ àòà òàðžžä° èží äžè æóí óèèà ò°è°í ÷ž àèü.

³ a è ÷ ž è ž è – æääí --à÷üí .

МИСАЛ ҮЧҮН

Оводон эргип учкан көрдүм кушту
Өткөрдүм жайы менен жазды, кышты.
Ырдаймын өз башымдан өткөн ишти;
Көрүнгөн жамандардан жедим мушту,
Шу күндөр көңүлүмө эми түштү.

Канчалык ишти көрдүм чыдап турам,
Жүрөккө батыралбай ырдап турам.
Эстесем кан жүрөгүм сыздап турам,
Ысыган оттуу боюм муздап турам.

Ырдадым ушул сөздү тым сал үчүн;
Эшиткен эл билсин деп мисал үчүн,
Ойлонуп ар ким өзүн тутар үчүн.
Жаштыкта ойноптурмун бакпай жанга,
Жүрөгүм зыркырады тойду канга.
Шок жүргөн, тентекчилик жаман экен,
Акыры көрсөтпөдү эч бир пайда.

Кубанып чыгып турам жаңы таңга,
Тиктесем көзүм түштү жанган шамга.
Ичкеним шекер болду кандым канча,
Мурунку жүргөнүмдү эми ойлодум
Машакат болгон экен алтын жанга.

Атамдын бир сөзү бар – акыл экен,
Насият айткан сөзү макул экен.
Атамдын айткан сөзүн билалбадым,
Жөн жүр деп нечен айтса, тил албадым.
Адапсиз ар кишиден үлгү албадым,
Токтотуп өз боюмду жүрөлбадым.
Өмүрдүн түгөнүшүн билалбадым,
Атамдын айткан сөзүн кылалбадым.

Иштетип сөз сүйлөтүп жалган менен,
Шу сөздү ырдап турам арман менен.
Ойнодум адаби жок балдар менен;
Тентушмун акылы жок жандар менен,
Адапсиз элге галба¹ салган менен.

Көңүлдү токтотпостон башка бурдум,
Жылмайган сулууларга колум сундум.
Акыры өз жаныма залал кылдым,
Башымдан өткөн ишти баян кылдым.

Овлугуп урушкансып жолго чыктым,
Жолдогу атты үркүтүп, ээсин жыктым.
Акылсыз акмактардын ишин тутуп,
Шун этип балааларга² өзүм тыктым.

Адапсиз аксакалды басып өтүм,
Кой десе, ону дагы катуу сөктүм.
Шоктуктан авиримди өзүм төктүм;
Душманды жеңгенсинип өзүм кеттим,
Каерде галба болсо өзүм жеттим.
Айылдын тополону мен бир акмак,
Бааридан жаман экен чаки басмак.

Бозо ичсем киши болуп мардандадым,
Өзүмчө киши болуп дардандадым.
Келемин эртеге деп анда алдадым,
Ар кимди тар кысылган жолдо алдадым.
Алдадым эрте менен келем дедим,
Шашкансып эки жакка элендедим.
Бөрүдөн үрккөн койдой серендедим,
Гаргардин³ эртең пулун берем дедим.

Шун этип жалган айтып, иш көрсөттүм;
Бер десе катуу сөгүп, муш көрсөттүм,

---

¹ Ā ā ē ā à – æāæāē-÷Ūð.

² Ā ā ē ā à – ēŪðñŪē, āāēāēāò, āāēòŪñŪçāŪē.

³ Ā ā ð ā à ð – áíçî ñàòóó÷ó.

Шон этип көпчүлүккө, иш көрсөттүм;
Чындасам казандагы ашын төктүм,
Кой десе адамдардын барын сөктүм,
Айылдын тополоңу мен бир акмак,
Акылды ойлоп туруп киши тапмак,
Акмактык өз башына болду токмок.

Каерде чатак болсо, издеп таптым,
Мүргүсө минген атым, башка чаптым.
Жөөнүн азабыны эми тарттым,
Калындап согончогу таштай каттым.

Колумда бычагымды ташка чаптым,
Жалганды кара жерден чукуп таптым.
Өзүмчө шол жол менен жанды бактым,
Акамдин жалгыз атын уурдап саттым.

Бир убак жеңем келди, – көрдүнбү – деп,
Акылсыз бейар эден, өлдүнбү – деп.
Колумда кылдан эшкен аркан менен,
Жеңемди жыга чаптым бакан менен.

Ол жеңем жедин сен деп сулап жатты,
Жанымда кошуналар баары качты,
Шун этип жиндилигим чамдан ашты.
Тууганды тууган билбей малын сойдум,
Тополоң балааларга элди койдум.
Туугандын баркын билбес мен бир акмак,
Акмактык өз башыма болду токмок.

Жамандык жолу менен өткөн күнүм,
Тартпадым туугандардан эч бир тилим,
Кыйкырып басалбадым эгиз үнүм,
Жамандык жолу менен өткөн күнүм.

Дос болдум чеки басып жүргөн менен,
Өзүмдүн айтканыма кирген менен.

Тойбодум элдин акын жеген менен,
Кас болдум жөн жүрбөйсүң деген менен.

Шун этип көрүнгөндөн камчы көрдүм,
Өзүмдөй жамандарды жакшы көрдүм.
Кар жаман шону менен курдаш болдум,
Айылда бузуктарга сырдаш болдум.

Жамандан эч бөлүнбөй житип кеттим,
Жакшыга жолобостон өтүп кеттим.
Бирөөгө жакшы айтып досумсун деп,
Пул салган чөнтөгүнү кесип кеттим.

Акыры өлөмүн деп ойлободум,
Насият көрсөткөнгө жолободум.
Ким айтса насиятты жаман көрдүм,
Акыры бышман жедим, күйдүм, өлдүм.

Акыры кылган бышман болбойт экен,
Жамандар өз билгенин койбойт экен.
Бир күнү бир жаманды баштап кеттим,
Үйүндө бир мыйманды таштап кеттим.

Ол мыйман илажи¹ жок жатты зорго,
Жакшылык эч келбеди биздин ойго.
Жамандык жолу менен күнүм өтүп,
Акыры кез келиштим каттык шорго,
Жамандык мени салды нечен торго.

Бирөөдүн никесини нечен буздум,
Жамандык пикиримди ичке түздүм.
Көңүлүм келген жерге жатып алдым,
Бирөөдүн катыныны тартып алдым.

---

¹ È è à à æ è – àéèà, +àdà, àì àè.

Тынч элге чатак менен галба салдым,
Бирөөдүн кызын бузуп алып качтым.
Шонетип абийиримди бекерге ачтым,
Шу окшош жаман жолго нечен бастым.

Өзүмдөй жамандарды кызыктырдым,
Кой десе курдашымды бузук кылдым.
Шул ишим өз башыма болду балаа,
Балаа деп ойлободум эч бир санаа.
Атамдын акчасына урдум кумар,
Пайдасын ойлободум эч бир мунун.
Ойлосом арыбады баштан туман,
Шул ишим алтын башка болду зыян.

Өтүптүр жамандыкта жаштык кыял,
Арманым ырдап турам эми шунан.
Өз жүзүм туугандарга кара болду,
Шонетип жүргөндөрүм балаа болду.
Кылганым арамдыкта зына¹ болду,
Үйгөнүм алтын башка күна болду.
Каарлуу катуу тилдеп алганымда,
Учурдум нече кадак балдарымды,
Күйгөндөн ырдап турам арманымды.

Өмүрдүн түгөнгөнүн билгеним жок,
Эрмекке эркек уул сүйгөнүм жок.
Ажалсыз күнүм бүтүп өлгөнүм жок,
Балдардын бир озурун көргөнүм жок.

Касапат жаман болду кылган ишим;
Оңолбойт түндө жатып көргөн түшүм,
Арбыбайт алакаттүү кылган ишим.
Мен өлсөм сарай үйүм болот вайран²,
Бышманым ичимде көп калдым айран,
Дак кылды, отко салды нечен балам.

---

¹ Ç ü í à – æúï, æàì àí àúè.

² Å à é ð à í – èúèðí î, óðí î.

Башымда арылбаган туман болду,
Балдардын турбаганы шунан болду.
Кийгеним каткан бутта чарык болду,
Арманым түгөнгүсүз тарых болду,
Кан качып, кызыл жүзүм арык болду.

Зарыктым көрүнгөнгө кыл деп жумуш,
Татыбайт өзүмдө бар гүлдөй турмуш.
Турмуштун гүлдөгөнү болду бекер,
Дүйнөдө мага окшогон күйгөн нечен.
Арамдык жолдо шунча жүрдүм бекен?
Дуба алгын ат мингизип бизден дешкен –
Алдашкан жүргөн экен кожом, эшен.
Парзантиң Парпи акун болсун дешип,
Ошолор алдап мени кеткен экен.
Жамандык түп түбүмө жеткен экен.
Менменсип өз башымдан өткөн экен.

Баланды баш айлантып беремин деп,
Алдашка жүргөн экен кожо, молдо.
Жүрбөпмүн жаштыгымда туура жолго,
Акыры каттык калдым терең ойго.

Адалым үйдө жатса, издеп арам,
Уктабай арамдыкка өзүм барам.
Шун үчүн вайран болду менин канам¹
Жүрөккө тамса болду анан жарам.
Аксакал карыларга айтпай салам,
Эмдерге пайдасы жок кылган алам²,
Кожо, молдо – бардыгын койбой сөктүм,
Куржунда жыйнаганын жерге төктүм,
Жыгылтып башка тээп аттап өттүм,
Шун үчүн балааларга акыр жеттим.

---

¹ È à í à – ¿é, òàì , èì àðàò.

² A è à ì – è÷è è¿é¿¿.

Туугандын менден калды көөнү муздап,
Аркамда көлөкө жок, жүрдүм сыздап.
Жашырбай жарыя кылдым сөзүмдү ырдап.
Бу сөздү түшүнгөндө ар ким кайтсын,
Укканда рахмат деп калкым айтсын.
Жыйырма – жигиттерге көпкөн экен,
Шунетип жаштык да уруп өткөн экен.
Жыйырма беш – жигиттиктин жыргалы экен,
Жыргалды жакшы сүйгөн тууган экен.
Тууганды тууган болгон каттык каккам,
Шону үчүн мени теңир урган экен.
Коркомун жакшылардын бир сөзүнөн,
Жаш акты бузуктардын чын көзүнөн.
Кыларым – бекем тооба айтып калыш,
Башында урган экен мени каргыш.
Ар кими өзүнү оңдоп жолго салыш.
Акылман жакшыларга болгон таңыш.

Бирөөдү жалганыдан жүрдүм мактап,
Жамандык пикиримди ичке сактап,
Аш-гөшүн¹ жесем дедим отко кактап.
Шол ишим өз башыма болду кайгы,
Капалык күйүтүнү башка салды.
Жашчилик, тентекчилик эсимди алды,
Шунетип балааларга башым калды.
Ичкеним бозо менен болду арак,
Ичимде жамандыкты кылдым талап.
Жамандык акыр болду жанга жабыр,
Ачууга кылалбадым эч бир сабыр.
Бир убак бир кишиге болдум курлаш,
Ол киши мага болду анык сырлаш.
Жамандык эч бирөөгө кылба – деди,
Урматтуу аксакалды сыйла – деди.
Жумшаса мойунуну бурба – деди,

---

¹ А° ø – үө.

Убада айткан сөздөн жылба – деди.
Кел десе, атын алып току – деди,
Кан качып кумсаргандан чочу – деди.
Шол адам жанды кыйнап сойот деди,
Өзүндү бир балаага койот деди.

Шол айткан акыреттик жакын экен,
Досумдун айткан сөзү макул экен.
Достугун билбей жүргөн мен бир акмак,
Акмактык акыр башка болду токмок.

Бир адам акыр мага болду жырлаш,
Ойлодум таптымго деп анык курдаш.
Ынагын мен минемин десем – деди.
Шериксин, туугандыкын жесең – деди.
Бербеген каттыктарга кордук – деди,
Кылабер ол кишиге зордук – деди.
Каарың каттык келсе, баргын – деди,
Курч жүрөк каттык калба салгын – деди.
Кана, ким, сенин жолуң тоссун – деди,
Каарындан душмандарың корксун – деди.

Шону айткан курдашымды дос ойлодум,
Эр жүрөк өзүм менен кош ойлодум.
Тууганды тууганым деп карабадым,
Колума түшүп калса аябадым,
Акыркы өз пайдамды санабадым.

Түбүндө ошол мага шарим¹ экен,
Распа², эч ойлобос залим экен.
Жамандык мага берген талим экен,
Душманды билбей жүргөн мен бир акмак,
Акмактык өз башыма болду токмок.

---

¹ Ø ã ð è l – оуò-пúéúò.

² Ð à ñ í à – оуòñúç, ààèèàòñèç, í àì úññúç.

Бир күнү бир азамат пастан келди.
Достуктан айткан сөзү маккам¹ келди.
Кастыктан ойлогону залал экен.
Атым айта, сыр чечбеген бузук – деди,
Акыры көрөсүң бир кызык деди.
Ол киши жан аябай күндө келет,
Кайда жүрсөң бөлүнбөй бирге келет.
Саара кылсам, былк этпей атым кармайт,
Жерге түшсөм, атым алып бекем байлайт.
Көнүлдү улап, дайыма күлүп-жайнайт,
Кызматымда, үйүм кирсе чайым кайнайт.
Короодун чекесинен отун терет,
Мен өзүм барда, жокто үйгө келет.
Аялым менден ону жакшы көрөт,
Сен үчүн бул досунду сүйөмүн – дейт.
Паркынды абдан жакшы билемин – дейт.
Аяба алтын жанды досундан – дейт,
Сен жокто жөлөк болуп отурган – дейт.

Жыйылат талааларга кеткен малың,
Аяба шул досундан бардын – барын.
Атаңдан, акандан да бул артык – дейт,
Акылсыз иш ойлобойт, бул тартип – дейт.

Аялдын айткан сөзүн макул көрдүм,
Тубушкан эмчектештен жакын көрдүм.
Дүнүйөнү кызык көрүп карабадым,
Ол достон алтын жанды аябадым.
Көнүлдү жакшылыкты бекем күттүм,
Ушар² бол, эки-үч күндө келемин деп,
Шол күнү узак сапар жолго түштүм.
Ылдамдап алты катар кырдан аштым,
Сезгенсип ат камчылап ылдам бастым.

---

¹ Ы а ө ө а і – ааө, і üөü, аüøüө.

² Ó ø а ð – һаө аі ө.

Аркамдан бирөө келет ат арытып,
Мингенин аябастан жол арбытып.
Ошол күн жарык эмес, ай карангы,
Карасам колдо калтак, колдо чокмор,
Ким дедим, мен ойлодум жолдо тоскон.

Келгенин мында билип турдум пайлап,
Келгенде тутушам деп кимди жайлап.
Колумда бир камчым бар табылгы сап,
Камчынын түшүнүдөн бекем кармап
Карасам, күн жарк этти чагылгандай,
Ат үркүп, жер тарс этти кагылгандай.

Токтоттум ошол замат акыл-эсим,
Карадым жарк эткенде жоонун бетин,
Түстөдүм жан аябас досумбу деп.
Турганым эки кайың түбүндө эле,
Ол досум мал багам деп үйүмдө эле.
Ол досум былк эткичем тезден жетти,
Эй достум, мен! дегиче каттык чапты,
Кучактап мен жыгылдым каттык ташты,
Эс овгон, көтөрбөдүм өдө башты.
Ажалдын уюшуну келтирдим деп,
Кетиптир муну жайлап өлтүрдүм деп.

Калбаптыр былк этишке менде кубат,
Бир убак келсем эске атым турат.
Кармаган түшүнүдөн камчым турат,
Ат кетпейт башка жакка, жакын турат.
Атымдын чылбырыдан кармап миндим,
Достумдун душмандыгын шондо сездим.
Артыдан мен да калбай катуу жүрдүм,
Коргондун эшигиден мен да кирдим.

Айбанда аты турат чөмүлгүн тер,
Мен жокто аялыма шол экен эр.

Эшиктен кирсем зайбым үйдө жатат,
Достум да ошол менен бирге жатат.
Көргөндө менин дагын каным качат,
Билегин аялымдын мойнуна артат.
Аялды бекем кысып чуктап жатат,
Кебезден ашпак бетин жыттап жатат.

Аныгын билген замат кайтып кеттим,
Жамандык өзүнө деп айтып кеттим.
Ошол күн билбегенсип кеттим талаа,
Келет деп ол акмактар кылбайт санаа.
Аялдын жаман эрге кылары ана;
Чашкеде кирип келдим кайта жана.
Достум да, аялым да, үйдө – тана¹.
Алдында каймагы бар каттама нан,
Өкөбү бузуклукта бүтүлгөн жан.
Селт этип чочугансып өдө турду,
Э досум, не келдин, – деп сөзүн урду.
Мен айттым, бир каракчы өлтүрдү деп,
Кудайым мени зорго келтирди деп.

Аялым: – жүрөксүз – деп мени какты,
Эчкиден бирди союп, өпкө чапты.
Бир убак кудайыга эл жыйылды,
Отуруп токтоно албай кан суюлду.

Бир убак бир тууганым кирип келди.
Өлбөгөн боорлошум билип келди.
Мен айттым: – бул достумду кармагын – деп
Күнөөлү, батыр колун байлагын – деп,
Күнөөлү, шул бузукту жайлагын – деп.
Адам соёр жансыздардан окшодун деп,
Ол досум ошол замат копшоду кеп:

---

¹ 0 à í à – í àèöë.

– Акандин айткан сөзү бары жалган.
Тынч турган өз үйүгө галба салган.
Мей акым, көптөн турам, жүрөм алал,
Досуң да эч кишиге кылбайт залал.
Аканиз үйдө турса, бары таяр,
Жайытта оттоп жүрсө, малы таяр.
Шол замат акылымды чын ойлодум,
Жалганга жаратканды күбө ойлодум.

Аялды койдум, – дедим, малын бердим,
Үйдөгү сакалаттын баарын бердим.
Аялым капа болуп жолго түштү,
Арамды алып менден касам ичти.
Душманды досум деген мен бир акмак,
Акмактык өз башыма болду токмок.

Бул сөздү мисал кылып айттым элге,
Эр жигит аял үчүн кирет жерге,
Бул сөзүм белгиленсин элден элге,
Аялдын ариптиги абдан анык:
Кеткен бак эр жигитке келбейт кайтып.

Аялың жакшы болсо эрийт көңүл,
Ачылып жыргалдыкта өтөт өмүр.
Аялың жаман болсо куруйт шорун,
Үстүндө жаңы болбойт кийген тонун.

Эр жигит үзүлбөсүн эч бир палак¹,
Жакшылык жолунда жүр, кылгын талап.
Жамандык туушканды ойлобогун.
Акыры тартып калат, тартып алак.
Бу сөздүн эмне экенин аңдабадым,
Жан барда сооп жолун камдабадым.
Акты го эми көздөн кандуу жашым,
Бу сөздү угуп туруң жаман-жакшым,
Айбанат жакшы баксан, болот дулдул,

---

¹ Ы а ё а е – еі і і , аа да Ү ç а Ү і һ а а а а Ү .

Семиртип жем бербесен, арип кургур.
Тууганды жакшы ушла¹, болот пайда,
Туугандай жан аябас алтын кайда?
Тууганды кадырлашар сыйлабасан,
Душманга кадимкидей паркың кайда?

Өзүңдөй алдуу менен чеңдешпестен,
Ариет, намыс кылып белдешпегин.
Акыры кылалбассың бир пул пайда,
Жыгылсаң устуканың болот майда.

Сөзүңдү таап сүйлө ар бир жайда,
Сүйлөбө тантык болуп кайта-кайта.
Башкалар жакшылыгың түшүнгөндө
Элиге кайтып кетет ушуну айта.

КАЛЫСТЫК ЖӨНҮНДӨ

Калыс табам деп жүрүп,
Кара чачым ак болду.
Калк ажаатын ачкыдай
Көрө албадым пак² колду.
Канча ыраакат ичинен
Кармап калдым нак шорду.
Колдобосо кудурет –
Кантип аттайм тоскоолду?

Калыс дешет эшенди –
Кан какшаткан эгемди.
Торбосуна толтуруп
Тоноп кетет печелди.
Жаназасын окуйм деп,
Жансыз кылат кеселди.
Күнөө кылба, пенде деп,

---

¹ О ө ө а, о ө о а – ө аді а, ооо.

² і а ө – о аса.

Күн-түн айтат меселди.
Кара кылды как жарган
Көрө элекмин чеченди.

Калыс дешет казыны...
Казы калкты кажыды.
Кыйкым таап жок жерден
Кышка айлантат жазыны.
Карышкырдай казынын
Калайык-калк азыгы.
Эзилгендей эсепсиз
Элдин барбы жазыгы?
Калыс дешет молдону...
Молдо кимди коргоду?
Жол ачам деп бейишке
Минип кетет жоргоңу.
Жалдырап карап каласың
Жаныбардай тордогу.
Калысы жок калгыдай
Калайык-калк шордобу?

Калыс дешет болушту...
Булгап бүттү конушту.
Касип кылып алышты
Калайыкты сорушту.
Билбей калды калың эл
Кантип түштү жорушту.
Чыркыроодо жаами журт
Чыгара албай добушту.

Калыс дешет калпаны...
Калпа кимди алкады?
Кырк чакырым жерди ээлейт
Калпты тизген арканы.
Кара жемсөө булардан
Калайык-калк чарчады.
Темселетип теңдикти
Тегирменге тартабы?

Калыс дешет бийлерди –
Карала нафти¹ кийгенди...
Кара деп айтып агынды,
Кыйратты далай үйлөрдү.
Камчы тийип аларга,
Калкка кордук тийгенби?
Калыстыктын ачкычы
Каргаша отко күйгөнбү?

Калыс дешет кожону...
Калыс болчу ошобу?
Бийманы жок ошолор
Ырыска ырыс кошобу?
Ыпыр-сыпыр чогултуп,
Ыраң деп сатат жошону.
Иттен сөөк талашат,
Илдеттин жолун тособу?

Калыс дешет улукту...
Улук элди курутту.
Жабыр тартып жүрөбүз
Жамай албай жулукту.
Ыдыратып бүтүндү,
Ылай кылды тунукту.
Калыстык суусу түгөнүп,
Карап калдык кудукту.
Караңгы түндө какшаган
Калктын датын ким укту?

Каалаганым калыстык
Калайыкка ылайык.
Үмүтүмө күн тийбей,
Үшкүрө берем мунайып.
Уурдап чындык ачкычын

---

¹ Г а о о е – еиі аао аааеёо ёаçaаі а.

Ушакчы жүрөт чунайып.
Калыстык качкан заманга
Койгум келет миң айып.
Акыйкат нуру жетпеген,
Ааламда жок калыстык
Зар какшаткан адамды
Заманда жок калыстык.
Адамдын изин өчүргөн
Арамда жок калыстык.
Намысты пулга алмашкан
Нааданда жок калыстык.

Жакшылыкты көксөгөн
Көнүлдө бар калыстык.
Өзүн элге арнаган
Өмүрдө бар калыстык.
Бай, кедейди ылгабай,
Барды, жокту кыйнабай,
Байгамбарды сыйлабай,
Өкүмүнө көндүргөн
Өлүмдө бар калыстык.

Калыстыктын ыры ушул,
Калк алдында сыры ушул.
Арасат жолго таштабай,
Айтаар сөздүн чыны ушул.

АЖАЛ

Өмүр бар жерде Ажал бар,
Өзөктү үзөөр тажаал бар.
Уксаңар айтып берейин,
Улук-кичик, жарандар.
Өмүргө Ажал дос эмес,
Өмүрдүн жолу бош эмес.

Өмүр деген – жарык күн,
Өлүм деген – кара түн.
Өмүр деген – жандын үмүтү,
Өлүм – жандын күйүтү.

Көрүнбөс көзгө Ажалдин,
Көпкө сырын чечейин.
Чече албасам ошону
Ырчылыктан кечейин.

Жолдошун болуп күнү-түн,
Жанында жүрөт бул Ажал.
Тамырына таркаган
Канында жүрөт бул Ажал.

Пармана болуп айланып,
Башында жүрөт бул Ажал.
Кабагыңдын ортосу –
Кашында жүрөт бул Ажал.

Иче турган дайыма
Ашында жүрөт бул Ажал.
Жаны бирге дос эмес,
Касында жүрөт бул Ажал.

Орозгерин ордосу –
Түнөктө жүрөт бул Ажал.
Өмүрүңдүн өлчөмү –
Жүрөктө жүрөт бул Ажал.

Чапаның болуп жармашып,
Жонуңда жүрөт бул Ажал.
Баса турган күнүгө,
Жолуңда жүрөт бул Ажал.

Мандалактын гүлүндөй,
Башайынын түрүндөй,
Көрөр көздүн чырагы,
Көнүлдүн тунук бугалы,

Азиз жандын сөөлөтү,
Ата-эненин дөөлөтү –
Балдарда жүрөт бул Ажал.

Кызгалдактын гүлүндөй,
Кызыл килем түрүндөй,
Өрүлгөн олон чачы бар,
Көмүрдөй кара кашы бар,
Жайнаган гүлдүн бурагы,
Эне-атанын ынагы –
Кыздарда жүрөт бул Ажал.

Арыстанга күчү тең,
Акылына иши тең,
Мыктылыгы – түркүктөй,
Алгырлыгы – бүркүттөй,
Жүрөгүндө өртү бар,
Жан теңелгис эрки бар –
Жигитте жүрөт бул Ажал.

Шынга бойлуу, кара көз,
Бала кыял, сылык сөз,
Күлкүгө ынак, кайгы жок,
Күлпөтүндө айбы жок,
Сылыктыгы – жибектей,
Сымбатын көрсөң чүрөктөй –
Келинде жүрөт бул Ажал.

Ак сакалы жайкалган,
Азада бою кайкайган,
Балдарын көрүп кубанган,
Байге алгансып дубандан,
Кайда барса жолу ачык,
Карыштарга колу ачык –
Атаңда жүрөт бул Ажал.

Жыл он эки ай көтөргөн,
Жыла басып жөтөлгөн,

Толук бир жыл сүт берген,
Торолтуп сага күч берген,
Адам кылган акыры,
Ар баланын жакыны –
Апанда жүрөт бул Ажал.

Өйдө болсоң өбөгүн,
Ылдый болсоң жөлөгүн,
Учайын десең канатың,
Уга турган санатың,
Тай-кулундай тебишкен,
Талашып эмчек эмишкен –
Тууганда жүрөт бул Ажал.

Издегени – жамандык,
Ичи толгон арамдык,
Кара деген агыңды,
Кайгыга салган жаныңды,
Коко тикен жолунда,
Котур ташы колунда –
Душманда жүрөт бул Ажал.

Ажалдан кимдер кутулган?
Амалсыз баары тутулган,
Карыны алган, жашты алган,
Калк ичинде башты алган
Аялды алган, кызды алган,
Акмакты алган, узду алган;
Ооруну алган, соону алган,
Өчүгүшкөн жоону алган;
Карыпты алган, байды алган,
Канча түркүн жанды алган.
Барча жанга жай берген,
Жердин койну кең экен.
Калыстыкты көрсөткөн
Каргаша Ажал чен экен.
Бай-кедейин ылгабай,
Кары-жаш деп кыйнабай,
Баарына Ажал тең экен.

ПАЙГАМБАРЛАР ЖАНА ОЛУЯЛАР КЫСАСЫ

Айткым келди далилдеп,
Алланын ысмы – шарибин¹.
Алдым дилге жат кылып,
Ысмы изаттин каримин².
Жалгыз өзүн улуксун.
Жанында жок шеригин.
Он сегиз миң ааламды
Орду менен жараттың!
Ошолордун баарысын
Өкүмүнө караттың.
Эзелки Адам атадан
Адамзатты тараттың.
Жан-жаныбар макулук,
Жардыгыңа көнмөкчү.
Айланып ажал келгенде,
Аттиң ай,
Азиз пандан³ өлмөкчү.

Бисмилла деп баштамак,
Бир кудаанын жардыгын.
Билгизген адил Куранда
Бизге шонун бардыгын.
Абалкы Адам атадан
Журттуу кылдың бабаны,
Журт ошондон тарады.
Баян кылып айтамын,
Баштан өткөн жумушту.
Бир кудаанын буйругу,

---

¹ Ø à ð è á è í – (Øàðèø) үç æíãíðèø, °ò° èáç ï áéèè, °ò°
òáèòçç (l óòàì ááòòèí òðòèòáðù) ááéáò.

² È à ð è ì è í – ááðáøáí áèáèí, áííðòéáðáèéèí, áè è°çè-
äçãçí.

³ Í à í à à – í á í á á.

Балык жуткан Жунушту.
Кырк күн балык ичинде
Кылыптыр насип турушту.
Жараткан өзүң билесин,
Жакшы-жаман кылышты.
Алты тыйын пул болуп,
Атасына кул болуп,
Айланайын атыңдан
Азирети Жусуп сатылган.
Жети жыл жатып зынданда
Жетип дуба кутулган.
Ол адамдын баласы,
Азирети Шиш өткөн.
Алдамчы жалган дүйнөдөн
Жан-жаныбар макулук,
Алда канча киши өткөн.
Алла-Эгем өзүң сактай көр,
Башыңдан нечен иш өткөн.
Жаннатты тирүү жай кылган
Оо, Ыдырыс пайгамбар!
Өзүңдөн жардам болбосо,
Өзгөчө кандай айлам бар.
Зикирия пайгамбар,
Сизди каапыр тооруган.
Куткарып ийген Ысаны,
Жынжырдан кылган торунан.
Чокунуп калган каапырлар
Пайгамбар Ыса соңунан.
Эртеңки болчу жумушту,
Бүгүн туруп билчү экен.
Ооруп калган адамдын
Башын жарып көрчү экен.
Башынан оору таппаса,
Жүрөгүн жарып тилчү экен.
Томолок туулган балдарга
Кол-бут жасап берчү экен.
Миң жашаган Улукман
Аким табып кары өткөн.

Алдамчы жалган дүйнөдөн,
Аттин ай,
Адамзаттын баары өткөн.

Ошол өндүү Ибраим
Отко салса күйбөгөн.
Кудаанын досту Калилла,
Кутулуп чыккан жалындан.
Тирүүлүктө өтүнүп,
Тилеймин жардам баарындан.
Төр тагында Кудайга
Тике барып беттешкен
Азирети Муса пайгамбар.
Алла менен жүздөшкөн
Азирети Мусанын,
Азиздигин билгизген.
Амур деген дайрага
Айдап барып киргизген.
Агам деп суудан качпаган,
Асасын сууга таштаган.
Алланын сүйгөн эркесин,
Агызбай дайра сактаган.
Үпүптүп эки баласын
Үңкүрдөн набыт кылганга,
Кысасын тартып Улукман
Эки жыл жаткан зынданда.
Ошолор да өтүптүр,
Өмүрүнчө жыргалда.
Өлбөй эч кым калбаптыр
Аттин ай,
Бул дүнүйө жалганда.

Алтымыш жыл курт жеген,
Азирети Айупту.
Аллага жетип тилеги
Акырында айыкты.

Айтпай кантип койомун
Ааламдан өткөн тарыхты.
Кудай сүйгөн жан үчүн,
Курбан болгон Ак үчүн,
Я, Ысмайыл пайгамбар!
Жалбарамын ал үчүн.
Эки шейт Кербала
Имамдардын каны үчүн,
Кадыр-Алла бер мадат
Карыптардын алы үчүн.
Асан, Үсөн аталган
Эки азиз бала үчүн.
Атасы Аали кудайдын
Анык сүйгөн шер эле.
Энеси азирети Бүбү Батма
Жаным балам дээр эле.
Эне сүйгөн шам чырак,
Эки ааламга тең эле.
Атана наалат жезиттер¹,
Оларга кылган зулматты.
Суусаса да бир кашык
Суу бербестен кургатты.
Опасыз жалган дүнүйө
Ойлоп көр кимди жыргатты?
Мурзалы жаңчи² Анапия
Мурун өткөн бардыгы.
Ошолорду койгон жок,
Опасыз дүйнө тардыгы.
Жүз жыйырма төрт миң сан
Пайгамбардын баары өткөн.
Акырында Апсалым,
Абдурасул дагы өткөн.
Таажысы бар башында

---

¹ Æ á ç è ò ò á ð – æ°°òò°ð, ááðáééáð.

² Æ à í ÷ è – éàððì àí, æíî éáð.

Так Сулайман кан өткөн.
Бир жүз отуз үч миң сан
Олуянын баары өткөн.
Омор, Осмон – чарыяр¹ –
Абу-Бакир, Аали өткөн.
Асан, Үсөн аталган
Эки шейит бала өткөн.
Ошондой эле пайгамбар –
Азирати Искандар,
Пааша болуп бу дагы
Бүт ааламды сураган.
Акыры ажал жеткенде,
Бир мүнөт такаат кылалбай,
А да тактан кулаган.
Таажысы бар башында
Так Сулайман пайгамбар
Бу да болуп падыша,
Сасык үшүп Сарала
Бүт канаттуунун баарына
Элчи кылган арага.
Жан-жаныбар макулук,
Өз тилинде сураган.
Ааламдан өткөн тарыхты,
Кысасыл деген китапка
Алып келип улаган.
Айланып ажал жеткенде,
А да тактан кулаган.
Йахия деген пайгамбар
Көпкө тарткан кыйналып,
Жетимдиктин азабын.
Азирети Мухаммед
Алладан тилеп ырыскы,
Толтура кылып кайнаткан
Жетимдердин казанын.

---

¹ × ā ð ū ū ð – ò°ðò°°.

Жетим менен жесирге,
Оору-сыркоо, кеселге,
Карып менен мискинге¹
Кайрылып жардам берүүчү
Мухаммед өткөн дүйнөдөн.
Оомал-төкмөл тополоң.
Опасыз жалган дүнүйө,
Кимге бапаа кылдың сен?
Ошолордун баарысын
Оп тартып алып тындың сен.

Лаа иллаха, иллала,
Пайгамбарым, Мухаммед!
Тилим келгей калмага,
Алла таала жараттың,
Ажал-өлүм пандага.
Дин мусулман Махамат,
Оопат эткен бир алла
Быйык тутам куранды
Алла-Эгем өзүң сактай көр,
Азаптуу күндө турганды.
Кадыр-Алла кечиргин,
Каталык кетсе тилимден.
Кайрылып жардам сураймын,
Кавсыл Аззам пиримден
Баш-аягы тополоң
Бало келген дүнүйө.
Бирден өтүп бирине
Кала берсең дүнүйө.
Оомал-төкмөл дүнүйө,
Ошол үчүн аталган.
Бактың тайса башыңдан,
Чыгасың бир күн катардан.
Баштан тайса дөөлөт – бак,
Паашадан калат алтын так.
Айланып ажал жеткенде,

---

¹ | e n e e i - a o a a i a .

Ажырап элден болдуң сап.
Алла ырайым кылбаса,
Ар ким шондой чачылат.
Өлбөй жүрсөң өмүрдөн
Өзөктөн кетпес калат дак.
Кор кылбастан кудайым,
Койсоң болду дени сак.
Жалгыз өзүң улуксуң.
Жалал-Жалил, Жалгыз Ак.
Азирети Султансың
Айыптууну өзүң тап.

ПАЙГАМБАРЛАР ЖАНА СААБАЛАР ТУУРАЛУУ

(2-вариант)

Ак кагазга жаздырам
Алланын ысмы – шарибин.
Алдым дилге жат кылып,
Ысмы изаттын каримин.
Жалгыз өзүң улуксуң,
Жаныңда жок шеригиң.
Он сегиз миң ааламды
Орду менен жараттың.
Ошолордун бардыгын
Өкүмүнө караттың.
Эзелки Адам-Атадан
Адамдарды тараттың.
Жан-жаныбар макулук,
Жарлыгына көнмөкчү.
Айланып ажал жеткенде,
Аттиң ай,
Азиз пенден өлмөкчү!

Бисмилла деп баштамак,
Бир кудаанын жарлыгын

Билгизет адил Куранда
Бизге шонун барлыгын?
Атабыз Адам-Атадан
Журттуу кылдың бабаны,
Журт ошондон тарады
Баян кылып жазамын,
Башта турган жумушту.
Бир алланын буйругу –
Балык жуткан Жунусту.
Кырк күн балык ичинде,
Кылыптыр насип турушту.
Жараткан өзүн билесин,
Жакшы-жаман кылышты.
Алты тыйын пул болуп,
Атасына кул болуп,
Айланайын атындан
Азирети Жусуп сатылган.
Жети жыл жатып зынданда,
Жетилип дуба кутулган.
Ол адамдын баласы
Азирети Шиш өткөн.
Алда канча макулук
Ааламдан далай киши өткөн.
Алла-Эгем өзүн колдой көр,
Башыман эчен иш өткөн.
Жаннатти тирүү жай кылган
Оо, Ыдырыс пайгамбар!
Өзүндөн жардам болбосо
Өзгөчө кандай айлам бар.
Зикирия пайгамбар,
Сизди каапыр тооруган.
Чыгарып ийген Ысаны,
Чынжырдан кылган торунан.
Чокунуп калган каапырлар
Пайгамбар Ыса соңунан.
Эртеңки болчу жумушту,
Бүгүн туруп билчү экен.

Оору болгон адамдын
Башын жарып көрчү экен.
Башынан оору таппаса,
Жүрөгүн жарып тилчү экен.
Томолок туулган балдарга,
Кол-бут жасап берчү экен.
Миң жашаган Улукман
Аким, табып, кары өткөн.
Алдамчы жалган дүйнөдөн,
Аттиң ай,
Адамзаттын баары өткөн.

Ошол өндүү Ыбрайым
Отко салса күйбөгөн
Куданын досту Калилла,
Кутулуп чыккан жалындан.
Тириликте өтүнүп,
Тилеймин жардам баарындан.
Төр тагында Кудайга
Тике барып беттешкен,
Азирети Муса пайгамбар.
Алла менен жүздөшкөн
Ол өндөнгөн Мусанын,
Асилдигин билгизген.
Амур деген дайрага
Айдап барып киргизген.
Агам деп суудан качпаган,
Асасын сууга таштаган.
Алланын сүйгөн эркесин,
Агызбай дайра сактаган.
Үпүптүн эки баласын
Үңкүрдөн набыт кылганга,
Кысасын тартып Улукман
Эки жыл жаткан зынданда.
Ошолор да өтпөгөн
Өмүрүнчө жыргалда.
Өлбөй эч ким калбаптыр,
Аттиң ай,
Бул дүнүйө жалганда.

Алтымыш жыл курт жеген
Тиги Азирети Аюпту.
Аллага жетип тилеги,
Акырында айыкты.
Айтпай кантип коёмун,
Ааламдан өткөн тарыхты.
Кудай сүйгөн жан үчүн,
Курбан болгон Ак үчүн,
Я, Ысмайыл пайгамбар!
Жалбарамын ал үчүн
Эки шейит Кербала
Ымамдардын каны үчүн.
Кадыр-Алла бер мадат,
Мендей карыптардын алы үчүн.
Асан менен Үсөйүн
Азиз бүткөн жан эле.
Атасы Аалы Куданын
Анык сүйгөн шери эле.
Азирети бүбү Батма
Жаным балам дээр эле.
Эне сүйгөн шам чырак,
Эки ааламга тең эле.
Атаңа наалат жезиттер,
Суу бербестен кууратты.
Аларга кылган зулматты.
Суусаса да бир кашык
Оопасыз жалган дүнүйө
Ойлоп көр, кимди жыргатты?
Мурзали жаңчи, Анапия
Мурун өткөн бардыгы.
Ошолорду койгон жок,
Оопасыз дүйнө тардыгы.
Жүз жыйырма төрт миң сан
Пайгамбарлар баары өткөн.
Акырында Апсалим,
Абдрасул дагы өткөн.
Таажысы бар башында

Так Слайман хан өткөн.
Бир жүз отуз үч миң сан
Олуялар дагы өткөн.
Омар, Осмон – чарияр –
Абубакир, Али өткөн.
Асан-Үсөн аталган
Эки шейит бала өткөн.

Лааиллаха иллаалла
Байгамбарым Мухамад
Тилим келгей калмага.
Алла-таала жараттын,
Ажал-өлүм пандана.
Дин мусулман Махамат,
Оопат эткен бир Алла.
Улук тутам куранды,
Азаптуу күндө турганда.
Кечире көр жараткан,
Каталык кетсе тилимден.
Кайрылып жардам тилеймин,
Кавсыл Аззам пиримдин.
Баш аягы тополоң
Боло келген, дүнүйө.
Бирден өтүп бирөөгө
Кала келген дүнүйө.
Оомал-төкмөл дүнүйө
Ошол үчүн аталган.
Бактын баштан тайганда,
Чыгасын бир күн катардан.
Баштан тайса дөөлөт бак –
Паашадан калат алтын так.
Ачып көздү жумгуча,
Ажырап элден болдуң сап.
Алла ырайым кылбаса,
Ар ким шондой чачылат.
Өлбөй жүрсөң өмүрлүк,
Өзөктөн кетпес болот дак.

Кор кылбастан кудайым,
Койсоң болду дени сак.
Жалгыз өзүн улуксун
Жалал-Жалил, жалгыз Ак.
Адилеттүү султансын,
Айыптууну өзүң тап.

ДҮЙНӨ СЕН

I

Тартибинди бир колдо
Сызык кылдың, дүйнө сен.
Кимди болсо өзүнө
Кызыктырдың, дүйнө сен.
Сүйгөнүңдү өзүнө
Жакындаттың, дүйнө сен,
Жакын келсе ар кимге
Макулдаттың, дүйнө сен.

Бир тууганды тууганга
Душман кылдың, дүйнө сен,
Кимге келсең, ошону
Султан кылдың, дүйнө сен.
Бир неченди саргайтып
Ултан кылдың, дүйнө сен.

Бир неченди мээнеттүү
Карып кылдың, дүйнө сен.
Бир адамды бирөөгө
Зарыктырдың, дүйнө сен.

Бир адамды сыздатып
Зыркыраттың, дүйнө сен.
Бир адамды ыйлатып

Буркураттың, дүйнө сен.
Жокко бардан жалынтып
Пул¹ сурааттың, дүйнө сен.

Уруштуруп тууганды
Тыркыраттың, дүйнө сен.
Бирдин малын таратып
Чыркыраттың, дүйнө сен.

Бир адамды жаңылтып
Ууру кылдың, дүйнө сен.
Учуратып балаага
Тууру кылдың, дүйнө сен.

Бирдин малын бирөөгө
Ширин кылдың, дүйнө сен.
Бирди бирге өлтүртүп
Кыйын кылдың, дүйнө сен.

Бир адамды кан соргон
Залым кылдың, дүйнө сен.
Бир адамды бирөөгө
Кагым² кылдың, дүйнө сен.

Бир адамдын таманын
Чорго айланттың, дүйнө сен.
Бактысы жок маңдайын
Шорго айланттың, дүйнө сен.

Бир адамды жаманга
Жанаштырдың, дүйнө сен.
Бирге таалай өзүгө
Караштырдың, дүйнө сен.
Бирдин акын бирөөгө

---

¹ Ү о ө – ае÷à.

² Ê à à ù ì – е°ç ёадаі аù.

Талаштырдың, дүйнө сен.
Сени ээрчиген неченди
Адаштырдың, дүнүйө сен.

Бир адамга залалды
Анык кылдың, дүйнө сен.
Жокчулуктан неченди
Зарыктырдың, дүйнө сен.

Бирди кууп ээрчитип
Дартка салдың, дүйнө сен.
Кызыктырып бирөөнү
Бантка¹ салдың, дүйнө сен.

Бирге берип дүйнөнү
Пайдалаттың дүйнө сен.
Бирди-бирге урдуруп
Майдалаттың, дүйнө сен.

Кээ бирөөнүн малы көп
Бардам² кылдың, дүйнө сен.
Барган сайын көбөйтүп
Шардам кылдың, дүйнө сен.
Кээ бирөөнүн малы жок
Шалдан³ кылдың, дүйнө сен.
Малай болсо баасын
Арзан кылдың, дүнүйө сен.

Калтыратып кедейди
Карып кылдың, дүйнө сен.
Бутундагы кийгенин
Чарык кылдың, дүйнө сен.

---

¹ А а і о – ааеаі оо, е°сүі еадіі.

² А а д а а і – іі еадооо, іі еадоооёооаі а нүеі үеоаі ааі ааааі
н°с.

³ Ø а а а à і – е°сүеү е°до°дүсүеү, еоднаі о, еоаадоооо.

Жан күйөрдөн ашыкча
Көрүнөсүн, дүйнө сен.
Жазгырып бир күн ажырап
Бөлүнөсүн, дүйнө сен.

Бир туугандан артыкча
Көрүнөсүн, дүйнө сен.
Билинбей өзүн бир күнү
Бөлүнөсүн, дүйнө сен.

Кызыктырып ар кимге
Көрүнөсүн, дүйнө сен.
Кылчайбастан акыры
Бөлүнөсүн, дүйнө сен.

Ашык кылып кишиге
Көрүнөсүн, дүйнө сен.
Акыры түгбү бапасыз¹
Бөлүнөсүн, дүйнө сен.

Көөнө² дүйнө сен өзүн,
Көп ырдайын мен өзүм.
Эски дүйнө сен өзүн,
Эми ырдайын мен өзүм.

II

Белгилеген ыр менен
Айтар сөзүм, дүйнө сен.
Биз түгөйбүз, каласың
Жалгыз өзүн, дүйнө сен.

Кайыры жок Карынбай
Жыргап өткөн, дүйнө сен.

---

¹ А а і а н 0 с – і а е а а н 0 с а а а а і н ° с.

² Е ° ° і ° – у н е е д а а і а а а а і і а а і е а а.

Инжис аттуу миң өлгөн
Жана миң бир тирилик –
Жүрбөдүм деп сүйүнүп,
Дүйнө сенден түнүлүп
Ыйлап өткөн, дүйнө сен.

Мындан бөлөк кишиден
Нечен өттү дүйнөдөн.
Залымдарга башты айткан,
Жейренчидей акылман
Чечен өттү дүнүйөдөн.

Мен айткандын баары өткөн,
Даба тапкан ооруга
Улукмандай кары өткөн
Бапасы жок, дүйнө сен.

Нечен жердин үстүндө
Кыран өткөн дүйнөдөн.
Аккан сууну токтотуп,
Паашалардын барчыны
Залым болгон азали,
Акыры суудан ажали
Пиран өткөн дүйнөдөн.
Мен кудай деп док кылган,
Кармашканын жок кылган,
Шашпай өмүр түгөнүп
Шуддат өткөн дүнүйөдөн.
Дөө, парини бант кылган,
Дөөнү минип ат кылган,
Жоо жарагын так кылган
Падыша болгон Көр уулу.
Түгөп өмүр бир күнү
Сулайман өткөн дүйнөдөн.

Мен пааша деп ойлогон,
Дүйнөнү кезип жойлогон.

Аскерин уруп айдаган,
Жүрбөсө канжар кайраган.
Кайсы шаар азандин
Дайрасын буруп байлаган.
Мен жүрсөм деп ойлогон,
Дүйнөгө көзү тойбогон.
Ажал жетип бир күнү
Кара жерге сойлогон,
Искандер өткөн дүйнөдөн.

Мындан бөлөк паашадан
Ар кыл өткөн дүйнөдөн.
Паашалардын гүзүрү¹
Заркым өткөн дүйнөдөн.

Батыш менен Чыгышка
Барган өткөн дүйнөдөн.
Учкунуна тоо көчкөн
Балбан өткөн дүйнөдөн.

Тоо көчүрүп, жаа менен
Аткан өткөн дүйнөдөн.
Дөөлөр коркуп сүрүлүп,
Качкан өткөн дүйнөдөн.
Үрүстөмдөй завардас²
Дастан өткөн дүйнөдөй.
Атантайдай акылман
Март дагы өткөн дүйнөдөн.
Дин кубаттап сопудан
Актам³ өткөн дүйнөдөн.

Кайраты бар бир нече
Баатыр өткөн дүйнөдөн.
Дөөлөрдү кууп катырган,

---

¹ Ἀ ζ ζ ζ δ – εὐεὐεὐί, ζηὸνί ÷ζε.

² Ç à à à ð à à ñ – ÷Ṫàààí, ÷Ṫéðàé.

³ Ἀ é ó à ì – àçàí àṪ àéðéí ÷é àéðéàí ñīī ó àààì ààéàò.

Чоң чаңгалин батырган,
Кайраты бар каарман –
Палбан өткөн дүйнөдөн.

Каарманга бир тууган,
Кайрат менен бакырган,
Балбандарды чакырган,
Барлык күчүн ашырган,
Ийилип дөөлөр баш урган
Катыраң өткөн дүйнөдөн.

Омур түгөйт акыры,
Падшалардын Кашмири –
Бир неченди бантка алган.
Кара көзүн жашка алган,
Дава менен таш кылган.
Дүйнөнү кезип чарк урган.
Аплатын өткөн дүйнөдөн.

Жаан качта кылымды
Кезип өткөн дүйнөдөн.
Кайтып үйгө келбестен
Безип өткөн дүйнөдөн.

Ташты жахан ат кылган,
Сээр менен дак кылган.
Омурунун баарисин
Айарлыкка сарп кылган
Гардан кашан кептеген
Бузук өткөн, дүйнөдөн.
Мындан бөлөк кеп сонун
Кызык өткөн дүйнөдөн.

Гөр ичинде туулган,
Атагы алыс угулган.
Мингени кыйрат ат болгон,
Душмандар көрүп дак болгон.
Өнөрү менен авазди

Коңур шаадан апкелген,
Кууп келген душманды
Илаачиндей качырган,
Көр уулу өткөн дүйнөдөн.
Ай туугандан, күн туугандан
Жусуп, Акмат бир тууган.
Кайраты терең эр тууган
Экөө бирдей шер тууган.
Алдап душман байлаган,
Мисирге карап айдаган.
Карыптык түшүп башына
Чолпондой көзү жайнаган.
Аскардын тоосун ашырган,
Айагына таш урган.
Карангы зындан ичинде
Камбарга барып кошулган.
Көзүнүн жашы жошулган,
Карып өлүм болду деп,
Калдагач айым баш урган.
Бакты ачылып зындандан
Бир күн бошоп кутулган.
Сабырдын тойгон напсиси
Кайтып алган тактыны –
Жусуп, Акмат бир тууган,
Бул дагы өткөн дүйнөдөн.

Ол дагы өткөн дүйнөдөн,
Бул дагы өткөн дүйнөдөн.
Чапкан аттай тез жүрүп,
Ылдам өткөн дүйнөдөн.

Нечи кызык дүркүрөп,
Довур өткөн дүйнөдөн.
Акыры түгөп банданын¹
Омур өткөн дүйнөдөн.

---

¹ А а і а а – і а і а а, е е ө ө.

Каттуу чилде катырып
Кыштар өткөн дүйнөдөн.
Канаттуудан карчыга
Куштар өткөн дүйнөдөн.

Болжолуна келгенди
Койбой өттү дүйнөдөн.
Ай ааламды кыдырып
Жойлой өттү дүйнөдөн.

Өзүм таана болсом деп,
Ойлой өттү дүйнөдөн.
Жарыклыкка ач көзү
Тойбой өттү дүйнөдөн.

Барча кетип, мен калсам
Деген өттү дүйнөдөн.
Элди соруп курутуп
Жеген өттү дүйнөдөн.
Жер меники бербеймин
Деген өттү дүйнөдөн.

Көрүнгөндү коркутуп,
Келген өттү дүйнөдөн.
Кайыр десе айабай
Берген өттү дүйнөдөн.
Тоого кийик койбостон
Терген өттү дүйнөдөн.
Акыркы зоодан ажалы,
Кожомжаштай атыккан
Мерген өттү дүйнөдөн.

Эчтеме менен иши жок
Жаткан өттү дүйнөдөн.
Көпчүлүккө жолобой
Качкан өттү дүйнөдөн.

Күндө күмүш, айда алтын
Тапкан өттү дүйнөдөн.
Жетимдерди асырап
Баккан өттү дүйнөдөн.
Манастай жоону качырып
Чапкан өттү дүйнөдөн.
Күндө шилен үйүнөн
Тарткан өттү дүйнөдөн.
Турмушу таза салкында
Жаткан өттү дүйнөдөн.
Дүнүйөлүк пайданы
Тапкан өттү дүйнөдөн.
Бирөөнү эзип чучугун
Чаккан өттү дүйнөдөн.
Быркылдата койбостон
Чапкан өттү дүйнөдөн.
Көпчүлүккө кыялы
Жаккан өттү дүйнөдөн.
Көнүлдөгү максатты
Тапкан өттү дүйнөдөн.

III

Келеринде, дүнүйө,
Көл мелтиреп толгондой.
Кетеринде, дүнүйө,
Көздү чукуп ойгондой.

Келеринде, дүнүйө,
Сууну арыкка бургандай,
Төрүндө жолборс тургандай.
Кетеринде, дүнүйө,
Арыктын суусун тарткандай,
Жолборсту капкан чапкандай.

Келеринде, дүнүйө,
Авадан алтын куйгандай.
Сарайындын ичинде,
Сандаган пулуң тургандай.
Кетеринде, дүнүйө,
Төөнү чымын кыргандай.
Келтирип салган сарайын.
Чалдыбар болуп тургандай.

Келеринде, дүнүйө,
Калыпка күмүш куйгандай,
Кашыңда чолпон тургандай.
Кетеринде, дүнүйө,
Калыбың жерде сынгандай,
Чолпонуң качып жылгандай.
Келеринде, дүнүйө,
Коктуга коюң толгондой.
Кооздоп салган коргондой.
Кетеринде, дүнүйө,
Коюнду бөрү кыргандай
Коргонуң жалаң тургандай.

Келеринде, дүнүйө,
Жибектен соккон килемдей,
Казаның кайнат шилендей¹.
Кетеринде, дүнүйө,
Килемди душман баскандай,
Шиленди шилеп чачкандай.
Келеринде дүнүйө,
Тулпарды сылап чапкандай
Шумкарды сындап баккандай.
Кетеринде дүнүйө,
Тулпарың сулап жаткандай,
Шумкарың сызып качкандай.

---

¹ Ø è è à í – ì àè ñí ðèõí , è°í ääüðääèääí òàì àè äääáí ñ°ç.

Келеринде, дүнүйө,
Тел жорго менен сур жорго
Жол талашып тургандай,
Актуйгун менен карчыга
Жем талашып тургандай.
Кетеринде, дүнүйө,
Тел жорго тентип калгандай.
Сур жорго сулап жаткандай.
Актуйгун менен карчыга
Колундан чыгып качкандай.

Келеринде, дүнүйө,
Күмүштөн дубал ургандай,
Чырагың жанып тургандай.
Кетеринде, дүнүйө,
Дубалың көчүп жылгандай,
Чырагың өчүп сынгандай.

ЖАР ЖЫГЫЛСА СУУ БӨГӨЙТ¹

Жар жыгылса суу бөгөйт,
Жалгыз өлсө ким жөлөйт.
Залал болсо ким төлөйт.
Жашырганды ким көрөт.
Жан бүткөндүн баары өлөт.
Экөө – өктөм эмеспи,
Үчөө – үрө эмеспи,
Төртөө – төрдөр эмеспи,
Бешөө – белдар эмеспи,
Алтоо – астар эмеспи,
Жетөө – жетил дебейби.
Шорун, курган жалгызды,
Таскара басып жебейби.

---

¹ Аоаа +аеег наг до-г аneyo uдеадuг а ег ооёог ааyдааеuг
еаеааг .

Жаш тилегин бербейби,
Жаш өлгөндө тирилип,
Жан үйөгө келбейби.
Жан карындаш, тууганы,
Жаркыш өңүн көрбөйбү.
Бул дүйнөдө өмүрдүн,
Түгөнөрүн билбейби.
Түбү пенде өлбөстөн,
Ойноп-кулуп жүрбөйбү.
Мурунку өткөн ата-эне,
Жаштыктын доорун сүрбөйбү.
Балам деп таанып албайбы,
Ондоп жолго салбайбы.
Атасы өлсө дүйнөдөн,
Баласы өлбөй калбайбы.
Бала тууп зоройткон,
Энеси өлбөй калбайбы.
Уул деп атын тергеген,
Женеси өлбөй калбайбы.
Бул жараткан эсебин,
Адаштырбай албайбы.
Күйсө чырак жанбайбы,
Күүлүү жүргөн жандарды,
Ынапатка салбайбы.
Кетер болсо пэндэси,
Кенеш менен барбайбы.

Топурактын тагидан,
Кирсе кайтып чыкпайбы.
Ал авалын сүйлөшүп,
Бир-бирисин укпайбы.
Бабасынын ишини,
Бала бекем тутпайбы.
Укуругун салганда,
Сууруп башын тартпайбы.
Сулкуйуп жердин тэгиде,

Нечендер сулап жатпайбы.
Сын туташып, бой муздап,
Жан кеткенде кайтпайбы.
«Палан күнү келем» – деп,
Өлүм кабар айтпайбы.

Мандалактын гүлүндөй
Балдар өлбөс болсочу,
Сакалдарын чайпаган
Чалдар өлбөс болсочу.
Кызгалдактын гүлүндөй,
Кызыл килем түрүндөй,
Бурууга берсе таш экен,
Бир уруунун калкы экен,
Кыздар өлбөс болсочу.
Жыйырма беш жашында,
Жыл болжолу катында,
Тилегени кашында,
Тил билги болгон башында,
Жигит өлбөс болсочу.
Миңди берип, бирди алган,
Бурулуп басып ат алган
Бугунуга¹ дак салган,
Жүгүрүп чыгып ат алган
Жүрөгүнө дак салган,
«Сиз» деп² сылык гөп³ кылган;
Эркелеп көңүл чак кылган,
Кара чачы өрүлгөн;
Өмүр шерик тең өскөн,
Кадыры артык көрүнгөн
Келин өлбөс болсочу.
Отуруп үйдө кеңешкен,

---

¹ А о а о і о а а – і о о і о і а.

² Ё і ё æәçì ååå æî ё.

³ Ä ä î – еäî .

Жыла басып жетөлгөн,
Жыл он эки ай көтөргөн,
Муздуу күнү буралган,
Аяздуу күнү айланган.
Тондуу күнү толгонгон,
Толгонуп эмчек эмизген.
Кардуу күнү кайрылган,
Кайрылып эмчек эмизген.
Эмиздим деп айтпаган,
Күнүн бүтүп өлгүчө,
Берген сүтү кайтпаган.
Татай бешик чаптырган,
Үстүнө маана жаптырган.
Боз кыйгырдай чуктаган,
Бооруга басып уктаган.
«Айланайын балам» – деп,
Алкымынан жыттаган.
Бешененди сылаган,
Бйласаң көңүл улаган.
Ичиндеги дартыны
Имерилип сураган.
Саамайын ак кылган,
«Садагаң» – деп, гөп кылган.
Көргөндө көңүл чак кылган,
Көзүм ооруйт дегенде,
Көпөлөктөй айланган.
Башым ооруйт дегенде,
Пэрпирэктэй¹ айланган.
Жая десең жал берген,
Шэкэр десең бал берген.
Суу сурасаң чай берген,
Колтугудан жай берген,
Энең өлбөс болсочу.

---

¹ Үдг өдүө – өгг өөө.

«Куудай» сакал агарткан,
Кузгундай көзүн кызарткан.
Өөдө басса, белим деп,
Ылдый басса тизем деп,
Бирди тапса миндирген,
Бирди тапса кийдирген.
Мээр салып сүйлөгөн,
Белгилүү жерден үйлөгөн,
Атаң өлбөс болсочу.
Атаң менен бир тууган,
Агаң өлбөс болсочу.
Энен менен бир тууган,
Тагаң¹ өлбөс болсочу.
Чабар камчы, сүйлөр тил,
Өөдө басса өбөгүн,
Ылдый басса жөлөгүн.
Жанына жүрсө жаннатын,
Жан учурда канатын.
Атка минсе сөвлөтүн,
Алыста жүрсө дөвлөтүн.
Тай кулундай тебишкен,
Талашып эмчек эмишкен.
Бир төшөктө чоңойгон,
Тепкилешип зоройгон.
Темене канат тешилген,
Тегиз куйрук жетилген,
Иниң өлбөс болсочу,
Өзүң менен бир тууган.

Кара чачы өрүлгөн,
Кадыры артык көрүнгөн.
Учарында бөлүнгөн,
Кирпиктери төгүлгөн.
Келсең атың байлаган,

---

¹ 0 a a a c – 0 a a e a c.

Жулоосунан кармаган.
Бар кыялын андаган,
Таппан даяр камдаган.
Акыл-эсин жамдаган,
«Келиң акэ, келиң» – деп,
Астыңа салар төшөктүн,
Аруулугун тандаган,
Келет деп жолуң караган,
Келбесең бикир санаган.
«Келип туруң сиз» деген,
Бир мурапың биз деген,
Кечиксең чыгып издеген.
Арманы күчтүү кыз деген,
Синдин өлбөс болсочу,
Сызылып күйбөс болсочу.
Сыздаганда көңүлү,
Бузулуп күйбөс болсочу.
Бул өлүмдү жаратпай,
Мурунтан бүтүн койсочу.

Кыздар өлсө кызыл гүл,
Соолгон менен барабар.
Жигит өлсө кыяматт
Болгон менен барабар.
Бул өлүмдө арман көп,
Күйүт тартып калган көп,
Куп ойлонуп караңар.
Бул өлүмдүн арманы,
Жан пүткөнгө баары бар.
Жамандыкты бир киши,
Көрбөй турган болсочу,
Жан бүткөндүн баарысы,
Өлбөй турган болсочу.
Ата-энеден баланы,
Бөлбөй турган болсочу.
Кара жерди кучактап

Жатпай турган болсочу.
Сын туташып, бой муздап,
Катпай турган болсочу.
Кайгысы күчтүү азапты,
Тартпай турган болсочу.
Кара чопо турпакка
Батпай турган болсочу.
Жеңсиз желек кепинди,
Кийбей турган болсочу.
Жетик жердин койнуна
Кирбей турган болсочу.
«Кайран жигит жаш кетти» –
Дебей турган болсочу.
Жашыл гүл соолбос болсочу,
Жаш адам өлбөс болсочу,
Жамандык көрбөс болсочу.
Жэйилган турпак жайыга,
Жаш кийрип көмбөс болсочу,
Кызыл гүл соолбос болсочу,
Кыз балдар өлбөс болсочу,
Кыйындык көрбөс болсочу.
Кызыл чопо турпакка
Кырлантып көмбөс болсочу.
Кыяктай боюп жазылтып.
Суналтып көмбөс болсочу.
Ак жыландай толгонуп,
Буралтып көмбөс болсочу.
Кара көздү бозортуп,
Тунартып көмбөс болсочу.
Эсил жаштын күйүтү,
Элде калбас болсочу.
Эл көрбөгөн карангы,
Жерде калбас болсочу.
Отуз эки кашка тиш
Гөрдө калбас болсочу.
Ок жыландай толгонуп,

Жерге батпас болсочу.
Кайтып турбай ойгонуп,
Гиптилерин сөгүлүп;
Кирпиктерин төгүлүп,
Өксүп элден бөлүнүп,
Өңүн башка көрүнүп,
Туугандардан бөлүнүп;
Түсүн башка көрүнүп,
Жаракөр жубан, сулуу кыз,
Жалгыз жатпас болсочу.
Жер койнунда калды деп,
Адам айтпас болсочу.
Жер койнуда толгонуп,
Ар ким жатпас болсочу.
Жалгыз көрдүн ичинде,
Жатып калбас болсочу.
Кебездей болгон таза этиң,
Сасып калбас болсочу.
Устуканың упурап,
Чирип калбас болсочу.
Балыктай болгон таза этиң,
Ирип калбас болсочу.
Калгандары зыркырап,
Күйүп калбас болсочу.
Курт-кумурска, бөө-чаян,
Тоюп кетпес болсочу.
Үнүрөйтүп көзүңдү,
Оюп кетпес болсочу.
Жан күйөрүн жаздантып,
Куюп кетпес болсочу,
Кундуздай болгон кара чач,
Жыдып түшпөс болсочу.
Бул өлүмдүн күйүтүн
Элге бербес болсочу.
Жибек өңбөс болсочу,
Жигит өлбөс болсочу.

Жигарды¹ бөлбөс болсочу.
Эки жашты биригип,
Жерге көмбөс болсочу.
Бул өмүрдү ар киши,
Билип жүрөр болсочу.
Жигит менен кыз бирге,
Тирик жүрөр болсочу.
Ойноп-күлүп, шаттанып
Күлүп жүрөр болсочу.
Кадимкидей бир-бирин,
Сүйүп жүрөр болсочу.
Үйрүн бузбай топтолуп,
Барып алар болсочу.
Мурункусун кийинки,
Таанып алар болсочу.
Уругудан айрылбай
Топтоп алар болсочу.
Ата эмес, баласы,
Жоктоп алар болсочу.
Кайран өмүр белгилүү,
Кайтып келер болсочу.
Жаткан жерден козголуп,
Башка келер болсочу.
Токсондогу карыя
Жыгырма беш жигиттик,
Жашка келер болсочу.
Алтымышта кемпирлер,
Он бештеги кызга окшоп,
Ойноп жүрөр болсочу.
Энесиге эркелеп,
Жойлоп жүрөр болсочу.
Жигит менен келин-кыз,
Үйдө отурар болсочу.
Бул өкөбү бөлүнбөй,

---

¹Æ è à à ð – óóääí , áí î ð.

Бирге отурар болсочу.
Он үчтөгү мүчөлүн,
Кайтып токтор болсочу.
Көнүл үзүп калганын,
Кайтып жоктор болсочу.
Түндө жатып санасан, –
Түшкө кирер болсочу.
Эр карыса жашарып,
Күчкө кирер болсочу.
Кулунчактай жаш балдар,
Сынбай турган болсочу.
Кайтып келип дүйнөгө
Жыргай турган болсочу.
Ышкындай болгон назик бой,
Сынбай турган болсочу.
Ырас болсоң жараткан,
Акыры алман пэндэгэ,
Кылбай турган болсочу.
Эки путту суна албай,
Басып көрөр болсочу.
Көмгөнүн кайта тиргизип,
Ачып көрөр болсочу.
Ачып көрсөң «ата» – деп,
Тура турган болсочу.
Кайта өмүрдү жашартып,
Кыла турган болсочу.
Бу дүйнөдө өлбөстөн,
Жаратылган пэндэси,
Тура турган болсочу.
Жан алгычты¹ жолотпой,
Куба турган болсочу.
Алкымдашып алышып,
Буба турган болсочу.
Атын айтып чакырсаң,
Уга турган болсочу.

---

¹ Ё̇і̇ ё̇æ̇ä̇ç̇і̇ ä̇ä̇ «æ̇ä̇ä̇ä̇ç̇і̇÷̇ä̇ç̇і̇».

Ачып жердин тэгидэн,
Чыга турган болсочу.

Табыт атты саздатып,
Токуп коёт бир күнү.
Жаназаны молдолор
Окуп коёт бир күнү.
Алты карыш бөз көйнөк,
Кэпин болот бир күнү.
Калганына замана,
Акыр болот бир күнү.
Көмгөн жерге чөп чыкпай,
Такыр болот бир күнү.
Аягындан чырмалтып,
Бууп коёт бир күнү.
Алты кесе суу менен
Жууп коёт бир күнү.
Төгөрөтүп чырмалтып,
Бууп коёт бир күнү.
Алты кетмен топурак,
Айван оёт бир күнү.
Алты карыш бөз менен,
Алты азамат апарып,
Жерге коёт бир күнү.
Жети кетмен топурак,
Жерден оёт бир күнү.
Жети карыш бөз менен,
Жети азамат алпарып,
Жерге коёт бир күнү.
Жанына алып кезектеп,
Жан күйөрүң көңүлүн
Үзүп коёт бир күнү.
Капа алып кезектен,
Тизип коёт бир күнү.
Кыз-келиниң көңүлүн,
Үзүп коёт бир күнү.
Босоголуу боз үйүң,

Боз чалдыбар бир күнү.
Босогосуз кара жер,
Боз сарайың бир күнү.
Керегелүү ак үйүң,
Кең чалдыбар бир күнү.
Керегесиз кара жер,
Кең чалдыбар бир күнү.
Устуканың упурап,
Упа болот бир күнү.
Жаткан жериң топурак,
Супа болот бир күнү.
Карайгандын бээриси,
Жыйын болот бир күнү.
Калганына машакат
Кыйын болот бир күнү.
Бозоргондун бээриси,
Жыйын болот бир күнү.
Боздоп ыйлап калганга
Кыйын болот бир күнү.
Курт-кумурска, бөө-чаян,
Талап кетет бир күнү.
Көмүп коюп көпчүлүк,
Тарап кетет бир күнү.
Өмүрлөшүң, сүйгөнүң,
Жесир калат бир күнү.
Оттой кызыл балдарың,
Жетим калат бир күнү.
Алты канат үйүңдү
Аңгыратат бир күнү.
Алты жашар баланды,
Жалдыратат бир күнү.
Жети канат үйүңдү,
Аңгыратат бир күнү.
Жети жашар баланды,
Жалдыратат бир күнү.
Каласың шондо саз көнүп,
Оозуң менен суруңдан,
Сары-зардап кан төгүп.

Бечара жаның көрөр миш,
Көрүп айран болор миш.
Миң бир эки айланып,
Кер башына конор миш.
Оңдо алың не кетет,
Бурак минип пир жетет,
Ыйман менен дин жетет.
Бу дүйнөнүн түбүнө
Кууган менен ким жетет.
Арзыңды кимге даттайсың,
Издеген менен таппайсың.
Ийиндей жердин койнуна
Акыры барып сактайсың.

ОКТОБОЙ МЕРГЕН АТАЛБАЙТ

Октобой мерген аталбайт,
Онтобой оору жаталбайт.
Жарылбай жара канабайт,
Жакшынын кебин катардайт.
Сынбай сөөк чор болбойт,
Тилеп алган парзантиң,
Жетим калбай кор болбойт.
Сыйлабай мейман күзөлбөйт,
Так кыямат болгуча,
Жамандын пейли түзөлбөйт.
Суу койбой¹ терек ноодалбайт²,
Пашага дөөлөт келбесе,
Баатырың чапчып жооду албайт
Ооматы келбей кишиге,
Ашык дөөлөт алалбайт³.
Эңкейтбесе баатырды,

---

¹ Ёт ё æаҗі ааа -аёёі ёт оёёаі .

² І і і а а ё а а ё о – °ні °ёо, æі аі оёёааёо.

³ Ёт ё æаҗі ааа – «ёаёаапа».

Ат үстүнөн оодарбайт.
Суутпай тулпар как болбойт,
Суктанбай жигит так болбойт.
Жаманга жакшы гап болбойт,
Жаман менен бир жүрсөн,
Акыры саган нап¹ болбойт.
Шамал болбой жел болбойт,
Жамгыр болбой сел болбойт.
Жакшыга жаман тең болбойт,
Азелде душман эл болбойт.
Ырысы жок адамдын
Жыйында сөзү эм болбойт.
Көңүлү кара кишинин,
Пейли-куйу кең болбойт.
Кум жыйылып таш болбойт.
Кул жыйынга баш болбойт.
Жакшы болсо жолдошун,
Көңүлүн капа гаш болбойт.
Орунтук алсаң бирөөдөн,
Жутканың менен аш болбойт.
Буралбай сулуу өптүрбөйт,
Сабыр эрди көптүрбөйт.
Жоргозор жолдо кагылбайт,
Түбүндө чечен жаңылбайт.
Калган көңүл, чыккан жан,
Издеген менен табылбайт.
Чеченге кудай бербесе,
Чечилип түзүк гап урбайт.
Агарып түшпөй кар болбойт,
Суу соолбой сай болбойт.
Мурунтан назар тийбесе,
Жыргап бир өсүп бай болбойт.
Семирбей тулпар туйлабайт,
Так болбой киши ыйлабайт.
Барбасаң узак сапарга,

---

¹ Г а і – ææøø ãããã ì ààí èää.

Бар деп бирөө кыйнабайт.
Башынан болгон накүста¹,
Конокту келсе сыйлабайт.
Коркунчулук түшпөсө,
Жүрөгүң сезип туйлабайт.
Булбулдун доошун эшитпей,
Буралып лола² ачылбайт.
Мундуунун үнү басылбайт,
Мурунку баатыр шашылбайт.
Кайраты бар эр жигит,
Таги түбүн жашырбайт.
Күкүктүн доошун эшитпей,
Гүл чайпалып ачылбайт.
Күрдөөсү бар эр жигит,
Курдаштан сырын жашырбайт.
Алма бышпай күбүлбөйт,
Атасы бирге түнүлбөйт.
Өрүк бышпай күбүлбөйт,
Өзөгү бирге түнүлбөйт.
Жакшы менен бир жүрсөн,
Тутар ишиң эл билбейт.
Жаман болсо сүйгөнүн,
Орозгерди тең билбейт.
Авадан жамгыр төкпөсө,
Жердин бети нам болбойт.
Ыкывалдуу эр жигит,
Бу дүйнөдө кам болбойт.
Атадан каргыш албаса,
Азамат жигит кар болбойт.
Жылдыз жарык ай болбойт,
Жыргатпай сулуу жар болбойт.
Колунда бар март адам,
Эч немеден кар болбойт.

---

¹ Γ α ε ζ η θ α – θαθαεϋηθς, αεϋεηθς, αεθαηες.

² Ε ι ε α – εϋςααεααε.

Козу болбой кой болбойт,
Кичик болбой зор болбойт.
Кырдалга кирген эр жигит,
Бу дүйнөдө кор болбойт.
Тайлак болбой нар болбойт,
Оору тартпай шал болбойт.
Кулактуу адам кар¹ болбойт,
Жарганатта пар² болбойт.
Алдында атын арыса,
Аскалуу белди аша албайт.
Бечел бала басалбайт,
Белгилүү баатыр качалбайт.
Мурунтан киши март болбой,
Дүйнөсүнү чача албайт.
Өзүн туура болгондо,
Бузуктар сөзүн бура албайт.
Мусапыр келсе элине,
Жалаага жапсаң тура албайт.
Адеби жок жаш балдар,
Аксакалдан уялбайт.
Ажал келсе жакында,
Алганың ага кире албайт
Атамды коё тургун деп
Балдарың ага кире албайт.
Ажал кайып бир күнү
Өлүшүн эч ким билалбайт.
Элинде бузук бар болсо
Мусапыр келсе жүрө албайт.
Кургакчылык болбосо,
Булактын суусу соолбойт.
Эл бузугу көп болсо,
Башканын иши оңолбойт.
Чын табына келбесе,
Карчыга соно алалбайт.

---

¹ Ё а ð – ә ç ё ө е.

² Ы а ð – æ ç і .

Чын насиби болбосо,
Киши булкунуп узак бара албайт.
Ууз кымыз болбосо,
Сууга суусун кана албайт,
Бейажал койду бөрү албайт,
Жакшыны жаман көрө албайт.
Эски пахта без болбойт,
Эсептешкен дос болбойт.
Жакшынын баары корс болбойт,
Жамандын сөзү жоош болбойт.
Мокобой бычак бүлөбөйт,
Бактырбай атың түлөбөйт.
Бактысы бар эл болсо,
Кембагалы жүдөбөйт.
Калемпир ачуу туз болбойт,
Катын кырдан өткөндө,
Кыңшылап сүйлөп кыз болбойт.
Чоркок кеби сиз болбойт.
Катуу суук болбосо,
Дария тонуп, муз болбойт.
Кең бычса, чапан тар болбойт,
Келебеттүү эр жигит,
Өлгүчөктү кар болбойт.
Элиң өспөй көп болбойт,
Жүк көтөрбөй лөк болбойт.
Күз болбой кубаң чөп болбойт,
Эси бар бала көк болбойт.
Бир тууган безип жат болбойт,
Мактанып байтал ат болбойт.
Катарга кирчү жигиттин,
Айткан сөзү калп болбойт.
Колго түшпөй эр жигит.
Элинен кетип бант¹ болбойт.
Сүйлөбөй ширин тил болбойт,
Акылы бар жигиттин,

---

¹ А а і ò – æі аі ðó ääðææäëóó.

Аз сөзгө көөнү кир болбойт.
Эбин таап айтпаса,
Элге жакан ыр болбойт.
Кыраан бүркүт учканда
Кызыл түлкү кача албайт.
Кысталыш келсе бир иши,
Кыйналып үйдө жата албайт.
Токмогу күчтүү болбосо,
Казыкты бекем кага албайт.
Токтомдуу сөзү болбосо,
Топ жыйынга жага албайт.
Саларга оту болбосо,
Минген атын бага албайт.
Ичинде майы болбосо,
Чыракты куру жага албайт.
Жайдын оту болбосо,
Жайкалып жылкы семирбейт.
Жайылып төшкө конбосо,
Жакындап келип эл билбейт.
Энеси узак кетпесе,
Көгөндө козу маарабайт.
Гүл ачылып турбаса,
Булбулдар шаншып сайрабайт.
Уурулугуң болбосо,
Куугунчу тутуп байлабайт.
Алтын жан денден кетпесе,
Топуракка жайлабайт.
Топурак жерди жумшатпай,
Көгөргөн буудай чайлабайт.
Буйругу жок аш болсо,
Киши ирмеп жутуп чайнабайт.
Үлгүсүз чебер быча албайт,
Чалгынсыз шумкар уча албайт.
Жака¹ тубар кой болсо,

---

¹Æ à è à – æàèà, æàèàЦ.

Көнүлүн бузуп киши албайт.
Адырдын жери кургаса,
Кош айдасаң тиш албайт.
Күнөкөр болсоң падшага,
Тууганың ара түшө албайт.
Дарт тартпай киши сандалбайт,
Дан албай буудай саргайбайт.
Бөктөргө учуп куш болбойт,
Туура жүргөн эр жигит,
Ар мээнетке туш болбойт.
Жүдөбөй жигит буй болбойт,
Эчки сүттүү уй болбойт.
Чылабай шекер бал болбойт,
Чоңоюп жылгын тал болбойт.
Жакпай турган оокат бар,
Жутканың менен ал болбойт.
Бедиаван¹ чөл болсо,
Тукумдай аппак кар болбойт.
Тал чирибей бөк болбойт,
Актасаң конок сөк болбойт.
Жамандарда көрк болбойт,
Аялдарда эрк болбойт.
Беремин деген бикилбейт,
Бек байлаган чечилбейт.
Мен-менден эч ким кечирбейт.
Суу койбой терек бүр албайт,
Сулуулар жарсыз жүрө албайт.
Сулуулар менен бир жүрсөн,
Сулкуйган жаман көрө албайт.
Жаз болбой дарак бүр албайт,
Жакшылар жарсыз жүрө албайт.
Жакшылар менен бир жүрсөн,
Жалпайган жаман көрө албайт.
Ажалсыз киши өлө албайт,

---

¹ А а а а а а а а – ёоо ÷°ё.

Айбаты бар жигиттин,
Астына бирөө келе албайт.
Асманда булут болбосо,
Колотту бузуп сел албайт.
Мокобой болот өгөлбөйт,
Болжолу бар баатырга,
Такашып бирөө тенелбейт.
Сабырлуу жигит шашылбайт,
Толкубай жүрөк ташынбайт.
Ат кырчаңгы болбосо,
Дубалга сүртүп кашынбайт.
Ак көңүлдүү азамат,
Тентуштан сырын жашырбайт.

БОЛОТ

Жол арбытмак ат болот,
Жол тааныткан кат болот,
Атуулу жигит март болот,
Кадыры бар эр жигит
Калың элге баш болот.
Бирөөдөн катык гап уксаң,
Гүлдөй көңүл каш¹ болот.
Боло турган эр жигит,
Он бешинде баш болот.
Болбой турган борбуйсуз,
Жыйырмада жаш болот.
Суук гап уксаң бирөөдөн,
Жүрөгүң муздап таш болот.

Кумарды жазган куш болот,
Бакты – дөөлөт, ыгы бар
Таалайлуу элге туш болот.
Жакшылардын кылганы
Оруну менен иш болот.

---

¹ È à ø á í ë ó ó – è à ì à á í ë ó ó á á á á í à á í è á á.

Жел какса бизде бұч болот,
Күн төбөдө түш болот,
Ондосон жакшы иш болот.
Корголдун көркү соо болот,
Жаман менен дос болсон,
Акыры түбү доо болот
Кайрактын амалы кар болот,
Жигиттин көркү жар болот.
Суудун көркү тал болот,
Сулуунун көркү кал болот.
Чарбанын көркү мал болот,
Нечен адам көп ыйлап,
Парзант үчүн зар болот.

Коргон урсан, арк болот,
Дарбаза курсан бек болот.
Чечендин сөзү эп болот,
Мал семирткен чеп болот,
Жалын чыкса өрт болот.
Сагынганда туугандын,
Эки көзү төрт болот.

Кар эресе суу болот,
Картайса сакал куу болот.
Элинде бузук бар болсо,
Аркасында чуу болот.

Актаса таруу сөк болот,
Адам заада бек болот.
Чечендер жайпай сүйлөсө,
Четтеген душман жек болот.
Даракты эксең бак болот.
Бакмандын көөнү чак болот.
Алганың жакшы болгондо
Үйүңдүн ичи так болот.

Жакшы аттын көркү жал болот,
Арканын тузу зар болот.

Совхоз менен колхоздун,
Иштеткени мал болот.
Таза болсо ар киши,
Таш чайнаса ал болот.
Аркарлар жүргөн зоо болот,
Андышып жүргөн жоо болот.
Шамалы катуу кыр болот,
Шаанилүү айтсам ыр болот.
Шашпай туруп сайрасам,
Адамдын көөнү гүл болот.

Пайегерде сыр болот,
Акын май ичсе курч болот.
Ак ыйлаган пенденин,
Акырет жайы тынч болот.
Көк май ичсе курч болот,
Көп ыйлаган пенденин
Гөрүндө жайы тынч болот.
Көнүлдү чайдай ачылткан,
Калемпир менен мурч болот.

Санаса дилде пул болот,
Санатта жок жигиттер
Өз элинде кул болот.
Жуурса камыр ий болот,
Журтуга жаккан бий болот.
Ак шумкар өткөн бел болот,
Атасы бөлөк жат элден
Адашып келген эл болот.
Атактуу баатыр шер болот.
Айдаган жериң жумшаса,
Азилдүү эгин кем болот.

Кызарган кызыл чок болот,
Кыйратып жаккан от болот.
Кырдалы бар жигиттер,
Кылымга наамы жоктолот.
Кыйкырык чыкса бир жерден,
Кыраан баатыр токтолот.

Ажыдаар, ок жылан,
Адамды көрсө октолот.
Ажал жетсе ар киши,
Элиден кетип жок болот.
Үстүндө турпак үйүлөт,
Уруулуу эли түнүлөт.

Атасы келсе базардан,
Балдары ойноп сүйүнөт,
Астыны тосуп жүгүрөт.
Ат арыса мүдүрөт,
Ашыкча жалган гап айтып,
Жаны жок элди күйдүрөт.

Боз карчыга куш болот,
Болорман элге душ¹ болот.
Ак карчыга куш болот,
Азамат элге душ болот.
Ылачын учкул куш болот,
Иматтуу мака душ болот,
Ыргайдай болгон сулуулар,
Ырыстуу элге туш болот.

Күйгөндө оту күл болот,
Күйүттү тарткан зил болот,
Гүлдөгөн элдин ичинде,
Күкүктөй сайрап ыр болот.

Сарайда бекем там болот,
Шамалдап учкан чаң болот.
Санаттуу жигит сүйлөсө,
Көпчүлүккө таң болот
Көбүнчө мээнет тарткандын,
Жүрөгү уюп кан болот.
Таалайы качкан жигиттин,
Ыкыбалы кам² болот.

---

¹ Æ ó ø – æ°e°e, ðayē aī ēī ð āāāāī ī āāī eāā.

² Ê à ī – eāī .

Кара кур тартып бой болот,
Калпычы жигит жой болот.
Неченди колго түшүргөн
Казып койгон ор болот.
Бааз¹ бир кыл панданин²,
Берген тузу шор болот.
Үйдү агарткан пор³ болот,
Жакшылап өзүн онгорот.
Жазып келип ок тийсе,
Жалдырап жигит кор болот.
Жанайлак жүрсөң ар качан,
Согончогуң чор болот.

Кол туурулса кесилет,
Күнөйүң болсо бир тоодой,
Тообо кылсаң кечирет.
Асманда турна, каз болот,
Көгөргөн майдан саз болот,
Сулууда саал наз болот.
Жакшыга кылсаң кызматты,
Ар канча ишин, аз болот.
Жок адамда карз болот,
Намазда сүнөт парз болот.

Жип карайткан мом болот,
Узакка тарткан зым болот.
Тузакка даба кыл болот,
Туурасын айтсам ыр болот.
Тууганга тууган касташса,
Туура көңүл кир болот.
Ынтымактуу эл болсо,
Тыркырабай бир болот.

---

¹ А а а с – еуу аед, еас-еас.

² і а і а а – ааі аа.

³ і і ө – аеёоаө ааааі і ааі еаа.

Суу кургаса сай болот,
Бата тийген бай болот.
Ажал жетип панда өлсө,
Карангы көргө жай болот.
Суусасаң ыстык чай ичсең,
Ар канча жесең ар болот.
Нечен адам кан какшап,
Балага чукак зар болот.

Ак сокто деген от болот,
Кыз балдардын ойнору,
Тордоп, бир койгон топ болот,
Кайраты бар кишинин,
Жүрөгүндө от болот
Акылы жок жигиттин,
Алакети жок болот.
Отузга жашың жеткенде,
Кызып турган тууганга,
Бир жылда эки айт болот.
Кызталак деп сүйлөсөң,
Кызыган көөнү кайт болот.
Быркылдатпайт кишини,
Бекемдешкен шарт болот.
Баасы жаман аялга,
Белгилүү жигит март болот.
Аялдын көркү чач болот
Алиптей туура каш болот.
Арбыган капта жол болот,
Алыматтуу жигиттин,
Даражасы зор болот.

БОЛБОЙТ

Желмогузда көрк болбойт.
Жасакерде эрк болбойт.
Жарганаттан бөрк болбойт,
Жакшынын сөзү серт болбойт.

Кара кийим ак болбойт,
Кароосу жок бак болбойт.
Карыз буюм нак болбойт,
Карамүртөз пак¹ болбойт.

Калысы жок топ болбойт,
Кар жалындап от болбойт.
Карып адам ток болбойт,
Кара куурай от болбойт.

Жылуусу болбойт жыландын,
Жыргалы болбойт ыландын
Жашылы болбойт туландын,
Жарыгы болбойт тумандын.

Жардамы болбойт өткөндүн,
Жалыны болбойт өчкөндүн.
Жугуму болбойт көпкөндүн,
Жологу болбойт көчкөндүн.

Даваны болбойт тегиздин,
Дарманы болбойт семиздин.
Даанасы болбойт көп издин,
Дүрмөтү болбойт өгүздүн.

Жалганчыда жан болбойт,
Жаткан ташта кан болбойт.
Жарты нокот нан болбойт,
Жалаң чымын мал болбойт.

Жалгыз тамчы көл болбойт,
Жамгырдуу төр чөл болбойт.
Жарды байга тең болбойт,
Жаандамда эл болбойт.

---

¹ ǀ à è – oàçà.

Жакшы киши тар болбойт,
Жок эч качан бар болбойт.
Жазайирде¹ кар болбойт,
Жалган зайып жар болбойт.

Токтоосу болбойт агымдын,
Топусу болбойт жалындын.
Топугу болбойт дарымдын,
Торкосу болбойт чарымдын.

Жылоосу болбойт жалгандын,
Жыргоосу болбойт жаңжалдын.
Жемиши болбойт талдардын,
Женили болбойт армандын.

Жабыры болбойт жарыктын,
Жыйганы болбойт карыптын.
Жалганы болбойт аныктын,
Жазганы оңбойт тарыхтын.

Эмгектенген кор болбойт,
Эчки тоодой зор болбойт.
Эски шоона тор болбойт,
Эне сүтү шор болбойт.

Ак ойрондон сол болбойт,
Ажалдуу чөл жол болбойт.
Ача жыгач кол болбойт,
Арам оокат мол болбойт.

Дареги жок жер болбойт,
Дарагы жок чер болбойт.
Дүйүм жырткыч шер болбойт,
Дардакелер эр болбойт.

---

¹ Аәçàèèð – Аәæèð.

Залалы болбойт жакшынын,
Заманы болбойт бакшынын.
Зардаби болбойт тамчынын,
Замбары болбойт башчынын.

Өрнөгү болбойт бакылдын,
Өчпөсү болбойт жакындын.
Өнбөсү болбойт акылдын,
Өнөрү соолбойт акындын.

Баарыбыз бир күн өлөбүз,
Бейиттин төрүн көрөбүз.
Бирок да өлбөс ыр болуп
Баарда гүлдөй өнөбүз.

Болбойттун болбойт ыры ушул,
Болбойттун болбойт чыры ушул.
Болбойттон болбойт чыгарган
Барпынын ички сыры ушул.

ТӨМӨН, ТӨМӨН, ТӨМӨН БАР

Төмөн, төмөн, төмөн бар,
Төмөн жакта нелер бар?
Төрөлүү коргон шаар бар,
Гүл ачылган баар¹ бар.
Гүлдөп турган шаар бар,
Түрлүү ширин таам бар.

Ат көтөргүс соору бар,
Өткөнгө такта жолу бар.
Мандай-тескей отуруп,
Карайкы малы болбосо,
Камбагалдын шору бар.

---

¹ А а а а а – үдө а а а а.

Камбагалда кайиш бар,
Кудай кылса ар иш бар.
Байлардын баккан кою бар,
Күндө үйүндө тою бар.

Боз адырда түлкү бар,
Дүйнөдө болот ар киши,
Жүрөгүндө мүлкү бар.
Жүүнүн таап ырдаган,
Бизге окшогон ырчы бар.
Толубайдай сынчы бар.
Адамды кылган капилет,
Амма¹ көздө уйку бар.

Сыпайынын шабы бар,
Дозоктун ыстык табы бар.
Жаштыкта кылган табанын,
Акыры кийин набы² бар.
Кара сууда кундуз бар,
Асманда Чолпон жылдыз бар.
Ала-Тоодо жайлаган,
Оболтон бери кыргыз бар.

Аргымак атта така бар,
Армандуу эрде капа бар.
Менин айткан ырымдын,
Каеринде ката бар?
Мээнеттүү дартта жапа бар.

Жылкыдан чыккан, күлүк бар,
Эгиз-ки тоодо кийик бар.
Шаарда калың дарак бар,
Сыпайыда³ жарак бар.
Ар кимде максат, талап бар,

---

¹ А і і а – аадаиё.

² І а а ѳ – џаёаёѳ, џѳѳі ѳ.

³ Њ ѳ і а ё ѳ – аёаёаё.

Аркага барсам ыракми,
Кулпунуп жүргөн манап бар.
Учкан кушта, канат бар,
Үлгүлүү ырда санат бар.
Ала-Тоо көчүп жайлаган,
Кыргызда эски адат бар.
Кызы бар үйдө жайылган,
Кызыл-тазыл манат бар.
Мүнүшкөрдүн кушу бар,
Ар урууда белгилүү,
Атагы чыккан киши бар.
Бирөө менен бирөөдүн,
Билбесе кандай иши бар.

Балык ойноп, сууда бар,
Атактуу баатыр чууда бар.
Аркар, кулжа зоодо бар,
Ардактуу баатыр жоодо бар.
Тууганга каттап келген бар,
Тутушкан жооду терген бар.
Болжогон жерди бөлө аткан,
Кожожаштай мерген бар.
Сүт үстүндө каймак бар,
Бактылуу эрде арбак бар.
Ырыстуу эрде давлат бар,
Баары бир жол пандада,
Атыгып чыкчуу парзант бар.

Илимдүү эрде китап бар,
Сакыларда¹ инсап бар.
Эшектин туура чому бар,
Эгиздин кыя жолу бар.
Ээри жок ат минсең,
Көчүгүнүн жоору бар.

---

¹ Ñ à è ù è à ð à à – èàèùðéóó àààì ààð.

Таамга маза туз да бар,
Кыйматтуу сөздөр кызда бар,
Сууктун бээри музда бар.
Майлуу өркөч лөктө бар,
Бэрэкэ – пайиз көптө бар,
Мал сактамак чөптө бар.
Эки тууган таарынса,
Бир-бирине өпкө бар.

Март адамда берим бар,
Уулдуу үйдө келин бар.
Төрт эмчектүү көмүштө,
Чоң чарадай желин бар.
Минге кирсен Лукмандай,
Акыры башта өлүм бар
Карагайда желим бар,
Кайнап турган кеним бар.
Ырдабай Барпы жүрөбү,
Тоо менен жолдо элим бар.

Жакшы адамда нуска бар,
Жакшынын габи журтта бар.
Бэрэка, пэйиз кутта бар,
Булгаары өтүк бутта бар.
Маанига кулак салыңар,
Маанига кулак салбаган,
Бир дөөпараз¹, банги² бар.
Таразада пасан³ бар,
Жалган сөздө касам бар.
Жакшылар пайкап тургула,
Менин айткан сөзүмдө,
Кайсы жерде катам бар?
Азанда айткан Актам бар,
Жыгылганды баскан бар.

---

¹ Ä ° ° ĩ à ð à ç – eâi àeüë.

² Á à ç ä è – ç°°eĭð, ýí ààø, í àøaeĭ ð.

³ Ĩ à ñ à ç – oàðàçà oàøÜ, oàçàääè÷ eàääè.

Учкунуга тоо көчкөн,
«Үрүстөмү дастан» бар.
Байка ырымда маани бар,
Калла¹ кесип, кан төккөн
Душманды көрсө, дык тарткан
Азирети Аали бар.
Ар кайсы сөздүн жайы бар,

Дүйнөдө нечен баатыр бар,
Дөөлөрдү жыккан талкалап,
Каарман менен катыл бар.
Шамалды минип ат кылган,
Девларди камап бант² кылган,
Тууру келген душманды,
Тутуп, кармап ташка урган,
Сулаймандай адал бар.

Бурулбас чечен журтта бар,
Тоо савлати³ гүлдө бар.
Тек тамдуу жигит үйдө бар,
Топтогон көндө бүргө бар.
Тополон жүргөн урунун,
Бутунда кишен күндө бар.

Кош өгүздүн пайы бар,
Колуң менен мал берсең,
Акыреттик жайы бар.
Буудайда көпөк саман бар,
Токойдо доңуз, каман бар.
Топ жыйында чыр кылган,
Тополон сөздүү жаман бар.
Токойдо өскөн кырчын бар.
Тоолордо сонун ышкын бар.

---

¹ Ё а ё ё а – ааø.

² А а í ò – ааёёаааí .

³ Ñ а а ё а ò ё – ё°òё¿ ааааí ì ааí ёаа.

Шаарлуу жерде сарай бар,
Жайлоодо сонун Алай бар.
Алдында жакшы ат болбосо,
Азага жетиш далай бар.
Бай болдум деген манаптын,
Кызматында малай бар.
Мискарлардын¹ мизи бар,
Ар уруудун ичинде,
Атагы артык киши бар.

Өрдөк, чүрөк көлдө бар,
Өрүк, мөмө чөлдө бар,
Өлгөндүн бари көрдө бар.
Масала сөздө маани бар,
Өкүмдүү эрде амал бар,
Тоону учурган шамал бар,
Тополоң кылат көп жерде,
Токтому жок жаман бар,

Мышыкта уур мауу бар,
Адамзат тутса, үйрөнгөн,
Токойдо сонун маймыл бар.
Эшекте минип секирген,
Кызыл көтөн маймыл бар.

Кайраттуу эрдин күчү бар,
Желиндүү уйдун сүтү бар.
Катарлап өскөн терек бар,
Күсөгөндө керек бар.
Эгизги белде элет бар,
Эсинди алган мээнет бар.
Сагызган учуп сайда бар,
Саналуу жылкы байда бар.
Саналуу өмүр өткөндө,

---

¹ | èñéàð – çàðààð, ì èñ èàèàé÷ù.

Өлбөстүн жайы кайда бар?
Көгүчкөн учуп сайда бар,
Көк карга, соору жарда бар.
Көрүнөө өмүр түгөнсө,
Көмүлбөс киши кайда бар?
Ага тууган бааридан,
Бөлүнбөс киши кайда бар?
Дүйнөдө киши бир толот,
Төгүлбөс киши кайда бар?

Балалуу үйдө пайиз бар,
Уулдуу үйдө урмат бар.
Келиндүү үйдө кызмат бар.
Карылуу үйдө каада бар,
Кемпирлүү үйдө кеңеш бар.

Балалуу үйдө халва бар,
Тоолордо бышкан алма бар.
Бары бар жерде анар бар,
Бактысы бар кишиге,
Теңелишке далай бар.

Шалылуу жерде күрүч бар,
Шаарда жакшы жүрүш бар.
Зергерлик кылган устанын,
Сандыгында күмүш бар.
Аялдуу эрдин малы бар,
Айтканымдын баары бар,
Тоолордо алтын кани бар.
Бөксөдөп кайткан бөрү бар,
Бөлөкчө сөздүн жөнү бар,
Даваан эгиз өрү бар.
Кайнаган сайда булак бар,
Караңгы үйдө чырак бар.
Кайрып, кайрып ырдасам,
Уга турган кулак бар.
Жакшыга жакшы жолдош бар,
Жатар жерди болжош бар.

Күн көрүнбөс токойдо,
Кабылан менен жолборс бар.
Кара кулак шерлер бар,
Кайраттуу баатыр эрлер бар.
Кыдырса киши көрөсүн,
Ар бир сонун жерлер бар.
Бозолуу жерде гаргар¹ бар,
Усталуу элде заргар² бар.

Шаарлуу жерде азан бар,
Кабырлуу жерде мазар бар.
Молдолор айтып жат кылган.
Маширап айткан казал бар
Кутулбайсың качкандан,
Адамга каттык ажал бар.

Эгиз товдо курбу³ бар,
Эпкиндүү эрдин пурду бар.
Кара сууда кеме бар,
Балдарыга мээрбан,
Ата менен эне бар.
Жете турган жолуга
Болжол менен чеме бар.
Аркада тунук туздар бар,
Ата-энеси жарашкан
Адептүү, сулуу кыздар бар.
Ак алтын чыккан завут бар.
Усталарга пир болгон,
Мурунку өткөн Давут бар.
Бергенин бекем доолаган,
Дүнүйө параз жавут бар.

Калаган отто жалын бар,
Башкага ыраа көрбөгөн,
Дүнүя параз Карынбай.

---

¹ Ā ā ḏ ā ā ḏ – āī ḑī nāḏōō÷ō.

² ḑ ā ḏ ā ā ḏ – ḑāḏāāḏ.

³ Ē ō ḏ ā ō – ēāēāēāāī ḏāḏōōī āāēāānū.

Өлүм келсе жакындап,
Качышка кандай алың бар?

Аккан суудун жары бар,
Ак шумкар кушту учурган,
Чыбыр ала пари¹ бар.
Тегирмендин карди бар,
Саргайгандын дарди бар.

Куш түшүргөн каза бар,
Элимде нечен таза бар.
Малды берсең, кызга бер
Орозгерде маза бар.

Адырдуу жерде туман бар,
Айылдуу жерде жубан бар.
Атыр жыттуу жубанга,
Арманда жүргөн улан бар.
Ала-Тоо отгойт, улар бар,
Баатырларда курал бар.
Жыгачта тунук чынар бар,
Шаарда эгиз мунар бар.
Кыздарда толук динар² бар
Көл четинде кумай бар,
Көрүнөө сөздө ыңай бар.
Көгөрүп өскөн буудай бар,
Көпчүлүк элде шундай бар.
Калтардын таза жүнү бар,
Жолборстун заар үнү бар.
Жыландын учтуу тили бар,
Муну билбей турган ними бар?
Кыш чилдеде каар бар,
Ажыдаар жыланда,
Адамга чаччуу заар бар.
Тиригликтин жыргалы,
Түрлүү ширин даам бар.

---

¹ Ī ā ð ē – ēoøðoí æzǐ z.

² Ä è í ā ð – ææað, ðoéðoéoé.

ДҮРГӨ ЖЕТМЕК КАЙДАДЫР

Дүрдөй буюм кайдадур?
Дүнүйөсүн тарх¹ кылбай,
Адамдын өзүн парк² кылбай,
Дүргө жетмек кайдадур?
Жаштыкта кылсаң кызматты
Түбү заат пайдадур.
Ажал жетип өлгөндө
Эшилген турпак жайдадур.

Түн жарыгы айдадур,
Түн кызматын кылбасаң,
Раат көрүү кайдадыр.
Илбесин ойноп сайдадыр,
Көк карга совур жардадыр.
Көбүнчө пайда көрсөткөн,
Жаштыкта кылган тообадыр.
Арпа, буудай боодадыр,
Эчки, теке зовдадыр.
Элден чыккан баатырлар
Эч кенебей жоодадыр.

Өскөн терек майдандыр,
Өлгөндү тапмак кайдандыр.
Изат кылсаң кишиге
Өзүндүн түбү пайдандыр.
Касиеттүү эр жигит
Калкыга ар вак³ жардамдыр
Давлатман киши бардамдыр.
Акылсыз жигит дардандыр.
Жамандын паркы арзандыр
Бозонун көркү гаргардыр

---

¹ О а д о – eā+ꞥꞥ, äꞥeí òñꞥí òí eā+eí ñaeóó.

² Í а д е – aādē, aādēoāāāē āāāāí ì āāí eāā.

³ А д а а е – аd oāāēoā.

Шурунун көркү маржандыр,
Күмүштүн көркү заргардир.
Дүнүйөсү көп болсо,
Ар буюмга кардардыр.
Жол үстүндө ойногон
Эс кире элек балдардыр.

Казактын эли малдардыр,
Түлкүдө таза калтардыр.
Дүйнөдө ар кыл жандардир,
Тубуштуу жигит сардардир¹.
Боло турган жигиттин
Сүйлөгөн сөзү абдандир,
Чечендин бари габдандир².

Кыздардын көркү мончоктур,
Сыйырдын көркү торпоктур.
Жүрөксүз жигит коркоктур,
Эби жок жигит чоркоктур.
Сулуунун көркү сурмадыр,
Сыпайы жигит туурадыр.
Туураны жолдон чыгарыш
Арасы ачык кыйладыр.
Төөнүн көркү буйладыр,
Адамдын көркү илландир³

Жүктүн көркү килемдир,
Төкмөкү көркү шилендир.
Ынтымактуу эл болсон,
Кызматка тайар бүлөндүр.
Тооктун көркү гүлангир⁴
Айылдын көркү уландыр.
Уландарды күйгүзгөн

---

¹ Ñ à ð ä ä ð – ääø÷Û.

² Ä ä ä ä ä ä í – ñ°ç°í °ë.

³ È é é ä ä è ð – àí àé, àéèà, Ûèì à.

⁴ Ä ç è ä í ä è ð – ääéäð éíééí í äí ï äänÛí æçðçç.

Узун чачтуу жубандыр.
Өткөн ырым накылдыр,
Айылдын көркү чатырдыр.
Азбай жооду качырган,
Атагы чыккан баатырдыр.
Адаштырган кишини
Азовзид шайтан бакылдыр.
Көмөкөй эзген акундур.
Көмөкөйдө сүйлөткөн
Сөөксүз кызыл тилиндир.
Көпкө пайда жеткизген
Душманга туура ат койгон
Бир тубушкан ининдир.
Калкка чечен көрсөткөн,
Акыл менен билимдир.
Ар кайда жүрсөң келтирет,
Орозгер кызык үйүндүр.

Дениздин көркү кемедир,
Балдар үчүн мээрибан
Ата менен энедир.
Атаң мапа, энең нур,
Кылса кызмат жетпейдир,
Кызматы жеткен жигиттен
Барака-пайиз кетпейдир.
Эне кызык мээрубан
Балдарым деп эстейдир.
Эмгекке жазган бул ырдур,
Бээнин көркү кулундур.
Бактын көркү чарбактыр,
Сүттүн көркү каймактыр,
Ингендин көркү тайлактыр.

Гүлдүн көркү булбулдур,
Куштун көркү туйгундур.
Чычканга кууп жетпеген

Кулаалы кепак кургурдур.
Жылкынын көркү дулдулдур,
Токойдун көркү жылгындыр.
Жыгачта каттык пистадыр,
Ырдаган ырым нускадыр
Атагым калса журткадыр,
Миң жашаган арчадыр
Ырымды уккан канчадыр.

Көп жашаган кузгундур,
Жол этеги узундур.
Көңүлдө иши бүтпөсө,
Көсөм баатыр кыжылдыр¹.
Жыгачта тунук чынардыр,
Кыз бой жетсе дынардыр²
Тынарды таптап көтөрүп
Мүлүшкөрлөр кумардыр.

Дубалдын көркү түркүктүр
Куштун чоңу бүркүттүр.
Карышкыр келсе жемекке
Капталда койлор үркүптүр.
Лаачин тепсе турнаны
Галдайып жерге түшүптүр.
Ыкыбалдуу жигитке
Бакты-таалай бүтүптүр.

Асмандын көркү жылдыздыр,
Ичиктин көркү кундуздур.
Ала-Тоо барып токтогон
Биздии эл өскөн кыргыздыр.
Тоодо оттогон эликтир,
Ынтымактуу эл болсо,
Бактуу таалай келиптир.

---

¹ Ё ŭ æ ŭ ё – ёŭææəəð, èàì à.

² Ä ŭ í à ð – è°ðè, nóéóóéóé.

Саратанда күн ысык
Тоолордун тузу эриптир,
Көбөйүп чөлгө келиптир.
Көп ыраат пайданы
Жараткан бизге бериптир.
Жан-жанибар паранда
Жайилип учуп келиптир.
Жанылык келгин келди деп
Жалпы журтум көрүптүр.
Жетимиш пурка¹ милдетти
Жаралуу жакшы жигитке
Жакшы адамдар жолдоштур.

Белиндин көркү чарчыдыр,
Белгилүү элге билинген
Шарт жигиттин даңкыдыр.
Сүйлөсөң гопол айыптыр,
Турмуштун көркү зайыптыр.
Жем жебесе тулпар ат
Жете албай жолдо калыптыр.
Жокчулук кыйын кишиге,
Ар балаага салыптыр.
Акылы жеткен кишиге
Айткан сөзүм тарыктыр
Касташса душман кишиге,
Азгырып кайгы салыптыр.
Айтып турам термемди,
Акундугум аныктыр.
Суу тагида ойногон
Жандардин чоңу балыктыр.
Жерден чыгып көгөргөн
Суу тийген сайын көбөйгөй,
Гийанын чоңу камыштыр.
Кызыл өңдү саргарткан
Капалык менен кайиштир.

---

¹ Ἰ ὀ δ ε α - ὀ ἔ δ α ἔ ἔ.

Өрдөктүн жайи көлдөдүр,
Өлгөндөр баари көрдөдүр.
Барака-пайиз, касиет
Азим шаар чөлдөдүр.
От тазасы тоодадыр,
Аркар, кулжа зоодадыр.
Азалда бейбаш жигиттин
Аркасында говгадыр.
Күйгүзгөн ыстык кумдадыр,
Куушуп суксур суудадыр.
Курушту баатыр чуудадыр.
Эки кошун беттешсе,
Белгиси тиккен туудадыр.
Көз мээри пулдадыр.
Көрүнөө акын ырдадыр.
Көркөм жигит мурзадыр,
Көп барака ундадыр.
Жер тербеген гол келсе,
Жетишкен баатыр шундадыр.

Кулпунган таза манаттыр,
Кушту учурган канаттыр.
Артта калса жолдошун,
Келгиче тиктеп карап тур.
Азыркысын көздөбөй,
Түпкүлүгүн санап тур.
Бүтөөр ишин самап тур,
Учар болсоң бир жакка
Канатыңды тарап тур.
Душманды тепсең майда кыл,
Өз элине пайда кыл.
Мыйманың келсе тескеп тур,
Тууганыңды эстеп тур.
Толкуган деңиз сайдадыр,
Топтогон жылкы байдадыр,
Күн жарыгы айдадыр.

Абанын нуру күндөдүр,
Бар кубаты гүлдөдүр,
Ай менен күндүн кубаты,
Ажырашпай биргедир.
Жол адашкан түндөдүр
Уруку жайы гүлдөдүр.
Урматы бар кишиге
Улуктар жолдош биргедир.
Отуз эки таамдин
Шириндиги туздадыр.
Тааныбаган жат элдин
Тааныштыгы кыздадыр.
Куш белгиси мизамдир.
Кудалашсаң жат элге
Катташмагы шундандыр.

Кыш белгиси үркөрдүр,
Пил саблаттүү үлкөндүр.
От макани таштандыр,
Омур көрмөк жаштандыр.
Айтылган ырым аккандыр,
Азамат жигит маккамдыр¹.
Алгыр жолборс арстандыр,
Учкунуна тоо көчкөн
«Урустами дастандыр».
Жиндилик жүрмөк мастандыр.

Бөксөлөп жүргөн бөрүдүр,
Бөлүп жооду качырган
Эр жигиттин өрүдүр.
Эч душмандан сезбеген
Ынтымак элдин өмүдүр.
Ар ишти бүтпөйт максатта
Кыялдуу эрдин көөнүдүр.

---

¹ | à è è à | – á á è, á á è à | .

Адашпай жолдо түз кеткен
Айдама жакшы жоргодур.
Аңдып душман тооруса,
Кайраттуу баатыр шондодур.
Душманың качып кеталбайт,
Качырсақ биздин колдодур.

Талпынган учкул шумкардыр,
Талыбай кеткен тулпардыр.
Таамай келсе көп душман
Жүрөктүү баатыр бар тандар,
Ырыстуу жигит султандыр.
Ырысы жок жигиттин
Таалайы таштай каткандыр,
Талпынып жоодон качкандыр.
Тартынбас баатыр азамат
Көпчүлүккө жаккандыр.
Жакын келген тууганды
Көп асырап баккандыр.
Көрүнөө баатыр эр жигит
Душманга темир капкандыр.
Бул пул үчүн көп киши
Жалганга жанин саткандыр.
Көбүнчө жалган сүйлөбө
Барака-пайиз качкандыр,
Карысаң омур кайткандыр.
Напси жаман казынын
Жегени күндө парадыр.
Пара жеген марттарди
Мардамдардан эшиттим
Элге жүзү карадыр.
Напсинди тыйбай жегениң
Өз башыңа балаадир.
Неченди колго түшүргөн
Куру доомат жалаадир.
Калк эскиси карыдыр,

Кадыры бар кишинин
Калкыга берген чайидир.
Калы килем салдырган,
Кашкардан уста алдырган,
Кош имарат жайидир,
Конушу консо ар киши
Көрүнөө тийген габидир.
Дасторкон салсаң баракат,
Мейманга кылсаң алакат¹,
Пайданын көбү шундадыр –
Балдарың өсүп мурзадыр.

Аргымак күлүк үзүктүр,
Алтындан шакак жүзүктүр.
Бул орозгер ар кимге
Дүнүйөдө кызыктыр.
Кара көнүл бузуктур,
Калктын баарин бузуптур,
Туура жүргөн түзүктүр,
Ынтымак элди көргөндөр
Бою чалкып кызыптыр.
Кагазга тарткан каламдыр,
Адаптин² чоңу саламдыр,
Бузуктун пейли жамандыр,
Баатыр болчу эр жигит
Кепке болот камандир.
Дыйканга жолдош жамалдыр,
Эл бузугу жамандыр.
Бел савлати камардир,
Кыш кеткенде – амалдир.
Суу кирсе толуп сайдадыр,
Сур кашка жылкы байдадыр.
Сыпаалык менен так жүрсөң,
Өз жанына пайдадыр.

---

¹ А ө а е а о – а да ө а о.

² А а а і о е і – а а а і о е і .

Атуулу жигит абдандир,
Акмактын иши жаңжалдыр.
Ат арыса мангалдир.
Кой савлати козудур,
Алыстан көрсөң белгилүү
Аргымак аттын бозудур
Эчкиге савлат улактыр,
Эшиткен сөздү кулактыр.
Кызыл тилди сүйлөткөн
Жарашкан жаак, илаптир¹.
Муназалуу эр жигит
Айткан сөзгө ынаптыр.
Алыстан атса ок менен,
Азамат баатыр кулаптыр.
Жан кеткенде танадан²
Алгысыз жерге сулаптыр.

Күүлөнгөн шамал желдедир,
Кут барака элдедир.
Куп келтирип ырдасам
Түрдүү сөздөр мендедир.
Кекилик сайрап таштадыр,
Барака-пайиз баштадыр.
Атадан болсо алты уул
Ырыскысы башкадыр.
Кош калиэтүү сандыктыр
Корчулук тарткан карлыктыр.
Кубанткан көңүл бардыктыр,
Куп күйгүзгөн зарлыктыр.
Жер бетинин баариси
Жараткандын мүлкүдүр.
Жарым эстүү жигиттин
Аркасыдан күлкүдүр.
Боло турган эр жигит
Бала экенден зиректир.

---

¹ Ё ё а і – үдөі .

² О а і а – ааі а .

Шого окшогон жигитти
Эл тилегин тилештир.
Атагын, чыкмак аштандыр,
Аганыга¹ жаккандыр.
Арыгы келсе баккандыр,
Адамдын дардин тапкандыр.
Тили ширин жигиттин
Айткан сөзү асалдир².
Түрү бузук жалкоолор
Жалганыдан касалдир.
Азамат болчу жигитке
Миң тилде карыз пасандыр³.
Арам көңүл жигиттин
Айткан сөзү касамдыр.
Касам ичип кутулса,
Өз оюнда асандыр.
Ого окшогон азамат
Омурундо тойбоптур,
Бирөө экөө болбоптур.

ТЕСКЕЙДЕН ШАМАЛ ТЕРБЕНБЕЙ

Тескейден шамал тербенбей,
Кыбладан шамал кырланбай,
Добул болбой чаң кайда?
Эгиз болбой түз кайда?
Чөп куурабай күз кайда,
Эсепке жетпей жүз кайда?
Эрем келбей жигиттер,
Айдап-айдап мал бербей,
Айры өркөчтүү нар бербей;

---

¹ А а а і ı ä ä – äëääі ıі ä.

² А ñ ä è – ääè.

³ і ä ñ ä ç ä ı ð – öööðä äі èі ð.

Сүрүп-сүрүп мал бербей,
 Сүйрү өркөчтүү нар бербей;
 Ал карачач, моюну узун,
 Каптар моюн, бутар бел,
 Кызыл чырай, кыйгач каш,
 Орто бойлуу, өлөң чач,
 Кырмызы көйнөк кыз кайда?
 Агарып чыкпай ай кайда,
 Чарбадар болбой бай кайда?
 Ордодо болсо жайларын,
 Ойносо кулан-тайларын,
 Дүйнөдө калбайт арманын.
 Ак шумкар болсо салганын,
 Адептүү болсо алганын,
 Дүйнөдө болбойт арманын.
 Көк шумкар болсо салганын,
 Көнүлчөк болсо алганын,
 Дүйнөдө калбайт арманын.
 Ымдуу болсо айылын,
 Меймандос болсо зайыбын,
 Дүйнөдө калбайт арманын.
 Тулпар болсо мингенин,
 Дубулга¹ болсо кийгенин,
 Туу көтөрүп жүргөнүн,
 Дүйнөдө калбайт арманын.
 Жорголор болсо мингенин,
 Жолборстой жандап жүргөнүн,
 Дүйнөдө болбойт арманын.
 Коргон урсаң арк² болот,
 Дарбаза курсаң берк болот,
 Дарбазалуу, коргондуу,
 Алда канча накшы³ бар,

¹ Ä ó á ö è ä à – ööóëää, ÄëÜí äÜí °ç î çóí äí ææçÜëüää äëÜí ääí
 ì ääáðëäëää öóóí ääé äáðëëääí .

² Ä ð è – ñäí èè, öäí äÜëòÜí òí ñóëääí èí ðäí í ó.

³ Í ä è ø ù – ñäéí à-+ëéí ä, èí î çäóè.

Журт толгон элде жакшы бар.
Назари тийген бай болот,
Журт каалаган бий болот.
Көнүлгө жатик гап урсан,
Көкүрөккө чий болот
Карыса сакал куу болот,
Кан белгиси туу болот.
Сулуудун бети ак болот,
Султандын. жайы так болот.
Балалуу өрдөк талпынса,
Балалары чубурат.
Баласыз өрдөк талпынса,
Жез канаты куу болот.
Балалуу катын эр урса,
Балдары ыйлап чуркурайт.
Баласыз катын эр урса,
Бадан бою зыркырайт.
Эки жакшы бириксе,
Бир-биринен сыр сурайт.
Эки жаман бириксе,
Бирөөдөн-бирөө пул сурайт.
Жокчулук тарткан мукурайт,
Кеч кирсе тоок чукулдайт.
Кекилик жазда тукумдайт,
Оорубу күчтүү жараат,
Ирини агып лукулдайт.
Күлкүсү туткан жаш балдар,
Каткырышып бакылдайт.
Темирди соккон устанын,
Балкасы катык чакылдайт.
Айланып учкан шумкардын,
Канатын ирмеп зырылдайт.
Күрмөлдү минсең тулпардай,
Төрт аягы тырылдайт.
Тишиң каттык ооруса,
Тамыры бошоп былкылдайт.
Жаман болсо коңушун,

Сурасаң буюм кыңкылдайт.
Таш төгүлгөн жол болсо,
Басканда бутуң тарсылдайт.
Болоттон соккон кылычты,
Суурсаң күнгө жаркылдайт.
Коркунуч түшсө кишиге,
Бууну бошоп калчылдайт,
Ушакчылар элде көп,
Айылды сүйлөп тамтаңдайт.
Баткакты кечсең балылдайт,
Өскөндө камыш ыргалат,
Баатырдан баатыр ылганат.
Кайраттуу жигит чыңдалат.
Туугандан жаман гап укса,
Көңүлү болот кыжалат.
Мурунтан калган мазарга,
Көпчүлүк кылат изаарат,
Өскөндө терек узарат,
Уялса киши кызарат.
Көз карыса тунарат,
Көп ыйлаган муңаят.
Алалдан тапкан малыңды,
Жолдо жүрсө ким алат.
Жакшы атанын баласы,
Жумшап койсоң тил алат.
Жакшы чыкса элинден,
Кеткендер келип куралат.
Кишиде давлат бар болсо,
Эки бети нур алат.

МӨМӨЛҮҮ ДАРАК КӨГӨРТСӨН

Кокондун үстү Пайзи-Абад,
Коону болот көк набат.
Атан төөнү иштегип
Азамат эрлер мал табат.

Калган көңүл, чыккан жан
Издеген менен ким табат?
Оруну жок сөз айтсаң,
Туугандын көөнү кир табат.
Мусапырга жай берген
Бузулбасын ыраабат.
Жаанди кезип, кыдырып
Жүргөнүмдү эстесем,
Жүрөккө кайгы жаралат.
Бүтө турган ишине
Мурдатан кылган аракат.
Мурдатан ишке урунбай,
Акыры болбо арасат.
Адебинди бек сактап
Кылсаң болот парасат.
Мөмөлүү дарак көгөртсөн,
Көчөтүн тигип көбөйтсөн,
Кошулат пайиз – баракат
Мөмөсү бышып жетилсе,
Өткөндөрдүн баары жейт,
Өксүгөнгө дары дейт.
Мөмөлүү жердин баары бак,
Армандуу элдин баары дак.
Жакшы чыкса элинден
Жалпы журттун көөнү чак.
Болжогон жерге жеткирген
Аргымак, күлүк, буудан ат.
Сүйлөштүрөт кишини
Ак кагазга жазган кат.
Айып өтсө өзүндөн
Аракет кылгын, оңдо бат.
Жаман адам элге кас,
Акылсыз жигит жолдо мас.
Акылсызга ар качан
Айткандарың баары аз.
Ариеттүү эр жигит
Ар качан болот элге баш.

БИР ООЗ КЕҢЕШ

Казыгы болот чатырдын,
Калканы болот баатырдын.
Жагымы болбойт кишиге
Жанкечти айткан акылдын.

Оюну болот кызыктын,
Оңолбойт пейли бузуктун.
Кайыры болбойт каттыктын,
Кадырсыз сөзү тантыктын.

Касиети жок болот
Пулга ойногон кумардын.
Орозгерге кунту жок
Ойсондогон жубандын.

Энеси болот баланын,
Эгеси болот калаанын.
Элдин кардын тойгузган
Эгини болот талаанын.

Үнү сонун торгойдун,
Гүлү сонун гунчанын.
Ыраңында кан болбойт
Адам соер кумсанын.

Дарманы болбойт печелдин,
Дарыдай сөзү чечендин.
Элден алдап алмакта
Эси-дарты эшендин.

Сайрашы сонун булбулдун,
Сонун го жүнү кундуздун.
Таасири дилди сергитет
Танкы чолпон жылдыздын.

Пайдасы терең илимдин,
Паркы бар, билсең билимдин.

Каршы душман кол салса,
Калканчы болгун элиндин.

Ойлоп-ойлоп олтурсам,
Олуттуу иши олуттун.
Айтканынан кайтпаган,
Адаты сонун орустун.

ЖАКШЫ ЭКЕН

Оң колундун сэвлэти,
Ак тасма өргөн камчы экен.
Ач белимдин сэвлэти,
Келтирип тиккен чарчы экен.
Келтирип тиккен чарчыны,
Байланган жигит жакшы экен.
Ак бекендей көп койду,
Айдаган жигит жакшы экен.
Ак тасмадан камчыны,
Алган жигит жакшы экен.
Ондоп жолго өзүнү,
Салган жигит жакшы экен.
Кең ордого керилип,
Барган жигит жакшы экен.
Ариет¹ менен намысты,
Алган жигит жакшы экен.
Жоого каршы бет алып,
Барган жигит жакшы экен.
Каптал толук кара мал,
Сүргөн жигит жакшы экен.
Кабырашып калкында
Жүргөн жигит жакшы экен.
Ачуубу жок кашкайып,

---

¹ A ð è á ò – à ð í à ì ù ñ.

Күлгөн жигит жакшы экен.
Жаман менен жакшыны
Ажыратып паркыны,
Билген жигит жакшы экен.
Пикир менен сөз чечип,
Жүргөн жигит жакшы экен.
Канаттуу кушту пөпөлөп,
Салган жигит жакшы экен.
Көл айланып кыдырып,
Барган жигит жакшы экен,
Көпчүлүктүн намысын,
Алган жигит жакшы экен.
Кичигиден таранып,
Толгон жигит жакшы экен,
Уруулу элдин чекеси,
Болгон жигит жакшы экен.
Жайыттан таап, жайлоого,
Конгон жигит жакшы экен.
Түп атасы кар болбой,
Тойгон жигит жакшы экен.
Мейман келсе бирден кой,
Сойгон жигит жакшы экен.
Калың элдин туткасы,
Болгон жигит жакшы экен.
Пейил-куйун кең салган,
Деңиз жигит жакшы экен.
Ыкыбалы жогору,
Эгиз жигит жакшы экен.
Минген атын арытпай,
Семиз жигит жакшы экен.
Ак калпактуу кыргызда
Асыл жигит жакшы экен.
Айтканынан кайтпаган,
Макул жигит жакшы экен.
Термелбей элде тек турган,
Акыл жигит жакшы экен.

Таза кийим кийинген,
 Сэтэн¹ жигит жакшы экен.
 Тайгылбаган сөзүдөн,
 Мэкэм² жигит жакшы экен.
 Таамайы элге сүйүндүү
 Чечен жигит жакшы экен.
 Жаш экенде бир атка
 Конгон жигит жакшы экен.
 Калың элдин калкасы
 Болгон жигит жакшы экен.
 Курбандыкка кой кармап,
 Сойгон жигит жакшы экен.
 Душман сезип жолобос,
 Сүрдүү жигит жакшы экен.
 Канымга сөзүн алдырбай,
 Тилдүү жигит жакшы экен.
 Кабар келсе бир жерден,
 Жеткен жигит жакшы экен.
 Кадыры элге бөлөкчө
 Өткөн жигит жакшы экен.
 Кыя кылыч байланып,
 Таккан жигит жакшы экен³.
 Кылымга сөзү мээлүү,
 Жаккан жигит жакшы экен.
 Адамга катык тийбеген,
 Мэйин⁴ жигит жакшы экен.
 Көпчүлүктү күлдүргөн,
 Шайир жигит жакшы экен.
 Жүрөгүнө бир сөздү,
 Кадек кылган жакшы экен.
 Ашыкпастан, ар кимди
 Адеп кылган жакшы экен.

¹ Ñ à ò ú ¢ – eī ōī çāī í ōī eēēēī āāī .

² | ú ē ú | – āāēāī .

³ | ú ç ā ē ç ç – ī āāī eēēō, æāāūī āōō .

⁴ | ā ē ē ī – ñūēūē .

Колуң менен бергениң,
Азир болгон жакшы экен.
Көпчүлүккө кызматың,
Базир болгон жакшы экен.
Күсөгөн жерге азыр деп,
Азыр болгон жакшы экен.
Теңтуш таап жанашып,
Жолдо жүргөн жакшы экен.
Башыңдан өткөн түрлүү иш,
Ойдо жүргөн жакшы экен.
Мусурмандын сүннөтүн,
Элге пайда көп ишти,
Нечен туткан жакшы экен.
Атасы бөлөк душманды,
Тууган кылган жакшы экен.
Алыстан келген конокту
Мейман кылган жакшы экен.
Өздү, жатты дебестен,
Тууган кылган жакшы экен.
Ариетке астейдил,
Бел байлаган жакшы экен.
Көпчүлүк келсе, суроолоп,
Жер жайлаган жакшы экен.
Бир тууганга, бир тууган,
Шер байлаган жакшы экен.
Куш жетпеген Ала-Тоо,
Эл жайлаган жакшы экен.
Агайниден бөлүнбөй,
Тең жайлаган жакшы экен.
Колуңдан келсе беш намаз,
Окуп жүргөн жакшы экен.
Элинде болсо жаманың
Эрдемсинип оолукпай,
Коркуп жүргөн жакшы экен.
Атты жайдак койбостон,
Токуп койгон жакшы экен.
Айылыңды топ кылып,

Эрте кирген жакшы экен.
Боло турган иштерди,
Эрте билген жакшы экен.
Көп эм жеңил болбостон,
Көнүл бөлгөн жакшы экен.
Коргошундан салмактуу,
Оор болгон жакшы экен.
Эже-синдин бар болсо,
Каттап жүргөн жакшы экен.
Ачууну жутуп ичине,
Сактап жүргөн жакшы экен.
Алыс жакын көргөндө,
Атасыга бардым деп,
Мактап жүргөн жакшы экен.
Мамиледен чыкпасын,
Каттап жүргөн жакшы экен.
Көнүлдөгү сөзүңдү,
Пикир кылгап жакшы экен.
Тирилигин канимет,
Шүгүр кылган жакшы экен.
Боло турган ишинди,
Бамдап жүргөн жакшы экен.
Тапканыңды мейманга,
Камдап жүргөн жакшы экен.
Залал менен пайданы,
Андап жүргөн жакшы экен.
Ынтымактуу сөз болсо,
Кирип жүргөн жакшы экен.
Изинди байкап жолунду,
Билип жүргөн жакшы экен.
Көпөрүктүү ат минбей,
Жөө өткөн жакшы экен.
Бардык элдин сөзүнө,
Сүйлөп өткөн жакшы экен.
Келининди какпастан,
Балам деген жакшы экен.

Өзүндөн улуу кишиге,
Салам берген жакшы экен.

Барып калсаң бир жерге,
Жооп алган жакшы экен.
Асам¹ берип колундан,
Сооп алган жакшы экен.
Тууганың кетсе тыркырап,
Жыйып турган жакшы экен.
Жаманыңды үгүттөп,
Тыйып турган жакшы экен.
Кымыз ичсең «үү»-лөбөй,
Жутуп турган жакшы экен.
Кыргыздын эски салтыны,
Тутуп турган жакшы экен.
Ат мүргүсө алдында,
Какпай турган жакшы экен.
Ачууланып башына,
Чаппай жүргөн жакшы экен.
Баланы жаман үйрөтпөй,
Баштап жүргөн жакшы экен.
Канатына тууганды,
Сактап жүргөн жакшы экен.

ТУРБАЙБЫ

Аргымактын баласы
Буудан болот турбайбы.
Атасы бөлөк жат элден
Мейман болот турбайбы,
Ариетти талашкан,
Тууган болот турбайбы.
Эри бар үйгө көп турган,

---

¹Аңаї – өаеСд.

Мейман болот турбайбы.
Баатыр жигит эл үчүн,
Курман болот турбайбы.

Адаштырган кишини
Туман болот турбайбы.
Айткан кептин болжолу,
Шунан болот турбайбы.
Кыз отобдон чыкканда
Жубан болот турбайбы.
Турмуш жайы кызымак
Шунан болот турбайбы.

Короодо малды уурдатсаң,
Күмөн болот турбайбы.
Буудай чачсаң береке
Кырман болот турбайбы.
Ак сенкеден ун тартып,
Шырман болот турбайбы.

Кыдырып баскан кайберен
Кырда болот турбайбы.
Кырдалуу элдин баласы
Мырза болот турбайбы.
Кызык сөздүн түйүнү
Ырда болот турбайбы.
Күн эсеби белгилүү
Жылда болот турбайбы.
Баатыр болчу эр жигит
Сында болот турбайбы.
Саратандын ыстыгы
Кумда болот турбайбы.
Берекенин баарысы
Унда болот турбайбы.

Кыз чыгарсаң үйүндөн
Келин болот турбайбы.
Гөмүш¹ сыйыр сэвлэти²
Желин болот турбайбы.
Мээнет менен иштесен
Өнүм болот турбайбы.
Кыйла адамды күйгүзгөн
Өлүм болот турбайбы.
Эсеп менен ар санат
Бөлүм болот турбайбы.
Ар кишиде ар бөлөк
Өңүң болот турбайбы.

Жаштыгында көргөнүн
Довур³ болот турбайбы.
Бирөө эрте, бирөө кеч
Омур болот турбайбы
Бозо ичкен жерде бакырып,
Кобур болот турбайбы.
Токмок жалдуу тобура
Чобур болот турбайбы.
Эки чейрек жүк койсоң,
Атан эмес майыган
Обур болот турбайбы

Баатыр кийип сынданган
Соот болот турбайбы.
Таза кийим бөз чепкен
Моот⁴ болот турбайбы.
Булактын суун байласа, –
Ноот⁵ болот турбайбы.

---

¹ Ā ° ī ḷ ø – ñḷòòḷḷ óé.

² Ñ ŷ á è ŷ ò – ñ°°è°ò.

³ Ā ī á ó ð – ā ī ð.

⁴ | ī ī ò – í í ò ó.

⁵ | ī ī ò – ñóó òí'í òí'èóóó ḷ+ḷí æāñàèàáí òí ñí í.

Көрмөн үчүн ар киши
Зоок болот турбайбы.
Бирөөгө кылсаң жакшылык
Сооп болот турбайбы.
Салам айтсаң, алиги –
Жооп болот турбайбы.
Кылсаң кайыр кол менен,
Сооп болот турбайбы.

Эки чапан тең кийсең
Кабат болот турбайбы,
Эл бар жердин шаары
Абад болот турбайбы.
Бал уютуп катырсаң
Нават болот турбайбы.
Сөк жарып тер чыккан
Чечек болот турбайбы.
Чырмооктун уругу
Печек болот турбайбы.

Маселенин болжолу
Маани болот турбайбы.
Катуу оору кагынга,
Чагылгандан түшкөн таш
Дары болот турбайбы.
Ар кишинин өзүнчө
Камы болот турбайбы.
Ата уулунун алыска
Даны болот турбайбы.
Таш төгүлбөс чоң жолдун
Чаны болот турбайбы.
Ар бир элдин ар канча
Кэмы болот турбайбы.
Жибек соксо дүкөндө
Шайы болот турбайбы.

Кара бүркүт тырмагы
Катык болот турбайбы.
Күкүк менен Зейнеп куш
Бир-бирини көрүшкө,
Ашык болот турбайбы.
Кургултайдын уясы,
Кийиз болот турбайбы.
Тоо кулжанын сөөлөтү
Мүйүз болот турбайбы.
Боз үйүндүн сөөлөтү
Уук болот турбайбы.
Борошолуу шамалда
Суук болот турбайбы.

Кум токтогон айлана
Дымык болот турбайбы.
Печке койсок ак сарай
Жылык болот турбайбы.
Кыз баланын обону
Сылык болот турбайбы.
Таш айнектин тазасы
Тунук болот турбайбы.
Көкүрөккө жарашкан
Садат¹ болот турбайбы.
Тартип билген балдарда
Адат болот турбайбы.

Аркар-кулжа жайыты
Зовдо болот турбайбы.
Алыш-бериш айрымы
Совда болот турбайбы.
Коркулдагаң асманда
Кузгун болот турбайбы.
Карагайдын ноодасы

---

¹ Ñ à à à ò – èùçääð è°è¿ð°èè° òàâùí +ó èí î ç æàñàèää.

Узун болот турбайбы.
Бар боюнча жеткилен
Кайың болот турбайбы.
Баш аралаш сүйлөгөн
Айың болот турбайбы.
Долононун бутагы
Тикен болот турбайбы.
Эчки малдын тууганы
Үч эм болот турбайбы.
Үч оодуру чырак жак¹
Панар болот турбайбы.
Ала капты койбогон
Кэлэр² болот турбайбы.
Чычкан менен кэлэрдин
Аралыгын ойлогон,
Далай болот турбайбы.

Кош аяктын басканы
Карда болот турбайбы.
Жарганаттын уясы
Жарда болот турбайбы.
Суук сүрөөдө жүргөн жер
Сайда болот турбайбы.
Сур жылкынын уругу
Байда болот турбайбы.
Кекиликтин жайыты
Белде болот турбайбы.
Кенештүү сөздүн баарысы
Жерде болот турбайбы.
Чапан кийсен үшүйсүн,
Адамзаттын чарбасы
Жеңде болот турбайбы.
Кичик кызга улук кыз
Эже болот турбайбы.

---

¹Æ a ē – i aé.

²Ê ü é ū – éâéâi èø.

Эжесинин алганы
Жезде болот турбайбы.
Айтар сөздүн учуру
Кезде болот турбайбы.
Магазиндин кереги
Метир болот турбайбы.
Атасы өлсө, балдары
Жетим болот турбайбы.
Эри өлгөн тул катын
Жесир болот турбайбы.
Өлүм күчтүү баарыдан
Кесир болот турбайбы.
Сот сурагы акыйкат
Өкүм болот турбайбы.
Ай чыкканда абадан
Шоокум болот турбайбы.
Асман менен бир турган
Жылдыз болот турбайбы.
Түн сүрүлүп таң атса
Күндүз болот турбайбы.
Кичикке чондун бергени
Тээлим болот турбайбы.
Ким жакшы да, ким жаман,
Жүрүп өзү бир күнү
Мээлим болот турбайбы.

Уй төлдөсө баласы
Торпок болот турбайбы.
Жүрөгү жок эр жигит
Коркок болот турбайбы.
Иш билбеген адамзат
Чоркок болот турбайбы.
Кымыз ичсе, сөөлэти
Боорсок болот турбайбы.
Азыр кайра көгөргөн
Нокот болот турбайбы.

Сары майга буудай ун
Токоч болот турбайбы.
Узак жолдун белгиси
Бекет болот турбайбы.
Улак жүрүп чонойсо,
Эркөч болот турбайбы.
Ашыктыкты кызыгы
Секет болот турбайбы.
Атан төөнүн сөөлөгү
Өркөч болот турбайбы.
Камыр жууруп отко көм
Көмөч болот турбайбы.

Бир тууганга бир тууган
Жөлөк болот турбайбы.
Атадан болсо он уул,
Баардыгынын турмушу
Бөлөк болот турбайбы.
Бэрэкэ менен касиет
Ашта болот турбайбы.
Булбул сайрап чарласа,
Тили ширин турбайбы.
Кыяк тартып күүлөсө,
Үнү сонун турбайбы.
Бирге келген баланын
Тили сонун турбайбы.
Эл жайлаган Ала-Тоо
Гүлү сонун турбайбы.
Кызыл-тазыл кийинсе,
Кыздар сонун турбайбы.
Кыя бычып тон кийген
Уздар сонун турбайбы.
Манас баатыр жайлаган
Талас сонун турбайбы.
Кабаттап салса чоң үйгө
Палас сонун турбайбы.

Кийсең желим эмиркән
Кэлэч¹ сонун турбайбы.
Ариплан учкучка
Канат сонун турбайбы.
Ар урууда ар түрдүү
Адат сонун турбайбы.
Томолонуп ойногон
Балдар сонун турбайбы.
Эки басса жөтөлгөн
Чалдар сонун турбайбы.
Наманганда бак болгон
Анар сонун турбайбы.
Айтсам десем буга окшош
Далай сонун турбайбы.
Консоң журтун билинбейт
Алай сонун турбайбы.
Жыртыкты бүтөй чайкаса
Калай сонун турбайбы.
Атың шашпай байлайсың
Сарай сонун турбайбы.
Көгөргөн кумда жойлогон
Кийик сонун турбайбы.
Көк шумкардай качырган
Күлүк сонун турбайбы.
Көпчүлүккө көз салган
Улук сонун турбайбы.
Акындар шаңшып ырдаса,
Уккан сонун турбайбы.
Алыстан кабар тез жеткен
Тилпан сонун турбайбы.
Ак кар кетип, чөп чыгат,
Бээр² сонун турбайбы.
Абад болот ар түрдүү,
Шаар сонун турбайбы.

---

¹ Ё ү ё ү ÷ – ё°ё°ø.

² А ү ү ð – үðà æàç.

Таш талкалап бышырган
Чайнек сонун турбайбы.
Карасаң бетин көрүнгөн
Айнек сонун турбайбы.
Келиндер кыргак тартыган
Баргек сонун турбайбы.

Кекиликти ээрчиген
Жөжө сонун турбайбы.
Беш сугарып, үч оргон
Беде сонун турбайбы.
Бошогонду бекиткен
Чырыч¹ сонун турбайбы
Хэм² бариси тез бышкан
Киларс³ сонун турбайбы.
Дарбазалуу коргонго
Зангир⁴ сонун турбайбы.
Дарактын бышат боорудэ
Анжир сонун турбайбы.
Болоттон темир кэрэбэт⁵
Жаткан сонун турбайбы.
Кара мылтык көтөрүп,
Капталдагы кийикти
Аткан сонун турбайбы.
Карышкырды түшүргөн
Капкан сонун турбайбы.
Иликтирдин чырагын
Жаккан сонун турбайбы.
Тизмеги менен бул ырды
Айткан сонун турбайбы.
Жер тагиден казылган

---

¹ x ŭ ð ŭ ÷ – æâèèì .

² Ō à ì – á¿ð.

³ Ê è è à ð ñ – æe:âí ŭí æèð ò¿ð¿.

⁴ Ç à ç à è ð – eí ç a ó ð í î .

⁵ Ê ý ð ú á y ó – é á ð á á á ð .

Көмүр сонун турбайбы.
Адамзатка жаралган
Өмүр сонун турбайбы .

Төрт аягы жапжалпак
Төөлөр сонун турбайбы.
Желеде турса ылаалап,
Бээлер сонун турбайбы.
Чыккан чөптүн асылы
Мия сонун турбайбы.
Кара чеке алган аш
Чия сонун турбайбы.
Катык жаңгак, жөн жаңгак,
Булар сонун турбайбы.
Карайган зоодо оттогон
Улар сонун турбайбы.
Эшендер алдап алышка
Тумар сонун турбайбы.
Сопулар тартат шыбырап,
Теспе сонун турбайбы.
Кыздар тиккен саймалап,
Кеште сонун турбайбы.
Күркүрөп жазда суу кирсе,
Кечкен сонун турбайбы.
Гүлдөгөн элде сөз тапкан
Чечен сонун турбайбы
Дубаналар кур тарткан,
Саар жооп күү тарткан
Эшен сонун турбайбы.
Бардык кыял жоругун
Десем сонун турбайбы.
Тегирменчи кургурга
Кала сонун турбайбы.
Ата менен энеге
Бала сонун турбайбы.
Напси жаман казыга

Пара сонун турбайбы.
Саман менен буудайды
Ажыратып бөлүшкө,
Парак¹ сонун турбайбы.
Магазинде ичишке,
Арак сонун турбайбы.
Сыпайылар байлашка,
Жарак сонун турбайбы.
Бутактары ийилген
Кыдырата тигилген,
Дарак сонун турбайбы.

Жазып окуп отурсаң
Китеп сонун турбайбы.
Жаңылбай жанга байласаң
Бычак сонун турбайбы.

Күн чыкканча сайраса,
Күкүк сонун турбайбы.
Бөрүнү алып бөктөргөн
Бүркүт сонун турбайбы.

Узак жолдо бир кеткен
Жолдош сонун турбайбы.
Түнт токойдон жай алган
Жолборс сонун турбайбы.
Жолборс менен бир турган
Каблан сонун турбайбы.
Алышканды бир чапкан
Балбан сонун турбайбы.
Куш төрөсү буудайык
Абдан сонун турбайбы.
Гүлдөгөн элде ырдамасам,
Чандам сонун турбайбы.

---

¹ Ү а д а е – еаеаио, уеае ааааі і ааі еаа.

Түндөсү көзү ачылган
Үкү сонун турбайбы.
Түбөлүктү ойлогон
Киши сонун турбайбы.
Калкы үчүн иштеген
Иши сонун турбайбы.
Трактирдин бир сегиз
Тиши сонун турбайбы.
Кырк бууданга тең келчү
Күчү сонун турбайбы.
Куш айбаттуу эр кичик
Чыбы сонун турбайбы.
Баарынан күчтүү ылаачын
Сыны сонун турбайбы.
Пэрэдэдан¹ мактасам,
Түрү сонун турбайбы.
Торгой сайрайт таң менен,
Үнү сонун турбайбы.
Токсон түрлүү бурулган,
Тили сонун турбайбы.
Тартип менен чай ичкен
Чыны менен турбайбы.
Жаламалуу көк зовдо
Куму менен турбайбы.
Калың шаар, кышлактын
Тамы сонун турбайбы.
Эрлүү зайып кенешке
Сыры сонун турбайбы.
Ак-Бууранын тез аккан
Суубу сонун турбайбы.
Таалайы бар жигиттин
Багы сонун турбайбы.
Падышалар отурган
Тагы сонун турбайбы.
Товго бүткөн арчанын

---

¹ Ётё æаҗі ааа «і абааі» ааі аадеёаі .

Шагы сонун турбайбы.
Саяпатын түйдүргөн
Тору сонун турбайбы.
Эл жетпеген Ала-Тоо
Жолу сонун турбайбы.
Бэрэкэлүү Чангенттин
Бору сонун турбайбы.

МЕНЕН

Араба жүрөт төш менен,
Ууру жүрөт, пас менен,
Колун да котур¹ таш менен
Бел кармашып дос болбон,
Азелден наркы пас² менен.
Басташпаңыз мас менен,
Теңелбес көөдөн жаш менен.
Капалык, кумар жазат деп,
Карындаш болбо нас менен.

Ат жүгүрөт кыр менен,
Эл тааныдым ыр менен:
Азамат баатыр сын менен,
Капилет уйку түн менен,
Жер жарыгы күн менен.
Кеме жүрөт суу менен,
Жамандар жанжал чуу менен.
Абийир күтөт мал менен,
Суюлат жылдыз таң менен,
Кэмпирлер сырдаш чал менен.
Шалынын суусу пал³ менен.
Чарбадар⁴ алек мал менен.

---

¹ Êî ë æaçî ààà òçøçî èàèàáí .

² Í à ñ – ò°ì °í .

³ Í à è – òî ñî î , á°á°ò .

⁴ × à ò á à à à ò – î à è÷Ù .

«Пайдасы пулдун тиет» – деп,
Жардылар көчөт бай менен.
Самовар көркү чай менен,
Чырак күйөт май менен,
Түн жарыгы ай менен.
Тартар жүрөт сай менен,
Аркарлар жүрөт айланып,
Жалама аска жар менен.

Багбандар алек бак менен,
Пашанын көркү так менен,
Дарактын көркү шак менен,
Ылайдын иши бел¹ менен,
Дыйкандар алек жер менен,
Улуктун иши эл менен,
Шамал жүрөт жел менен,
Кийим кирдейт тер менен.
Азамат болчу жигиттин
Намызы бүтөт эл менен.
Салтанатта чоңдордун
Белгиси дайым чен менен.
Тавыптын иши эл менен,
Такашып келип сайышса,
Таамайы баатыр эр менен.

Чакмак чагат куу менен,
Адамзат өлөт уу менен.
Көп кошундун белгиси.
Былк этпеген туу менен.
Узакка жүрсөң ат менен,
Көңүлдөгү сөзүңдү
Сүйлөшөсүң кат менен.
Сыр беришип, сүйлөшпө,
Тааныбаган жат менен.

---

¹ А а ё – ааёна аоааё=СёаааСи ёё=ёи аёаё даи ёд ё₂д°а₂.

Кашек күйөт өрт менен,
Эл бай көркөм көч менен,
Белдешпегин көп менен.
Отуз эки таамдын
Шириндиги туз менен.
Азамат жигит сырдашат,
Айнектей тунук кыз менен.
Эрмектешип сүйлөшөт,
Эл эрмеги биз менен.
Илбесин жүрөт суу менен,
Мен жүрөйүн сиз менен.

Жансыздар жүрөт доо менен,
Босоголуу боз үйдүн,
Көркү кирет боо менен.
Илгерки эски өткөндөр,
Байланышкан дин менен.
Жан тууганың жок болсо,
Жанашасың ким менен.

Кармайсың жарак кол менен,
Кагылбай басат жол менен.
Эс, акылы болбосо,
Эсепке кирбейт бой менен.
Терме ырымды чыгардым,
Акын согуп ой менен.

Жер басасың бут менен,
Ынтымак болгун журт менен.
Чакканда жанды соо койбойт,
Азилдешпе курт менен.
Алабука, Чыйырчык,
Иш эрмеги тыт менен.
Эли байдын соодасы,
Арчалышат сүт менен,
Өнөрүң туура болбосо,

Балбанды жыга албайсың күч менен.
Адамдар кылат тажирпа,
Уйкуда көргөн түш менен.
Жаз-тополоң, кыш-күрөш.
Дыйкандар алек иш менен.
Боодон кармап жем берип,
«Мүнүшкөр» алек куш менен.
Катуу суук борошо,
Калың кардуу суук менен.
Колунда жарак болбосо,
Душманды жыгалбайсың муш менен
Туз урасы болбосо
Ичкениң ширин болбойт мурч менен.
Темирди уста ширетет,
Кара болот курч менен.
Тенелем деп ойлобо,
Үйдө жатчу «тынч» менен.
Ээлеттин көркү тоо менен,
Кара өпкөнүн адаты
Эси-дарты доо менен.
Чениңе албай барбагын
Алышам деген жоо менен.

Ыраакты көрөт көз менен,
Ырдадым санат сөз менен.
Жамандашып жүрбөгүн
Душман эмес өз менен.
Жеңишкенди жыгасың
Жетиктик туура сөз менен.

Атын күчтүү болгондо,
Ашасың эгиз бел менен.
Аюу туура келеби,
Азамат жолборс шер менен.
Булбул шаңшып сайраган
Катарлап тиккен тал менен.
Адамзат көөнү куш болот,

Айдаган кара мал менен.
Көчкөндө жүгүн артасың,
Арыбас атан нар менен.
Аттай кылып өтө албайт,
Ак жалама кар менен.
Ашына болом дебегин
Азалда ичи тар менен.
Нанды жесең, ысык же
Созулган коюу бал менен.
Сүйлөшүп болбо убара
Сөз укпаган кэр¹ менен.
Байлувунун турмушу
Чалдыбар дувал муң менен.
Бул дагы куштай болот деп,
Эргешип кубат шун менен.
Кардагач үйүр адамга,
Өчөшкөн жылан шум менен.

Бака сайрайт чуркурап,
Көгөрүп жаткан көл менен.
Кишиде дөөлөт болбосо,
Орок оруп, боо байлап,
Өмүрү өтөт шор менен.
Өмүрү өтөт шор менен.
Амал кирет жаз менен,
Карчыга тунжур учкур куш
Эрмеги турна каз менен.
Сулууларга сөз айтсаң,
Бурулуп качат наз менен.
Пэндэ нуру аз менен,
Саргаят киши нас менен.
Жылкылар жуушап тек жатат,
Желпинген гана жумшак саз менен.
Азилдашип тийишпе
Азээлдэ жалаң таз менен.

---

¹ Ё у ѳ – ә ӛ ө ө.

Көк карга жүрөт көк менен,
Мал секирет чөп менен.
Боек кылат көп кыргыз,
Жанактан чыккан пөк менен.
«Жакшылар» жүрөт көрк менен,
Башың сындуу көрүнөт,
Кара-бара¹ бөрк менен.

Мактанат табак эт менен,
Кыз балдар сындуу сеп менен.
Жыгамын деп ойлобо
Түбү калың бек менен.
Кишинин бүтпөйт намысы,
Өчөшүп жүрүп кек менен,
Дэнгэнэ² кылып гөш³ бөлүп,
Адамдар кетет чек менен.
Тантык адам элде көп,
Басылбайт, «кой» – деп, тек менен.

Паровоз жүрөт күркүрөп,
Жаткызган темир жол менен.
Кармашам деп ойлобо
Өзүңдөн каттэ зор менен.
Кой кайтарган койчунун
Эси-дарты кой менен.
Алышам деп ойлобо
Жан сактайсың тон менен.
Чыгарбагын бир сөздү
Жалган айтып, ой менен.

ДЕГЕН

Чымбайда⁴ болот туз деген,
Чырайлуу болот кыз деген .

---

¹ Ê à ð à-á à ð à – eada daði ae e°õi °.

² Ä à ç àà í à – aed í à-á àààì ópðóí ì ae ñí pì aeóóó.

³ Ä ° ø – yò.

⁴ × ù ì á à é – æaðæèí àòù.

Сураса табат издеген,
Сылыктын габи «сиз» деген,
Мактанат өзү «биз» деген.
Отуз эки таамди,
Ширин кылат туз деген.
Боз баланы туз деген,
Килемде болот түс деген.

Бейиште кырман үр деген,
Жайында дарак гүлдөгөн,
Жибекти чебер түр деген.
Бир мен дебей ойлоймун,
Биздейден дагы¹ миң деген.
Бей адаби габ урат,
Арканда сырың билбеген
Адамга таалим бере албайт.
Азизден кызмат тийбеген
Элге жаман көрүнөт.
Эби жок тантып сүйлөгөн.
Учарында ак шумкар
Канатын кагып күүлөгөн.
Көпчүлүк элге сүйкүмдүү
Өз журтуну бийлеген.
Аялдардын сындуусу –
Камырды жакшы ийлеген.
Тартиби жок балдар бар,
Адеп сактап жүрбөгөн.
Аялдардын сыпаасы –
Көп каткырып күлбөгөн.
Барса мойну салынат;
Мейманды каалап сүйбөгөн.
Селсаяк болуп атыгат
Өз элинде жүрбөгөн.
Аш, маараке, той десе,
Ары жок жигит жүрбөгөн.

---

¹ Ёт ё æàçì ààà òçòçì èàèààì .

Колу чебер зайыптар
Учугу түшпөйт ийнеден.
Уурулук кылган эр жигит
Кутула албайт түрмөдөн.
Жүк көтөргөн нар деген,
Жигитке жакын жар деген.
Акылы жок жигиттин,
Сөзүнүн тузу кам деген.
Саратан ыстык дам¹ деген,
Жапканда палоо дам жеген.
Товлордо катта таш деген,
Тоорулат печен мас деген.
Кылар ишин кыла албайт,
Жетиле элек жаш деген.
Эшекте тажик «ар» деген,
Жыланды тажик «мар» деген.
Ылайды тажик «гил» деген,
Он эки айда жыл деген,
Тырманат этин кирдеген.
Аскерлер жүрөт миндеген,
Батынбайт жоого сүрдөгөн.
Адаштырбайт жол деген,
Кайырды берет кол деген.
Ачык суу акса шор деген,
Алыска кетсе кой деген.
Иштей турган кишинин
Бүтөр иши мол деген.
Бала экенде мээнет кыл,
Жигиттин иши шол деген.

Көгөрүп өскөн тыт деген,
Эмчектен чыгат сүт деген.
Эл жактырган кишинин
Айткан сөзү пүт деген.

---

¹ Ä ä ĩ – äi ðäi , æäë æĵðä°é êĵi äĵi üñüöü.

Адамдын көөнү куш деген,
Ыкыбалдуу эр жигит
Күсөгөн жерге туш келген.
Бир койгонду жыгыткан
Токмоктой күчтүү муш деген.
Ыраатын көрбөй калабы,
Ак ниетте иштеген.

Дыйкандар иштеп күчөгөн,
Бардык ишти бүтөгөн,
Өл отун¹ жаксаң түтөгөн.
Өлтүрбөй турган өз деген,
Өлүк менен тириктин
Абийирин жапкан бөз деген.

Ширинден ширин кант деген,
Бир кыл жаман жигиттер
Аргымак атты жүгүрткөн,
Саяпкер чапса тап деген,
Санаты менен сүйлөсө.
Көңүлдү ачат гап деген.
Атказса балдар «так» деген,
Мөмөдө ширин как деген.
Жыл эсебин карасаң,
Тажик итин сак деген.

Үрккөн атты «так» деген,
Үлгүлүү болот гап деген.
Уруудан чыгат март деген,
Үшкүртөт эрди дарт деген.
Шаарда болот сарт деген,
Шириндик нерсе кант деген,
Жаны жок ичет ант деген.

---

¹ а ө і ð ö í – нóó і ð ö í , í сù і ð ö í .

Атасы кетсе талаага
Балдардын көзү төрт деген.

Эсептин башы бир деген,
Бирден барып миң деген
Алты күн жүрсө талаада
Үстүндө кийим кир деген.
Дарбазада кулп¹ деген.
Тартиптүү болот журт деген.
Калган айтып кеңешти
Жаш балдарды ук деген.
Бирөөнүн кирсен үйүнө
Ачуубу келсе чык деген.
Сөз билбеген тентекти
Бир чукурга тык деген.
Ак көңүлдүү азамат
Ким сүйлөсө куп деген.
Жарылып кеткен жыгачты
Жабыштырган мык деген.
Өлүк менен тириктин
Абийирин жапкан чыт деген.
Стампилден² кем эмес
Таза буюм сурп деген.
Өсгөн дарак сулк деген.

ЭМЕСПИ

Карангыны жаркыткан
Айдын нуру эмеспи,
Жаш баладай жайнаган
Жаздын күнү эмеспи.
Көк шибери кулпунган,

---

¹ Ё о ё ї – а+ёў+.

² Ñ о à ï ї ё ё – ёаçaàì àí ёї òçòç.

Көлдүн чети эмеспи.
Көл суусунан көрүнгөн
Кыздын бети эмеспи.
Бул дүйнөгө өтө ынак
Эне сүтү эмеспи
Тилсиз сууга кол салган,
Тоону бузуп жол салган
Элдин күчү эмеспи.
Жай савлати өзүнчө
Чаман гүлдөй эмеспи.
Жаш баланын көңүлү
Чыккан күндөй эмеспи.
Каардуу чилде белгиси
Карда, музда эмеспи.
Топ айылдын савлати
Келин, кызда эмеспи.
Сулууларга суктанган
Көпкөн балдар эмеспи.
Өпкөсү көөп жөтөлгөн
Жаткан чалдар эмеспи.
Кара жерди как жарып,
Чыккан булак эмеспи.
Жаман, жакшы сөз болор
Уккан кулак эмеспи,
Колунда бала талпынса
Жаккан чырак эмеспи.
Көп жигитти мардайткан
Кургак дымак эмеспи.
Он сегизге жеткенде
Кыздар динар¹ эмеспи.
Ол кыздарды көрмөккө
Бозой кумар эмеспи.
Алган жары бап² болсо

---

¹ Æ è í à ð – ææað, þóéóóéóé.

² Æ à í – æaðaøéaí .

Көнүл тынар эмеспи.
Эр жигитти саргайткан
Катуу санаа эмеспи.
Ата-эненин эрмеги
Гөөдак бала эмеспи.
Напси бузук казынын
Жеши пара эмеспи.
Азаматты мөгдөткөн
Курук жалаа эмеспи.
Алыс созгон арканын
Адамда үмүт эмеспи.
Көкүрөктү өрттөгөн
Кетпес күйүт эмеспи.
Сайганды бөрктөй учурган
Болот найза эмеспи.
Колундан келсе кайыр бер,
Жанга пайда эмеспи.
Даамды ширин көрсөткөн
Салган туздан эмеспи.
Оюн, күлкү, тамаша –
Келин-кыздар эмеспи.
Он эки чалгай, он куйрук
Кушта канат эмеспи.
Түрдүү сөздү баштамак
Ырда санат эмеспи.
Үч ичеги комуздун
Күүсү – «Тайчи» эмеспи.
«Уруну колго түшүргөн.
Жүргөн пайчы эмеспи.
Түнкү асмандын белгиси
Толук жылдыз эмеспи.
Ариетин бербеген
Тоолук кыргыз эмеспи.
Кайраты бар эр жигит
Сүйкүм журтка эмеспи.

Ыкыбал, таалай бир келсе,
Көпкө тутка эмеспи.
Деңизди жарып жол салган
Кеме болот эмеспи.
Кызга тартип үйрөткөн
Эне болот эмеспи.
Жетимдердин укканы
Жеме болот эмеспи.
Издегениң табылган
Базар болот эмеспи.
Тууганды кагып сүйлөсөн
Азар болот эмеспи.
Узун сабак ырдасаң,
Казал болот эмеспи.
Көп тилдесең аялды,
Чая болот эмеспи.
Мээнет кылсаң билбеске
Зая болот эмеспи.
Тапкан дүйнө бир күнү
Тамам болот эмеспи.
Торопой жүрүп чонойсо,
Каман болот эмеспи.
Ойлой-ойлой отурсаң,
Сыр куралат эмеспи.
Айта-айта отурсаң,
Ыр куралат эмеспи.
Ырдын дагы түрү бар,
Ырдай турган күнү бар.
Ырысына ылайык
Ырчылардын жүгү бар.
Жар-агайни, туугандар,
Жакшы жерин ырымдап
Жадына бекем түйүп ал.

ЧЕРИ ЖАЗЫЛАТ

Аргымак күлүк бууданды
Минсең чериң жазылат.
Аралап элди гүлдөтүп,
Жүрсөң чериң жазылат.
Тириликтин озурун
Сүрсөң чериң жазылат.
Жагообу күмүш боз шумкар
Салсаң чериң жазылат.
Болжогон жерге кеч калбай
Барсаң чериң жазылат.
Ариет менен намысты
Алсаң чериң жазылат.
Колуң менен дасторкон
Салсаң чериң жазылат.
Дүнүйөлүк доорду
Сүрсөң чериң жазылат.
Эл аралап олжо алып,
Жүрсөң чериң жазылат.

Шилтегенде каз алса,
Куштун чери жазылат.
Босого бою кар түшсө,
Кыштын чери жазылат.
Кычыратып чайнасаң,
Тиштин чери жазылат.
Кармаганды качырсаң
Иштин чери жазылат.
Жыйырма беш жык толсон,
Күчтүн чери жазылат.
Гөш кайнатып, мол салсаң,
Туздун чери жазылат.
Жаңы күйөө келгенде
Шыбырашып сүйлөшүп,
Шыңкылдашып күлүшүп,

Кыздын чери жазылат.
Болжогон жерге тез жетсе,
Аттын чери жазылат.
Аябай пулун зарп кылса?
Марттын чери жазылат
Ашилла¹ айтып, кыйкырса,
Сарттын чери жазылат.
Дүкөндөн согуш чыгарса,
Бөздүн чери жазылат.
Алыскыны тез көрсө,
Көздүн чери жазылат.
Артыкча чечен сүйлөсө,
Сөздүн чери жазылат.
Шамал келсе ыркырап
Кырдын чери жазылат.
Сындап айтып отурсам.
Ырдын чери жазылат.
Боёкчуга жолукса
Кылдын чери жазылат.
Телефон кагып сүйлөсө,
Зымдын чери жазылат.
Мындай айтып бербесем,
Кимдин чери жазылат.
Эшен, кожо сүйлөсө,
Диндин чери жазылат.
Чирмандалуу бакшыга
Жиндин чери жазылат.
Белге байлап ток болсо,
Курдун чери жазылат.
Соодагерлер санаса,
Пулдун чери жазылат.
Ак буудай салып жайласа,
Сүкөндүн чери жазылат.
Усталар иштеп отурса,

---

¹А ө ө ө ө ө – 00.

Дүкөндүн чери жазылат.
Арык малга жармашса
Тикендин чери жазылат.
Сайма тигип отурса
Чебердин чери жазылат.
Сапкандай белге байласа,
Кемердин чери жазылат.
Сыпай жигит бек болсо,
Амалдын чери жазылат.
Аш-маараке той болсо,
Кемеге сактап арбайып,
Карды тойсо тардайып,
Жамандын чери жазылат.
Кырдай кылып топтосоң,
Самандын чери жазылат.
Токойдо жүрүп мас болсо,
Камандын чери жазылат.
Кемпир менен бир жатса,
Дал ортосун тырматса
Чалдын чери жазылат.
Кең көчөдө ойносо,
Балдардын чери жазылат.
Өпкөн чабыш майлышта
Калдардин¹ чери жазылат.
Эштеп адам сүйлөсө,
Жалгандын чери жазылат.
Эл чогулган жыйында
Балбандын чери жазылат.
Айтып ырдап отурса.
Акындын чери жазылат.
Аябай жоого качырса,
Баатырдын чери жазылат.
Эгизге тиксең жанаша
Чатырдын чери жазылат.

---

¹ Ё à ё ä ä ð ä ё í – ðäçääðäüí .

Бир тууганды сүйбөсө,
Бакылдын чери жазылат.
Ай таранма той болсо,
Катындын чери жазылат.
Күндө сурак кып турса
Закондун чери жазылат.
Кургак отун каласа,
Оттун чери жазылат.
Эсептеп турсаң шакылдап
Чоттун чери жазылат.
Жайылып бетте оттосо,
Койдун чери жазылат.
Жарашыктуу тон кийсең,
Бойдун чери жазылат.
Жез кернейди тарттырсан
Тойдун чери жазылат.
Чеберлер тиксе келтирип
Тондун чери жазылат.
Сыймык менен уютсаң,
Жолдун чери жазылат.
Боз эшекке токуса,
Чомдун чери жазылат.
Тоолордун кары эресе,
Суунун чери жазылат.
Мандайлашкан эр келсе.
Туунун чери жазылат.
Эрчитсең тайган тастарын
Уунун чери жазылат.
Болжогонун учурса,
Мергендин чери жазылат.
Бозо күчтүү кайнаса
Гэргэрдин¹ чери жазылат.
Сулуулар такса тизилтип
Маржандын чери жазылат.
Көгөрүп өссө көйкөлүп

---

¹ Āāḏāāḏ – āīçī ṇāḏōó÷ó.

Дарактын чери жазылат.
 Магазин сатып кулпунса
 Арактын чери жазылат.
 Баатырлар белге байласа,
 Жарактын чери жазылат.
 Сулуулар сүйкөп сындаса,
 Талаптын¹ чери жазылат.
 Корукка коон айдасан.
 Палактин² чери жазылат.
 Короолош айыл көп болсо,
 Манаттын чери жазылат.
 Ырчылар ырдап отурса,
 Санаттын чери жазылат.
 Кыз-келиндер суу алып
 Булакта чери жазылат.
 Чабандестер оодарып,
 Улакта чери жазылат.
 Орундагы каталык
 Суракта чери жазылат.
 Самоварда кайнаса,
 Чайдын чери жазылат.
 Чоорчулар күүлөсө
 Найдын чери жазылат.
 Он бешинде жык толуп
 Айдын чери жазылат.
 Кербендер жолду баштаса,
 Нардын чери жазылат.
 Саратанда кайнаса,
 Күндүн чери жазылат.
 Жайылып бетте ачылса,
 Гүлдүн чери жазылат.
 Жай-жайында ырдасан,
 Тилдин чери жазылат.
 Мурут уулап кыдырса,
 Пирдин чери жазылат.

¹ O a e a i – a a b e a n z d o z + z z a i e .

² i a e a e – e i i i , a a b a c i c a c i n a a a a c i .

Узакка сапар жол тартсан,
Жоргонун чери жазылат.
Жаназа-дооран бар десе,
Молдонун чери жазылат.
Эки күндүк жол болсо,
Күлүктүн чери жазылат.
Элинде ынтымак бар болсо,
Улуктун чери жазылат.
Ымдап сүйлөп ынтылып
Дудуктун чери жазылат.
Кагыштырса эки элди
Бузуктун чери жазылат.

Орундатып аткарсан,
Пландын чери жазылат.
Башкарма эмгек көп берсе,
Члендин чери жазылат.
Ак пахта терип дуулашып,
Кызыл көйнөк аялдар
Күзүндө чери жазылат.
Тракторлор талаанын
Түзүндө чери жазылат.
Өзүбек калкы сүйүнүп,
Жүзүмгө чери жазылат.
Ак бетинди кызартса
Кандын чери жазылат.
Рабочий иштесе,
Кендин чери жазылат.
Ар шаарга ташыса,
Көмүрдүн чери жазылат.
Усталар соксо узартып
Темирдин чери жазылат.
Кайрылып ырдап отурсам,
Канчанын чери жазылат.
Темирди соксо жалпайтып
Балканын чери жазылат.
Кырандуу бетте буркурап

Арчанын чери жазылат.
Кызарып бышса киларстай¹
Алчанын чери жазылат.
Кыздар кийсе жарашып,
Манаттын чери жазылат.
Боз туйгун учса көкөлөп,
Канаттын чери жазылат.
Алтындай болуп мөлтүрөп,
Таштын чери жазылат.
Тартып койсо имерип
Наздын чери жазылат.
Түрлүү таза чыт чыкса,
Заводдун чери жазылат.
Карды тойсо, чыкырса,
Тооктун чери жазылат.
Топчуланып тон кийсе,
Далынын чери жазылат.
Толкуп ырдап отурсам
Баарынын чери жазылат.
Мылтыктан добуш тарс этсе
Дарынын чери жазылат.
Чанакта тогуз түйүлгөн,
Чигиттин жери жазылат.
Сарамжалдуу кыз алса,
Жигиттин чери жазылат.
Аары койсоң эгизге
Балдын чери жазылат.
Ак карлуу тоодо жайылса,
Малдын чери жазылат.
Шырмандай жапсаң тандырга
Нандын чери жазылат.
Абада жылдыз суюлса,
Таңдын чери жазылат.
Ийин казса көк карга
Жардын чери жазылат.

---

¹ Êî è æaçî ààà æî è.

Арык мал өлсө жыгылып,
 Андын чери жазылат.
 Чымчыкты урсаң чыңыртып
 Сапкандын¹ чери жазылат.
 Бөксөдөн бөрү түшүрсөн
 Капкандын чери жазылат.
 Кулун, тайы ойносо,
 Жылкынын чери жазылат.
 Кыламык карга оонаса,
 Түлкүнүн чери жазылат.
 Кыз келиндер жыйылса,
 Күлкүнүн чери жазылат.
 Былк этпестен тим жатсан.
 Уйкунун чери жазылат.
 Бетегеге желпилдеп
 Белдин чери жазылат.
 Берекелүү азамат
 Элге чери жазылат.
 Чеберине жолукса,
 Кайчынын чери жазылат.
 Сексен кулач байласа.
 Дарчынын² чери жазылат.
 Секин ырдап отурса.
 Барпынын чери жазылат.
 Бышыкканга ийилсе
 Тарыхтын чери жазылат.
 Кам³ тери бузуп ийлесен,
 Чарыктын чери жазылат.
 Жээги толуп суу келсе,
 Арыктын чери жазылат.
 Суу түбүнө ойносо,
 Балыктын чери жазылат.

¹ Ñ à ĭ é à ĭ – È à à è à ç è ó ò ì à.

² A à ð ÷ ù – à è è è è à ò à ð ò ù è à à ĭ ç ù ì ç ñ ò ç ĭ à ° ĭ é ĭ ĭ ĭ ò è à ñ è ĭ è ù è à à ĭ à à à ì .

³ È à ì – ù è à ù é.

Мындай ырдай бербесе,
Кимдин чери жазылат.
Камыш чыккан аралда
Чилдин чери жазылат.
Шалпайага көп чыкса.
Кылалдын чери жазылат.
Боору менен сойлосо,
Жыландын чери жазылат.
Сулуулар тиктеп отурса,
Айнектин чери жазылат.
Азада жубан кармаса,
Чайнектин чери жазылат.
Өткүр болот бычакка
Байнектин чери жазылат.
Үнү бир эгиз сопуга
Азандын чери жазылат.
Күндө шилен кайнаса,
Казандын чери жазылат.
Серпип коюп сүйлөсө,
Каштын чери жазылат.
Бала-чака көп болсо,
Аштын чери жазылат.
Чоң сокуга ийлесе,
Насдын чери жазылат.
Чеберлигин бар болсо
Колдун чери жазылат.
Кышта кийсең тердетип,
Тондун чери жазылат.
Ала-Тоону каптаса,
Тумандын чери жазылат.
Алган эри жарашса,
Жубандын чери жазылат.
Кашкарлыктар чогулса
Кумардын чери жазылат.
Тегирменчи жыйнаса,
Каланын чери жазылат.

Энеси эштеп көтөрсө,
Баланын чери жазылат.
Көз жетпеген түз болсо,
Талаанын чери жазылат.
Арабаны сүйрөсө,
Аттын чери жазылат.
Эркекти жасап тегиздеп,
Сарттын чери жазылат.
Мырза жигит сагынса,
Каттын чери жазылат.
Суюк ашка туураса,
Түрптүн чери жазылат
Көчкөндө малды жөө айдап,
Түрктүн чери жазылат
Байдын малы кырылса,
Иттин чери жазылат.
Жамачылуу чапанда
Биттин чери жазылат.
Арык койго асылса,
Жөлөктүн чери жазылат.
Жашыгын тоюп тартып жеп,
Бөлөктүн чери жазылат.
Касаптар сойсо пул кылып,
Семиздин чери жазылат.
Карартып жерди айдаса,
Өгүздүн чери жазылат.
Кетилбеген бүтүндөй,
Бураган кара түтүндөй.
Колхозчунун пайдасы
Теңдик заман шу күндөй.
Өгүздөй болуп өкүргөн,
Букадай болуп бөкүргөн.
Жердин бетин аңтарган,
Көргөндүн баары таң калган
Каруусу артык ЧТС,
Карамай менен обжалган.

Кантарып жерди оодарган,
Трактор чери жазылат.
Аргымак атка токуса,
Токумдун чери жазылат,
Машинени жүгүртсө,
Шопурдун чери жазылат.
Велосипед, машина
Мергендин чери жазылат,
Кең көчөдө жарышып
Жүргөндүн чери жазылат.
Кыргыздын жери Ала-Тоо,
Аркарлар жүргөн эгиз зоо.
Мергендер сунуп мылтык кол
Алмадай ташка жашынып,
Келгендин чери жазылат,
Аңдыганын аңтарган
Мергендин чери жазылат.
Кең көчөдө марш берип,
Командир келсе чes берип,
Аскердин чери жазылат.
Аябай жолду качырган
Марттардын чери жазылат.
Балдарынын күчүнө
Улуу атабыз генералисимус Сталин
Арстандын чери жазылат.
Жаркыраган туу турат,
Жайылып аккан суу турат,
Жалпы баатыр бир турат,
Качырып жоого киргенде:
– Сталин! – деп кыйкырат.
Эрдигин көрүп булардын
Сталин чери жазылат.
Баатырлардын атагын
Уккандын чери жазылат.
Туу көтөрүп, жол тосуп
Чыккандын чери жазылат.

Тылда жатып иштеген
Дыйкандын чери жазылат.
Берлинди атып, талкалап
Жыккандын чери жазылат.
Самурайды сап кылган
Элимдин көөнүн чак кылган.
Бизде кубат, бардык күч.
Башканын эли тик турган,
Теңеле албай кызылга.
Кызылдар барып ок атса,
Чыккандын чери жазылат.
Биздин күчтү көргөндө
Душмандын эли шашылат,
Суу сепкендей басылат.
Баатыр балдар турганда
Бизге кимдер катылат!
Катылганды кызылдар
Жер жаздантып катырат.
Биздин элдин кубаты
Барган сайын ашынат.
Кабарын уккан көп душман
Жыгылып бизге баш-урат.
Кокустан келсе көп душман
Биздин балдар таш урат,
Душмандар кайда жашынат?
Калкымдын чери жазылат.
Жер үстүндө көрүнгөн
Алтындын чери жазылат.
Баатырларда мартаба,
Борборубуз Москва,
Тактыбыз чери жазылат.
Жаны танда жыргаган,
Бактыбыз чери жазылат.
Кутулдук кара тумандан,
Кем эмеспиз куралдан.
Ыразыбыз буларга

Журтумдун чери жазылат.
Айбаттуу баатыр чаңырган,
Аскерлер кел деп жамырган
Жамынын чери жазылат.
Жарактуу баатыр көп кызыл
Баарынын чери жазылат.
Сталиндик жол менен,
Таңынын чери жазылат.
Мага окшогон кубанып,
Сүйүнгөндөн жубанып,
Карынын чери жазылат.
Сталиндей кыраандын
Даңынын чери жазылат.
Москванын көчөсү,
Туш тарапка таралган
Таалайлуу элдин бактыга
Эр Сталин жаралган.
Эргип чери жазылат
Элдин көөнү кубанып
Сергип чери жазылат.

ЫНТЫМАКТУУ ЭЛ

Ынтымактуу эл болсо,
Таалай, багы ачылат.
Ынтымагы жок элдер
Талааларга чачылат
Ынтымагы бар элдин
Эли чогуу жыйылат.
Ынтымагы болбосо,
Айылы качып суюлат.
Ынтымагы бар элдин
Корообу каттык коюлат.
Ынтымагы жок элдин

Кара көзү оюлат.
Ынтымагы бар элдин
Жайытта малы чырмалат.
Ынтымагы жок элдин
Жардысы качып кыйналат.
Ынтымагы бар элдин
Калага карды ток болот.
Ынтымагы жок элде
Бириге бири октолот.
Ынтымагы бар элдин
Дүркүрөп өсөт балдары.
Ынтымагы жок элдин
Сөзүнөн чыгат жалганы.
Ынтымагы бар элдин
Имерип келет мейманы.
Ынтымаксыз эл болсо,
Чекелеп качат тууганы.
Ынтымактуу эл болсо,
Адил болот улугу.
Ынтымагы жок элдин
Ичинен чыгат бузугу.
Ынтымактуу эл болсо
Кеңеш берет карысы.
Ынтымагы болбосо,
Тозуп качат баарысы.
Ынтымактуу эл болсо,
Катар конот айылы.
Ынтымагы жок элдин
Эч билинбейт тайыны.
Ынтымагы бар элдин
Жарып сүйлөйт чечени.
Ынтымагы жок элдин
Жабылып сүйлөйт нечени
Ынтымагы бар элдин
Пайгеден озот күлүгү,

Ынтымагы жок элдин
Жемекей болот улугу.
Ынтымагы бар элдин
Келишимдүү баариси.
Ынтымагы жок элдин
Сөзүнүн кетет мааниси.
Ынтымагы бар элдин
Жетилет текши жигити.
Ынтымагы жок элдин
Тетири болот үгүтү.
Ынтымактуу эл болсо,
Меймандос болот аялы.
Ынтымагы жок болсо,
Тууганга тиет залалы.
Ынтымактуу эл болсо,
Душманга намыз алдырбайт.
Туура кенеш көрсөтөт,
Туугандын көөнүн калтырбайт.
Ынтымаксыз эл болсо,
Тууганга кенеш салдырбайт.
Бузуктук кылбай жөн жүрбөйт.
Ынтымактуу эл болсо,
Бар кыялы келишет.
Элиден чыккан жардыга
Чарбак жыйып беришет.
Ынтымактуу эл болсо,
Душманга тийген ок болот.
Ынтымаксыз эл болсо,
Дыркырап качып жок болот.
Ынтымак эл биригет,
Ынтымаксыз бүлүнөт.
Ынтымак элдин бакты бар,
Имерилген калкы бар.
Ынтымактуу жакшы элдин
Бир-бириге паркы бар.

КЫРГЫЗ ЫРЫНЫН ЧЕЧИМИ¹

Буудандан тулпар болбойт жарышпаган.
Туутанга тууган болбойт кыйышпаган.
Жыгачта сынбас болбойт майышпаган,
Жоргодон жорго болбойт калышпаган.
Баатырдан баатыр болбойт сайышпаган,
Палбандан палбан болбойт алышпаган.
Бир-бирин каракташат таанышпаган,
Суукта жандар болбойт карышпаган.
Душманга эч ким болбойт атышпаган.
Баатыр көп бир-бириге батышпаган.
Каблан бар бир алышпай кайтышпаган,
Душманга душман сырын айтышпаган.
Жар болбойт сылап чачын өрүшпөгөн,
Сагынат бир тууганды көрүшпөгөн.
Дайрада алыш болбойт байлабаган,
Кынында бычак болбойт кайрабаган.
Бактарда булбул болбойт сайрабаган,
Казанда шилен болбойт кайнабаган,
Короодон кой козголбойт маарабаган.
Асканын музу эрибей суу болбогон,
Чакмактын оту чыкпай куу болбогон,
Кошуунда белги болбойт туу болбогон.
Кыргыз эл кең жайлабайт, жер болбосо,
Ала-Тоо көрккө келбейт, эл болбосо.
Аргымат ат арыбайт, бел болбосо,
Дайралар жайда кирбейт, сел болбосо.
Айдабайт каттык шамал, жел болбосо,
Дыйкандар асил таппайт, жер болбосо.
Көк собур уя салбайт, жар болбосо,
Кышында белгиси жок, кар болбосо,
Аккан суу туура кетпейт, сай болбосо,

---

¹ Аоää +äëéí «Аëà-Ôîî ë°ðëë° ëäëääëò üë äí ëáí ñí » ääí æä-ðÿüëáí üë ëäëääí .

Караңгы жарык болбойт, ай болбосо.
Сур бээ көрктүү болбойт, тай болбосо,
Чыракта пилик күйбөйт, май болбосо.
Тоолордун көркү кайда, гүл болбосо?
Гүл ачып, кубат албайт, күн болбосо.
Акундар ырдай албайт, тил болбосо,
Тилпандан кабар келбейт, зым болбосо.
Аргамжы тартуу бербейт, кыл болбосо,
Кыргыз эл атак албайт, ыр болбосо,
Имарат көрккө келбейт, сыр болбосо.
Шаардын салкыны жок, тыш болбосо,
Палбандын атагы жок, күч болбосо.
Чайнап нан жуталбайсың, тиш болбосо,
Мүнүшкөр кумар баспайт, куш болбосо,
Сулууду ким белгилейт, каш болбосо,
Аялдын көркү болбойт, чач болбосо.
Тоолордун салмагы жок таш болбосо,
Эр жигит капаланбайт, таш болбосо.
Кызыл нар киши жебейт, мас болбосо,
Узакка кабар жетпейт, кат болбосо.
Шаарлар абат болбойт, калк болбосо,
Эр жигит түстөн жазбайт, дарт болбосо.
Комуздан абан чыкпайт, кыл болбосо,
Сүйүшүп эл каалабайт, ыр болбосо.
Боёктун түсү кирбейт, ныл болбосо,
Назик бел кубат албайт, кур болбосо.
Ак бетте кызыл болбойт, нур болбосо,
Сооданын иши жүрбөйт, пул болбосо,
Пермелер май алалбайт, уй болбосо.
Чарбанын көркү кайда, кой болбосо,
Кишинин сыны кайда, бой болбосо.
Ар киши адашасың, жол болбосо,
Учкан куш колго түшпөйт, тор болбосо.
Куш шилтеп салалбайсың, кол болбосо,
Көөндү кара кылалбайсың, шор болбосо,
Имарат сынга кирбейт, пор болбосо.

Аламан башын ийбейт, чоң болбосо,
 Көк эшек жүк көтөрбөйт, чом болбосо.
 Төөлөргө жүк жүктөлбөйт, ком болбосо,
 Жыланаң жүрө албайсың, тон болбосо,
 Буудан ат ташыркабайт, тон болбосо,
 Болжолго жеталбайсың, бут болбосо,
 Жоордон өлүк түшпөйт, курт болбосо.
 Касалсиз¹ мал кырылбайт, жут болбосо,
 Жигиттен кайрат кетет, шут болбосо,
 Жибектер кайдан чыгат, тыт болбосо?
 Курут, май кайдан болот, сүт болбосо?
 Чоң чара кайдан бүтөт, мис болбосо?
 Эпкиндүү токтоно албайт, иш болбосо,
 Балбандын наамы чыкпайт, күч болбосо.
 Күсөгөн максатыңа жете албайсың,
 Колунда бар жарагың бүт болбосо?
 Арыктын көркү кайда, тал болбосо?
 Чарбанын көркү кайда, мал болбосо?
 Сулуунун көркү кайда, кал болбосо?
 Өлөсүң, ичкен овкат ал болбосо,
 Жигиттин бурду кетет, жар болбосо.
 Боз шумкар учалабы, пар² болбосо,
 Марттардин наамы чыкпайт, зар³ болбосо.
 Кыргыз эл тоого чыкпайт, мал болбосо,
 Карбандар жүк арталбайт, нар болбосо.
 Өрдөк, каз кайда конот, көл болбосо?
 Мөмөлүү дарак кайда, чөл болбосо?
 Өлгөндү иттер талант, көл болбосо.
 Кой гөшкө даам кирбейт, туз болбосо,
 Боз үйдүн саблати жок, кыз болбосо.
 Булбул куш кайда сайрайт бак болбосо?
 Паашанын көркү кайда, так болбосо?

¹ Ê à ñ à è – ï ï ð ó.

² Ĩ à ð – é ó ø ð í ò ù á ú ò æ ç í ç.

³ Ç à ð – ò ò í ò í , ù é à ú é.

Секетти ким ырдасын, дак болбосо
Арчанын саясы жок, шак болбосо.
Насия мал сатпагын, как болбосо,
Эр жигит гарып болот, бак болбосо.
Аркарлар кайда жүрөт, тоо болбосо,
Пашалар тынчы кетпейт, жоо болбосо.
Коргондо мал токтобойт, тоо болбосо,
Эр жигит залал тартпайт, доо болбосо,
Боз үйдө кийиз турбайт, боо болбосо.
Пастагини¹ кайдан көрөт, кыр болбосо,
Эгердин пайы турбайт, сыр болбосо.
Эшкен жип жанып кетет, мум болбосо
Качкан эл жоого алдырат, кум болбосо,
Үйүндө барака жок, ун болбосо,
Эр жигит өңдөн жазбайт, зил болбосо.
Ак кийим караябы кир болбосо?
Душманың баш ийеби, сүр болбосо?

ЖЫРТКЫЧТАР

Адаштырат кишини
Көрбөгөн жолдун ачасы.
Кырк жигиттей күчү бар
Жолборс – жырткыч паашасы.
Аркасында дагы бар
Жырткычтардын канчасы.
Туурасын айтып ырдасам,
Түгү чаар жолборстун.
Каарданып бакыrsa,
Үнү заар жолборстун.
Мышык сындуу туулган,
Бой жашырып кубулган.
Онтосо жолборс бир жерде

---

¹ ĩ à ñ – òŕĭ ōŕ , ūēāŭé.

Алыскы жакка угулган.
Караанын көргөн көп жырткыч
Артына карай чыгынган.
Жолборстун катуу сүрүнөн
Жүрөгү чыгып жыгылган.

Токойдон издеп тапканын
Кара кулак – арстан бар,
Чыргайлуу токой бадалда
Мындайдан эчен жаткан бар.
Ушуларды мен кошуп.
Ырдай турган чамам бар.
Неченди жарып сулаткан,
Теректи урса кулаткан.
Жемиши жердей табылган,
Торопою жайылган.
Токойдо жүрүп зор болгон
Айтсам, чочко – ол болгон.
Алманы терип чайнаган
Уучтап ташты кармаган.
Узун жүнү түксүйгөн,
Башы катта¹ үксүйгөн.
Алакандай кулагы
Аюу балбан бу дагы.
Адамдын ишин үйрөнгөн.
Аюу аттуу балбанга
Адамдан айла табылган:
Азуу тиши чагылган,
Мойнуна чынжыр тагылган.
Айла менен жан баккан,
Жалкоолорду көрсөткөн.
Мунун баарын аюуга,
Адамзат анык үйрөткөн.
Жырткычтардын каттасы,

---

¹ Ё а о о а – эҥс.

Окшобойт буга башкасы.
Неченге болгон зыянкеч
Булардын түпкү максаты.

Айтканымдын көнү бар,
Ууру сыяк бөрү бар.
Угуп менин сөзүмдү,
Жаманды кууп алыс кыл,
Жанкечтин бири – карышкыр,
Аскадан издеп жойлогон:
«Көрүнүп калса көзүмө,
Кутулбайт» – деп ойлогон.
Кой, эчкиге жолукса,
Алкымдан алып «ойногон».
Кулунду тапса, кулаткан,
Асыйды жыгып сулаткан.
Кез келгенин кыйраткан,
Мал бакканды ыйлаткан.
Уурулук кылат жатканда,
Жорткондо түшөт капканга.
Капканга түшүп өлгүчө
Канча зыян келтирет.
Бирди жеп тоюп кетпестен,
Канчасын жарып өлтүрөт.
Кылмышты кылган карышкыр
Издесең кайдан табылат?
Качкан менен кутулбайт,
Капканга бир күн чабылат.
Жырткычтардын ичинде
Карышкыр жаман касапат.
Уучулар кармап өлтүрөт,
Териси ташка жабылат.
Ун чыгарса ыр болот,
Көпчүлүк каалайт күлкүнү.
Ырдабай кантип: коёюн
Алдар көсөө – түлкүнү.

Алыс аттап секирген,
Амалын таап бекинген,
Сонордуу карга оонаган,
Тайганды көрсө жоолаган.
Бүркүттү көрсө бүрүшкөн,
Жайын, кышын аңчылар
Артынан кууп жүрүшкөн.
Куу түлкүдө – амал көп,
Жолборсту көрсө алдаган,
Аюуну көрсө баблаган¹.
Жалама зоодон учуруп
Өлтүрсөм деп чаглаган.
Мына ушундай куу түлкү
Капалык тартса сабылат,
Сактык менен кутулбайт,
Капканга бир күн чабылат.
Айтар сөздүн кези бар,
Тегерек келген изи бар.
Көзүнүн бир аз көгү бар,
Бетинин кара түгү бар
Маймылдын түрү – бир кызык.
Айткым келди туйгузуп
Адамзаттын колунан
Эч нерсе качып кутулбайт.
Маймылга окшош айбандар
Онойлук менен тутулбайт!

Кашкулак менен суурдун
Жемиши – чөптүн тамыры.
Жер алдында түгөнөт.
Өмүрүнүн жарымы.
Айттым, балдар, азыраак
Жаратылган дүйнөгө
Жырткычтардын баарыны.

---

¹ А а а е а а а і – аеёаңСі оаі еаі ааааі і ааі еаа.

БУЛ КУШТАРДЫН САНАТЫ

Карап турган калайык,
Кайсыдан айтсам, ылайык?
– Куудан айтсам ылайык.
Куш төрөсү будайык,
Ит төрөсү Кумайык,
Ырдай айтсам ылайык.
Жомокчуга жолобой
Сындай айтсам ылайык.
Жандардын бири карчыга
Жарашыктуу жалпыга,
Куш учкулу – карчыга.
Далбага түшөт кара куш,
Ак шумкар учкул – сара¹ куш.
Түйгун-куштун асылы
Баштап жүрөт тана² куш.
Теректин сындуу чынары,
Куштардын алгыр тынары.
Блаачын андан кем эмес,
Ыргыта тээп турары.
Бардык куштун ичинен,
Ителги күчтүү балбаны.
Аскага кирсе кекилик
Аябай чеңгел салганы.
Кекилик качып кутулбайт,
Калтырап бошойт дарманы.
Чүйлү – куштун кичиги,
Талыбайт учса канаты.
Шакылыктап сайраган –
Сагызгандын адаты.
Бөрүнү алат бөктөрүп
Бүркүттүн артык кайраты.

---

¹ Ñ à ð à – үс ææèøü.

² Õ à í à – үс æèðéí æèè, ààøéüñü.

Түлкүнү көрсө түйүлгөн,
Тутамын деп сүйүнгөн,
Алыстан көрүп бүркүттү
Түлкү шашып жүгүргөн.
Качканы менен коёбу,
Кайраттуу бүркүт тигилген!
Чэнгэлин салып качырган,
Курч тырмагын батырган.
Баатыр бүркүт көрүнсө,
Жолборс да чочуп бакырган.
Томогонун ичинде,
Бүркүттүн көзү ачылган,
Учкул куштун кырааны
Ушинтип ырда айтылган.
Ылаачындан жашынат
Кептер зоонун бетинде.
Үкүнүн көзү ачылат
Күн баткан соң кечинде.
Таскара, кажыр зор болгон,
Тырмагы жоктон бечара
Канаттуудан алалбайт,
Шул жагынан кор болгон.
Алыста арам мал өлсө,
Таскарага билинген.
«Өлүмтүккө жетсем» деп,
Өлгүчө кургур сүйүнгөн,
Өлүмтүктү пайлаган,
Сөөгү менен чайнаган.
Өлүмтүктү эшитсе,
Бармайынча калбаган.
Топтолушуп чардаган
Куштарда бар ыктыяр.
Кубалашып жөнөшөт,
Кулаалы менен жамансар,
Кубалап кетет бөктөргө
Куйругунда агы бар.

Айры куйрук, чөжөгат
Балапанга жетет бат.
Уядан издеп таппаса,
Убайым тартып калган дак.
Жагалмай деген бир куш бар,
Эмне алганын билбедим!
Баары куштун ичинен
Муну, ырдабастан жүрбөдүм.
Кыргызга күйкө окшошот,
Канаттарын күүлөшүп
Чычканды көрсө токтошот.
Ырдадым учкул кыраанды,
Мүнүшкөр таптайт буларды.
Качырган туйгун коёбу,
Тоодогу жүргөн уларды.
Тырмагы бар куштарга
Жемиш кылган буларды.
Кыргыз куштун – сулуусу,
Турумташ куштун – баласы.
Торгой менен куушуп
«Ойногонун» карачы.
Айтып ырдап отурган -
Бул куштардын санаты.
Канаттуу куштан – буудайык,
Тумшуктуу иттен – кумайык.
Кайрат, күчтүн баарысы –
Экөөнө ылайык.

АТАСЫНЫН САНАК ЫРЫ

Жигиттер кайда калайык
Кайсыдан айтсам ылайык?
Куудан айтсам ылайык,
Куш төрөсү – буудайык.
Ит төрөсү – Кумайык,

Сындай айтсам ылайык.
Жомокчуга жолобой,
Ырдай айтсам ылайык.
Жараша бербейт жалпыга
Жандардын бири карчыга.
Сайапчылар күйдүбү?
Шунча илбесин ичиден
Тандап алган чүйлүнү.
Какыр жерге көп учкан,
Кара боор көк кытан.
Канатың учу кайрылуу
Караңгыда так деген
Каргыш тийген баюлу.
Ача куйрук чоң бекен,
Аягын тартып алдайткан
Акылы жаман пом¹ бекен.
Аркасынан жетишкен,
Ала-Тоо эгиз жол бекен.
Узун тумшук коң карга,
Калта тумшук шор карга,
Жандап учкан чар карга,
Тебишип ойнойт ар карга.
Түндө көмөт орону,
Түркүрөк чымчык королу.
Эшек сүйөт шорону,
Таяк менен ургудай
Жарача дөбө куркултай.
Сарттар сатат как алмай,
Жандап учкан жагалмай.
Сарайгыр кушка эр чынар,
Сан ааламды жер кылар.
Арпага түктөш тактепки
Куш кичиги бактепки?
Балбаны деймин бүркүттү,

---

¹ П П П - эêэ.

Башкача көрөм күкүктү.
 Тута албайсың булбулду.
 Тезекчи балдар бир коёт
 Тели куш деген кургурду,
 Адамдын көп иласи¹
 Кырандан учкан кыраан саар
 Өзүдан катта² күнаси.
 Көтөрүлүп уча албайт,
 Лейлек куштун тунасы.
 Күйкө куштун карыбы,
 Чычканга душман аныгы.
 Күйкө кургур чычкан жейт,
 Жете албаса быша жейт.
 Кайыгып учуп зып берген,
 Карчыганын канаты.
 Жетпесе кубат шалпандап,
 Ителгинин адаты.
 Жагалмай куштун печели³,
 Булбул – куштун чечени,
 Торгой – куштун эшени.
 казанак – куштун калпасы,
 Артынан ээрчийт канчасы.
 Сава⁴ – куштун уруусу,
 Бөөш чымчык – туурусу.
 Сары айгыр – куштун коозу.
 Чандолөш – куштун моосу.
 Ызгыт – куштун ыйыгы.
 баарил – куштун кыйыгы.
 Жарганат – куштун жаначу
 Кыймылдайт жаны араны.

¹ È è à – àéèà, àì àè.

² È à ò ò à – ÷îϕ.

³ Ĩ ã ÷ à è – áúòì úé, æǰí ĵ áī ø.

⁴ Ñ à á à – èè÷èí àèàé èàí àòòóóí óí òǰðǰ.

Байгулу – куштун бакылы¹,
Чалдыбардан чыгалбай
Кыш түшсө өлөт акыры.
Кыргоол – куштун кызыгы,
Учкул куштун бааринин –
Боз карчыга түзүгү.
Бүркүт – куштун палваны,
Өлбөй калбайт алганы.
Өзүм кичик болдум деп
Борбаштын болот арманы.
Узакка жөнөп жете албайт
Кууганда качып кете албайт.
Илегилек – куштун бошоңу,
Сарттар сүйөт ошону.
Көкөтаан – куштун коңуру.
Көп жашабайт омуру.
Товдак – куштун томпогу,
Тоту куш – анын кошогу.
Майна – куштун шайыры
Токойдогу паранда
Баарысыга байыры.
Учуп жүргөн куштардын,
Айтпасам чыкпайт дайыны.
Карлыгач – куштун карасы,
Жылан сорсо жем болуп,
Жашында өлөт баласы.
Калдык ачка казанда,
Шум жыланды карачы,
Шыптан келет жылмандап.
Куу жыланды карачы:
Учкан аары – заары,
Коон шире – даамы.
Кара жалак – качкан куш,
Жүгөрү менен жийдени,

---

¹ А а ё ü ё – ё:ё оао, паоас.

Учуп барып баскан куш.
Жору – куштун кедейи,
Өлүмтүктүн ээси,
Жебесе тиет кээси.
Кыркулдай – куштун кичиги,
Буудайык – куштун түркүгү.
Эжеди – синда экита –
Сайнеп менен Күкүгү.
Сасык үпү – сопусу,
Делдейген бардаң топусу.
Таранчы – куштун тазасы,
Тузакка түшөт – жазасы.
Кекилик – куштун чомогу,
Түгөнбөйт мунун жомогу.
Чил – куштардын арыгы,
Этке тойбойт аныгы.
Котурели серейген
Жаз болсо каттык келмеги.
Чебиртке менен урушат,
Адамга жакын карачы.
Ала карга – азанчы,
Кара карга – казанчы.
Чөкө таан – чөкүрү,
Таанды тутуп бергин деп,
Бүркүттүн кылган өкүмү.
Сүтак – куштун катыгы,
Өзүнү зардап көрүнөт
Үпүнун суук сасыгы.
Бурулуп учкан булбулдун,
Токойдун гүлү ашыгы.
Сарбарпы – куштун сарпары,
Уяга батпайт балдары.
Жыгачтын куртун таап жейт,
Көк теке куштун кандайы?
Таранчыдай чуркурап,
Боз чымчык куштун далдалы.

БУЛ ДҮНҮЙӨ БЕЙБАПА

Аллам сүйүп кайталык,
Эски өткөндөн айталык.
Эгем сүйүп кайталык,
Ээси өткөндөн айталык.
Кызырым сүйүп кайталык,
Кылымкы иштен айталык.

Мурункунун бары өткөн,
Үч миңге чыгып жашаган
Улукман табып кары өткөн.
Азирейил барганда
Арман кылгын ошол да.
Адам ата, Обо эне
Бир миң ашып жашаган
Булар да өткөн дүйнөдөн.
Дүйнөнүн төрт бурчун
Бир кадамча көрбөгөн
Авлийа өткөн дүйнөдөн.
Кудайымдын ышкыда
Көзүнөн жашы бурчактап,
Каламилла¹ кучактап,
Улама өткөн дүйнөдөн.

Макадилла динибиз,
Азирет Али пирибиз.
Акырет жолун оңдомок
Куда деген пандайин
Акыры бир күн колдомок.
Пусурман, капыр ылгаган
Булар да өткөн дүйнөдөн.
Карбаланин даштинда²
Капырлардын колунан

---

¹ Ê à è à ì è è è à – àèí èé èèòàí òèí àòÛ.

² Ê à è à ì è è è à – àèí èé èèòàí òèí àòÛ.

Каллалары кесилип,
Бадандары эзилип,
Асан, Үсөн Имандар
Булар да өткөн дүйнөдөн.
Батман жүктү көтөрүп,
Балбандар өткөн дүйнөдөн.
Дөө минип, жылан камчылап,
Айарлар өткөн дүйнөдөн.
Жамбылдын башы Таластан,
Кырдан жашы ашпаган
Кыргыздан өткөн Манас кан.
Манастын уулу Семетей
Таласты кайта ээлеген.
Кайнатасы Кантемир
Анын да калкын бийлеген.
Андан кийин кыргыздан
Баш көтөрүп чыккандан
Азирет кан ошондо
Кытайлар менен эңишип,
Жаныш, Байыш ээрчишип,
Кытайларды камаган
Балбандарын сабаган.
Андан кийин чыккандан
Эр Табылды, Курманбек
Булар да болгон мыкты бек.
Миң-миң кылым жыл өткөн,
Ону менен тең кошо
Ар бир түрлү эл өткөн.
Бул дүнүйө жалганда
Акыретти бир күнү
Булар да болгон арманда
Так Сулайман мустапа
Бул дүнүйө бейбапа
Там толгон тиллаң болсо да
Тынчып жатып албайсың.
Беш жүзгө жашың толсо да,
Тыйынча пайда таппайсың.

КАРА БАШЫЛ ЭЧКИ

Кара башыл эчкимди
Кандай жеди бөрүлөр?
Бир көзүмө көрүнөр!
Ийнинин оозу тар болсун,
Бир чыгышка зар болсун!

Жеген бөрү оңбосун,
Агарда карды тойбосун.
Путуга капкан чабылсын,
Териси ташка жабылсын!
Эчкимди жеген бөрүнүн
Ээрчибесин балдары.

Кара башыл эчки жеп,
Бөрүлөр кылды тоюну,
Талаадагы кырстардын,
Кызык болду оюну.
Курутту менин шоруму:
Кызытып кылды тоюну;
«Тойго кел» деп чакырды,
Кал жутчу менен жоруну.
Бүркүт палбан той кылды,
Булбул чечен ой кылды.
Сагызган болду сакчысы,
Молдо торгой-катчысы.
Үкү болду бакчысы,
Жаман сар болду жакшысы.
Кулаалы болду куугуну –
Той кабарын туйгузчу.
Ача куйрук – алманы,
Ителги болду палбаны.
Ылаачын болду женили,
Тарткан тою кенири.

Чымчыгы болду чие кул,
Бөрүсү болду бөкөвүл,
Кырда түлкү калды деп,
Бөрү бөкөл чыкты эле.
Оюнчу болду мышыгы,
Кыйындык болду түйшүгү.
Кузгун болду кароолу,
Жагалмай болду жасоолу,
Бөктөргө болду бөлүмчү,
«Баатыр» түлкү – көрүмчү.
Кулаалы карап тек турду,
Кубангандан эчкимдин
Куйрук жагын жеп турду.

Кара башыл ак эчким,
Ичинде өлүк баласы,
Нысабы жок бөрүнүн
Кылган ишин карачы?!
Эчкимди талап жеп кетти,
«Ээси келер» деп кетти.
Кара башыл эчкимди
Ажалдан мурда өлтүрдү,
Атана наалат ит бөрү
Баарыга наалат келтирди.
Кашкулакка гөш тийбей,
Караганча жүгүрдү.
Шашканынан сууру
Ат кулакка мүдүрдү.
Алты жашаар баланын,
Эчкисин жеп күйдүрдү.

Эчкимдин этин жеймин деп
Уурулук кылдың кечелеп.
Уучуларга жолугуп
Узабай өл эртелеп!
Кууп жүрүп эчкимди

Атаңа наалат ит бөрү,
Ар иттигин күч бөрү,
Токсондо келдин жарышып,
Чилдеде өлгүн карышып,
Ала мойнок дөбөтүм
Аз гана турду алышып.
Алышканга болбодун
Ак эчкимди койбодун.
Эчкинин дартын ыр кылып,
Сайрасам деп ойлодум!
Келген жагын кекенип,
Пайласам деп ойлодум.
Пайити менен кез келсе,
Тыркыратып мээсин,
Жайласам деп ойлодум.

Каргышым жетсин өзүнө,
Кара башыл ак эчким
Көрүндүн кандай көзүмө,
Ичинде өлүк баласы,
Нысабы жок бөрүнүн
Кылган ишин карачы.

ПАДА БАККАНДАГЫ ЫР

Орозгер үчүн кыйнаган,
Жокчулуктун адаты.
Жашымда багып жүргөнүм
Калматбайдын падасы.

Өзүм – Төөлөс кулуну,
Бактым байдын уюну.
Чекем күнгө какталып,
Залимдан жүрдүм дак¹ калып.

---

¹ Ä ä é – éžéžî äääâî î äâî äää.

Жеңи жок чапан кийгеним,
Эсимден чыкпайт эмгиче,
Саратанда күйгөнүм.

Торпогу кетет сайгактап,
Жыгыламын тайгактап.
Путумду тикен мададың,
Жокчулуктан жададым.

Уйларды сааган байбиче
Ар күнү бирден нан берет.
Жокчулуктун ишине
Аргасыз Барпы дам берет.

Сагынамын апамды,
Салпылдап ээрчип атамды,
Жамбашым уюп талытат,
Канетип басам капамды.

Көк бука сүздү төшүмө,
Ыштаным батпайт көтүмө.
Чаң үйүлөт бетиме,
Топурак калың этимде.

Көк бит жеди жанымды,
Кандай кудай туш кылды,
Көңүлү бузук залымды.
Түндөсү атты баккын, – деп,
Жүрөккө салды жалынды.
Сурабайт бирөө алымды.

Аркамдан бирге жүргүн деп,
Атам кыйнайт өзүмдү,
Жаш кылдым кара көзүмдү.
Барпынын качты акылы
Көрсөтөр бекен акыры,

Жарыглыктын чекесин,
Атана... деп көп сөгөт,
Кызталак Калмат ит ажы.

Жаны тон кийсем каалабайт,
Ажынын эки катыны –
Кишинин экен бакылы¹.
Кайрыкан кызы какылдайт,
Аркамдан кууп такылдайт,
Мындай болсо Барпынын
Ажалы эрте жакындайт.

САРЫ БАЙДА ЖҮРГӨНДӨГҮ ЫР

Малсыздыктан зарыга,
Малай түштүм Сарыга.
Күнү-түнү уктабай,
Күч келтирдим жаныма.
Карышып жүрөм чилдеде,
Карабайт эч ким алыма.

Байбичеси Сарынын
Бакыл экен чени жок.
Чайракерге ушу деп,
Чапан берди жеңи жок.
Саал-паал иш үчүн
Сабап иет жөнү жок.
Келе калсам жалдырап,
Кекетип дөнгөч жардырат.
Уктатпастан түнкүсүн
Уйларга саман салдырат.
Жоболондуу күндөрү
Жонуман кайыш алдырат.

---

¹ А а è ù è – è-è òàð, èàðà í èàò ààààí ì ààí èàà.

Жегеним күрмөк катырма,
Жатканым жыртык чатырда.
Алты күндө бир жолу
Атала ичем сапырма.
Көзүмдүн жашы көл болду
Күнүм түшүп капырга.
Алдыма салып жатамын
Арпа, буудай саманын.
Чоккой кийбей бутума
Чор болуп бүттү таманым.
Чөнөр тилген күндөрү
Чолондоп басып каламын.

Ардактуу жарын Сарынын
Айсулуу датка дейт экен.
Азбайын деп өнүмөн
Ар күнү куйрук жейт экен.
Эки баспай – эринет,
Эртели-кеч керилет.
Тарткан азап жогунан
Туу калган бээдей семирет.
Көтөрө албай таалайын,
Кекетет баарын ар дайым.
Кусур ургур кулжундап
Кудайга теңейт маанайын.
Мөгдүрөтүп жиберди
Мага окшош эки малайын.

Отум менен от болуп
Күйбөйсүн деп урушат.
Оруп койгон пычанды
Үйбөйсүн деп урушат.
Оруну жок олоюп
Сүйлөйсүн деп урушат.
Ит үргөндө эшикке

Чыкпайсын деп урушат.
Итирейип желмогуз
Уктайсын деп урушат.
Иттин уулу, үнүмдү
Укпайсын деп урушат.
Кекээрге кекээр уланат,
Көзүмдүн жашы куланат.
Көрмөксөн болуп көз жашты,
Көнүлү эргип кубанат.
Айсулууну азгырып,
Ак эшен жүрөт дубалап.
Азгырык дуба эм бекен?
Алланын ичи кең бекен?
А дүйнөгө барганда
Ак менен кара тең бекен?
Ынтыккан байдан кедейдин
Ыкыбалы кем бекен?

Теңирим жалгап койбоду!
Тамакка кардым тойбоду.
Мен дагы бир күн жетемби
Максатыма ойдогу?
Какшаган үнүм угууга
Карыптын пири ойгобу?

Сары бай зыкым киши экен,
Сарандык, зордук – иши экен.
Акымды бербей айдады,
Азапка түшкөм кайдагы?..
Жыланач кеттим үйүмө,
Желдетке таштап пайданы.
Азаптан качан кутулат
Армандуу Ак-Баш аймагы?

ЖЕТИМ КЫЗ

Жетимче кыз Тургунду,
Желкелеген кургурду,
Жетим Тургун өткөзгөн,
Ыйлап жүрүп көп күндү.

Жетимдиктен сандалган,
Жездей өңү саргайган.
Көрүнгөндөн калтак жеп,
Жетимче Тургун жалбарган.

Жеңе болгон Бактыгүл,
Тепкилеп жүрүп урган шул,
Жетимче кыз Тургундун
Кургабайт жашы күнү-түн.
Жүрөгү кандуу толгон зил.
Жетимдин көөнү болгон кир.

Санаасы ичке жыйылган,
Самсыган жашы чуурган.
Сабап турат Бактыгүл,
Айласыз жетим чыңырган.
Таалайы кем Тургундун
Ырыссыз жетим туулган.

Суукта үшүйт калтырап,
Чапаны жок самтырап.
Үшүк уруп бутуну,
Согончогу жарылган.
Жеңеси залим Бактыгүл
«Отун тер» деп док урган.
Эрки барбы жетимдин,
Эчкирип ыйлап сабылган.

Тамызып көздөн жашини,
Тарабаган чачини.

Мойнунан сирке куюлган,
Боздогон жетим чыңырган.
«Заарына аш ич» – деп,
Ачуулу Бакты кумсарган.
Апасы жок Тургундун
Армандуу тим сумсайган.

Бактыгүлдүн баласын
Үйгө келсе көтөргөн.
Күндүзгүзүн талаада
Отун терип өткөргөн.

Курусун – жетим курусун,
Жененин кылат жумушун.
Апасы жок Тургундун
Айласы жоктон улусун.

Туушкан эжең Иражап,
Амаки¹ тууган колунда.
Отун терип, от жагыш –
Иражаптын мойнунда.

Эжеңе барсаң, жездең жат,
Эрки жок жетим, болдуң дак.
Агаңа барсаң, жеңең жат,
Армандуу жетим, болдуң дак.

Алты жашта жетим кыз,
Атага көзүң тойбодун.
Ак сүт берип эмизген
Апага көзүң тойбодун.

Армандуу жетим Тургунду
Ырдасам деп ойлодум.

---

¹ Ai àèè (адаа.) – даеаеа, ааà дадааЦí аí .

Эне-атаңды эстесен,
Өбөктөп жерге сойлодун.

Сойлосоң жок өбөгүн,
Атаңдан эркек бала жок,
Сага болор жөлөгүн -
Амаки тууган бөлөгүн.

Кыз энеден калбасын,
Кыноону башка салбасын.
Саргайып Тургун табалбайт,
Жетимдиктин айласын.

ЖЕТИМ

Бул жетим –
Муңдуу жетим.
Кой кайтарып жүргөн жетим,
Кожоюндан күйгөн жетим.
Көкөй кескен оор күндү
Көкүрөккө түйгөн жетим.

Бул жетим –
Пулсуз жетим.
Өлүп кетсе,
Кунсуз жетим.
Ач жетим,
Алсыз жетим,
Алты кара малсыз жетим.
Кийерине кийими жок,
Баш калкалар тамсыз жетим.

Сайга барса,
Челек колунда,
Үйгө кайтса,

Отун жонунда.
Ат багыш,
От жагыш
Анын мойнунда.

Байкуш жетим,
Эзилип кеттин!

Күндө таяк жеген жетим,
Жардамы жок, керең жетим.
Ушинтип, жыргал көрбөй,
Азапка жаралган белең, жетим?

Мал баккан жетим,
Кетмен чапкан жетим.
Азап менен эмгектенип,
Өлбөстүн оокатын тапкан жетим.

Чөп оргон жетим,
Кор болгон жетим.
«Ыйлабасаң эмчек жок»,
Муну жакшы билесин жетим!...

ЖЫЙЫНДАГЫ БИРИНЧИ ЫР

Ук, калайык үнүмдү,
Мен көргөн кайгы күнүмдү.
Бай, бийлердин дартынан
Канча адамзат бүлүндү.

Күйгүздү заман мендейди,
Күйгөндөн шордуу не дейди?
Залимге сый, той, тамаша,
Көзгө илишпейт кедейди.

Падачы болуп мен жүрөм,
Бай, манаптын колунда.
– Өмүр бою эзем – деп,
Арамдык бар оюнда.

Ук, калайык зарымды,
Түшүнтөйүн алымды.
Күйгөнүмдөн ыр кошуп,
Аттанып чыктым жыйынга.
Болуштар бизди кемсинтип
Салып жүрөт кыйынга.
Эсен жүрүп жетилсем,
Ырдаймын билип сонунду,
Тааныймын шондо жолумду.

КАЙРЫЛУУ

Аргымак атты арык деп,
Жолго баштап кетпелер.
Азамат эрди карып деп
Шорго таштап кетпелер.

Аргымак атка жал бүтөр,
Азамат эрге мал бүтөр.
Азаптуу оор күн кетер,
Азаттык күнү жарк этер.

Тобурчак атты арык деп,
Жолго таштап кетпелер.
Томаяк эрди карып деп,
Шорго таштап кетпелер.

Тобурчак атка жал бүтөр
Томаяк эрге мал бүтөр.
Тозоктуу оор күн кетер,
Теңдик бир күн жарк этер.

ДЫЙКАН КАЗЫГА СЫН

Аталаман баласы,
Акмактыгын карачы.
Казы болдун деп койсо,
Көөп кетет чаначы.
Корстукту колдон койбогон,
Кар¹ казынын адаты.

Жолдон өттүн чиренип,
Биз турдук сенден ийменип.
Сөзүңдүн ушул болжолу,
Татык кылдың бозону.

Барпыга салдың кордукту,
Бекерге кылдың зордукту.
Кызыталак ит казы,
Мынчалык быйыл оолукту.

Өкмат ачар көзүңдү,
Кулакка тартар өзүңдү.
Ар канча десем эп келген,
Сенин атаң журтту жеп келген.

Бабан элди күйгүзгөн,
Дыйкан казы кысталак,
Даббар ишти жүргүзгөн.

Кырмандан алдың ак кула,
Кызынды десем чалкыла.
Арпадан алдың ак кула,
Атаңды десем чапкыла.
Эгинден алдың ак кула,
Эси жок Дыйкан ит казы
Энендиесең чапкыла.

---

¹ Ё а ђ – ёёёааи ііѳ, аѳё°ё.

Билбедин казы баркынды,
Кетирдин казы кашынды.
Чегесиң тартып насинди.
Болуш болуп сен жүрдүн
Борбуйсуз казы мен билдим.
Казы болуп сен жүрдүн
Казанкул казы мен билдим.

Ак, караны ылгабай,
Айыбы жок кесесиң.
Алты теңге пул берсе,
Алып алып кетесиң.
Чөнтөгүңө эсептеп
Салып алып кетесиң.

Параны жесең тойосун,
Арам көр газы болосун.
Жетим менен жесирди
Желкелейсиң, урасын.
Паракор келсе сен үчүн,
Онун акыны бербей кубасың.
Адамсынып мардандап,
Маңка казым турасың.

Келипсиң казы кызталак,
Бозого салдың штраф.
Жакамды бууп башыма,
Палакат¹ болдуң пушмалап.

Жети жашар маалынар,
Желеден токмок уурдадың,
Жер жуткан казы тынбадың.
Айыбы жок калтактап,
Ан үчүн да ымдадым.

---

¹ Ү а ӧ а ӧ а ӧ – аӧӧӧӧӧ.

Ак-Жар менен Калтадан
Адаштынбы көр казы?
Катыныны койнунан
Талаштымбы ит казы?

Айда болдун ашкара,
Адамдар кылды маскара.
Кетирдиң казы кунуңду,
Келтирип айтпай турдумбу?
Кээрленип урдунбу?
Качан кылдым мен маңка
Кайкайган сары мордунду?

Акам келсе астыңа,
Ариптеген киргизбей.
Акектей болуп көрүндүң.
Акылың болсо ойлогун,
Ажырап элден бөлүндүң.

Асылы кетер колундан,
Катуулап чаптың жонумдан.
Тебелетип бастырдың,
Маңка казы шаштырдың.

Жаллабад толгон биздин эл
Жаны жок казы болдуң сен.
Маркайда жүргөн биздин эл,
Маңка бир казы болдуң сен.
Төлөктө толук биздин эл,
Төрүмө казы болдуң сен.
Казылык сага жарашпайт,
Акундар сөздөн адашпайт.

Акыйкатчы партия
Түбүң менен жок кылат,
Акыры казым сендейди,

Аябай чаптың мендейди,
Мындай болсоң ой казым,
Мурдунду жана жел жейди.

Чимкиригин көк кашка,
Кишинин көөнү айланат.
Сага окшогон кулактын,
Акыры жолу байланат.

Бир булак болду мейманда
Койнунда жаткан зайыбың.
Сенин андабай жүрөт алганың,
Арамдан болгон балдарың.
Тузакчы уулун Тургунбай,
Урулуктун этин жеп,
Жайлоодо болду көөнүң жай.

Үсөнбай уулу курдашың,
Эшмырза сенин сырдашың.
Ниетин бузган Дыйкандын
Мен дагы көрсөм көз жашың.

Сасык казы сен болдун,
Сайраган Барпы мен болдум.
Өлсөм өлүп кетермин,
Өлбөй жүрсөм ит казы
Түп дүмүрүнө жетермин.

Кулактын изи басылар,
Эми кедейдин жолу ачылар.
Мындай болсоң Дыйканбай
Сенин каның жерге чачылар.
Айтып ырдар акындар,
Тумшугуна сийем деп,
Сени арам кылар катындар.

Эл эритип мен алдым,
Эки жүз сом, бир шарап
Эси жок манка сен алдың.
Алсаң пулуң тамак кыл,
Манка мурдуң пучуйса,
Кураштырып жамаштыр.
Курган бир Барпы ырдаса,
Куураган казым карап тур.

Колундан кетер кемеген,
Жараткан сени ченеген.
Сен өңдүү мурду жок болгон,
Ченсиз казы жок болгон.

Аламын казым өчүмдү,
Көрөрмүн сенин көтүндү.
Партия жоюп түгөтөт,
Байыркы сенин көркүндү.
Кесем деп жаздың өкүмдү
Сен чыркыраттың жетимди.
Барпы аваң кантип кечирди
Эми Дыйканбай казы тойбогур,
Эгерде эки болбогур,
Шул жүрүшүң макулбу?

Куп текшерип ойлогун,
Жанымдан өттү азабын.
Штраф турбас ичинде
Эңкейтип тээп жүрүпмүн,
Кечеги көргөн түшүмдө.

КАЗЫДАН КЕЛТЕК ЖЕГЕНДЕ

Көрдүм залим кордугун,
Көрүнө кылды зордугун.
Чыдай албай зарданат

Акун Барпы шордунун.
– Барбайсын жакын мага – деп,
– Көрсөтөм күчүм сага – деп,
– Ойомун – деп, көзүңдү.
Убайга салды өзүмдү.

– Ким алат сенин кунунду,
Бересиң мага аныктап,
Беш жүз сом акча пулунду.
Тон ордуна камчым бар,
Атыккан Дыйкан даңкым бар, –
Деп байлатып колумду,
Камчыга тутту жонумду.
Тендикке туура көргөн жок,
Жалынса акем, берген жок,
Келтектен Барпы өлгөн жок.
Чачылтты жыйган ырымды,
Билебиз Дыйкан зулумду.
Бербегиле, кедейлер,
Колундагы пулунду.

Өмүшкө шондо жалындым:
– Ажыратып албасаң,
Өлтүрөт – деп, зарылдым.
Зарыма өмүш ынады:
– Күнөөсүн кечкин, казым! – деп,
Кол куушуруп сурады.
Сураса казы болгон жок,
Ачуусун жыйнап койгон жок.

Орок бий турду октолуп,
Менин жардамчы кишим жок болуп,
Пайдага шерик Кутчубай,
Башыма камчы шилтеди:
– Тойбогон кедей көрсүн – деп,
– Тебеленип өлсүн – деп.
Онурайып тиктеди.

Алты жүз сом пул берип
Акем Болот жалынды.
Дыйкан казы тушунда
Артыкча көрдүк жабырды.

– Өлбөсүн акун – булбул – деп,
– Күнөөсү жок кургур – деп,
– Айыпсыз эмне урдун? – деп,
– Айыпсыз урсаң күнөө деп,

Сен менен өтпөйт дүйнө – деп,
Жамгырчы түшүп ортого,
Максатты колго тийгизди.
Жанымдай досум Жамгырчы
Жакындыгын билгизди.
Жалаң – чепкен – тонумду
Жакадан алып кийгизди.

Кордүм залим кордугун,
Көрүнө кылды зордугун.
Чыдай албай зарданат
Акун Барпы шордувун?
Чачылтты жыйган ырымды,
Билебиз Дыйкан зулумду.
Бербегиле, кедейлер,
Колундагы пулунду.

ЗАЛИМ ХАНДАР АЗАБЫ

Кудаяр хан, Мала хан –
Ага-ининин баласы.
Бир бирине касташып,
Урушуп өткөн, карачы.

Адамды койдой сойдурган,
Чукутуп көзүн ойдурган.

Залим хандын адаты,
Бети кара наалаты.

Кубалап элди чуу кылган,
Күнөөсүз элди урдурган.
Жазганып качса чаптырган,
Бекинип калса таптырган.

Күйгүзүп күнгө кактаган,
Бандилер¹ ыйлап даттанган.

Бутун салып гүндөөгө²
Тарамышын кыйдырган.
Адамдын башын кестирип,
Үйүп таштай жыйдырган.

Конгон жерин талаткан,
Айдатып койдой санаткан.
Сөз кайтарган киши жок,
Кармаганын сабаткан.

Айбалтаны «жарак» деп.
Кармаган аны колуна.
Шуушандан³ найза кылышып,
Кишинин сайган бооруна,
«Көргөндөр корксун менден» деп,
Өлүктү жайган жолуга.
«Мынча киши сойдум» деп,
Желдети барган чоңуна.

Олжолоп элдин малдарын,
Ыйлаткан катын, балдарын.

---

¹ А а і ä è – ööëöí .

² Ä ¿ í ä ° ° – есiтi ÷сiтi ұса ööäaäi äñi äi .

³ Ø ö ó ø à ¢ – æöóøà¢ .

Күнүгө уруш бейсаат¹
Курутуп элдин дарманын.
«Хан боломун» деп жүрүп,
Какшаткан, элдин чанданын².
«Ат байла» деп, сабаткан
Карыштын кыйнап балдарын.
Көк-Жаңгактын чатынан
Көчөр хан чыккан шараптап.
Жолдон өткөн кишинин
Атын сойгон караптап.

Калың элди күйгүзүп,
Хандардай кордук ким кылган?!
Короосу менен кой алып,
Залимден таап, бий кылган.
Күнөөсү жок элди жеп,
Карышкырдай бий турган.
«Калкты талап жесек» деп,
Туш тараптан умтулган.
Эрки жок элди камаган,
Бештен бир алган даныдан.
Күйгөн – бышкан калың эл
Бети калың зулумдан.
Сурабаган залымдер
Дыйкан деп сенин алыңдан.

Сурагы элди сулаткан,
Ылайга тээп булаткан.
Жолдон өтсө жолоочу,
«Саламың кана мага» – деп,
Ат үстүнөн кулаткан.

Адамды койдой кердирген,
Искектеп чачын тердирген.

---

¹ А а е п а а о – еабааоа, і асаеіеіе.

² х а а і а а і – абааніі, аеіаніі аааі і ааі еаа.

«Салам айтпай өттүн» – деп,
Адебин шонтип бердирген.
Ак, караны ылгабай,
Адилдик менен сурабай,
Өзүнчө хандар өлтүргөн,
Адамга жабыр келтирген
Күнөөсүн таап кыйнабай.

Желдети даяр союшка,
Жалынтып көздү оюшка.
Желдет, канкор, хан, бектер
Жардамыны көрсөткөн
Казы менен болушка.

Нысабы жок залим хан,
Кишини шишке кадаган.
Каргашалуу кандуу күн,
Калың эл качып жадаган.

Талаада жүргөн айбандай,
Кырк аялга эр болгон.
Аялдар ыйлап зыркырап,
Көзүнү жашы көл болгон.
Залим хандар тушунда,
Аялдар шундай көр болгон.

Көнүлү келсе «алам» деп,
Көпчүлүктү кыйнаган.
Көпчүлүктүн баарысы
Көргөн жерде ыйлаган.

Хан менен бектин тушунда,
Эл кыйналган ушунда.
Аялдар жүргөн эзиллип,
Залимдердин мушунда.

Эзип көптүн баарыны,
Элдин соргон каныны.
Сураган жок, хан, бек, бий
Жетим, жесир алыны.

Нысапсыз хандар улуткан,
Элди эзип куруткан.
Хандан келсе бир желдет
Көпчүлүк эсин унуткан.

Ыктыярсыз кишиден
«Кошунга жүр» деп айдаган.
Желдети даяр залимдин.
Коркутуп канжар кайраган.

Көпчүлүктүн убалын
Кумурскадай көрбөгөн.
Күйүп күнгө какталып,
Нечендин жашы көлдөгөн.

Казына жок, кирпич¹ жок,
Кандай кылган хандыкты.
Ханың менен куруп кал,
Калкка кылган зордукту.

Имерип аскер жөнөткөн,
Быйлатып элди түгөткөн.
Быйлаганды билбеген,
Ырайымсыз хан өткөн.

Кудаяр хан адаты –
Чынжырлап итти байлаткан.
Уруштуруп итти ойноп,
Какшыган сайга айдаткан.

---

¹ Ё ё ѓ і еñ ñäï её – ёäïï ñöü.

Карыптарды күйгүзүп,
Кара көзүн жайнаткан.
Хан, бек, бийдин тушунда
Калкта ыктыяр болбогон -
«Дүйнөдө жалгыз мен өзүм,
Күн көрөм» деп ойлогон.

Мунайып биздин күйгөн эл,
Бул жорукта жүргөн эл.
Айыпсыз биздин күйгөн эл,
Азапта, отто жүргөн эл.
Күнөөсүз биздин күйгөн эл,
Караңгы түндө жүргөн эл.
Кырдан ашып качкан эл,
Кыйноону шунтип тарткан эл.
Жаш ордуна кан кетип,
Токтобой көздөн аккан сел.
Токойго качып жан сактап,
Айласыз жанын баккан эл.
Угуп турчу, калайык,
Биз күйгөн элдин баласы.
Күйгүзүп элди кыйнаган
Хандардын ушул адаты.

БООБЕКТЕН ЧЫККАН БЕШ БАЛА

Адеби жок барышка
Кишиден кылам истала¹,
Бообекте беш бала.
Кары ингенде Сарык бий,
Жалган эмес, анык бий –
Мактаса жетпейт бардык бий.

---

¹ È ñ ò à è à – Сeáàà, òàðòÓí óó, àààí ñàèóí î .

Санатка кирген – Садыр бий,
Бөрү болот баласы –
Болжолу кыргыз сарасы.
Карыштын көөнүн улаган
Жетим менен жесирдин
Ал-ахвалын сураган.
Сөз жойосун кынаган,
Жетимче келсе алдыга
Пешенесин сылаган.
Базаркул бий – чечен бий,
Айтканыга бекем бий,
Мактанса жетпейт нечен бий.
Күлүктү таптап минген бий,
Күнгөйдө докур сүргөн бий.
Үлпаттары саз болсо,
Ак чатырга кирген бий.

Сайдали бий – семиз бий,
Телегейи тегиз бий.
Ыкыбал менен таалайы
Башыдан болгон эгиз бий.

Мейман келсин деген бий,
Урулар түшсө колуга
Азабыны берген бий,
Атана бали делген бий.

Назарали – нарктуу бий,
Элиге болгон парктуу бий,
Бечарага наптуу¹ бий.
Кыялы көпкө жаккан бий,
Мусапыр келсе баккан бий.
Элге келсе душманды
Сүрүштүрүп тапкан бий,

---

¹ Г а і – і а ё ё а.

Көпчүлүккө жаккан бий,
Салганы эгиз коргон бий,
Савлати жакшы болгон бий.

Күн үзүлбөй үйүгө
Келип мейман тойгон бий.
Кадырлап жүрдү Барпыны¹
Калкалаганча калкыны.
Бообектен чыккан беш бала
Көпчүлүк билген даңкыны.
Жүргөн жерин Ачыда,
Кубандым мундуз калкыда.
Айта берсе мындай ыр
Кайнап жатат Барпыда.
Калбадым кангып талаада,
Уулумун деп атанып
Жети жыл жүрдүм Карага.
Алганы Сайра байбиче
Асырап бакты өзүмдү.
Көпчүлүктөн аябай,
Ырдадым шондо сөзүмдү.

Жайчибектен беш уул:
Кутмандуу – Култай бий,
Маниливү – Базаркул.
Кадыры ашык – Кара бий
Калкыдан чыккан тана¹ бий.
Бешөбүдүн ичинде
Сасыткысы – Сатылган.
Курсакта урган – Кудайкул,
Белгилесем баары шул.

Култайдын уулу Турганбай,
Элиде болдум көөнүм жай.

---

¹ Ёт ё æаҗи ааа ї ади ё.

² О а ї а – ааа=У, =Уаааї .

Казылык кылган эки жыл,
Элге бир сөзү сүйкүмдүү,
Өзү бир терең илимдүү.
Келген менен кеткенге
Акылы артык билимдүү.

Базаркул уулу Маматай
Давлатка бүткөн жараш ай.
Он жигитке баш болгон,
Ойнотуп күндө мингени
Аргымак күлүк ат болгон.
Атанын көрүп кылганын
Оболтон бери март болгон.
Тургунбайдай казынын
Орунун алды бир күнү.
Жети жыл журтту сураган,
Жетимдин көөнүн улаган.
Койчуман келсе колдогон,
Корстук сөз мында болбогон.
Жылкычы келсе жыргалда,
Көңүлдү койдум ырдарга.
Көңүлүм өсүп жыргадым,
Мундуз элиде турганда.

Ортончусу – Бабатай,
Бактыга бүткөн жарашай.
Маматай менен Бабатай
Ээрчишип жүргөн жанашай.
Элим үчүн кубанып,
Жети жыл сүрдүм тамашай.

Каранын уулу Сайранбай,
Сайранбайдан көөнүм жай.
Ырыстуу уулу – Ысманбай,
Акылдуу уулу – Анарбек.
Аны үчүн жүрдүм кетпей көп.

Сатылгандын баласы –
Карында урган Казыбек.
Жыйында сүйлөйт чыркырап,
Атасы тилдейт ыркырап.
Сасыткысы – Сатылган
Жүрөгү чыгат зыркырап.

Кудайкулдан бала жок,
Бул ырымда чала жок.
Ан үчүн ырдап жүрдүк биз,
Акылы артык Кара бий
Алып берди сулуу кыз,
Аталыгын билгизип,
Ак өргөөгө киргизип.
Алпберген кызы – Акбурул,
Бой жүргөнмүн мен мурун.
Элге сөзүң жакпаса,
Батынып жүрүш бир кыйын.
Жаман тууган бесаат¹,
Карызга бербейт бир тыйын.
Коровума жайылтып
Койлуу кылган, Мундуз журт.
Алыс менен жакынга
Парктуу кылган, Мундуз журт.
Жөө жүргөн Барпыны
Аттуу кылган, Мундуз журт.
Жазы жүргөн Барпыны
Аштуу кылган, Мундуз журт.
Ызатыма кыз берип,
Баштуу кылган, Мундуз журт.
Жетигимден көтөрүп,
Чечен кылган Мундуз журт.
Жакшылыкты Барпыга
Нечен кылган, Мундуз журт.

---

¹ A ã ñ à à ò – ì èèèè, ì àéàà +Üèì àñà ààááí ì àáí èàà.

Убадалуу сөзүгө
Бекем турган, Мундуз журт.

Капатынын тагида
Калкалаган, Мундуз журт.
Каршы келген душманды
Талкалаган, Мундуз журт.
Күмүш жайлоо Күрөбөс
Жазда көчкөн, Мундуз журт.
Мал семиртип, май алган,
Жайда көчкөн, Мундуз журт.
Чечектинин белиге
Жетип конгон, Мундуз журт.
Жайындасы жегени
Шилен¹ болгон, Мундуз журт.
Өргөвүгө калаган
Килем болгон, Мундуз журт.

Керилген жигит жетилип,
Кенен өскөн, Мундуз журт.
Камдиги жок баарыга
Белен өскөн мундуз журт.
Эсеби жок кеп койду
Кумга айдаган, Мундуз журт.
Сур кашкалуу жылкысын
Сууга айдаган, Мундуз журт.

Мейман келсе ак чатыр
Белге тиккен, Мундуз журт.
Жоловчулар көп өткөн
Жерге тиккен, Мундуз журт.
Бетегеге бээлерин
Байлап жаткан, Мундуз журт.
Белгилүү келген көп конок

---

¹ Ø è è á í – ñæòàí àðòóó î òòòòø ààñòí ðéí í ó.

Жайрап жаткан, Мундуз журт.
Жыргалдыгын Барпы акун
Сайрап жаткан, Мундуз журт.
Илбесини артык көп
Атып жаткан, Мундуз журт.
Кийик этин чогултуп,
Басып жаткан, Мундуз журт.
Жигити ноода жетилген,
Күлүгү жем жеп секирген.
Атасыга бали деп
Душмандар көрсө өкүнгөн.
Дасторкону ал болгон,
Өрүшү толуп мал болгон.
Зайыптары меймандос,
Сандыгы толо май болгон.
Канчалык келсе көп мейман
Кубанып көөнү жай болгон.
Байбичелер талыкпай
Кайнатканы чай болгон.
Көчкөндө жүгүн артканы
Кызыл куйрук нар болгон.
Шурудан буйла арттырган,
Сулуу кызга тарттырган.
Нечендер келген мага окшоп,
Асыраган, колдогон.
Жардуву ишин ондогон,
Кара бийдей азамат
Дүйнөдө бүтүн болбогон.
Келген менен кеткенди
Сыйлабастан койбогон.
Бир өзүмү дебестен
Эл пайдасын ойлогон.

КАНГЕЛДИ

Чычаясың, Кангелди,
Чыр тизгинин ким берди?
Чырак отун өчүрүп,
Чырга түрттүн кимдерди?

Оройосун, Кангелди,
От милтесин ким берди?
Орозгерин талкалап,
Отко салдың кимдерди?

Желмогуз барбы көзүңдө?
Жан алгыч барбы сөзүңдө?
Ач бөрү барбы көзүңдө?
Азезил барбы сөзүңдө?

Жыланың барбы тилиңде?
Жыласың барбы дилиңде?
Чаяның барбы тилиңде?
Чатагын барбы дилиңде?

Жылансыңбы, Кангелди?
Жылас кылдың элдерди.
Чаянсыңбы, Кангелди?
Чагып бүттүн элдерди.

Орогон башка селдең бар,
Оозуң толгон келмең бар.
Ок жыландай октолсоң,
Он сегиз миң аалам тар.

Азаптын өзү – селдеңби?
Азезил сөзү – келмеңби?
Анкоо кудай тозоктун
Ачкычын сага бергенби?

Алланын сөзү оозунда,
Аса таяк колунда.
Ажыдаардай айкырсаң,
Адам турбайт жолунда.

Алланын сөзү – догунбу?
Асанын өзү – огуңбу?
Адамдар үчүн каздырдың,
Алты аркан бою орунду.

Тилегениң – касчылык,
Түшүнө кирбейт жакшылык.
Ойлогонуң – касчылык,
Оюңа келбейт жакшылык.

Жарыкты кордоп «түн» дейсин,
Жаныма тийди «күн» дейсин.
Жан бүткөндү коркутуп:
«Жараткан сени ким?» дейсин.

Жаштуу кылдың көздөрдү,
Жармач кылдың сөздөрдү.
Кандуу кылдың көздөрдү,
Карып кылдың сөздөрдү.

Жинди болду акылдар,
Жылас болду асылдар.
Жебирейли Кангелди,
Жан калган жок жакындар.

Чычаясың, Кангелди,
Чыр тизгинин ким берди?
Чыйылдатар күндө эле
Чымчык тебе элдерди.

Какаясың, Кангелди,
Камчыны сага ким берди?

Кан кустураар күндө эле,
Карып дебе элдерди.

Кара жолдун чаны бар,
Карыптын дагы жаны бар.
Кара мүртөз, Кангелди,
Капарындан чыгарба –
Караңгынын таңы бар.

ЧОМО БААТЫРДЫ ЖОКТОО

Каатчылык жылдары
Канча адам кетти Ноокатка.
Кара тамак айынан
Катынын сатты оокатка.
Басырык баскан жылдары
Бари адам кетти Ноокатка.
Балекет тамак айынан
Баласын сатты оокатка.

Ошондо,
Кодура чыкты жерине,
Көк жал туулган Чомо бек
Кол башчы болду элине.
Бетеге чыкты жерине,
Белдар¹ туулган Чомо бек
Бек болуп чыкты элине.
Таш тегирмен көзү элең,
Тайгылбас бектин өзү элең.
Кош тегирмен көзү элең,
Козголбос бектин өзү элең.

Алтоову элең жылдыздын,
Арстаны элең кыргыздын.

---

¹ А а ё ä à ð – áâëäçç, êàéðàððóó

Бешөөвү элең жылдыздын,
Белдари элең кыргыздын.
Төртөөвү элең жылдыздын,
Төрөсү элең кыргыздын.
Төртөөвү кетти жылдыздын,
Төрөсү кетти кыргыздын.
Бешөөвү кетти жылдыздын,
Белдари кетти кыргыздын.
Алтоову кетти жылдыздын,
Арстаны кетти кыргыздын.

Ор-Казган менен Ийри-Суу
Кетирдиң орус-казакты.
Өкүмөткө жарашып,
Тилеп алдың азапты.
Чоң-Ташта Чомо жарашты,
Чондугунан адашты.
Бел-Сазда Чомо жарашты,
Бектигинен адашты.

Кара-Ташка салдырган,
Жайын кылды, Чомо бек.
Ак дөбөдө бир ойнойт
Ак ала калкан байланып.
Ак дөнөн минип жоодо ойнойт,
Сайың калды Чомо бек.
Ийри-Сууга салдырган
Жайың калды, Чомо бек.
Көк-Дөбөдө бир ойнойт
Көк ала калкан байланып.
Көк дөнөн минип жоодо ойнойт,
Сайың калды, Чомо бек.

Оо алида, башыда,
Жан алаар жазып кат бүтүп,
Жаныңа келди болуштар,
Жаналгыч болду орустар.

Самаварда отурсан
Айдап алды ит орус.
Жарашам деп жабылып,
Байлап алды ит орус.
Мархаванын ичинде
Жалдыратты көзүндү,
Жактырбады сөзүндү.
Жанында тууган турган жок,
Эки ининдин бели бош,
Алыңдан кабар алган жок.
Кыргыздан чыккан кырааным,
Тегиз бир элең баарига.
Жарашам деп жайлады,
Увалың болсун Чомо бек,
Кулназар, Култай, Сарыга.

СҮЙҮҮНҮ СҮЙҮП ЫРДАДЫМ

Сүйүүнү сүйүп ырдадым,
Сүйүүнү күйүп ырдадым.
Сазавар дилге түнөттүм.
Сүйүүнүн бийик ыргагын.
Сезбегенге сездирдим,
Сезимдин назик сырларын.

Сүйүүнү ыйык көрөмүн,
Сүйүүдөн курчуйт өнөрүм.
Сайрашып булбул куш менен
Сүйүүнүн нурун төгөмүн.
Сүтактай таңды атырып,
Сүйүү деп жүрүп өлөмүн.

Сүйүүнүн таттым булагын,
Сүйүүнүн көрдүм бурагын.
Сүйгөндөр үчүн ыр кылдым,

Сүйүүнүн сүйүү кумарын.
Суунтуп коёт кээ бир жан
Сүйүүнүн сүйүү убагын.

Сүйүүдө өттү өмүрүм,
Сүйүүдөн калбайт көңүлүм.
Сүйүүгө кылсам кыянат,
Сөгүлүп кетсин өнүрүм.
Союлуп азыр кетсем да,
Сүйлөбөйм сөздүн төгүнүн!

СУЛУУ КЫЗ

Ашыглыктан ак айтам,
Ар кайсыдан дагы айтам.
Бул ашыглык дардидан
Дагы асирет көп тартам.
Кыз ичинде кызды айтам.
Кырмызы көйнөк, кымча бел,
Кыдырылтып сизди айтам.
Богогу салык, мойну кез,
Кош анжири жаңы без,
Бойго жеткен кызды айтам.

Сагынсам салам дува айтам,
Салы алмаң үчүн кол каттам.
Сагынсам кандай мен жатам,
Сары алтындай сүйгөн кыз
Саламат болуң деп жатам.

Авал баар жаз болсо
Байчечекей ачылат.
Тартуу кетет күйөөгө,
Кандай кетип каласыз
Тааныбаган бирөөгө.

Ойноңуз беш күн аманат,
Бизден калсын бир санат.

Өрүктөн чапкан кашыкпыз,
Өрдөк моюн сүйгөн кыз
Өзганаңа ашыкпыз.
Астыртан тиктеп караган
Көзганаңа ашыкпыз.

Кайыңдан чапкан кашыкпыз,
Кадыркечим сүйгөн кыз
Кашганаңа ашыкпыз.
Как далига жарашкан
Чачганаңа ашыкпыз.

Ышкындай болуп ыргалган
Бойганаңа ашыкпыз.
Тилла жүзүк жарашкан
Колганаңа ашыкпыз.
Жыпар мончок сүйгөн кыз
Ышкыңызга ашыкпыз.
Каз жорголоп баскандай
Жүрүшүнө ашыкпыз.
Адамдын ички сырыны
Билишине ашыкпыз.

Гүлүшөнү аралап,
Гүлүнү көрдүм сулуу кыз.
Түйшөнсө жыпар жыттанган,
Сизди көрдүм сулуу кыз.
Ош бубамды аралап
Тагны көрдүм сулуу кыз.
Тайманбастан тиктеген
Сизди көрдүм сулуу кыз.

Анжиянды аралап
Багны көрдүм сулуу кыз,

Барбай туруп тиктеген
Сизди көрдүм сулуу кыз.

Жүр сулуу кыз кетейлик,
Сыр-Дайраны кечейлик.
Сыр-Дайра кечүү бербесе,
Сырдаша жүрүп өтөйлүк.

Кандай жайга барам деп,
Капа болбо сулуу кыз.
Мөмөлөрү мөлтүрөп,
Бышкан жайга барабыз.
Төбөбүздөн төпүлдөп,
Түшкөн жайга барабыз.
Алмалары агарып,
Турган жайга барабыз.
Жүзүмдөрү мөлтүрөп,
Пышкан жайга барабыз.

Өрүктөрү саргайып
Турган жайга барабыз.
Шабдолусу саргайып
Пышкан жайга барабыз.
Анжирлери эзилип
Турган жайга барабыз.
Анарлары кызарып
Пышкан жайга барабыз.

Арык бойлоп суу кечсен,
Мен кечитиң болоюн.
Беш убак намаз окусан
Мен мечитиң болоюн.

Эгизге чыгып ырдамсам,
Угар бекен сулуу кыз.
Белбагымды таштасам
Жувар бекен сулуу кыз.

Кол булгайсың коргондун
Кам жериден сулуу кыз.
Биз коркобуз кыямат
Тар жериден сулуу кыз.

ГҮЛ КЫЗДАР

Эжели-синди гүл кыздар,
Эстесем жүрөк көп сыздар.
Элимде эки бала бар,
Эгип койгон теректей
Экөөнүн бою барабар.

Калкымда эки бала бар,
Капталга бүткөн кайындай
Кагелес¹ боюн барабар.

Бириң – тоонун кайыбы,
Бириң – кыздын айымы.

Бириң – кыздын нурлуусу,
Бириң – кыздын сулуусу.

Бириң – кыздын улугу,
Бириң – кыздын тунугу.

Бириң – тектир, бириң – бел,
Кол комуз чертем чапчаң кел.

Бириң – дутар, бириң – кыл,
Бириң – дастан, бириң – ыр.

Бириң – жакут, бириң – зер,
Бириң – сая, бириң – жел.

---

¹ Ê à à à è à ñ – òàðàç, àí ÷à-ì Ùí ÷à àðöé.

Бириң – тандай, бириң – тил,
Бириң айтсам, бириң бил.

Бириң – булбул, бириң – бак,
Бириң – чынар, бириң – шак.

Бириң – нават, бириң – кант,
Экөөндөн күйдүм нак.

Бириң – дурия, бириң – түр,
Бириң – гунча¹, бириң -гүл.
Бириң айтсам, бириң бил.

Бириң – чылым, бириң – най²,
Бириң – жылдыз, бириң -ай,
Экөөңөн көөнүм жай.

Бириң – жубан, бириң – кыз,
Экөөндөн тең күйдүк биз.

Бириң – өлөн, бириң – саз,
Бириң – өрдөк, бириң каз.
Мынча эле кылдың мага наз.
Кел бололук моюндаш³.

Бириң – кыздын түзүгү,
Бириң – уста жүзүгү.
Анжыян узак, алыс жол
Сөзүмдүн чыгат кызыгы.

Экөөндү тең алсам,
Аралап барып жар алсам.
Бирөөң атым байласаң.

---

¹ Ā ō í ÷ ā – āzēāzī ā=Ūēāāī āā ÷āēēī ēē ōzōz.

² í ā ē – ēāī āāī Ūí ōzōzāz (ōāī āēē ōāđōōō÷ō ōzōzē).

³ l ī r í ā ā ø – ēōđāó, ēōđāāø.

ӨЗГӨЧӨМ

Ашкере ырдап бербесем,
Бүркөлөсүн, өзгөчөм.
Оромолуң пас тартып
Чүмкөнөсүн, өзгөчөм.

Жакын барсам жанына,
Сөйкөнөсүн, өзгөчөм.
Кум токтогон дайрадай
Көйкөлөсүн, өзгөчөм.

Айылыңа мен барсам,
Кымындайсың, өзгөчөм.
Кашың серпип алыстан
Көз ымдайсың, өзгөчөм.
«Бери кел» – деп чакырып,
Кол булгайсың, өзгөчөм.
Кокус барсам, кол кармап
Укалайсың, өзгөчөм.
Жүрөгүмдү күйгүзүп,
Куйкалайсың өзгөчөм.
Ашкананын бурчунан
Шыкаалайсың, өзгөчөм.

Көк жибектей эшилип,
Бураласың, өзгөчөм.
Алты кар баскан түлкүдөй,
Чубаласың өзгөчөм.
Жең менен сүйлөшүп,
Үн салалсың, өзгөчөм.
Желпине чыгып жаркылдап,
Суйкаласың, өзгөчөм.

Жакуттай көзүң туптунук,
Балбылдайсың, өзгөчөм.

Жал-жал карап күлүндөп
Жаркылдайсың, өзгөчөм.

Ак жубаздай серпилип
Каккан кашың, өзгөчөм.
Сарсан болду сен үчүн
Алтын башым, өзгөчөм.

Көрүнбөсөн татыбайт,
Ичкен ашым, өзгөчөм.
Эстегенде көзүмдөн
Аккан жашым, өзгөчөм.

Бал шакардай татыган
Сөзүң алтын, өзгөчөм.
Кадыр сактап сыйлаган
Өзүң алтын, өзгөчөм.

Күнгөйдөгү ачылган,
Гүлкайырсың, өзгөчөм.
Курбуларың ичинде
Көп шайырсың, өзгөчөм.

Күсөгөнүм жанда жок
Сиз деп күйдүм, өзгөчөм.
Сиздей сулуу перини
Издеп күйдүм, өзгөчөм.

Үн салганың токойдун
Булбулундай, өзгөчөм.
Талпынасың куштардын
Туйгунундай, өзгөчөм.

Желпинесин токойдун
Кырчынындай, өзгөчөм.
Ыргаласың тоолордун
Ышкынындай, өзгөчөм.

Сүт үстүндө токтогон
Каймагындай, өзгөчөм.
Бак ичинде мөмөлүү
Чарбагындай, өзгөчөм.
Жарыктыгың электр
Чырагындай, өзгөчөм.
Сымбатың сенин Москва
Дарагындай, өзгөчөм.

БЕШ КӨКҮЛ

Төмөн жактан келет деп,
Төлгө салдың, беш көкүл.
Төшөгөндү жылдырып,
Төргө салдың, беш көкүл.
Кызыл алма колго алып,
Булгап келем, беш көкүл.
Кызыглыктан бир сабак
Ырдап келем, беш көкүл.
Чарбагында сайраган
Булбулуңмун, беш көкүл.
Эшигинде байлаган
Дулдулуңмун, беш көкүл.
Катка чийген каламдай
Кашың мени күйгүздү ай.
Канты-нават кошкондой
Ашың мени күйгүздү ай.
Жоргологон боз аттай
Жоругуң мени күйгүздү ай.
Кыналаган кула аттай
Кылыгың мени күйгүздү ай.
Сейдана кошкон ашыңдан,
Серпип койгон кашыңдан.
Үйрө кескен ашыңдан,
Үлпүлдөгөн кашыңдан.

Кат жазамын печеттеп,
Кадырлуум көрүп чечет деп.
Чечеринди мен билсем
Жана жазам нечеттеп¹.

АКСАРГЫЛ

Саар менен сайраган
Сарала тоонун улары ай.
Сагынганда кат жаздым,
Аксаргылдын кумары ай.
Чылбырдай кара чачына
Чырмалыша уктайын.
Чындап кудай буюрса
Ак тамактан жыттайын.
Эрте менен сайраган
Этекки тоонун улары ай.
Эстегенде кат жаздым,
Аксаргылдын кумары ай.
Оролгон кара чачына
Оролошо уктайын.
Ондоп кудай буюрса
Оң бетинден жыттайын.
Кандылар чабат куланды,
Кара көз тагат тумарды.
Кара көзгө дуба ден,
Боздотпосун уланды.
Жылкы ичинде боз жорго
Сен минесиң, Аксаргыл.
Кабыргасын капшыра
Теминесиң, Аксаргыл.
Ичимдеги сырымды
Сен билесиң, Аксаргыл.

---

¹ Г а ÷ а о о а і – і а ÷ а і е д а о, а е д і а ÷ а æ і е о.

КОШ АЛМА

Жанаша өскөн кош алма,
Жакшылап ырчы айталса –
Узун сабак ыр болот,
Уккандар үчүн сыр болот.

Кышында ызгаар жетпеген,
Кырмызы жыты кетпеген;
Жайында аптап өтпөгөн,
Желаргы гүлүн төкпөгөн;
Жайын-кышын көктөгөн,
Жай аяган жерден көчпөгөн
Кыздардын кымбат алмасын
Кызыгып жүргөн Барпы ырчы
Кантип ырга салбасын!

Баксыз өсүп жетилеген,
Бейадеп көздөн бекинген:
Дараксыз өсүп жетилген,
Дайди көздөн бекинген,
Сулуулардын алмасын
Суктанып жүргөн Барпы ырчы
Кантип ырга салбасын!

Кош алмага гүл болсом,
Көйнөгүнө түр болсом,
Түндүгүнөн боз үйдүн
Тийип турган күн болсом;
Кош алмага кал болсом,
Карангыда шам болсом,
Жүрөгүндө сызылып
Жүрүп турган кан болсом –
Чыгар элем кумардан
Чанкоосу канган жанга окшоп!
Чолпону жарык таңга окшоп!

Кантейин...
Жеталбастан мустармын,
Жыпарына куштармын.
Колум жетпей мустармын,
Кудай акы куштармын.

Көркү көздү караткан,
Көк жылдызын санаткан;
Элеси дилди саматкан,
Эстей-эстей таң аткан.
Эми эле бышкан алманы
Баасына карабай,
Бүт мүлкүмдү аябай,
Бардыгын берип санабай,
Базарда сатса – алмакмын!
Биерден издеп таппасам,
Баарынан кечип капкачан,
Багдатка чейин бармакмын.
Багдаттан калса табылып...
Баарына багынып,
Бейишине табынып...
Бир кумардан канмакмын!..

АЛТЫН

Аты эмес, өзү – алтын,
Асемдеп айткан сөзү – алтын,
Ачылган гүлдөй кези – алтын.
Оромол салган башы – алтын,
Олондой кара чачы – алтын,
Осмо койгон кашы – алтын.
Он сегизде жашы – алтын.

Кулактары куйма – алтын,
Куюлуп түшкөн мурду – алтын.

Кирпиктери тизме – алтын,
Керек болду бизге – алтын.

Анардай кызыл бети – алтын,
Агарган кардай эти – алтын.
Илабинда¹ – гүл алтын,
Ыраңында – күн алтын.

Отуз эки тиши – алтын,
Ойдон кеткис иши – алтын.

Кашка тиштин мүлкү – алтын,
Как мамактын үрпү – алтын.

Алкымында – жайма алтын,
Ар жоругу – сайма алтын.

Жүрөгүндө жуп – алтын,
Жүрөк сырын ук, Алтын.

Бармагынын баари – алтын,
Баалаганга маани – алтын.

Ак үйүнүн куту – алтын,
Аккари² кийген буту – алтын.

«Сизи» менен «бизи» алтын,
Секин басса, изи – алтын.

Сарамжалы – сары алтын,
Саргайтканы дагы – алтын.

Айта берсем, бүт – алтын,
Аманат жанга күч – алтын.

---

¹ Ё ё а і – үдөй .

² А ө ё а ð ё – пәеі аәаі ааі еәеіø °дзё.

СИЗДИ КӨРДҮМ

Айды көрдүм асмандан,
Айды көрдүм дастандан,
Айдын көзүн уялтып
Сизди көрдүм баскандан.

Кууну көрдүм асмандан,
Кууну көрдүм дастандан.
Куудай мойнун койкойтуп,
Сизди көрдүм баскандан.

Аспан бекен жылыңыз?
Ачылбайт неге сырыңыз?
Айлап-жылдап жаңшасак –
Арзыр бекен ырыбыз?

Жаннаттын гүлү – сыныңыз,
Жария эмес сырыңыз.
Жайдыр-кыштыр жаңшасак –
Жагаар бекен ырыбыз?

Жазаир кезип баргым бар,
Жалынга түшүп жангым бар.
Жаналгыч жанды аяса да,
Жанинизда калгым бар.

БАЛДЫЗЖАН

Оромол салып башыга,
Осмо коюп кашыга,
Желип жүрөт балдызжан.
Мен жездеме тийсем деп,
Мээримине ийсем деп,
Келип жүрөт балдызжан.

Эженди коюп сени албай,
Экаланды тең албай,
Мен арманда, балдызжан.
Эженден мурда сен тийбей,
Эңсегениң мен билбей,
Сен арманда, балдызжан.

Эки арманда бир болуп,
Жүр кетели, балдызжан?..
Эркин өмүр дайрасын
Бир кечели, балдызжан.
Экчей бербей үмүттү
Гүлдөтөлү, балдызжан!

КОНОЮН

Ашыгың булбул мен болуп,
Арзыган жарым сен болуп,
Айланып учуп келип мен
Чарбагына коноюң;
Чарбагыңдан учурсаң,
Гүлзарына коноюң;
Гүлзарыңдан учурсаң,
Өрмөгүңө коноюң;
Өрмөгүңдөн учурсаң,
Көйнөгүңө коноюң;
Көйнөгүңдөн учурсаң,
Саамайыңа коноюң;
Саамайыңдан учурсаң,
Мандайыңа коноюң;
Мандайыңдан учурсаң,
Кабагыңа коноюң;
Кабагыңдан учурсаң;
Сагагыңа коноюң,
Сагагыңан учурсаң,

Тамагыңа коноюн;
Тамагыңдан учурсан,
Мамагыңа коноюн;
Мамагыңан учурсан,
.....
.....
Жолотпостон түртсөн да,
Жоо көргөнсүп үрксөн да,
Мен жубайың болоюн!

ИЧТЕГИ ДАРТТЫ АЙДАСАК

Жайнаган гүлдүү бак болсо, ээй,
Жанаша өскөн шак болсо, ээй.

Бир шагына сен консон, ээй,
Бир шагына мен консом, ээй.

Үн кошуп бирге сайрасак, ээй,
Ичтеги дартты айдасак, ээй.

МЕҢЕЙ

Бугунун кызы ак Мене́й,
Булуту жок пак¹ Меңей.
Бейадап көздөн жашынып,
Бейиште өскөн бак Мене́й.

Көлдүктүн кызы ак Мене́й,
Күүгүмү жок пак Меңей.
Күн нуруна чач тарап
Күнгөйдө өскөн бак Мене́й.

---

¹ Ү а ё – даҕа, °о° даҕа.

Агарып аткан таң Мене́й,
Ак карга тамган кан Мене́й.
Арасат түнгө таштабайт
Алтын тутка шам Мене́й.

Асмандан күлгөн ай Мене́й
Ар бир иши шай Мене́й.
Адамды салган ар гөйгө
Ашами, тарзи бай Мене́й.

Таңшыганда үнүм бол,
Таасири таптуу күнүм бол.
Таалайыма сазабар
Танда ачылган гүлүм бол.

Алеттен тайсам булак бол,
Аманат жанга ынак бол.
Ашыгың өзүм турганда
Азгырма сөздөн ыраак бол.
Аралап жүрүп Өзгөндү,
Азада боюң көз көрдү.
Айтып жүрөт адамдар
Ар кыл, ар кыл сөздөрдү.

Өзгөндүн ичи таш көчө,
Өктөм Мене́й өзгөчө!
Өкүнбөйт элем мынчалык,
Өйүзгө атаң көчпөсө.

Көнүлдө сырды чечем деп,
Көрбөстөн кантип кетем деп,
Кыш маалында суу кечтим
Кыштагыңа жетем деп.

Карай берип карыктым,
Күтө берип зарыктым.

Көтөрүп койчу көңүлүн
Күйүтүн тарткан карыптын.

Малдуулардан талашып,
Мамайкулга¹ жанашып,
Мактап жүрөм өзүңдү
Маширап менен сабашып.

Ээ болбой өзүң өзүнө,
Эп келбей сөзүң сөзүнө,
Эрки жок калган абалың
Элестейт күндө көзүмө.

Дарыя суусун кечели,
Дардисар ойду чечели.
Дартты мында калтырып,
Даванды ашып кетели.

АШЫК ЖАР

Боз адырда түлкү бар,
Боз уланда күлкү бар.
Боздоп жүргөн жигиттин
Жүрөгүндө мүлкү бар.

Көлдүү жердин казы бар,
Кыш болгондун жазы бар.
Кырмызы көйнөк сулуунун
Кылыгы менен назы бар.
Кыжаалат болгон жигиттин
Кылбат² жайда арзы бар.
Сурабайсың алымды,
Ичиме салдың жалынды.

---

¹ Ы аї аеёёё ää Ùð÷Ù аї еäї í .

² Ê ù è á à ò – ууї .

Ырдабасам болобу
Ираса күйгөн жарымды?

Уксам ширин сөзүндү,
Убайга салдың өзүмдү.
Убайым тартып үшкүрүп
Уйкудан ачтым көзүмдү.

Сыласам кара чачыңды,
Сыдырдым көздөн жашымды.
Ышкыңа күйүп дактамын
Пахтадан эти аппагым.
Фаргананы кыдырып,
Тактида¹ сендей таппадым.

Анардан бети кызылым,
Арка чачы узунум.
Акылман бала ашыгым,
Арылбайт ичте кыжылым².

Колума бердиң белек деп,
Алып жүргүн керек деп,
Күмүштөн соккон жүздүгүн,
Күлпөттүү сулуу кызыгым
Күндө каттап барууга
Күмөндөп аңдыйт бузугун.

Ак жуумал бала ашыгым,
Ак жибек кештең тандайлаш.
Алпурушуп ойнорго
Айлыбыз эмес маңдайлаш.

Көркөм бала ашыгым,
Көк жибек кештең тандайлаш.

---

¹ О а е о е а а – о з е, у + е а і а а е.

² Ё ù æ ù ё – ё а ё а ù, ё а і а.

Көргөндө көңүл басууга
Корообуз эмес мандайлаш.

Кара манат камзирын¹
Киймек болдун, ашык жар.
Каалап көңүл бир кылып
Тиймек болдун, ашык жар.

Алыскы жол Каманда²
Тагаларың, ашык жар.
Акчасы жок деп каалатпайт,
Агаларың, ашык жар.

Арабызга кирүүдө,
Кара күчтөр, ашык жар.
Кандай болот билбеймин
Биздин иштер, ашык жар.

Каалап кетчү заманга
Какшаган агаң чыдабайт.
Кадырдашым болууга
Каалайсыңбы, чыныңды айт?

Көйкөлө бассаң жарашат,
Көрпө ичигиң кендиги.
Эки агаңа жаккан жок
Аялдардын теңдиги.

Сайыңдын сары гүлүңдү,
Саргайттың кызыл жүзүмдү.
Санаганда, ашык жар,
Самсып жашым тизилди.

Кыстардың кызыл гүлүңдү,
Кубарттың кызыл жүзүмдү.

---

¹ Ê àì çè ð – èàì ñàè.

² Ê àì à í – óðóóí óí àòù.

Кылыгың эске түшкөндө
Кылгырып жашым тизилди.

Айнектей көзүң пылдырап¹,
Атырдай жытың гүл бурап.
Алыста жүрбөй зарланып
Айлыңа барсам сыр сурап.
Жылдыздай көзүң пылдырап,
Жышардай жытың гүл бурап.
Жыл он эки ай зарлабай
Жанаша жүрсөм сыр сурап.
Чыгар беле арманым?
Кирер беле дарманым?
Көтөрөлү экөөлөп
Турмуштун башка салганын!

Теңдик заман ишине
Мен ынтызар, ашык жар.
Мендей күйгөн адамга
Сен ынтызар, ашык жар.
Эки ынтызар кошулуп,
Жүр кетели, ашык жар!
Ойноп күлүп максатка
Бир жетели, ашык жар!

САМАРГҮЛ

Саргайып өнүм жол тостум,
Саратан айга карабай.
Самаргүл деп ыр коштум,
Сагыныч ичтен тарабай.

Алоолонуп өрт болуп
Күйүп жүрөм, Самаргүл.

---

¹ Ү ө ә а Ӯ да і – æ i i a o b a i .

Азиз көзүм төрт болуп,
Сүйүп жүрөм, Самаргүл.

Айылыңа киралбай,
Кырдап жүрөм, Самаргүл.
Ачык сырың билалбай,
Ырдап жүрөм, Самаргүл.

Чарбагыңа күн сайын
Каттап жүрөм, Самаргүл.
Чырайыңды ар дайым
Мактап жүрөм, Самаргүл.

Короого түшкөн куттайсың,
Кызыл гүл чачкан жыттайсың.
Кыйноону тартып мен жүрсөм,
Козголбой кантип уктайсың?

Эшикке түшкөн куттайсың,
Эгиз гүл чачкан жыттайсың.
Элетке боздоп мен жүрсөм,
Экчелбей кантип уктайсың.

Тескейдеги бадамдын,
Гүлү сенсиң, Самаргүл.
Дегдеп жүргөн адамдын,
Бири менмин, Самаргүл.

Күнгөйдөгү бадамдын
Гүлү сенсиң, Самаргүл.
Күйүп жүргөн адамдын
Бири менмин, Самаргүл.

Белиң ичке найча бар,
Бетиң аптак айча бар.
Бир карматып койчу сен,
Ак мамагың канча бар?

Короондун үстү карбы деп,
Кошокто туйаң нарбы деп,
Колдо ашыгым өкчөймүн,
Кошулар күнүм барбы деп.

Желендин үстү карбы деп,
Жетекте туйаң нарбы деп,
Жерге ашыгым өкчөймүн,
Жетишер күнүм барбы деп.

Тескейдеги миң өрүк,
Дегдедим, Самар, бир көрүп!
Күнгөйдөгү миң өрүк,
Күйдүм, Самар, бир көрүп.

Өр тартып кеткен таш көчөн,
Өктөм, Самар, өзгөчөм.
Өзүң колдоп албасан,
Өртүндө жүрүп түндө өчөм.

Күтсөм сени булактан -
Күндө келип көрүшчү.
Күлүп койбой ыраактан,
Күйүттүн теңин белүшчү.

Күйгөнүмдө дары бол,
Көңүлүмдүн багы бол.
Күн түнөсүн үйүмө –
Көр Барпынын жары бол.

АК ТАРТИП

Кыздардын койну кызык деп,
Кыйноого түшкөн бул башым,
Кыйгыр көз Тартип курдашым.

Тайэже койну таттуу деп,
Талашка түшкөн бул башым,
Дария болду көз жашым,
Дартисар Тартип курдашым.

Чилгендилик печелин¹,
Чын эсимде кечегин.
Чымчыса колго кирбеген,
Актартип жанаша эки эмчегин.

Ашкере тунук чырайын,
Ар жерден сизди сурайын.
Айламды таап жетпесем,
Үшкүрбөй кандай кылайын.

Сүйлөгөн сөзүң мунайым,
Сүйгүзөр бекен кудайым.
Өкөбүздү жанаша,
Жүргүзөр бекен кудайым.

Конгон жерин Согонду²
Дартинда бозой жоголду.
Көнүлүң тартып кел дедин,
Шон үчүн ишим оюлду.

Саралтын мончок сагагын,
Бир гүлдөй аппак тамагын.
Ар күнүгө барышка,
Жетер бир бекен жарагым.
Алыста жүргөн ырчы элем,
Билинди мага дарагин.

Сүйлөсөң көзүң моймолжуп,
Сүрөткө тартып койгонсуп.

---

¹ ǰ ā + ā ē – āā=āē, æǰǰǰǰǰ āǰ ∅.

² Ñǰ āǰ īǰ – æāǰ āēǰ °ñē°ǰ īǰ ēǰ. | ǰǰ āā æāǰ āǰǰ.

Бир сүйлөшүп мен кетсем,
Секин бир ырга ойготуп.

Караса көзүң моймолжуп,
Калыпка тартып койгонсуп.
Габлашип¹ кетсем бир күнү
Кармап бир тартып ойготуп.
Ой, Тартип жан суранам,
Кандай бир болот убадан.

Быйыл жашың жыйырма үч,
Арманың мага болду күч.
«Кур» деп демдеп келтирген,
Чуктап колго кондурган
Карчыга кайып конду куш.
Бир экөөбүз эмеспиз,
Кадимкиден калган иш.

Буудайык учкул барлуу куш,
Бир экөөбүз эмеспиз,
Мурункудан калган иш.
Ырдап жүрүп жетпесе,
Жигитке кыйын арман иш.

Мойнунда мончок шылдырап,
Койнумда жатсаң гүл бурап.
Оозундан созо бир өпсөм,
Чырактай көзүң ылдырап.

Артпадын оң жак билегин,
Акылдуу Тартип зирегим.
Ар качан күйөт жүрөгүм.
Келер бир бекен тилегим.

---

¹ Ā à á – éäi , nĭdāaøŭi .

Кечтеп бир тиккен оң колун,
Керилип баскан чоң жолун.
Чоң кыштоондун булагын,
Өзүмө кылган болжолун.

Жаңгыз бээ байлайсың,
Жакындап барсам жайлайсың.
Суусасам бердиң кымызың,
Сүйлөштүк ака тымызын

Биз – кайнага, сиз – келин,
Болжошкон жерге тез келиң.
Убададан танбастан,
Үргөнгөн жерге тең келиң.

Ышкырып коюн айдаган,
Ышкына күйөт кайнаган.
Санап коюн айдаган,
Санаага күйөт кайнаган.

Эсептеп коюн айдаган,
Эстетсе күйөт кайнаган.
Чыбыктап коюн айдаган,
Чын эле күйөт кайнаган.

Чач тарабай сылансаң,
Жакындап барсам уялбаң.
Кол кармашып экөөбүз,
Бир кетели Тартип жан.

Жыланаяк түрүнүп,
Суу кечели Тартип жан.
Тең экөөбүз максатка
Тез жетели Тартип жан.

Алганың өлдү жашыңда,
Мен ашык болдум башыңда.

Ырдап бир жүрсөм шул элде,
Ык тартып келин, кызды да.

Көк оромол желпилдейт,
Көк дөбөгө келсин дейт.
Көрүнгөндөн айттырып,
Көйнөк алып берсин дейт.

Ак оромол желпилдейт,
Ак дөбөгө келсин дейт.
Адамдардан айттырып,
Атыр алып берсин дейт.

Мен өспүрүм новда дейт,
Эл кылбасын коова дейт.
Ойноп, күлүп жүрөлү,
Аманат жанга совда дейт,

Кара бир товну айланып
Менин коюм, Тартип жан.
Камчыдай болуп буралган
Сенин боюң, Тартип жан.
Кызыл бир товну айланып
Менин коюм, Тартип жан.
Кызыл товдай солк эткен,
Сенин боюң, Тартип жан.
Иир барки кийсе жарашкан,
Сенин этиң, Тартип жан.
Чийки кызыл алмадай
Секин бетиң, Тартип жан.

Мен да күйүп каламдар,
Жүргөн жериң, Тартип жан.
Көңүл сүйбөс жигитке
Артык белгиң, Тартип жан.
Жамбыдан экен оймогун,

Жамалыңа тойбодум,
Жаншаганым койбодум.

Тилладан экен оймогун,
Дидариңа тойбодум,
Тигилгеним койбодум.
Ышкың түшсө кечелеп,
Жүгүргөнүм койбодум.
Кашың кагып көз сүзүп,
Сүзүлгөнүң койбодун.
Буйруса сизди алсам деп,
Ичимде пикир ойлодум.

Колунда дилда билерик,
Койнума тартсам имерип,
Качасың нары чегинип.

Бетинден тартсам сугунуп,
Тилиңден сорсом чоп этип
Бал көрүнөт, Тартип жан.
Элде сиздей сулуулар
Кам көрүнөт Тартип жан.

Кыштовуң кырча талаада
Кыялым сиздей балада.
Кызарганым сендей эмес,
Мен жүрөмүн санаада.

Кара көлдө оттогон,
Каркыра менен каз өлсүн.
Кадырыңа жетпеген,
Кайненең каза саз өлсүн.

Кайнагаң молдо Баймурат
Барпи¹ көр тооруп жүрөт деп,

---

¹ | oðaaaU eİ e æaçİ ààà e°i ó=odëaðaa «İ àdİ U» àaİ aadëëaaİ .

Жуда эле кыйын кайгырат.
Көрбөсө алтын сагынат,
Көп чырайлуу Тартип жан,
Көргөн бир бойго багынат.

Алмак болду ак Тартип
Бир кайнаган Козубай,
Тартип жан эмес көөнүң жай.
Козубайдын алганы,
Кошуп айтам бир жанди,
Ыр менен чечем байанды,
Кызганып жүрүп Козубай
Өзүгө кылар залалды.

Эки айда келип бир көрдүм,
Эрмегим Тартип аманбы?
Калган жок сенин жаштыгың,
Таркай элек мастыгың,
Келгим бир келет кечелеп,
Жоопту берчи эртелеп,
Кылгырып карап сүйлөйсүң,
Барпы кулга эркелеп.
Эшигине мен келсем,
Өтөсүң төргө жетелеп.
Сен учарга куш болсоң,
Кондурсам колго пөпөлөп.
Кутулбайсың Барпыдан
Учканың менен көкөлөп.

Кызыл жибек чаласың,
Кыргый көз тартип баласың.
Кызыклыктан ырдасам,
Кылгырып тиктеп каласың.

Жашыл жибек чаласың,
Жайдари тартип баласың.

Жашчиликтан ырдасам,
Жалдырап тиктеп каласың,
Жайдари келип Тартип жан,
Көнүлдү качан аласың?
Ач кыйгырдай жем жейсиң,
Адамды көрсөң дегдейсиң.
Боз кыргыйдай жем жейсиң,
Бозойду көрсөң дегдейсиң.

Кызылды кийип үрдөйсүң,
Кызылды кийип сыналып,
Кышын, жайың бирдейсиң,
Күн бата келсем ким дейсиң?
Жашилди көрсөң үрдөйсүң,
Жашилди кийип сыналып
Жайында келсем ким дейсиң?
Ойнобойсүң, күлбөйсүң,
Ойноп довур сүрбөйсүң.
Оокат кылам деп жүрүп,
Өмүрүң өтгү билбейсиң.

Чанданди көзгө илбейсиң,
Жабырды тартсам билбейсиң.
Кечте тиккен уздайсың,
Келбедиң деп сыздайсың.
Өзүң жубан болсоң йам,
Такыр этиң кыздайсың.

Жөн жүргөндө мастайсың,
Баланын жумшак жаштайсың.
Биз жигиттин көөнүнү,
Кантип албай таштайсың.
Мындай болсо Ак Тартип
Бир касирет баштайсың.

Көк бөрү тарткан тоюна,
Көргөндөр ашык боюна.

Көргөндөр ашык болот деп,
Бир келеби оюңа?
Колумду артсам мойнуна,
Көйкөлүп жатсам койнуна.

Уландар ашык боюна,
Улак тарткан тоюна.
Уландар ашык болду деп,
Бир келеби оюңа?
Узарып жатсам койнуңа,
Урмат менен ойношту
Ак Тартип алсаң мойнуна.

Мен мойнунда маржанмын,
Бар бекен менде көңүлүн,
Узун болсун өмүрүн.
Адамга жакын эң элен
Адам менен ийилип,
Амакилеш келиним
Акамсиң деп уялба.

Жыласың жүргөн пайиздай,
Тилиң ширин майиздай.
Жатасың уктап көзалдай,
Суханың ширин аз болду ай,
Көкүрөктү басалбай.
Мен жүрөмүн ак Тартип
Кыйналамын жата албай,
Көңүлүмдө сен барсың.

МӨЛМӨЛҮМ

Беттин көркү нур менен,
Белдин көркү кур менен.
Биз сүйгөн сулуу – мөлмөлүм
Белгилүү болот ыр менен.

Кедейликтин дартинан,
Кейип жаным өксүдүм.
Тосо албады кедейлик
Ашыглыктын өткүнүн.
Жарыя айтпай бул ишти
Канбайт окшойт көкшүнүм.

Ышкыдар болдум, Мөлмөлүм,
Коркосунбу убалдан?
Сени кошпой Барпы акын
Чыга алабы кумардан!

Эки илебиң¹ – кызыл гүл
Ачылгандай, Мөлмөлүм.
Бир карасаң – жүрөккө от
Чачылгандай Мөлмөлүм.
Маңдай чачың – Маргалаң,
Жибегиндей, Мөлмөлүм.
Сенин ышкың – баланын
Тилегиндей, Мөлмөлүм.
Гүлзар кылчы жүрөктүн
Какшып жаткан чөлдөрүн.

Серпилишиң – чынардын
Чырпыгындай, Мөлмөлүм.
Ыргалышың – майдан тал
Кырчынындай, Мөлмөлүм.
Түшүндүрөм канткенде
Чын сырымды – ай, Мөлмөлүм.

Өтүмдүүсүң – Өзгөндүн
Күрүчүндөй, Мөлмөлүм.
Созулганың – зергердин
Күмүшүндөй, Мөлмөлүм.

---

¹ Ё ё á à è ё – үдөй ёс.

Майиндигиң – жоргонун
Жүрүшүндөй, Мөлмөлүм.

Оозундагы отуз тиш
Күрүчтөн кынап тизгендей.
Жакын келсең болбойбу,
Жат экен деп сезгенбей?
Айталбай сырым өтөмбү
Же, пайитин¹ таап кез келбей?

Күйдүм, Мөлмөл, аппагым,
Ааламдан сендей таппадым.
Ойлоп-ойлоп күнү-түн:
– Мөлмөлүм! – деп какшадым.
Ышкысы күчтүү жаштыкты
Ыксыз жакка чачпагын.
Башымды берем тартууга
Кедей деп менден качпагын.

Секин баскан бутундан,
Сейдана мончок жытындан.
Кадам койгон бутундан,
Калемпир мончок жытындан.

Чыныга куйган бал болсон,
Чымындай ого малынсам:
Чыгалбай жатып ошондо
Чын өзүнө багынсам.
Чыгарып койсоң боор ооруп,
Чырагың болуп жагылсам.
Алты оролуп мойнуна
Ак маржан болуп тагылсам.
Жаңыдан түптөп бездеген,
Жаш улан колун кезгеген,
Жанаша бүткөн алмандын

---

¹ Үйүңдөгү – үйүңдөгү, өйдөгү.

Бирөөн бер деп жалынсам,
Угар белең үнүмдү?
Алар белең тилимди?
Сооротор белең баладай
Санаркап жүргөн дилимди?

Бетиме түшсө жамалын,
Ашыглык отко жанамын.
Боорукер болсоң колдоп ал,
Боздоп жүргөн баламын.

Алкымына жарашкан
Алтын иймек сагагың.
Ай тийгенсип көрүнөт
Ак бермет таккан тамагың.
Боз уланды какшаткан,
Болор-болбос баш баккан
Сенин, бөдөнө тумшук мамагың.

Көйнөгүндөн көнчөгүн,
Куп жарашат чөнтөгүн.
Көп уланды күйгүзгөн,
Көйнөккө өзүн сүйгүзгөн,
Сенин, көгүчкөн тумшук эмчегин.
Көкнаары болуп калдым бейм,
Көнүлүмдөн кетпедин.

Айдап-айдап мал бербей,
Айры өркөчтүү нар бербей;
Сүрүп-сүрүп мал бербей,
Сүйрү өркөчтүү нар бербей,
Тартууга берсем өзүмдү
Алар белең, Мөлмөлүм?
Ашыглыкка бир даба
Табар белең, Мөлмөлүм?
Же, мал бербей, өзүн берет – деп,

Өлбөсө кимге керек – деп,
Чанар белең, Мөлмөлүм?

Берейин десем малым жок,
Мал табууга алым жок.
Кедейликтин дартидан
Тышым жалын, ичим чок.
Мандайга жазган ушубу?..
Чечалбадым мен ойлоп.
Бирок да мунун баарына
Карабайт экен көңүл шок:
Миң азапка кайылмын
Көрүнүп койсоң бир жолу
Булуттан чыккан айга окшоп.

Бир мен эмес канчалар
Көз артып жүрөт өзүнө.
Баян кылып өтөйүн
Кулак салсаң сөзүмө:
Кедейи бар, малдуу бар,
Чабалы бар, алдуу бар.
Кедейинде – жүрөк бар,
Чабалында – тилек бар.
Малдуусунда – зордук бар,
Алдуусунда – кордук бар.
Ыктыяр сенде, бизде ыклас
Акылдуу жансың ылгап ал!

ГҮЛАЙЫМ

Кагазга жаздым катымды,
Калк ичинде сүйгөндөн,
Кадырынды билгенден,
Гүлайым койдум атыңды.

Алтындан соккон балдагын,
Түшүрбөйсүң кулактан.
Ак челекке суу алып,
Көрүнөсүң булактан.

Күмүштөн соккон балдагын,
Түшүрбөйсүң кулактан.
Көк челекке суу алып,
Көрүнөсүң булактан.

Кыялай баскан жолуңуз,
Кыргыздай сындуу боюңуз.
Куралай көз Гүлайым
Кыяматтык болуңуз.
Ойносон, күлсөң доврүң,
Эзилди жигар¹, боврум.
Бейсаат жерге туш болуп,
Бейпайда кетти омуруң².

Сүйлөгөн габи³ макулум,
Адамдан артык акылың.
Аста барып сыласам
Алтындан мончок көкүлүң.

Күмүштөн мончок тумарың,
Күйгүздү сенин кумарың.
Алтындан мончок тумарың,
Арсар кылды кумарың.

Өрдөктү көрдүм асмандан,
Өйдөгө басып жөтөлүп,
Өрдөктөй мойнун көтөрүп,
Сизди көрдүм баскандан.

---

¹ Æ è ā ā ð – ā ī ð.

² Ī ī ó ð ó ϕ – ʳ ĺ ð ĺ ϕ.

³ Ā ā ā è – ñ ° ϕ ĺ.

Суксурду көрдүм асмандан,
Сууга барса жөтөлүп,
Суксурдай мойнун көтөрүп,
Сизди көрдүм баскандан.

Тамекинин кумары
Чылымда жок, найда бар.
Ак бетиндин чырайы
Ааламда жок, айда бар.

Булбул куштун кумары
Бутакта жок, гүлдө бар.
Келбеттүү беттин чырайы
Көктөгү турган күндө бар.

Агарып жаткан ак көлгө,
Айланып учуп каз конот.
Акылың болсо ойноп күл,
Алтындай жашка саз¹ болот.

Көгөрүп жаткан көк көлгө,
Көкөлөп учуп каз конот.
Көңүлүң болсо ойноп күл,
Гүл өмүргө саз болот.

Дарайдан көйнөгүн
Тар келиптир боюна.
Далайдан бери барбадым,
Тартып алчы койнуна.

Кырмызыдан көйнөгүн
Кымча келди боюна.
Кыйладан бери барбадым,
Кычырып² алчы койнуна,

---

¹ Na ç – ææøü, üëæüë, æaðaøüëøóó.

² Ê ü ÷ ü ø ü ĩ – ÷æüðüĩ ãããĩ ñ°ç.

Кызыл жибек тулаңбы,
Кычырып айтчы дубанды.
Кыз кезинден бирге өсүп,
Кызыктырдың уланды.
Жашыл жибек тулаңбы,
Чакырып айтчы дубанды.
Жаш экенден бирге өсүп,
Жалбарттың биздей уланды.

Жорулар конбос майдан шак,
Жоругун санап болдум дак.
Булбулдар конбос майдан шак
Мукамьң санап болдум дак.

Соодагерден сыра алып,
Сактап жүрөм, Гүлайым.
Сардал боюн жалпыга
Мактап жүрөм, Гүлайым.

Самаган жерге атсыздан
Баралбадым, Гүлайым.
Санап берер малым жок
Алалбадым, Гүлайым.

Алыскы жерге атым жок
Баралбадым, Гүлайым.
Айдап берер малым жок
Алалбадым, Гүлайым.

Кетпес болдуң эсимден,
Өзгөчө сулуу Гүлайым.
Өмүрүмчө сен үчүн
Тартмак болдум убайым.

Убайым тарткан карыштын
Берер бекен тилегин.

Суксурдай сенин мойнуна
Артылар бекен билегим.

Оңолор болсо заманым,
Табар элем амалын.
Айла жок баштан кечирем,
Турмушумдун жаманын.

Ойлоп сени олтуруп,
Обдулат жүрөк, ич күйүп.
Ойносок жалган дүйнөдө
Биз үчүн башка күн тийип.

ЛӨЛҮКАН

Менин басып жүргөнүм,
Бала экенден күйгөнүм,
Кең Чаңгенттин талаасы,
Кел ойнойлук, Лөлүкан -
Аты улуу бийдин баласы.

Атандын аты Ысмайыл,
Айтимиңан чыкпайын.
Агар кудай туш кылса,
Ак бетинден жыттайын.

Энендин аты Төрайым,
Эстесем сизге жөнөйүн.
Ашыглык дарти зор экен,
Айла жоктон көнөйүн.

Аканин аты Чолпонкул,
Ашкара сизден күйдүм чын.
Улук абаң Сулайман,
Үшкүрбөй кантип чыдаймын.

Кыштовунду билем Кара-Таш,
Кыйгыр көз Лөлү кара каш.
Арканда узун кара чач,
Акылман Лөлү калам каш,
Армандуу аккан көздөн жаш.
Аккан сууң – Ак-Чангыл,
Басууга болсо жол дангыр.
Барганда кел деп тик турган,
Палапан Лөлү кой анжыр.
Атаң бир конду башында,
Чанкенттин оозу талаага,
Кыз экенде сен тийдин,
Мазаш деген балага.

Атаң сатып пул¹ кылды,
Ынады берген парага.
Ожубакта Байгазы
Кудалык жүргөн арага.

Олдо, бир сулуу Лөлүкан,
Болбогон менин ишим оң.
Күмүшүң барбы бүчүндө?
Күйөүң кичүү өзүң чоң,
Күйүтүң барбы ичинде?

Алтының барбы бүчүндө?
Алганың кичик өзүң чоң,
Арманың барбы ичинде?

Эбелектей баланы,
Эр кылгансып жүрөсүң.
Элендетип өзүнө,
Тең кылгансып жүрөсүң.

Жарганаттай баланы,
Жар кылгансып жүрөсүң.

---

¹ Ү ө ө – ае÷а.

Шул жериден өзүндү,
Кар кылгансып жүрөсүң.

Кумурскадай баланы,
Курдаш кылып жүрөсүн.
Илажиннин¹ жогудан,
Сырдаш кылып жүрөсүн.
Акыры тапсаң жолунду,
Бошонушун билесиң.

Кадырдуу киши кайнатан,
Өткүр киши өз атан.
Өтүмдүү болуш өз акан
Өзгөчө жубан өз энең,
Кетишке келбейт бир чемен.

Каймактай жумшак кайненең,
Кабарын айткын бир ченем.
Табың барбы, Лөлүкан,
Катташып жүрсөң мен менен.
Өмүрүңдү өткөзбө,
Кадырың билбес жар менен.

Өттү өмүрүң бейпайда,
Лөлүкан сендей жар кайда?
Лөлүкандын сапатын,
Мактоого жаздым ар кайда.
Эжең бар биздин Маркайда
Эсимде сенсиң ар кайда.

Боюңду көрүп көп жигит,
Кардар² болду, Лөлүкан.
Секин сүйлөп астыртан,

---

¹ Ê è à æ è – àéèà, æî è, àì àè.

² Ê à ð à à ð – æóó=ó, éóàà.

Жаң-жал болду, Лөлүкан.
Өзү сулуу жаштардан
Сардар¹ болду, Лөлүкан.

Кымчынасын басасын,
Эшиктен төргө өтөргө.
Пайитин² таап бир күнү,
Лөлүкан качтың Бөкөйгө.

Бөкөйдүн бөксө жол менен,
Жашынып жеттиң Маркайга.
Олдо бир сулуу Лөлүкан,
Акылман сиздей жан кайда.
Атаң санап беришке,
Жуучу коюп келишке,
Барпыда кара мал кайда?

Кол саламын шоглуктан,
Кайгыда калдым жоглуктан.
Бир күндөштүн үстүгө
Алган эриң Ботокан,
Атаң менен энең,
Аябай берди санап мал.
Атаң-энең мал үчүн,
Кызыкты тилла, зар¹ үчүн.
Өз курбундан айрылдың,
Акылсыз Мазаш бала үчүн.

Сөзүмө салчы кулакты,
Өмүрдүн өтөт убакты.
Алган бир курбун Ботокан,
Ашкара чыккан улакчы.

---

¹ Ñ a ð ä a ð – æäðäæ÷è, eï è ääø÷ù.

² ĩ a é è ð – ùçääé, yĩ.

³ Ç a ð – àèòùí.

Миңгени күлүк сартору ат,
Жүргөн жолу салтанат,
Орто жаш эрге жолуктун,
Түбүндө кулак баласы.
Чубалып жаттың чатырга,
Ойлонуп Лөлү карачы?

Ботоканга кыл келбей,
Багышта тийдиң Атырга.
Калынын уулу Атырды,
Каалап тийдиң Лөлүкан.
Дүнүйөгө ишенип,
Алдатып кара малыдан,
Ботокан калды так болуп,
Лөлүкандын жайыдан.

Ашык бир болуп ырдадым,
Ак көйнөк кийип кайкалап.
Чаңкентте жүрдүң чалкалап,
Сулуудан артык ылгандың,
Суктанып сен деп муңкандым.

Алчалуунун жонунда,
Айылыңа бир бардым,
Көөнүңө катуу ой салдым.
Уктап жатсам кечеси,
Койнума келип кол салдың.
Ойгондум тур деп кыйнасаң,
Колунду кармап сыйпасам,
Уруң Басыз көп калкы,
Бергениң шайы бир чарчы.
Сүйлөштүм саңа мен бир түн,
Папектүү жибек бир ычкыр,
Белендеген бир чарчы¹.

---

¹ × à ð ÷ Ù – àâéââ àâééî î ÷ ó æ î î è ò è.

Ырда деп бердин өзүмө.
Паридай болгон Лөлүкан,
Бир көрүндүн көзүмө.

Эл ичинде сүйгөнүм
Сен болупсун, Лөлүкан.
Эргешип куштар өзүнө
Мен болупмун, Лөлүкан.

Калк ичинде сүйгөнүм
Сен болупсун, Лөлүкан.
Каймана куштар өзүнө
Мен болупмун, Лөлүкан.

Бир мен эмес сен үчүн,
Чандар күйгөн, Лөлүкан.
Кең Чаңгетти жайлаган
Балдар сүйгөн, Лөлүкан.

Чаңгеттиктин уланы
Тамам¹ күйгөн, Лөлүкан.
Чалк өйдөдө селсавут
Аман сүйгөн, Лөлүкан.

Пайыз болуш сиз үчүн,
Сыздап күйгөн, Лөлүкан.
Акматаалы дарбасар²
Ырдап күйгөн, Лөлүкан.

Бириден-бири калышпай
Өтө күйгөн, Лөлүкан.
Заргер уста Кезекбай
Көсө күйгөн, Лөлүкан.
Мындан бөлөк жигиттер

---

¹ О а і а і – аааоу.

² А а о а а п а о – өз өа өа өа.

Жакшы күйгөн, Лөлүкан.
Эл акуну Ачыда
Барпы күгөн, Лөлүкан.

Сүйлөшсөн, Лөлү бир кече,
Лөлүгө куса бешкече.
Даана билер эл ичи,
Лөлүгө куса беш киши:
Биринчиси – Амандыр,
Экинчиси – Пайиз миңбашы.
Кезекбай көсөө – үчүнчү,
Акматаалы – төртүнчү,
Барпы көсө – бешинчи.

Жүргөн жериң Төлөктө,
Кыялың артык бөлөкчө.
Баскан изиң Маркайда,
Мактадым ырдап ар кайда.
Турбады биздин көздө жаш,
Боздогонду билбейсин,
Лөлүкан мынча мээриң таш.

Конгон жериң Ак-Чечек,
Көчкөндө төө бир жетет.
Жете төөңдү ондошко,
Эргешип жүргөн бир тентек.

Мал жайыты Ийри-Суу,
Арканда – балдар ызы-чуу
Кел дейсинби, Лөлүкан.
Кериле басып ырдасам
Дегдейсинби, Лөлүкан.

Үртүк¹ салып мингениң,
Кара жорго Лөлүкан.

---

¹ - ð ò ç é - è ç ì ç ø ì â ï â í æ ñ ñ æ ä ä è à í â ï à ò æ ä ä ó ó.

Айылыңыз конуптур,
Каптал жолго, Лөлүкан.
Арып барып жетипмин,
Өзүң шондо, Лөлүкан.
Мээнетиме жараша
Тийдиң колго, Лөлүкан.
Ырдап жүрөм сызылып,
Онду-солго, Лөлүкан.

Кашкайып чыккан булактай,
Тунугумсун, Лөлүкан.
Сүйлөгөн сөзүң эритет,
Сулугумсун, Лөлүкан.

Мөлмүлдөгөн көзүңдөн,
Солкулдаган боюңдан,
Башына тилла баркынан.
Ширин шакар¹ сөзүңдөн,
Күйдүм, өлдүм дартыңдан,
Оозунда шакар кантыңдан.
Суу табындай боюңуз,
Сулуу Лөлү, сулуу сиз.
Жар кылай деп жүргөнүң,
Көрсө эзилет боорубуз.

Кысынганды коюңуз,
Жаштыкта сиздин доврүңуз.
Ийилгенди коюңуз,
Кымсынбай бери болуңуз.

Кештелүү токум торгум жан,
Атың жайдак, Лөлүкан.
Кучагыңда бала жок,
Өзүң бойдок, Лөлүкан.

---

¹ Ø à è à ð – øáéáð.

Жасанасың көчкөндө,
Таза кийим, Лөлүкан.
Таттуу сары майга окшоп,
Тилиң ширин, Лөлүкан.
Жүрбөдүм үка бир элде,
Сана кыйын, Лөлүкан.

Оозуң ширин болсун деп,
Кант бергемин, Лөлүкан.
Олуя мазар урсун деп,
Пант¹ бергенмин, Лөлүкан.

Жаш экенден бер жакка,
Жан дилгирмин өзүнө.
Жайма көкүл Лөлүкан,
Жалтанбай келгин көзүмө.

Башыңда жаздык макмалдан,
Белиң ичке сайкалдан.
Бекем кысып мен жатсам,
Кармашып катты кайкаңдан.

Койнумда жатсаң кыңкылдап,
Козголуп койсоң былкылдап,
Колум тийсе ыргыйсың,
«Кююнчу» – деп зырпылдап.

Уйкуң келип калганбы?
Үргүлөйсүң зүркүлдөп.
Кечеси күйүп чырагын,
Жарык бербейт үлпүлдөп.
Эшигиң алды кош арык,
Эшикте жүрсөм ай жарык.
Эстесе күйгөн бир карып,

---

¹ Ы а і ò – аі ò, ááéàì óáááà.

Лөлүкан сенин дартиңдан
Ыраңым качты саргайып.

Жангак күбүң талаадан,
Жанашып жүрдүң калаадан.
Лөлүгө Барпи күйөт деп,
Аркамдан сүйлөйт ар адам.

Айылыңда душман көп,
Кире албаймын, Лөлүкан.
Жетейин десем айлам жок,
Жүрө албаймын, Лөлүкан.

Каттаган жерим жаман жол,
Кадыржан Лөлү аман бол.
Айтканыңа бекем жүр,
Ар жерде болсоң эсен жүр.
Узун бир болсун өмүрүң,
Ойносоң, гүлсөң жашчылык,
Өтпөсүн бекер довурун.

Комуз бир каксаң ышкырып,
Койнуна тартсаң кычкырып.
Мандайдан аккан теримди,
Оромол менен шыпырып.

Оозуң бир кичик оймоктой,
Тырмагың кызыл чыныдай.
Өзүң кыйбат курмадай,
Көзүң кара сурмадай.

Алтын бир менен күмүштүн
Бурмасындай, Лөлүкан.
Көлдөн учкан өрдөктүн
Турнасындай, Лөлүкан.
Мака тилла, Кааванын
Курмасындай, Лөлүкан.

Ковуз тиккен Арканын
Түндүгүндөй, Лөлүкан.
Уста соккон күмүштүн
Жүздүгүндөй, Лөлүкан.
Боюн таза буланын
Жибегиндей, Лөлүкан.
Сындуулугун өрдөктүн
Чүрөгүндөй, Лөлүкан.

Кымчыганың чебердин
Кайчысындай, Лөлүкан.
Келтиргениң комуздун
Таажысындай, Лөлүкан.
Керилгениң кыргыздын
Жакшысындай, Лөлүкан.

АРЗЫКАН

Агарып барып аткан таң -
Ак шайы көйнөк Арзыкан.
Окутуп угуп кулак сал,
Дубайы салам кат жазам.

Арзыкан, сизге биз күйгөн,
Арманын айтып бир жүргөн.
Акканың сувдун тунугу,
Арзыкан – кызыдын сылыгы.
Көп адамды күйгүзгөн
Арзыкандын кылыгы.
Арзыкан сизге туш келген,
Таалайымдын улугу.

Бузуктун айткан сөзүнө
Арзыкан сулуу, кирбегин.
Акырында, Арзыкан,
Арман кылып жүрбөгүн.

Сулууну таап алууга,
Күчүм жетпейт, Арзыкан.
Көз алдыман көрүнгөн
Элесиң кетпейт, Арзыкан.

Жерге тиет сүйрөлүп,
Кара чачың, Арзыкан.
Мандайыңда жарашкан,
Калем кашың, Арзыкан.

Өзүң таза асыл зат,
Ырдадым сизди, кылдым жат.
Чубалган чачың эшилген,
Ырдасам көөнүм жетилген.

Ак пахта терсең чубалып,
Ак көйнөк кийсең буралып
Алыстан көрсөм боюңду,
Айнектен тунук, Арзыкан
Мен жүрөмүн кубанып.

Күйүп жүргөн жигитти
Өзүң билсең, Арзыкан.
Көп адамды күйгүзбөй
Сөзгө кирсең, Арзыкан.

Ичсең көңүл ачылган
Ашың татты, Арзыкан.
Ашыглыктын айынан
Башым катты, Арзыкан.

Панардай күйүп жанасыз,
Паридай сулуу баласыз.
Биз, жигитти күйгүзүп,
Кайрылбай кантип барасыз?

Кемтиги жок айдайсыз,
Келтирип жаткан шамдайсыз.
Келишимдүү Арзыкан,
Келемин деп алдайсыз.

Кайырманын сувсуну
Көл болбойбу, Арзыкан.
Кадыр, көңүл калышпай
Кел ойнойлу, Арзыкан.

Асаке менен Кубага
Кел кетели, Арзыкан.
Ойноп, күлүп максатка
Тез жетели, Арзыкан.

Биригели бөлүнбөй,
Бир жүрөйлү, Арзыкан.
Кел, экөөбүз турмушка
Бир кирейли, Арзыкан.

Дубай салам кат жаздым,
Кагаздын бетин толтуруп.
Саратан аптап ысык күн,
Аккан терим жошулуп.

Күйгүздүн, сулуу Арзы, сен,
Күйүгүп бүтүп калдым мен.
Бозоромун мында мен,
Боздоттун, сулуу, Арзы сен.

Каттаган жарың – эзилди,
Какшаганды эл билди.
«Кадырлаш болуп жүрөт» деп,
Тентуштарым тең билди.

Теке-Бел аштым сенирди,
Сен десем көңүл жеңилди.

Секиге келсем токтоймун,
Лапкага¹ келсем жоктоймун.

Жолумду тосуп чыкпасан,
Мен мусапыр окшоймун.
Көрүнүп калсаң жарк этип
Эсим ооп токтоймун.

Сен болбосоң, Арзыкан,
Сырымды кимге, айтамын?
Кайда болсоң Арзыкан,
Эсен бол деп, жатамын!

МЫРЗАЙЫМ

Көз жетпеген кырдайым,
Көркөм бала, Мырзайым.
Эл жеткисиз кырдайым,
Эрке бала, Мырзайым.

Алты алыштын боюнан
Суу аласың, Мырзайым.
Алты кар баскан түлкүдөй
Чубаласың, Мырзайым.
Ашыглыктан ырдасам,
Уяласың, Мырзайым.

Жети алыштын боюнан
Суу аласың, Мырзайым.
Жети кар баскан түлкүдөй
Чубаласың, Мырзайым.
Жашчылыктан ырдасам
Уяласың, Мырзайым.

---

¹ Ё а і ё а а – «ёааёа» – ааааі ідоп н°сз і оі аёСі ааі . Аоаа
+аёёі ёё ёёоаі оаёёі аа «ёаі і а» ааі ааёёёёі ёаёааі .

Кызыгышып ойносом,
Кубанасың Мырзайым.

Алты ай баккан атка окшоп
Элиресин, Мырзайым.
Эл ичинде ырдам
Жеңилесин, Мырзайым.
Ээн жерде сырымды
Сен билесин, Мырзайым.

Көлдө ойногон өрдөктөй
Парпырайсың, Мырзайым.
Көмөкөйдө күмүштөй
Жаркырайсың, Мырзайым.
Көп күйгүзүп өзүмдү
Ал сурайсың, Мырзайым.

Сууда ойногон өрдөктөй
Парпырайсың, Мырзайым.
Суусап жүргөн бозойдон
Ал сурайсың, Мырзайым.
Коркунчуң барбы бирөөдөн
Калтырайсың, Мырзайым.

Көл боюнда эрмендер,
Көгүчкөн атат мергендер.
Ана ушу мерген мен болуп,
Көгүчкөн атып алгамын.
Мырзайым сенин дартыңдан
Көмүрдүү отто калгамын.

Суу боюнда эрмендер,
Суксур атат мергендер.
Ана ушу мерген мен болуп,
Суксур атып алгамын.
Мырзайым, сенин дартыңдан
Суктанып ырдап калгамын.

Сай боюнда эрмендер,
Сагызган атат мергендер.
Ана ушу мерген мен болуп,
Сагызган атып алгамын.
Мырзайым, сенин дартыңдан
Санаа тартып калгамын.

Туландуу жерде эрмендер,
Түлкүнү атат мергендер.
Ана ушу мерген мен болуп
Түлкүнү атып алгамын.
Мырзайым, сенин дартыңдан,
Түпөйүл дартка калгамын.

Мас боломун ар качан
Күлкүнүздөн, Мырзайым.
Бизге белек берсеңчи
Мүлкүнүздөн, Мырзайым.
Сен кетпейсин, ар качан
Түшүбүздөн, Мырзайым.
Эч барака тапшадым,
Ортобузда каттаган
Кишинизден ар дайым.
Соно¹ болуп бетинен
Сорсом деймин, Мырзайым.
Орогунду үч-төрт күн
Орсом деймин, Мырзайым.
Өрдөк куштун паашасы
Сонор деймин, Мырзайым.
Өзү келип колума
Конор деймин, Мырзайым.
Өз алгандан зыяда
Болор деймин, Мырзайым.

---

¹ N i i i - =eðeáeáeí aeð ò¿ò¿.

Жыгачтардын паашасы
Чынар деймин, Мырзайым.
Акыр бизди күйгүзбөй
Ынар деймин, Мырзайым.
Анан көңүл бир жолу
Тынар деймин, Мырзайым.
Чөмө чөптүн паашасы
Гүлгө окшойсуз, Мырзайым.
Бейиштеги отурган
Үргө окшойсуз, Мырзайым.
Тооктордун паашасы,
Дакан деймин, Мырзайым.
Увадалуу сөз болсо
Макам деймин, Мырзайым.

Канаттуунун асылы
Булбул деймин, Мырзайым.
Учкул куштун паашасы
Дулдул деймин, Мырзайым.
Убададан жылбастан
Тургун деймин, Мырзайым.
Илбесиндин паашасы
Жолборс деймин, Мырзайым.
Бизди мынча боздотуп
Койбос деймин, Мырзайым.
Жамалыга эч киши
Тойбос деймин, Мырзайым.
Өмүр шерик боло көр
Жолдош деймин, Мырзайым.

Күндүз сайрап, түн жаткан
Күкүк деймин, Мырзайым.
Имаратты көтөргөн –
Түркүк деймин, Мырзайым.
Качырганын койбогон
Бүркүт деймин, Мырзайым.

Эшигинди эки убак
Түрсөм деймин, Мырзайым.
Күнү-түнү мен ырдап,
Жүрсөм деймин, Мырзайым.

КАРАЙ КӨЗ

Белдемчиң кара кундуздан,
Урууң Бообек мундуздан.
Көзүң тунук, Карай көз -
Асманда чолпон жылдыздан.
Өзүң сындуу, Карай көз
Тоодагы кырчын ыргайдан,
Тилиң ширин буудайдан.

Суу алган жериң Ташбулак,
Таза боюң кулпурган.
Кулпурган бойлор сиздики,
Кусадар жүрөк биздики.
Кулпурушуң кундуздун
Баласындай, Карай көз.
Курма өрүктүн ичинде
Данасындай¹, Кара көз.
Ачылышың кызгалдак
Лаласындай², Кара көз.

Бетин жарык чырактан,
Безилдедим ыраактан.
Шамал келет кыбладан,
Илативан³ тилдадан,
Дагын да күйөт кыйла адам.

---

¹ Ä ä ğ ä – äðöüē+añü ääääġ ĩ ääġ äää.

² È ä è ä – èüçääèääè.

³ È è à ò è ä ä – ĩ öðöġ äöġ òäġ ĩġnöġ ä òääüèöö+ó ñ°èè°.

Сулуу жубан экенсин,
Суктантып коёр бекенсин?
Жакшы жубан экенсин,
Жаңшатып коёр бекенсин?
Ырдатып жүрүп кишини
Какшатып коёр бекенсин?

Сулуунун кыпча бели бар,
Суктантып койгон жери бар.
Жакшынын кымча бели бар,
Жалдыраткан жери бар.

Жайдары келин, Карай көз,
Жоодураткан жери бар.
Ар кимдин сизде ою бар,
Адамдын ичин күйгүзгөн
Ак ыргайдай бою бар.

Карай көздөй сулуунун
Атыр жыттуу койну бар.
Жете албаган жигиттин
Мандайында шору бар.

Тоотмек салсам тоорулуп
Турасынбы, Кара көз,
Же толгонуп асыл мойнунду
Бурасынбы, Кара көз.

АКЖЫЛДЫЗ

Угар болсоң, узартып
Жазгым келди катымды.
Өз атыңды жашырып,
Акжылдыз дедим атыңды.
Ажыратар көз жетти

Алыс менен жакынды.
Айтып өтөм азыраак
Арзып жүргөн датымды.

Элестетип көрөмүн
Жүрсөң сындуу боюнду.
Акжылдыз жакшы бала деп,
Жүгүрттүм көңүл, оюмду.
Кумар болдум көрүшкө
Буралып түшкөн ойнунду.
Ачып көрсөм астайдил
Оттон ысык койнунду!

Сындуулугуң билинди -
Боз балдар сага илинди.
Бербей коюп колунду
Оорутпачы дилимди?
Көңүлүң болсо, жакын кел,
Бирге окуйлук илимди.

Көргөн элге жарашат
Тең жанашып басканда;
Акжылдыз деп айтканым –
Жарыгың тиет асманга.
Кулпусун аччы жүрөктүн
Кусадар болгон жаш жанга!

Мажүрүм талдай эңилип,
Көргөндө көңүл жеңилип.
Жалында жигит күйөт деп,
Жылмаясың сен билип.
Акжылдыздай сулууну
Туралбадым мен билип.

Арканда чачың чубалып,
Анардай бетиң нур алып.

Өмүрүндү өткөрбө
Жашчылыктан уялып.
Болжогон ойго жетемби
Боюңа боюм кыналып?

Сымаптай жүзүн мелтилдеп,
Саамай чачың селкилдеп.
Көрүнгөндөн айтасың:
Жакын басып келсин деп.

Жакын барсам, учасың,
Көтөрүлүп жылдыздай.
Кызганат менден өзүңдү
Кичүүсү¹ күндүн көктөгү ай.
Бороону кетпей жүрөктүн
Болбос болду көңүл жай.

Асмандагы жылдыздын –
Үркөрүсүң, Акжылдыз.
Өзүң катар кыздардын
Өлкөнүсүң, Акжылдыз.

Дарт каптаган жүрөктүн
Дариси сен, Акжылдыз.
Сулуулардын бөтөнчө
Париси сен, Акжылдыз.

Кайнашың тоонун булагы,
Жарыгың шамдын чырагы.
Акжылдыздай сулуунун
Ойноп-күлөр убагы.
Күйгөн жигит ырдаса,
Угар бекен кулагы?

---

¹ Аоаа =аеёй ёе ёеодй оадеёй аа «ёзй ьнз» аай аадеёеёй ёеёаай .

Каттаган жолуң мен билем,
Арстанбап менен Чарбакта.
Акжылдыз атың өчпөстөн,
Белгилүү болгун ар убакта.

Чырайың түнкү жарыктай,
Чийилген кашың алиптай¹.
Чабак уруп жүргөнүн –
Суудагы сүзгөн балыктай.
Алыстан угуп атыңды
Жетким келди талыкпай.
Көңүл менен ылгабай
Көрбөгүн менден айыпты-ай.

Калың Кыпчак элинден
Атаң көчүп бөлүндү.
Мен эстесем, Акжылдыз,
Көзүмдүн жашы төгүлдү.

Кеткениң Ачы ыраакта-ай,
Күйөсүң түнкү чырактай.
Күйүткө таштап өксүттүн,
Көзүмдүн жашы булактай.
Көңүлдүн дартин өзүң бил,
Көрүнгөн жанга суратпай.
Жүрөктүн дартин арылтар,
Акжылдыз, сулуу сен гана!
Ашыглык эрки жетелеп
Айланып келдим мен жана.
Азапка салбай жаш жанды
Адилет болсоң, кең сана!

---

¹Аёёі оаё – еііç =ёёёааі ааааі і ааі еаа.

БУРАК ЖАН

Толурак-Бел, Шыбак-Бел,
Каттап жүрөм, Бурак жан.
Калың элге жарыя,
Мактап жүрөм, Бурак жан.
Белек алдым бир сизге
Сактап жүрөм, Бурак жан.

Дилдадан оймок белегим,
Сенсин го менин керегим.
Дал ортоңо жарашкан –
Көк дукаба желегин.
Сууга барсаң көтөрүп,
Арчадан ийген челегин.

Кызыл манат кыргагың,
Кызыкты, Бурак, ырдадым,
Кыялыды сындадым.
Кечтелеген кыргагы,
Келгенде сизди ырдадым.
Алыста туруп, Ак Бурак,
Астыртан колду булгадың.

Базар-Коргон аралап,
Сайга түштүн, Бурак жан.
Паркыды түзүк билбеген
Жайга түштүн, Бурак жан.

Арпачынын агасы –
Дүдүр кыйра, Бурак жан.
Эсимдесин, ырдадым
Сени кыйла, Бурак жан.
Алганым сендей болбосо,
Арман дүйнө, Бурак жан.

Ноокен келдим, токтодум,
Бурак жандын дартидан
Зилке чалга окшодум.
Ноокенден ылдый беш мойнок,
Аңдыган сени көп бойдок.
Артык сага куштармын,
Жөнүмдө ушул бир көрмөк,
Жарар кандай эр жигит,
Акыры парз бир өлмөк.

Жийде мазар ак бейит,
Мазарыңыз, Бурак жан.
Элет кыштак Из-Баскан
Базарыңыз, Бурак жан.
Өттү бизге бөлөкчө
Азарыңыз, Бурак жан.

Жийде мазар ак бейит,
Тайибаңыз, Бурак жан.
Бизди ырга кошту деп,
Кайибаңыз, Бурак жан.

Сөөгүн кыргыз, данаң – сарт,
Бурак жан сеннан күйдүм дат.
Алыста менмин, элиң жат,
Жат болсо элиң майлили,
Эстесем келем турбай бат.
Келиштин эбин таппасам,
Жөнөтөмүн дестеп кат.

Катымды окуп беришке
Өзүмдүн жакын кишиң жок,
Өлө турган мен болдум,
Бурак жан сенин ишиң жок.

Кош дарбаза коргонун,
Канакей көңүл койгонун?

Көңүл үзбөй бир жүрчү
Кадыр даана болбодуң.
Жанында жибек дарайиң¹,
Дартинда бикир санайын.
Өзүңдөй сулуу кыз келбей,
Жок экен менин таалайым.

Жайында көчтүн Чалкага
Жария айттым канчага.
Жайдары келип, Бурак жан,
Барабарсың барчага.
Совдагер каттайт Букарга.
Жайында келет көк карга,
Көз артат сизге көп панда.
Көз артканды билбейсиң,
Көбүнү көзгө илбейсиң.
Көңүлүң бар жигитке,
Көрүнүш берип сүйлөйсүң.

Оюң гана Бурак жан,
Ойносоң күлгөн биздин таң.
Убара болуп өрттөнсөм
Өзүң келип кабар ал.

Моймол бурак, мойлодум,
Бурак жан, сен деп боздодум,
Боздогонум койбодум.
Ак бетинден өшпөсөм,
Аш ичкен менен тойбодум.
Ар качан сизге жетсем ден,
Уйкуда жатсам ойгомун.

---

¹Æ è á á è ä å ð æ ö – æçççì äí yéañè òçðçðäë°í æèääè èáçääì ä.

ГҮЗАЛ КЫЗ

Ар ким ырдайт сүйгөнүн,
Акылына түйгөнүн.
Ашык болуп жете албай,
Арасат күндө жүргөнүн.

Мен да ырдап берейин,
Ашыглыктан бир сабак.
Дак салды ууз жүрөккө
Дартисар¹ Гөзал ак тамак.

Күрдөөлдүү жаштын иши экен
Күсөдүм сүйүү чарбагын.
Аманат жанга белек деп,
Ашыглык гүлүн кармадым.
Ана ошо гүлдү беришке,
Гөзалды издеп баргамын.
Булактан көрүп чак түштө,
Булбулдай аваз салгамын.

– Көрдүм далай урууну
Кечтим дайра улууну.
Издеп келдим, Гөзал кыз,
Ышкыдар сендей сулууну.

Тааныбайсың сен мени,
Тарпи кылат эл сени.
Таанышалы шул жерде,
Тартиптүү, Гөзал, кел бери!

Көрбөгөнсүң сен мени,
Көп макташат эл сени.
Көрүшөлү шул жерде

---

¹ Ǻǻǻǻǻǻǻ – eǻǻ eǻǻǻǻǻ, ðǻǻǻǻǻ, ðǻǻ ÷ǻǻ eǻǻǻǻǻǻ.

Көркөмүм, Гөзал, кел бери!
Көйнөгүң кызыл башайы,
Көргөнү келдим атайы.
Күйүткө салсаң, өзүң сал,
Көркөм Гөзал сыпайы.

Жоолугуң кызыл башайы,
Жол жүрүп келдим атайы.
Жалыңга салсаң өзүң сал,
Жароокер Гөзал сыпайы.

Кыйланы көрдүм кыдырып,
Кара-Суу менен Чарбактан.
Каш-кирпиги төгүлүп,
Карасаң кумар тараткан.
Көкүрөккө өрт коюп,
Көк жылдызын санаткан.
Жана да көбүн көрмөкмүн
Ошолордун бири да
Окшобойт сага, чын айтсам!

Көзүм сүйсө – мин сулуу,
Көнүл сүйдү – бир сулуу!
Көнүл сүйгөн – сен болдуң,
Көрүнөө ашык мен болдум.

Саратан айлар, салкын күз,
Санадың беле, Гөзал кыз?
Эмдиги айлар, эки ай күз,
Эстедиң беле, Гөзал кыз?

Сураганым себеби:
Сүйбөй киши келеби?
Сыпайынын жайини!
Билбей киши келеби!
Белегим – кызыл гүлүм бар,

Бериш үчүн болдум зар.
Тартуум – кызыл гүлүм бар,
Тапшырыш үчүн болдум зар.
Зыяда болсоң, кулак сал!
Зарымды угуп, гүлүмдү ал.
Керек болсо, Гөзал кыз,
Көрө турган күнүмдү ал!
Караңгыда жол бассаң,
Чырагың болуп жүрөйүн.
Кайда барсаң жаныңда,
Ынагың болуп жүрөйүн.
Күндө келип суу алган,
Булагың болуп жүрөйүн.
Жашырбастан ачык айт,
Эмне болсо оюңда.
Жүрөгүнөн илинген
Туткунуң менмин торунда.
Сыйласаң да өзүң бил,
Кыйнасаң да өзүң бил,
Тагдырым сенин колунда!

ДИЛВАРИМ

Анжиян менен Маргалаң
Ашыгып жөнөп, каттадым.
Артыкча көңүл сүйгөндөн
Дилварым, сени мактадым.
Дилим тартат өзүнө,
Эч айласын таппадым.

Акыл менен аңдасам,
Кимге окшойсун, Дилварым
Нурун чачкан ааламга
Күнгө окшойсун, Дилварым.
Жазда ачылып кулпунган
Гүлгө окшойсун, Дилварым.

Этин аппак калы жок,
Карга окшойсун, Дилварым.
Сөзүң шириң бөлөкчө
Балга окшойсун, Дилварым.
Түндү күндөй жаркыткан,
Айга окшойсун, Дилварым.

Кара чачың сеңселип
Тууга окшойсун, Дилварым.
Аскадан түшкөн туптунук
Сууга окшойсун, Дилварым.

Ак бетинен нур тамган
Сендей болсун алганым.
Сендейге туш келбесем,
Ичимде кетет арманым.

Каухардай болуп жайнаган
Көзүңдү айтсам – жарашат.
Көнүлүмдү кубанткан
Сөзүңдү айтсам – жарашат.

Машина тиккен порумдап
Колунду айтсам – жарашат.
Сүлөөсүндөй суйсалган
Боюңду айтсам жарашат.
Ошондуктан, боз балдар
Дилваржан, сени талашат.
Кокус өтсөң жол менен
Жалооруп сага карашат.

Салкын жайлоо, түз мында,
Сагынсаң, Дилвар, биз мында.
Эгиз жайлоо, эл мында,
Эриксен, Дилвар, мен мында.

Салкын жайлоо – Сары-Бел
Тең жайлайлы, Дилварим.
Санаалаш болуп жүрүшкө
Бел байлайлы, Дилварим.

Эгиз жайлоо – Эки-Бел,
Тең жайлайлы, Дилварим.
Экөөбүз бирге жүрүшкө
Бел байлайлы, Дилварим.

АКДИЛВАР

Ала-Тоо башы эгизди,
Айтта миндим семизди.
Ашыглыктан ырдаймын –
Акдилвардай тенизди.

Кызыл-Тоо башы эгизди,
Кышта миндим семизди.
Кызыглыктан ырдаймын
Кыз Акдилвар тенизди.

Ат жакшысы боз болот,
Айтсам дартим козголот.
Козголсо сабак ыр болот,
Кошулса көңүл кыл болот.

Чапса болот кетилет,
Чарыкка тутса жетилет.
Ырдасам Дилвар сулууну
Ыр түйүнү чечилет.

Азада Дилвар, кырчынжан,
Ашык болдум сыртыңдан.
Кабар алсаң болбойбу
Какшап жүргөн ырчыңдан?

Атаң журттун болушу,
Апаң журттун айымы.
Ак бетинден өптүрсөн,
Аманат жандын кайыры.

Актуу-боздуу жайылган
Коюнду көрдүм, Акдилвар.
Ак тубар кийсең жарашкан
Боюнду көрдүм, Акдилвар.

Көктүү-боздуу жайылган
Коюнду көрдүм, Акдилвар.
Көк тубар кийсең жарашкан
Боюнду көрдүм, Акдилвар.

Жалган эмес, ырастай –
Жанып турган чырактай
Жамалын көргөн суктанат,
Жанына барсаң Дилвардын
Жаннаттын гүлү жыттанат.

Ошо, жаннаттын гүлү жыттанган,
Жигиттер көрүп суктанган
Жаным сүйгөн Дилварды
Жетелеп кетсем куптанган.

Ак өргөдө сен менен
Ай чыкканча уктасам.
Алооң оронуп,
Ан сайын сага ыктасам.
Ак туйгун алган кештердей
Асыл боюң чуктасам.
Алты ай азык болбойбу,
Алкымыңдан жыттасам!

Айтта кийген шайыңдан,
Ак көрпө жайыл жайыңдан.

Төшөктө жатып жайрасам,
Төшүнө төшүм кайрасам.

Тамашаң менен таң атса,
Күлкүң менен күн батса.
Жарашык болсун жашка деп,
Жаңшап булбул үн катса.

Тилегим ушул башынан,
Теңиз Дилвар, ашынам.
Курдаштыктын ишине,
Куса болдум жашыман.

Он келеби тилегим?
Оорукчан болду жүрөгүм.
Төп келеби тилегим?
Түйшүктүү болду жүрөгүм.

Кызыглыктын дартинан
Кабыргамдын тоому ооруйт,
Кардыкканын билбеймин.
Как өпкөмдүн учу ооруйт,
Чалдыкканын билбеймин.
Сары анделек айдадым,
Саратан айда кайнадым.
Санаалаш Дилвар, дартиндан
Саргайган чөлдү жайладым.

Көк анделек айдадым,
Күн ысыкта кайнадым.
Көркөм Дилвар, дартиндан
Көгөргөн чөлдү жайладым.

Кармаганым, тутканым –
Кашеки-гия чөп болду.
Карай көз Дилвар деп жүрүп,

Карызым чачтан көп болду.
Казылып изим кум болду,
Калкына башым шум болду.
Жараткан жаббар эгемдин,
Жазган иши шул болду.

АК ЖАЙНАК

Ойлоп карап олтурсам,
Кимге окшойсун, Ак Жайнак?
Чангенттеги Нишанбай,
Бийге окшойсун, Ак Жайнак.
Мыйыгынан күлгөнүң, –
Аркада өскөн чийдейсин,
Кучактап жаткан өзүңдү,
Шүкүраалы бийдейсин!
Жаккан отун арчадай,
Жамынганың парчадай.
Чанайып карап турганың, –
Жаман аюу ичинде
Кадырдын уулу Калчадай!
Кендигинди карасам –
Күрөбөс жайлоо конуштай.
Өкүмдүгүң карасам –
Мурзакулбек болуштай.
Сыланганың туйгундай,
Сылыктыгың карасам –
Сейиттин сегиз уулундай.
Сымбатыңды карасам –
Суусамырда кулундай.
Бышыктыгың карасам –
Күңгөй Батыш элинде.
Осмонаалы зомбудай.
Атагың кетти кыргызга,
Аксыда өткөн Домбудай.

Керектигин дарыдай,
Чебердигин нарыдай,
Чечендигин Сарыдай,
Акырая карасаң –
Акунбайдын көзүндөй.
Текирендеп сүйлөйсүн, –
Жазы Конуш Багышта
Түлөкөй бийдин сөзүндөй.
Актыгыңды карасам,
Жайдоого тиккен чатырдай.
Ала качып турганын,
Ороздун күрөң атындай.
Ааламга тиет жарыгы, –
Жоностон чыккан Айдайсын.
Зарыктырып адамды, –
Кайырындын жоктугу,
Чөкөтөй, Жолдош байдайсын.
Ыргала карап турганын, –
Тейиттердин ичинде
Молдо Жамбыл катындай.
Илештирбей жыйындан,
Байгеден бөлөк чыкканың –
Өйүзгү кыпчак элинде
Курман ажы атындай!
Дарда ойногон балдардай,
Даңкың кетти Камбардай!

БАРНАЙЫМ

Базары өтүп өмүрдүн,
Баари өчүп көңүлдүн,
Бардаштан тайып турганда,
Барнайым, не деп көрүндүн?!

Түшүмө кирип ар дайым,
Тумандап турат жаз-жайым.

Тунгуюк ойго нур чачып,
Туш келдин не деп, Барнайым?!

Бешим деп барат өмүрүм,
Бейишти эңсейт көңүлүм.
Баардин гүлүн кайрадан
Бере алар бекен Теңирим?..

Көргөнүм үчүн – салават,
Көктөм чак жанга аманат.
«Көчөнү тоскон бул ким?» – деп,
Кетпесең болду табалап.

Үмүткө үмүт уланат,
Үмүттөн үмүт куралат.
Үмүттүн жолун тосалбайт,
Үркүмбай молдо дубалап!

Үйүндүн үстү кырчын бак.
Үшүмдү алба кыйкымдап.
Үнкүйтүп койбос үкүдөй
Үркүмбай молдо сыйкырлап!

Токтонгон сүйсө – жазабы
Толукшуган тазаны?

Мойсопу сүйсө – жазабы
Моймолжуган тазаны?

Жашынмак ойноп жыл менен,
Жашап келем ыр менен.
Жанашкым келет, Барнайым,
Жадында жүргөн сыр менен.

Көңүлүм өсүп гүл менен,
Күн көрүп келем үн менен.

Күүгүмдө дилге шам жакпайт
Күйүттүн сырын билбеген.

Ишенсең Барпы сөзүнө,
Ишарат берчи өзүмө.
Илабиндан чыккан от
Ирмеле түшсүн көзүмө.

Ыр деген элде – сан гия.
Ыр деген бизде – дария.
Ырдын гүлүн ышкылуу
Ырдаймын эми жария:

Барнайым – гүл бак,
Мен – тосмо.
Барнайым – аппак,
Мен – кошмо.
Барнайым – шоола,
Мен – адыр.
Барнайым – ноода,
Мен – тамыр.
Барнайым – жаркын,
Мен күңүрт.
Барнайым – алтын,
Мен күгүрт.
Барнайым – сүйүү,
Мен – ашык.
Барнайым – күйүү,
Мен – жашык.
Барнайым – баар,
Мен – жарчы,
Барнайым – шаар,
Мен – дарчы.
Барнайым – жибек,
Мен – кардар.
Барнайым – тилек,

Мен – арсар.
Барнайым – асман,
Мен – жапыз.
Барнайым – дастан,
Мен – апыз.
Адашсам дагы акылдан,
Адашпайм сендей асылдан.
Адашсам дагы тумандан,
Адаша албайм кумардан.
Өзүң – кааба,
Мен – сааба.
Өзүң – даана,
Мен – паана.
Өзүң – алоо,
Мен – калоо.
Өзүң – жагоо,
Мен – тогоо.
Өзүң – тараз,
Мен – мажаз¹.

Өзүң – аваз,
Мен – кагаз.
Ысык сезим сенде бар,
Ысык сезим менде бар.
Ынтымагы келишсе -
Ышкы шамы тең жанар.
Жолугуп калдым пияда,
Жайдары Барна зияда.
Жаталбайт Барпы сүйүүсүз
Жарганат сыяк уяда.

Барпы ырчы сүйсө – болбойбу
Барнайым, сендей – моймолду?
Сүйүүгө кулмун, Барнайым,
Сүйүүдө – менин таалайым.

---

¹ | à æ à ç – | àæàñ, aï øï ¢, ùì ùðò.

ЖАШАМАЛ ЖИГИТ, ЖАШ КЕЛИН ЖИГИТТИН КАТЫ

Кийгениң кыжым дукава,
Кылбагын келин убара.
Көп какшатпай биздейди
Көрсөтүп койгун убада.

Эшигиң алды катар тал,
Эригип барсам бердиң бал.
Эзилишип ойноорго
Эстесем жүрөк болду дал.

Жаш келин койдум атыңды,
Окуп жүр берген катымды.
Унутпаска жазып ал
«Б» тамга менин атымды.

Үрүп келген итиңе
Нан таштайын жаш келин.
Убада берген жерине
Жамбаштайын жаш келин.

Каап келген итиңе
Нан таштайын жаш келин.
Кабар берген жерине
Жамбаштайын жаш келин.

Алтындан сенин оймогуң,
Арсылдап үрөт Мойногуң.
Ай чыгар тушту пайиттап¹
Мойногуң байлап койбодуң.

Алма как жесем татты экен,
Жаш келин болсо жанымда

---

¹ Ы а е ё – ёаҕ, о:оӊ, ӓ аӓе.

Азиз сөздөн сүйлөшүп,
Алмашып жаткан жакшы экен.

Жийде как жесем татты экен,
Жаш келин болсо жанымда
Сүйкүмдүү сөздөн сүйлөшүп,
Жытташып жаткан жакшы экен.

Геневен менен Саркамыш
Жете албай сизге зарлайбыз.
Жетелешип ойноорго
Эп көрдүм келин кандайсыз.

Саркамыш менен Геневен
Зыркырап жүрөк дегдеген,
Эсимен танып кетемин
Жаш келин сизди эстесем.

Атыңдан айтсам эл билет,
Ак келин десем ким билет.
Ичимдеги сырымды
Сизден башка ким билет

Соодагерден сырга алып,
Сактап жүрөм жаш келин.
Сарты – кыргыз баарына
Мактап жүрөм жаш келин.

Анжияндан сырга алып,
Сактап жүрөм жаш келин.
Эли-журттун баарына
Мактап жүрөм жаш келин.

Ак зоодо жүргөн маралдай
Элиресин жаш келин.
Кыргыздан чыккан сулуудай
Керилесиң жаш келин.

Ак марал качан атамын
Алтын сындуу жаш келин?
Айтып койчу убада
Алмашып качан жатамын?

Көк марал көрсөм атамын
Күмүш сындуу жаш келин?
Көрсөтүп койчу убада
Кучактап качан жатамын?

Ак бермет сенин мойнуңда,
Алмашып жатсам койнуңда,
Ал дүйнөгө барганда
Азабы менин мойнумда.

Көк бермет сенин мойнуңда,
Көрүнөө жатсам койнуңда.
Гүл бейишке барганда
Күнөөсү мойнумда.

Алтындан шакек мыктасам,
Ашкере жатып уктасам.
Күмүштөн шакек мыктасам,
Кучактап жатып уктасам.

Сулуувум сиздей келинге
Сүйлөбөй койсом кээ¹ болот.
Пар болышка баш кошуп
Сүйлөшүп жатсам не болот?

Аппагым сиздей келинге
Айтпай койсом кээ болот.
Кыжымы көрпө жамынып
Жыттап жатсам не болот?

---

¹ Ё ү ү – ёапёð, ё¿í °°.

Чын түшүнөн чыкпайын,
Чырмалып жатып уктайын.
Ак төшүндөн чыкпайын,
Алмашып жатып уктайын.

КЕЛИНДИН ЖООБУ

Көк кыжым менин олпогум,
Көрүнөө алып жатканга
Кыз алган жарым бар эле
Күйөөвүмдөн коркомун.

Атилес менин олпогум,
Ашкере алып жатканга
Жаш алган жарым бар эле
Алганымдан коркомун.

Агарган зоонун боорунан
Алтынды казат инженер.
Алтындын кени кен эмес,
Алганым сизден кем эмес.

Көгөргөн зоонун боврунан
Күмүштү казат инженер.
Күмүштүн кени кен эмес,
Күйөөвүм сизден кем эмес.

Алтынды көрсөм ката албайм,
Алмашып бирге жата албайм.
Күмүштү көрсөм ката албайм,
Кучакташып жата албайм.

Ээн жерде булагым –
Эңиле басып суу алган.
Ээрчип эле жүрөсүз
Коркпойсузбу убалдан?

Мен жаш келин болгону
Жаш келин атка конгону
Жан кишиге сүйлөбөйм –
Кыялымдын болгону.

Күлүктү минсен жоврутпа,
Келиндин көөнүн оврутпа.
Жоргону минсен жоврутпа,
Жаш келин көөнүн оврутпа.

Суу алган жерим Шор-Булак
Күндө өтөсүз жол сурап.
Чын көңүлүм бар болсо
Жүрбөйт белем кол булгап.

Тоспоңуз аке жолумду,
Кармабаңыз колумду.
Зордогонсуп сүйлөйсүз
Көңүлүм сизден овруду.

Жакшы жигит белгиси –
Эл ишине камылга.
Көңүлүм барбайт кишиге
Көп эле мага жалынба.

Адабият¹ сөздөрдүн
Тизмегин жакшы тере албайм,
Адепсиз ишке барууга
Сизге жооп бере албайм.

Жаш келин атка конгону
Сүйлөгөн сөзүм катабы?
Кыз алган жарым бар эле
Ал сиздин кызыңызды алып жатабы?

---

¹ А а а а е у о – аоё æадаа àааі , аөеаè ì ааі епел аа.

КУЛМУРЗА МЕНЕН АКСАТКЫН

Экөөбүз – экөө болгону, досум,
Экөөбүз атка конгону, досум,
Абал бир баар¹ жаз эле, досум,
Ат боору лала саз² эле, досум.
Жазыбыз жаңы болгондо, досум,
Жаңылап журтка конгондо, досум,
Сен – Кулмурза, мен – Саткын досум,
Мен үчүн күйүп сен таптын, досум.
Мен бой жеттим эле буралып, досум,
Сен жигит болдуң сыланып, досум.
Айылга келсең ар качан, досум,
Мен жүрчүмүн уялып, досум.
Байланган атың чеччүсүн, досум,
Сүйлөшө албай кетчүсүн, досум.
Ырдаган доошун укчумун, досум,
Ыргалып үйдөн чыкчумун, досум.
Айылдын үстү Ак-Мойнок, досум,
Ак-Мойнок ылдый түшчүсүн, досум,
Айран куйсам, иччүүсүн, досум.
Кыштоонун үстү кыран бел, досум,
Кыран бир менен түшчүсүн, досум,
Кымыз куйсам иччүсүн, досум.
Сыртымдан ашык сен жүрдүң, досум,
Сызылып күйүп мен жүрдүм, досум,
Алыстан ашык, сен жүрдүң, досум,
Астайдил сана мен күйдүм, досум.
Айылга келсең, кетпейсин, досум,
Аксаткын деп эстейсин, досум,
Айла жоктон жетпейсин, досум.
Короого келсең, кетпейсин, досум,
Көөнүндө Саткын эстейсин, досум,

---

¹ А а а а – удоа ааа.

² Ñ а ç – пī í óí , ёоí ёаёёёёаí .

Көнүлүң менде жетпейсиң, досум.
Боюңду сындап тарайсың, досум,
Боордон тиктеп карайсың, досум.
Каздай боюң тарайсың, досум,
Кашаттан тиктеп карайсың, досум,
Качан бир сөзгө жарайсың, досум.

* * *

Торгой сайрайт шанданып, досум,
Тополоң көчтүк камданып, досум.
Булбул сайрайт шанданып, досум,
Бул элим көчтү камданып, досум.
Атакем кетти журт чалып, досум,
Акем бир кетти куш салып, досум,
Мен жасандым суйсалып, досум.
Көч баштаган энекем, досум,
Көч ортосу женекем, досум,
Көч кийини мен болом, досум.
Алдыңкы төөм бакырчаак, досум,
Арттагы төөм тартынчаак, досум,
Ортосунда нартайлак, досум.
Нартайлак жүгү ооптур, досум,
Оңдоп койсоң сооптур, досум.
Оогон жүккө карабай, досум,
Оволжуйсуң өтөсүң, досум.
Жыгылган жүккө карабай, досум,
Жылмандайсың өтөсүң, досум.
Жүгүм бир жаман ооптур, досум,
Оңдоп койсоң сооптур, досум.
Кечеси эмес күндүздүр, досум,
Таежең Саткын бир кыздыр, досум. —
Аргамжысын тартып бер, — дедим,
Ак сандыкты басып бер, — дедим.
Атанга жүгүм артып бер, — дедим,
Ата-энем көрбөйт кайтып кел, — дедим.
Кайрылбай кете бербесе сен, — дедим,

Кадырын билчү Саткын мен, – дедим.
Арканым алып тартыштың, досум,
Атанга жүгүм артыштың, досум.
Жүктөшүп жатып жүгүмдү, досум,
Жүзүмө көзүң тигилди, досум...
Артып бердиң жүгүмдү, досум,
Көңүлүң мага тигилди досум...
Төөлөрдү тартып мен кеттим, досум,
Дөбөдөн ашып сен кеттиң, досум.
Кылгырып тиктеп мен кеттим, досум,
Кыр айланып сен кеттиң, досум,
Кыз Саткынды эңсеттиң досум.
Аттанып шашып сен кеттиң, досум,
Аксаткынды эңсеттиң, досум.
Улуу-Чат конуш жерибиз, досум,
Үшкүрөт мендей теңиниз, досум.
Таш-Булак конуш жерибиз, досум,
Дак болгон биздей теңиниз, досум.
Тааныштык берген жериниз, досум,
Тасмадан ичке белиңиз, досум,
Тартынбай күндө келиңиз, досум.

* * *

Ак өргө тиктик белеске, досум,
Алагды болдум элеске, досум.
Керилип баскам энекем, досум,
Кереге жайган жеңекем, досум,
Айылдын көркү – энекем, досум,
Ашкана туткан жеңекем, досум.
Жайылып биздей эл конгон, досум,
Дөбөгө жыйын жык толгон, досум.
Жогортон келдиң жок сурап, досум,
Жорго боз минип гүлбурап, досум.
Эшиктин алды дөбө эле, досум,
Дөбөдө жыйын көп эле, досум.
Алдыңда атың булкунат, досум,

Атакем чыкты сөз сурап, досум.
Атакем: – аттан түш – деди, досум.
Түшүп суусун ич – деди, досум,
Жан-жагымды карасам, досум,
Жасакер бала жок экен, досум.
Эки жагым карасам, досум,
Элгенчи бала жок экен, досум,
Элгенчи бала мен болуп, досум,
Элиме мейман сен болуп, досум,
Атама келген ызат – деп, досум,
Кыз дагы болсом, кызмат, – деп, досум,
Буралып атты мен алдым, досум,
Астыртан тиктеп сен калдың, досум.
Каңтарып атың байларда, досум,
Кабыргам катуу кармадың, досум.
Кайкалап түшүп тек болдум, досум,
Кам¹ экенсин деп койдум, досум.
Эңилип эшик ачарда, досум,
Эмчегим эзип кармадың, досум,
Эниле түшүп токтодум, досум,

Эркелетип тек койдум, досум,
Эси жок жинди деп койдум, досум.
Сүйрөп бир килем саларда, досум,
Сүбөгүм¹ сыйра кармадың, досум,

Сүйгөнүмдөн тек койдум, досум,
Жаштыгың ушул деп койдум, досум,
Төргө бир чыгып олтурдун, досум,
Ойлонуп көңүл толтурдун, досум.
Энекем өйдө тур деди, досум,
Женемди кымыз куй деди, досум,
Аксаткын кызды сун – деди, досум.

---

¹ Ê à ì – æàðèèáááááí , æàø.

² Ñ ĺ é á ° ä ĺ ì – ñ°°äĺì .

Кытайдан келген кырма аяк досум,
Кызылдан боёк жылма аяк, досум.
Байтал бир бээнин бал кымыз, досум,
Кунан бир бээнин курч кымыз, досум.
Усталар пычып уз тиккен, досум,
Чеверлер пычып кыз тиккен, досум,
Четинде Саткын биз тиккен, досум.
Долоно саптуу ак пишкек, досум.
Женекем куйду, мен сундум, досум,
Толгоно берип мен пыштым, досум!
Бал кымыз сунуп жатканда, досум,
Жагалмай куштай умтулдун, досум.
Кымызды суна берерде, досум,
Бармагым баса кармадын, досум.
Бармагымдан кан чыкты, досум,
Байкабай кылдың курчтукту, досум.
Шоктугун шондо билгемин, досум,
Тескери карап күлгөмүн, досум.
Камчыңды алып сен турдун, досум,
Калпагың алып мен турдум, досум,
Калпагың качып кийгиздим, досум,
Каңтарган атың мингиздим, досум,
Саткынды шондо күйгүздүң, досум.
Жаныңда турдум ыргалып, досум,
Суйсалган чачым чырмалып, досум,
Как далимде тизилип, досум,
Кара көзүм сүзүлүп, досум.
Короодон чыга берерде, досум,
Койкойо калып карадың, досум.
Карызың барбы Саткында, досум,
Карайсың мынча үзүлүп, досум?
Атыңа минип турганда, досум,
Ач бөрүдөй марадың, досум.
Кыз башым менен мен шордуу, досум,
Кызыгын кантип танамын, досум.
Айылдан чытар-чыкпас сен болдун, досум,

Үйүгө кирер-кирбес мен болдум, досум.
Кырандан аша берерде, досум.
Кылчая тиктеп карадын, досум.
Кыя албас ненди санадын, досум...

* * *

Куптанда келдин жылгалап, досум,
Кундуздан бөркүн булгалап, досум.
Караңгы келдин жылгалап, досум,
Кара бир бөркүн булгалап, досум,
Суу ылдый басып кеңештик, досум,
Султан бир бойду теңештик, досум.
Өзөндү боштоп кеңештик, досум,
Өктөм бир бойду теңештик, досум.
– Дүйшөмбү күнү түнүндө, досум,
Түг кире элек күүгүмдө, досум,
Жумабай тойлоп келет, – деп, досум,
Жыйналган жаштар көрөт, – деп, досум,
Барбаган киши калбайт, – деп, досум,
Көңүлгө бирөө албайт, – деп, досум,
Ышкысы жоктор барбайт, – деп, досум,
Ышкылуу жаштар калбайт, – деп, досум,
Көксөө бир чалдар барбайт, – деп, досум,
Көңүлүн эч ким салбайт, – деп, досум,
Ошол бир тойго кел, – дедин, досум,
Оюна албайт эл, – дедин, досум.
Убада-шеррти бир кылдык, досум.
Убайсыз кечти гүл кылдык, досум.
Негедир көңүл тынган жок, досум,
Нечен ой-баштан жылган жок, досум,
Кезегин күтүп кеп айтып, досум.
Кенешим уккун – деп айттым, досум...
Мен кыздардын тунугу, досум,
Сиз жигиттин сылыгы, досум.
Алганың үйдө билбесин, досум,
Алоолоп ичи күйбөсүн, досум.

Көргөнүң үйдө билбесин, досум,
 Көкүрөктөн күйбөсүн, досум.
 Кыз алганың укпасын, досум,
 Кызыгып ээрчип чыкпасын, досум.
 Жаш алганың укпасын, досум,
 Жанашып бирге чыкпасын, досум.
 Жалындап ичи күйбөсүн, досум,
 Жанжал бир кылып жүрбөсүн, досум.
 Отоолуу¹ кызмын мага уят, досум,
 Олуттуу жигит сага уят, досум.
 Экчелген жорго минели, досум,
 Эл туйбас болуп жүрөлү, досум.
 Кара бир жорго минели, досум,
 Калк туйбас болуп жүрөлү, досум.
 Калкка бир галва² кылбайлы, досум,
 Катык бир шерттен жылбайлы, досум.
 Элге бир галва кылбайлы, досум,
 Экөөбүз шарттан жылбайлы, досум.
 Калеми көйнөк жолжолум, досум,
 Кашаттын башы – болжолун, досум.
 Ал болжолго келбесен, досум,
 Кайрылгысыз болгонун, досум.
 Бурама көйнөк, жолжолум, досум,
 Булактын башы – болжолун, досум.
 Ал болжолго келбесен, досум,
 Бурулгусуз болгонун, досум.
 Суйсалган менмин олоң чач, досум,
 Сулуу бир кыздар калам каш, досум.
 Калам каш кызга келбеген, досум,
 Кандай бир жандын боору таш, досум?!
 Он алтыда, биздин жаш, досум,
 Ойлосом барбайт жүрөккө аш, досум.

¹ Т̄ о̄т̄ і̄ ө̄о̄ – о̄о̄д̄і̄ о̄ө̄е̄а̄ а̄а̄д̄а̄д̄ а̄е̄а̄ӯі̄ а̄а̄ а̄а̄д̄е̄е̄ꞤꞤ÷Ꞥ Ꞥа̄а̄е̄
 і̄ а̄і̄ а̄і̄ а̄д̄а̄е̄ӯі̄ а̄і̄ç̄ Ꞥ̄е̄а̄° о̄о̄д̄а̄а̄і̄ е̄ӯç̄.

² Ā ā ē ā – æaƒææē, =dōdē.

Он сегизде өзүн жаш, досум,
Токтоно элек өзүн мас, досум.
Тойго келбей сен калсан, досум,
Толкуган көңүл болот таш, досум,
Толгоно берип бери бас, досум,
Көпчүлүк элде колун тарт, досум,
Көрүнбөй көзгө боюн пас¹, досум,
Көңүлдү бөлбөй оюн бас, досум.
Алтын жаак жез комуз, досум.
Атыңды болжоп күү айтам, досум,
Ардактуу сизге дуба айтам, досум.
Күмүш жаак жез комуз, досум,
Күнүгө эстеп күү айтам, досум,
Көрүнбөй жүрсөң дуба айтам, досум.
Гүлдөсөк ойноп, деп жатам, досум,
Күйүтүң тартып тек жатам, досум.
Кытайдан келген тенгедей, досум,
Кыргызда сыпаа ким сендей, досум?
Кылымда күйгөн ким мендей, досум?
Олуттуу жигит ким сендей, досум?
Ойротто күйгөн ким мендей, досум?
Кашкардан келген тенгедей, досум,
Кадырлуу жигит ким сендей, досум?
Калам каш күйгөн ким мендей, досум?
Калый, бир элден ийменбей, досум.
Кубаттын уулу кунагым, досум,
Кудайым кошкон ынагым, досум,
Куштарлыктан кымагың, досум.
Алтын саптуу камчыңдын, досум,
Чегити кызыл тилладан, досум.
Өкөүздү пайлаган, досум,
Элимде көптүр кыйла адам, досум.
Эки бир куштар тек жүрбөйт, досум,

---

¹ ǰ à ñ – èè=èí à, òʹí ʹí .

Акыры өтөт дүйнөдөн, досум,
Өкөүздү пайлаган, досум,
Айылда көптүр кыйда адам, досум.
Ажал бир жетсе, өлбөстөн, досум,
Эч ким бир өтпөйт дүйнөдөн, досум.
Дүйшөмбү күнү түнүндө, досум,
Жумабай тойу болот – деп, досум,
Женекем келди чакырып, досум.
Сенин бир көөнүң калат – деп, досум,
Чакырып келген женемди, досум,
Катуу кагып кайтардым, досум,
Жене айым кетти суз болуп, досум,
Жүрөгү башы муз болуп, досум,
Гүнгүрөнүп сүйлөнүп, досум,
Ачууланып, гүүлөнүп, досум,
Сен кыз бийкеч, мен-жене, досум,
Женекем айтты көп жеме, досум.
Такалуу өтүк кийбей кел, досум,
Катуу басып жүрбөй кел, досум.
Жер билбесин басканың, досум,
Каалгалуу эшиктин, досум,
Кулпу менин колумда, досум,
Эл билбесин ачканың, досум.
Шав-шав терек, шав терек, досум,
Шав путагы Кулмурза, досум.
Шавылдаган жыйындын, досум,
Шам чырагы Кулмурза, досум,
Шув-шув терек, шув терек, досум,
Шув бутагы Кулмурза, досум,
Шувулдаган көп жыйын, досум.
Шам чырагы Кулмурза, досум.
Шундай болот азалда, досум,
Кыз ынагы Кулмурза, досум.
Жылга менен жылып кел, досум,
Жыла басып кирип кел, досум.

Колот бир менен жүрүп кел, досум,
Коптоло басып кирип кел, досум.
Аттуу келбей жөө кел, досум,
Экөө келбей, бирөө кел, досум.
Кулундуу бээни минбей кел, досум,
Кулунун самап кишенейт, досум.
Үйүрдөн айгыр минбей кел, досум,
Үйүрүн самап кишенейт, досум.
Гүлдөөнүн башы чекенде, досум,
Куватбек атам: кеткенде, досум,
Ак-Тоо башы чекенде, досум,
Акаларим кеткенде, досум.
Жок сурап келген күнүндө, досум,
Атамдын түшкөн назари, досум,
Аңдышат сени азали, досум.
Жаңыдан көрдүм жайында, досум,
Акаларим пайында, досум.
Ажал-күчтүү ок экен, досум,
Армансыз киши жок экен, досум.
Кыз үчүн жигит күймөглүк, досум,
Кыйналышып жүрмөглүк, досум,
Илгертен калган сөз экен, досум.
Ираса күйүп өрттөнгөн, досум,
Ашыглык дарттин өзү экен, досум.
Имерип мени сен таптың, досум,
Ышкында күйдүм Ак Саткын, досум,
Ышкынын жолун сен таптың, досум.
Кара манат этегим, досум,
Какшатты бир сөз кечегин, досум.
Кызыл манат төшөгүн, досум,
Кыйнады бир сөз кечегин, досум.

* * *

Башайы төшөк астымда, досум.
Саймалуу жастык башымда, досум.
Курак бир жастык баш коюп, досум,

Уктамакка дас¹ коюп, досум,
Жатат элем жанбаштап, досум.
Сары алтын тумар чачимда, досум,
Санаа тарттым жашимда, досум,
Катуу болдук башында, досум.
Элибиз Кара-Кыр барып конгондо, досум,
Капталдан басып жол салдың, досум,
Капшытты тилип кол салдың, досум.
Туура кыр барып конгондо, досум,
Туурадан басып жол салдың, досум,
Туурдукту тилип кол салдың, досум,
Кой, кой бир десем койбодун, досум,
Койнума кирип сойлодун, досум.
Жаш оюнга тойбодун, досум,
Жалынганың койбодун, досум.
Кыз алган жарың бар туруп, досум,
Кызыгышып ойнодун, досум,
Кыйналганың койбодун, досум.
Өз алган жарың бар туруп, досум,
Өзөлөнүп ойнодун, досум,
Өрттөнгөнүң койбодун, досум.
Жараштырып баш коюп, досум,
Уктамака дас коюп, досум,
Жатат элем жамбаштап, досум.
Кирип келдиң эшиктен, досум,
Кимсиң? – десем – мен дедиң, досум.
Жылып бир өттүң жаныма, досум,
Таптап бир койдун далыма, досум.
Эшикте жүрөт бир дабыш, досум,
Эчки-мал бекен деп жаттым, досум,
Элебестен тек жаттым, досум.
Короого келди бир шавырт, досум,
Козулар бекен деп жаттым, досум,
Козголбостон тек жаттым, досум.

---

¹ Ään eī pī – ūe eī pī .

Эчкилер десем, киши экен, досум,
Элиме дайын иш экен, досум,
Козулар десем, киши экен, досум,
Коңшума дайын иш экен, досум.
Короодо экөө кеңешет, досум,
Кош камчысын теңешет, досум,
Жылгада экөө кеңешет, досум,
Кош пычагын чеңешет, досум.
Туруп бир жөнөп эрте кет, досум,
Жанынды сактаар жерге жет, досум.
Абада булбул сайраган, досум,
Адам бир барбы пайлаган, досум.
Булбулдар сайрайт мукам да, досум,
Жөнөчү калбай пышманга, досум,
Түшпөчү колго душманга, досум.
Тараза жылдыз батыптыр, досум,
Таң сүрүлүп атыптыр, досум,
Сопу акам азан айтыптыр, досум.
Суюлду жылдыз тыркырап, досум,
Короодо койлор бышкырат, досум,
Кожо акем азан кыйкырат, досум.
Койчуман кулдар туйбасын, досум,
Туюп калып урбасын, досум.
Бөөдө бир кесир кылбасын, досум.
Жылгада жылкы кишенейт, досум,
Жылкычы кулдар туйбасын, досум.
Тепкилешип урбасын, досум.
Абада булбул сайраса, досум,
Тили бир катсын деп жаттың, досум,
Тилимди албай тек жаттың, досум.
Боз торгой чарлап сайраса, досум,
Ач кыйгыр жесин деп жаттың, досум.
Короодо койлор маараса, досум,
Ач бөрү кырсын деп жаттың, досум.
Жылкынын болсо дүбүртү, досум,
Тели болсун деп жаттың, досум.

Чандоодо төө боздосо, досум,
Чымын бир тийсин деп жаттын, досум.
Билегиң тартпай мойнумдан, досум,
Чыккың бир келбейт койнумдан, досум.
Жарык бир кирди тешиктен, досум,
Эки адам кирди эшиктен, досум,
Босого бойлоп ыргыдын, досум,
Мойнундан жерге шыргыдын, досум.
Кош алакан, кош камчы досум,
Кошулуп тийди соорунa, досум.
Алтын бир толто ак канжар, досум,
Аябай кирди бооруна, досум.
Ичегиң жерге чубалып, досум,
Ыраңың өчүп кубарып, досум,
Жатып калдың буралып, досум.
Алты адам келди жыйылып, досум,
Азиз жан кылды кыйылып, досум.
Алып чыкты сүйрөшүп, досум,
Акаларим сүйлөшүп, досум.
Адеп кылдым барыштан, досум,
Карап турдум алыстан, досум.
Гөхардай көзүн жайнады, досум,
Гөн тагина¹ жайлады, досум.
Күйүп бир жаным калбады, досум,
Койгун деп эч ким барбады, досум.
Алганың мендей айтабы, досум,
Азабың мендей тартабы, досум!
Күйгөнүң мендей айтабы, досум,
Күйүтүң мендей тартабы, досум!
Алтындан терек сен элең, досум,
Алманын гүлү мен элем, досум.
Күмүштөн терек сен элең, досум,
Гүл чечекей мен элем, досум.
Жигиттин гүлү сен элең, досум,

---

¹ ᠣᠶᠢᠨᠠᠶᠢᠨᠠ – ʼᠠᠨᠣᠴᠢᠶᠢᠨᠠ.

Жийденин гүлү мен элем, досум.
Адамдын гүлү сен элең досум,
Алчанын гүлү мен элем, досум.
Өрүктүн горо мен элем, досум,
Өткүр жигит сен элең, досум.
Анжирдин горо мен элем, досум,
Арстан жигит сен элең, досум.
Жайында терек силкинер, досум,
Жалдырап калды селкилер, досум.
Алтындан терек силкинер, досум,
Ажырап калды селкилер, досум.
Алтындан терек ыргалбай калды,
Ачылган гүлдөр ырдалбай калды.
Күмүштөн терек ыргалбай калды
Гүлдөгөн кыздар ырдалбай калды...

* * *

Алтындан терек ыргалсын, досум,
Ак чечекей жыргасын, досум
Күмүштөн терек ыргалсын, досум,
Гүл чечекей жыргасын, досум.
Алманын гүлү күбүлсүн, досум,
Адамдар бизден түнүлсүн, досум.
Жийденин гүлү күбүлсүн, досум,
Жигиттер бизден түнүлсүн, досум.
Айтайын ачык калкына, досум,
Ашкере болсун жалпыга, досум.
Өлгөнүндү эл билсин, досум,
Өйдөтөн соккон жел билсин, досум.
Ажалың бүгүн эл билсин, досум,
Алыстан соккон жел билсин, досум.
Арманыңды эл билсин, досум,
Акыры жердин тагинда, досум,
Калганыңды тең билсин, досум.
Минген атың көк кашка, досум,
Көк кашканды кайтарсын, досум.

Элинден издеп келгендер, досум,
Күл дөбөнү антарсын, досум.
Гөң тагидан табылат, досум,
Ак Саткын ыйлап сагынат, досум.
Кубатым канча ченейин, досум.
Кунунду пычып берейин досум.
Алтымыш – айып, кунуң – жүз, досум,
Аягын чору¹, башың кыз, досум.
Кыз десе элиң – өзүбүз, досум,
Болбосун жалган сөзүбүз, досум.
Кун берген атам куурасын, досум,
Кун алган атаң куунасын досум.
Кулмурза өлсө куп болсун, досум,
Ак Саткын экөө жуп болсун, досум.
Канжарды уруп Аксаткын өлдү,
Курбулук күчтүү, тургандар көрдү.
Ак шамдар салып Аксаткын өлдү,
Ашыглык күчүн адамдар көрдү.

БИЗДИН КҮЧ

Жаркыраган кызыл туу –
Өктөбүр берген биздин күч.
Жыргал күнгө ээрчитип
Алып келген – биздин күч.
Колхоз, совхоз эмгеги –
Чоң курулуш биздин күч.
Зоот², фабрика көбөйдү –
Зор бурулуш – биздин күч.
Чоң Берлинди талкалап
Жыккан дагы – биздин күч.
Асман менен зыпылдап

---

¹ × î ð ó – è¿Ф, ёёё.

¹ × î ð ó – è¿Ф, ёёё.

Учкан дагы – биздин күч.
Ажыдаардай душманды
Женген дагы – биздин күч.
Көп элдерге теңдикти
Берген дагы – биздин күч.
Өсүп турат токтобой
Дайым алга – биздин күч.
Бак таалайдын борбору –
Зор Москва – биздин күч.
Жеништердин ээси –
Компартия – биздин күч!

ЫРЫМДЫН АТЫ – ӨКТӨБҮР

Ырымдын аты – Өктөбүр!
Кылымдын аты – Өктөбүр.

Күүмдүн аты, – Өктөбүр,
Үнүмдүн аты – Өктөбүр.

Жарыктын аты – Өктөбүр,
Тарыхтын аты – Өктөбүр.

Адамдын аты – Өктөбүр,
Замандын аты – Өктөбүр.

Айтар сөзүм – Өктөбүр,
Көрөр көзүм – Өктөбүр.

Өмүр шаңым – Өктөбүр,
Көнүл таным – Өктөбүр.

Эрктүү элим – Өктөбүр,
Көрктүү жерим – Өктөбүр.

Гүлдөрдүн гүлү – Өктөбүр,
Күндөрдүн күнү – Өктөбүр.

Күчтөрдүн күчү – Өктөбүр,
Күрөштүн иши – Өктөбүр.

Кылымдын аты – Өктөбүр,
Ырымдын аты – Өктөбүр.

ЛЕНИН ТУУРАЛУУ ЫР

Владимир Ильич Ленин акылман –
Эмгекчиге күндөй чырак жагылган.
Эл үчүн Улуу Ленин берген көңүл,
Ыр менен келтирейин Ленин жөнүн.
Туулуп падышага болду каршы,
Жумушчу дыйкандарга болду башчы.
Бирдиктүү эли менен баатыр Ленин
Ыргытты падышага кара ташты.
Жаралып бактыбызга көсөм Ленин
Капастан азат кылды эрксиз элин!
Биз үчүн туура жолду Ленин чапкан,
Бирдиктүү көпчүлүккө пейил жаккан.
Лениндин тилегиндей тилек да жок,
Лениндин жүрөгүндөй жүрөк да жок!
Лениндин жүрөгүнөн чыккан жалын
Жылытат бүт эзилген элдин баарын!
Дыйкандар, жумушчулар: – Ленин! – деген,
Атабыз баатыр Ленин: – Элим! – деген.
Ленинде акыл болгон өтө терең,
Ленинде жүрөк болгон өтө кенен!
Ленинди ырга салдым – сүйөт жүрөк,
Түгөнбөйт канчалык көп айткан менен.
Плансыз партиялык жол сызылбайт,
Лениндин чапкан жолу эч бузулбайт.

Лениндей акылмандар болгон кайда?
Лениндин айтканынан таптык пайда.
Лениндин ар бир сөзү – бизге алтын,
Билебиз атабыздын кымбат баркын.
Куткарды Ленин ата бизди түндөн,
Асырап балдарындай элди сүйгөн.
Жалындуу жаштар өстү – дарманыбыз,
Өскөн эл – Биз Лениндин балдарыбыз.
Биз үчүн Ленин ата берди көңүл,
Биз үчүн жаратылды өчпөс өмүр!

МАККАМБАЙДЫН КАРГЫШЫ

Душмандын кирип сөзүнө
Туз куюлду көзүмө.
Карактын¹ кирип сөзүнө
Кан куюлду көзүмө.

Алганымды азгырып,
Билген экен жайымды.
Кызыталак Бото ууру
Кескен экен пайымды².
Агызды көздөн жашымды,
Алмак болду башымды.
Зордук кылып апкетти
Койнумдагы жарымды,
Жүрөккө салды жалынды.
Аялым алым какшаттың,
Маккамбайды аксаттың.
Күнөөсүздү күйгүзүп
Жоругу шулбу пансаттың?

---

¹ Ё а ђ а ё – оодо, даеііі +о.

² І а е ū і а ū – дадаі ūøūі аū.

Көңшү болуп какшадым
Басмачынын шогуна.
Кез келерсиң бир күнү
Большевиктин огуна!
Ошондо,
Алмадай башың кесилер,
Макамбай көөнү жетилер.
Төрт аялың төрт жерде
Жесир калып улусун.
Ырайымсыз, басмачы,
Түп тамырың курусун!

Тартып алган Аккызың
Калдайтып кара салынсын.
Жүрөгүңдү тең бөлүп
Кылычтын учу малынсын.
Минген атың аксасын,
Зайып, балаң какшасын!
Тууганың издеп таппасын!
Ошондо жетет максатым.

Суудай каның чачылсын,
Абийриң, ууру, ачылсын!
«Атамды байлап кетти» деп,
Балдарың ыйлап бакырсын,
Байлоодо атың туйласын,
Балдарың мендей ыйласын.
Кылычтан мойнуң кесилсин,
«Атам» деп балаң өкүрсүн.
Каргалар жесин гөшүңдү,
Кузгундар ойсун көзүңдү,
Тайгандар тартсын төшүңдү!

КӨР ДЕП АЙТАТ КИМ МЕНИ!

Караны – акты көргөмүн:
Карасы – өмүр чөлдөрүм.
Карангы заман муунтуп,
Кайгынын зымын өргөмүн.
Күнгүрөнүп жүргөндө,
Кырк ташын санап төлгөнүн...
Көнештин таңы жарк этип,
Кадиксиз аткан өнгөмүн.
Калыстык тийип колума,
Калпты чындан бөлгөмүн.
Калкым мага көрсөттү,
Кадыр-барктын төрлөрүн.
Конуш кылдым түбөлүк,
Кутмандуу күндүн мөлдөрүн.

Ак-караны билемин:
Агы – менин тилегим.
Арам санаа бузалбайт
Адилет иштин иренин.
Акыйкат үчүн сарп кылдым
Алтындай көздүн илебин.
Карегимден артыкча
Калайык болду – тирегим.
Канат бүтүп көңүлгө,
Кайгыны, мунду күрөдүм.
Катарымдан калбастан,
Кадимкидей жүрөмүн.
Көр деп айтат ким мени
Көрүп турса жүрөгүм!

СТАЛИН

Сталин сөзүң ширин шарват – балдай,
Ээрчиттин коммунизм туусун кармай.
Балкытып ааламдагы эмгекчини,
Жарыттын нуруң менен толгон айдай.

Сен берген жыргал заман, сонун убак
Соолбос тоодон чыккан тунук булак.
Жалпыга таалай чачып баркыраган,
Түбөлүк күйүп турар жактын чырак.

Колунда бак-таалайдын чын ачкычын,
Элимдин ишенчи сен – болот коргон.
Ачылды коммунизм чоң эшиги,
Чыкпайбыз өзүң түзгөн улуу жолдон.

Элимди жыргал күнгө ээрчитүүгө,
Сталин улуу Ильичтин жолун улап.
Сталин, бак-таалайды элге бердин,
Сталин, сага рахмат, сага атак!

Элиндин улуу ишин алга койдун,
Көрсөтүп коммунизм даңгыр жолун.

Үлгү алсын бүтүн дүйнө эми бизден,
Жылынсын нурун чачкан Кремлден.
Сталин, улуу жолдун эгеси сен,
Дагы өсөт эчен акыл элибизден.

БАСМАЧЫ

Партия менен кеңешсем:

- Акун Барпы, шашпа, – дейт,
- Бирөөгө сырын айтпа, – дейт.

– Азырынча апкаарбай,
– Кегинди ичке сакта, – дейт.
– Майдасын коюп, чоңуну –
Корбашысын катта, – дейт.
– Ачылган гүлсүн солбо, – дейт,
– Арманың ичте болбо, – дейт.
– Акыры түшөт уруулар
– Чалынып биздин торго, – дейт.
– Сыр бербегин эч кимге,
Муну да, Барпы, ойло, – дейт.

Партия сөзү – даана сөз,
Бизге да бир күн келет кез.
Кез келгенде – кек алып
Талкалайбыз душманды.
Азыраак айтып өтөйүн
Сактабай ичке бушманды.
Басмачынын зору ким?
Баштап жүргөн колу ким?
Мына ушундан баштайын,
Акылымдан шашпайын.

Ош четинде ордосу,
Калкожо паңсат кожосу.
Уурулук кылчу жашынан,
Басмачы болду башынан.
Каары катуу кыйладан,
Качып чыккан түрмөдөн.
Уурунун баарын жыйнаган,
Уруулу элди кыйнаган.
Уусуна чыдабай
Улуу-кичүү ыйлаган.

Мындан качып баратып
Туш келди тоонун ташына.
Алай-Куунун ашууда

Жазданды мөңгү башына.
Башын ийди басмачы
Большевиктин огуна.
Тартуу болду өлүгү
Таскара менен жоруга.

Кокон-Кышлак ичинде
Исраил, Парпи бар.
Өлмөйүнчө бул экөө
Өйүздүк элге дүйнө тар.
Бул экөвбү – корбашы,
Элимдин болду шол – касы.
Акмандагы мундуздан
Макам ажы жол башчы.
Банди кылган далайды -
Баатырбек ууру кол башчы.
Жылан чыгат ышкырып
Басмачы жаткан көмүттөн.
Ойлобогон уятты
Каракожо тейиттен
Каракчылар кан соруп
Канча адамды кейиткен.
Чангенттин ичи – басыздан:
Чомо чыкты чороюп,
Өзүнөн өзү сороюп,
Большевиктер кайда? – деп,
Күндө келет короюп.

Айта берсе кеп узак,
Өмүрзак уулу Матисак
Асынып алып караны.
Ыйлатты зайып – баланы.
Шерик кылды бачагар
Онтогордон Маманы.
Ушул уруулардын дартынан
Дыйкандар тартты санааны.

Айдап кетет зордуктап
Короодон сасык тананы.
Ырдап өтөм белгилеп
Басмачынын баарына:
Барпы көр кайдан унутсун
Дыйканбай, ууру Даланы.
Мусапырды мунайтып
Тартып алган малыны.
Өкүм сүйлөп коюшат,
Өздөрү сурап тургансып
Анжияндын шаарыны.
Жанына барбай башка адам,
Жаныбек чыкты Кашкадан.
Калкымды кырган четинен,
Канткенде чыксын эсимен.
Уурулукту маш кылган,
Элдин көөнүн гаш¹ кылган.
Жетим мекен жесирдин,
Ыйлатып көзүн жаш кылган.
Каяша кылган кишини
Кылыч менен башка урган.

Деги, басмачынын ары жок,
Жанын сактаар алы жок.
Салып койгон зоот жок,
Согуп койгон соот жок,
Кантип бизге эгешти?
Ким деп ойлойт Кеңешти?

Өзүн билбей өрөпкүп,
Өздөрүнчө оолукту.
Кылбаганы калган жок
Көрсөтөм деп зордукту:
Дарбазалуу коргондун

---

¹ Ā à ø – èàì à, éáèèø.

Сынчын¹ алды басмачы.
Коргонунду бошотуп
Жылкынды алды басмачы.
Элдин баарын ыйлатып.
Тынчын алды басмачы.
Түн киргенде жаткызбай
Уйкуну алды басмачы.
Жалдыратып жесирдин
Уюну алды басмачы.
Өлүмтүккө сактаган
Пулуну алды басмачы.
Жолдо жүрсө жолоочу,
Тосуп алды басмачы.
Үйдө турган талканын
Кошуп алды басмачы.
Үйдөгүнүн барлыгын
Талап алды басмачы.
Атасыдан калгансып
Санап алды басмачы.
Жүгөн менен шалчасын
Бүктөп алды басмачы.
Тең кылдырып бир атка

Жүктөп алды басмачы.
Түн кирсе көзү ачылган
Үкү болгон басмачы.
Корбашчысы буюрган
Ити болгон басмачы.
Магазинден талашып
Чайыны алды басмачы.
Тобу менен бүктөлгөн
Шайыны алган басмачы.
Жалгыз уйлуу кедейдин
Майыны алды басмачы.
Үйдүн ичин курутуп
Баарыны алды басмачы.

---

¹ N ū í ÷ – äöääëäüí è=èí à èí pëääí æüää=öäð.

Тегирменден ун көрсө,
Келип алды басмачы.
Атасынан калгансып,
Бөлүп алды басмачы.
Ак жубазда күрүчтү
Каптап алды басмачы.
Бирин бири – Бали! – деп,
Мактап алды басмачы.
Түнөөдөгү тоокту
Кармап алды басмачы. –
Мынабу короз семиз, – деп,
Тандап алды басмачы.
Шорполугун кеч курун
Камдап алды басмачы.

Кембагалдын кийимин
Тоноп алды басмачы.
Айылма-айыл кыдырып,
Жойлоп алды басмачы.
Жаман пикир кастыкты
Ойлоп алды басмачы.
Келин, кызды бир үйгө
Камап алды басмачы. –
Кийиминди чечкин, – деп,
Сабап алды басмачы.

Кембагалдын койгон жок
Үйүнө чокой-чарыгын,
Айтып ырдап жаздырдым
Уруулардын аныгын.
Мурун көрдүк нечен жыл
Басмачынын карлыгын¹.
Тынчтык көрдүк эми биз –
Партия, сенин жарлыгың!

---

¹ Ê à ð è ù è – êî ðàóé.

Партия, сенин жарыгың
Белгилеп Барпы ырдады.
Ардактуу Кызыл Армия
Тегеретип чырмады.
Ада болду¹ «бегибиз»,
Колго тийди кегибиз.
Жолбашчыбыз партия,
Урматтайбыз сени биз!

МАКТАЙМ ШАНДУУ ҮН МЕНЕН

Төрө, байлар, бий, болуштар зор болгон,
Кул, күң болуп эмгекчилер кор болгон.
Өкүмүнө желдеттердин көнбөсө,
Шордууларга жайып койгон тор болгон,
Жапжаш кыздар кара малдай сатылган,
Мыкаачылар уу тырмагын батырган.
Калың элди караңгы түн, тумандан
Азат кылды Улуу Ленин акылман.
Эмгекчиге бакыт жолу ачылды,
Элим үчүн эмгек нуру чачылды.
Ыр баштадым анык ширин тил менен.
Мурда күнүм өттү кара түн менен,
Бакыт нурун чачкан бүткүл элиме
Партияны мактайм шандуу үн менен!

БАРПЫЛЫГЫМ БЕКЕРМИН

Күйүттөн Барпы куураган,
Күйгөнүдөн ырдаган.
Үйүдөн безип жаталбай,
Жүргөнүдөн ырдаган.

---

¹ Аäа аі ёäó – òĵä'í äĵ.

Балдарыга карабай
Кеткениден ырдаган.
Басмачынын кордугу
Өткөнүдөн ырдаган.

Толкуган ырчы мен болуп,
Атыгып чыктым жашымда.
«Барпыны кошо сойсок» – деп,
Үйүң күйгөн басмачы
Токтомго койгон башында.
«Булбулдай тилин кессек» – деп,
«Түп-түбүнө жетсек» – деп,
Калсын деп, жердин астында,
Урулар жүрдүң кастымда¹.

Качып жүрөм саргайып,
Капталдап кетем сандалып.
Асканын жолу тар бекен,
Арыкта суусу шар бекен,
Аркамдан түштүн, басмачы,
Атаңдын өчү бар бекен?
Бекинип жүрүп өтөрмүн,
Түбүнө мен да жетермин.
Ажалым чындап жетпесе,
Тамырыңды кесермин.
Шул кегиме жетпесем,
Сөз түйүнүн чечпесем,
Барпылыгым бекермин.

КЫЗЫЛ АСКЕР

Кызыл аскер партиянын жүрөгү,
Жалпы баары бир көңүлдө тилеги.
Ай нурундай бизге тийген жарыгы,
Темир коргоп кызыл аскер баарлыгы.

---

¹ Ê a n o ū i ä ä – ä b o i ä i ä ū e o ä.

Кызыл аскер жалпы баары аттанат,
Авадагы жылдыз сымак көрүнгөн,
Мылтык октоп чет душманды атканда,
Аткан огу мөндүр сымак төгүлгөн.

Кызыл аскер чынап күчүн овжалган,
Мелжеп атса чалкасынан оvdарган.
Кызыл аскер кайратыңа ээ балли,
Кызыл аскер кайратыңа ээ балли!

Жалпы баары атакада ынтылган,
«Ура» дешип овон берип кыйкырган.
Душмандардын башы жерге үзүлгөн,
Көл кечишип, тизесинче сүзүлгөн.

Учкан куштай минген атын ойноккон,
Душмандарды атып жерге сойлоткон.
Кызыл аскер кайратыңа ээ балли,
Кызыл аскер кайратыңа ээ балли!

Маш беришип, шаттанышып кубанган,
Жарашыктуу алтын колго туу алган.
Баатырлары кайрат күчү чыналган,
Тоо кез келсе талкаланып куланган.

Туу колунда жөнөйт аскер кылкылдап,
Дүбүртүгө жер термелип былкылдап.
Колдорунда полот найза жылтылдап,
Айватынан душман корккон зыртылдап.

Баатырлардын сүрлүү көзү ачылган,
Душмандарга сайып найза батырган.
Кызыл аскер кайратыңа ээ балли,
Кызыл аскер кайратыңа ээ балли!

Чет душманды тыркыратып куушкан,
Тамагынан чаңгал салып буушкан.

Намыз ойлойт барбай карап туруштан,
Кармап колго кескич, албарс, кылычтан.

Учкан куштай кетип барган закымдап,
Жүрөгү бар кайтпай баатыр жакындап,
Ат салышып сүдүрөткөн такымдап,
Кызыл аскер кайратына ээ балли,
Кызыл аскер кайратына ээ балли!

КАНАЛДА ИШТЕГЕНДЕРДИ КӨРГӨНДӨ

Берилип, көңүл кызып канал бардым,
Көпчүлүк элди көрүп аң-таң калдым.
Кетмендин үнүн уктум тарсылдаган,
Эпкинин көзүм көрдү жаркылдаган.
Кайраттуу жаштар ырдап, кыйкырышкан,
Бар күчүн алга коюп умтулушкан,
Анда жок иш кылбастан тим турушкан.
Самовар, түрдүү даам кайнап турган,
Кубанган ырчылар бар сайрап турган.
Четинде чоң каналдын бойлоп турган,
Ол жерде артисттер бар ойноп турган.

Жарышып эпкиндүүлөр кетмен чапкан,
Далдоодо жалкоо да бар жанын баккан.
Далдоого пааналаган шол жалкоону,
Көрсөтүп газетага сүрөт тарткан.
Көрүшүп жалкоолордун сүрөтүнү,
Шылдындап көпчүлүгү күлүп жаткан.
Сыналган бул каналда балбан күчү,
Кубанган бул каналды көргөн киши.
Самбалдап топурагын алып турат,
Көтөрүп арабага салып турат.
Жарышып эркек, аял барып турат,
Партия, кубатыңды таанып турат.

Жаралып, көрбөгөнмүн мындай сонун,
Партия! Эч бузулбас ушул жолун!

ЫР ДЕГЕНДЕ ӨЛӨМҮН

Ыр дегенде өлөмүн,
Ырды жандай көрөмүн.
Ыклас койдум шул ишке,
Ырдын пири жөлөгүм.

Жөнөкөй сөздү кынадым,
Жан эриткен ыр менен.
Барпы көр кошкон экен деп,
Баалашаар окуп миңдеген.

УРУУМ КАЙСЫ, ӨЗҮМ КИМ

Бул овкатлык кыйныдан¹,
Бул ааламды кыдырып,
Кезип жүрүп ырдадым.
Атам менен анамдан²,
Үй орозгер канамдан³,
Зайып менен баламдан,
Безип жүрүп ырдадым.

Ар жерге барсам таанышмын,
Көкөртта жүрсөм Багышмын.
Кызыл-Суу барсам Каманмын,
Суу түбүндө кундузмун,
Асманга кетсем жылдызмын.
Негизим элет кыргызмын,

---

¹ Ё ъ ё і ъ а а і – ёѳѳі аѳаѳі аі аааі і ааі еаа.

² А і а і а а і – ү і а і а і .

³ Ё а і а – џ ё, даі .

Акманга келсем Мундузмун.
Булгаарынын бурчумун,
Жаныса болот курчумун,
Ноокенге барсам Кутчумун.
Бир кабарды эшитсем,
Токтову жок жөнөрмүн,
Тогуз-Сай барсам Дөмөрмүн.
Ажал бир жетсе арман күн,
Акыры мен да өлөрмүн,
Пешенеме жазганын
Тирик жүрсөм көрөрмүн.
Кылага келсем Саякмын.

Укканга ырдап бергенмин,
Урматтаса келгенмин,
Майлуу-Сай барсам Жедгермин.

Алмадай азиз башымды,
Ар манли ишке салганмын,
Адат болуп калганмын,
Саймерден барсам Найманмын.
Жаманды көрсөм дак болом,
Жакшыларга гап болом,
Шаарга барсам сарт болом.
Ырдабасам дык болом,
Булак-Башы, Гүлага
Бурулуп барсам түрк болом.
Берги эмес наргымын,
Тескейге барсам Баргымын.
Душманды көрсөм чоғолмун,
Чымбайга барсам Моголмун,
Теңизбай барсам Тасмамын,
Бөлөкбай барсам Кашкамын.
Ардайга барсам Мөнөкмүн.
Азилдап барсам туугундар,
Асили түбү Төлөсмүн.

Тувар эмес кымкапмын,
Кош-Төбө барсам Кыйгакмын.
Ырчылардын өрүмүн,
Өзгөндөн өтсөм Бөрүмүн
Ырдын кени менде бар,
Туяк кулдук көлүмүн.
Айтканда сөзгө танамын¹,
Чаңгетте Кылыч тамгамын.

Угууга санат айткамын,
Урматтуу элге жакканмын.
Барчага санат айткамын,
Барлык бир элге жакканмын.
Жакшыга санат айтканмын,
Жалпы эл-журтка жакканмын.
Түрлүү гантип уюлун
Ыр менен айтып тапканмын.
Дүйнөнү кезип жүргөнүмүн,
Түйүндүү ырды билгенмин.
Сайрасам шакта булбулмун,
Сайрабай үйдө тек жатсам,
Бир бечара кургурмун.
Калк аралап жүргөнүмүн,
Кадырлуу элди сүйөмүн.
Жаман менен жакшынын
Сыныдан көрүп билемин.
Пайдасы жок кишиге
Жалган бир сөздүү илаанин².
Жетимиш узак дүйнанин,
Эсеби бар деп эшитем
Жаштыкта кылган күнөөнүн.
Жибеги чыгат пуланын.
Максаты бар тилектин,

---

¹ O a f à – eðe, eüe, ðaí ààì àe.

² È e a a – üeì à, àì àe-aéèa.

Жакшысы не тилектин
Пайдасы бар өзүнө
Акылы даана зиректин.
Муклусу¹ болот булуттун,
Мулуту болот муруттун.
Жылоовунда кызыр бар,
Журт башкарган улуктун.
Эгизде жайы элеттин,
Эч дабасы табылбайт,
Эгемден келген мээнеттин.
Казаны толот аштуудун,
Балдары чеки сүйлөбөйт,
Бабасы тойгон баштуудун
Сөзү сулуу нарктуудун,
Изаты болот барктуудун.
Дармани болбойт дарттуудун,
Кайры болбойт каттуудун,
Арылган жолу аттуудун.

АШЫГЛЫКТЫ АЙТКАНДАР

Бедөөнү² буруп сугарган,
Белгилүү «Лайли сулуу» деп
Бекназар ырчы чыгарган.
Тору атын буруп сугарган,
«Тотукан» деп бул ырды,
Тойчу чолок чыгарган.

Колунда ойнойт калам деп,
Амира кошкон Жамал деп,
Аргымак атын сугарган.
«Ак Жамал» деп бул ырды,
Амира кошуп чыгарган.

---

¹l ó è – èùñèà, ò'í 'óí .

²Á à ä °° – ááá°° óðóóó òàðàòèàí è_è_èò°ðä_í òóèòí óí áí .

Кара атын күндө сугарган,
Кадыр жаным «Назик» деп,
Касымбек сатаң¹ чыгарган.
Эл каттабай тынбаган,
«Эркайым» деп бул ырды,
Беккелди жетим ырдаган.

Карабай ырчы какшаган,
«Калам каш» деп мактаган.
Кече, күн капталдан каттай тынбаган,
Калкыга машүр² чындаган,
Кайрылып атын сугарган,
«Калбүжан» деп бул ырды
Карабай ырчы чыгарган.

Карабай, Нурмат бир тууган,
Алаамды кезип чарк урган,
Аш менен тойдо жыргаган.
«Аксаткын» деп бул ырды,
Нурмамат кошуп ырдаган.

Эгизден атын сугарган,
«Канумжан» деп бул ырды
Эшназар маңка чыгарган.

Талыбайт колум жазгандан,
Көржолдош күйгөн «Назиктан».
Көк атын күндө сугарган,
«Көкүлү жумшак Назик» деп,
Көр Жолдош ырдап чыгарган.
Узун чачы аркан деп,
Урматтуу жубан Сайкал деп,
Калкыга габи сыналган,

---

¹ Ṇ̄ ā ò à ϕ – ṇ̄ ū ē ā ϕ ē ī ð ī ī ϕ, ē ° ē ð ° ϕ.

² ṭ̄ ā ø ʒ ð – āāēāēēʒʒ, ā ò ū ÷ ū ē ē ā ī .

«Сайкалжан» деп бул ырды
Кара Жолдош чыгарган.

Кабарын уктум ыраактан,
Мандайы жарык чырактан,
Барпы акун күйгөн Бурактан.
Оң колум дайын ортондон,
Жана Барпы акун күйгөн Чолпондон.
Кийбеген көйнөк кыскадан,
Барпы акун күйгөн Нускадан.
Карай көз деп какшаган,
Ону калкы да туура мактаган.
Кабарын билет канча акун,
«Карай көз» деп бул ырды
Дагы кошкон Барпы акун.
Кыдырып айтсам кыйланы,
Калган жок сөздөн таптакыр.

Дөндөн атын сугарган,
«Төрайым» деп бул ырды,
Дооран ырчы чыгарган -
Бул дагы өткөн ашыглык.

Бедөөн белден сугарган,
Белсенип белин сыналган,
«Ширинхан» деп бул ырды,
Бердибай акын чыгырган.

Азеркан деп ак урган,
Арман кылып кайгырган,
Карайган зоодо чырмалган,
«Азеркан» деп бул ырды,
Карамурза чыгарган.

Көгүчкөн деп мактаган,
Көчмөндөр издеп таппаган,

«Шекеркан» деп бул ырды,
Көкөм ырчы жаңшаган -
Бул дагы өткөн ашыглык.

Көк-Жаңгактын ичинде,
Башарат¹ болгон элинде,
Этегинде тайлак деп,
Бекназар кошкон «Жайнак» деп -
Бул дагы өткөн ашыглык.

Баатырлар кетет ылгалдан¹,
Жакшылар боюн чындар деп,
Ботобай кошкон «Жыргал» деп,
Бул дагы өткөн ашыглык.

Кумаркан деп ашыккан,
Молдо Муса мактаган -
Бул дагы өткөн ашыглык.

Ар качан мактап ырдаган,
Азада³ боюн сындаган,
«Ботокөз» деп бул ырды,
Арзубай чунак ырдаган.

ТОКТОГУЛ ЖӨНҮНДӨ ЫР

Эскилер акындарды каалабаган
Ырдатып эмгек күчүн баалабаган.
Акындар мурун жүргөн ырдап, жашып,
Эмгеги колго тийбей күйгөн какшып.
Кузгундар акындарга кылган зордук,
Акындар залымдерден көргөн кордук.

---

¹ А а ъ а ъ а ъ - еааааа, еаеёі .

² Ы е а а е - оаі аі і .

³ А җ а а а - оаҗа, ооі оё.

Көрсөткөн жоруктарга шол кездеги
Акындар дам ала албай жаткан соолуп.

Өзүн билбей, өзү жүрбөй шору каткан,
Айласыз акындардын жашы аккан.
Кузгундар «жакшы ырда!» – деп жонго чапкан,
Бай болгон акындарга темир капкан.
«Бирдасаң терс тилиңди кесем» – деген,
«Сен кедей, ук, түбүнө жетем – деген.
«Мактасаң сага бир тон берем – деген,
Тил албасаң, байлап, уруп керем» – деген.
Бергени жаман чапан өнүрү жок,

Манаптын ыр сүйүүгө көңүлү жок.
Тырышып араң берген сексен тыйын,
Акындын күн көрүүсү болгон кыйын.

«Бирдабай малды бак» – деп жулкунушкан,
Акындар жал-жал карап тим турушкан.
Акындар ырын таштап малга кеткен,
Байлардан көргөн азап сөөккө өткөн.
Акындар бай-манапка аштык сепкен,
Акынды томолотуп байлар тепкен.
Допуга буудай салып шондо сепкен,
Жокчулук ойронуна бизди кескен.
Бизге окшоп акындардан өткөн нечен,
Колуна орок кармап, чапкан кетмен.

Токтогул ырга чечен эр туулган,
Эмгекчи дыйкандарга кең туулган.
Токтогул акындардан туйгун болгон,
Көкүрөк тунук акын булбул болгон.
Авамдын акындыгы бейчен болгон,
Комузга үнүн кошкон чечен болгон.

Кызматчы, жалчыларды бирдей сүйгөн,
Жалчынын көргөн күнүн ырдай билген,

Кедейлер Токтогулду мунан сүйгөн.
Кедейге айткан ыры пайда болгон,
Байларга катуу тийген найза болгон.
Кедейге бой ысыткан оттой болгон,
Байларга тешип өткөн октой болгон.
Мурунтан жол көрсөткөн биздин акын,
Байлардан тилин тартпай жүргөн такыр.
Партия Токтогулду билип сүйдү,
Акындар жыргал күнгө эми кирди.
Партиянын жемишине эми канды,
Биз көрдүк жыргал заман, жаңы танды!

Токтогул, сен көрсөткөн жолу менен,
Алымкул, Калыктар да алга барды.
Узатып айтуу үчүн чолом тийбей,
Айтылбай нечен ырым дагы калды.

II

Онолор заман белгисин,
Отуз жыл мурун ырдаган.
Кылымдын кызык доврун,
Кырк жылы мурун ырдаган.
Эл жыргалга чыгышын,
Элүү жыл мурун ырдаган.
Эшиткен дыйкан балдары,
Кубанышып тындаган.
Манаптар муну сүйбөгөн,
Булбул акын Токомун,
Жоголушун тилеген.
Асыл чечен Токтогул,
Шаңшытып комуз күүлөгөн.
Кайтмакпы акын Токтогул,
Касташкан менен Дыйканбай
Ырдай берген тартынбай,

Чечен тили жаңылбай,
Эбин таап Керимбай
Булбулду Сибир, айдаткан.
Буруп колун байлаткан,
Бугудай көзүн жайнаткан.
«Каршылык кылчу сенби» – деп,
«Керимбай сенден кемби» – деп,
Камчылатып сабаткан.
Калк ырчысы Токомду
Караңгы тамга каматкан.
Комузду черткен Токтогул
Колуна кишен салынган.
«Жоготтум акын сени» – деп,
Керимбай болуш кубанган.

Тап душмандын торунан,
Токтогул качып кутулган.
Жетип келген жерине,
Кайтып келген элине.
Энеси Бурма жалгызды,
Эстөөчү күндө көңүлгө.
Токтогул кирди эшиктен,
Жамгырдай жашы түгөлө.
Энеси Бурма билбеди,
«Сен кимсиң деп сүйлөдү»,
«Булбулуң уулуң – мен» – деди,
«Мунайба, эне, сен» – деди.
«Топчубай көзгө көрүнбөйт,.
Кабарын эрте бер» – деди.
Бурманын берген жообу:
«Алганың сенин «өлгөн» дейт –
Ал дүйнөнү көргөн» – дейт.
Үмүтүң үз ошондон,
Учурашпас болгон» – дейт.
Үйдө жок уулуң Топчубай,
Узаккы жолго кеткен» – дейт.

«Ардактуу уулун Топчубай,
Алыскы жолго кеткен дейт.
«Ак ыстампул кепинди
Азада бойго кийген» – дейт.
«Ата деп келчү чырагын
Кайтаргыс жерге кирген» – дейт.
«Арманы күчтүү энекен,
Арылбас дакта¹ күйгөн» – дейт.
Шумкарым колдон качырып,
Арылбай арман жүргөм» – дейт.
Акылсыз сенин алганың,
Жаңылып эрге тийген» – дейт.

Кабарын угуп уулунун,
Туралбады, Токтогул.
Өлөйүн десе жан ширин,
Кыялбады, Токтогул.
Эси кетип талыкшып,
Биле албады, Токтогул.
Кайра баштап жүрөгү
Камга² толду, Токтогул.
Жамгырдай көздөн жаш тамып,
Канга толду, Токтогул.
Бели бошоп бүктөлдү,
Көп ыйлады, Токтогул.
«Жалгызымды көрбөдүм»
Деп ыйлады. Токтогул.

Ак калпактуу кыргыздын
Акыны болгон, Токтогул,
Жалгыз аттуу кедейдин.
Жакыны болгон, Токтогул.
Кайнап чыккан көп ырдын
Булагы болгон, Токтогул.

---

¹ Æ à è ò à – è ç é ç ò ò °, à ò ì à ì à à.

² Ê à ì à à – è à è à ù à à à à à à ì à à ì è à à.

Кедей менен жалчынын
Ынагы болгон, Токтогул.
Абада учкан шумкардай
Канаты болгон, Токтогул.
Ардактуу кыргыз элинин
Санаты болгон Токтогул.
Сатылгандын бир жалгыз
Баласы болгон, Токтогул.
Өзү менен бирге өскөн,
Өнөрү болгон, Токтогул.
Он эки кайрып күү черткен
Чебери болгон, Токтогул.

Токойдогу булбулдун,
Тилин билген, Токтогул.
Токсон кайрып комуздун
Күүн билген, Токтогул.
Алты күн чертсе комузду
Арыбаган, Токтогул.
Комузду баскан сол колу
Талыбаган, Токтогул.
Арчадан сындап комузун
Тил чыгарган, Токтогул.
Обон менен эң сонун
Үн чыгарган, Токтогул.
Көңүлү сүйгөн жолдошко
Сыр чыгарган, Токтогул.
Көпчүлүккө сүйкүмдүү,
Ыр чыгарган, Токтогул.

Түнөгөн жерин тамаша
Шайыр элең, Токтогул.
Жарды менен жалчыга
Байыр элең, Токтогул.
Сырдуу аяк манапты
Сүйбөйт элең, Токтогул.
Чакырышса үстүнө

Кирбейт элең, Токтогул.
Манаптарга алданып
Жүрбөйт элең, Токтогул.
«Жакшылык таңды көрсөм» деп
Тилейт элең, Токтогул.

Жардыны көрсөң чечилип,
Сүйлөйт элең, Токтогул.
Болуштарга сатылып,
Жүрбөйт элең, Токтогул.
Казы, бийге калтаарып,
Барбайт элең, Токтогул.
Кекеткен менен тилини,
Албайт элең, Токтогул.
Дыйкандар сени кел десе
(Ошолорго барбастан)
Калбайт элең, Токтогул.
Кембагалды кадырлап,
Сүйөт элең, Токтогул.
Комуз чертип аларга,
Жүрөт элең, Токтогул.
Шайырлыктан шаттанып,
Күлөт элең, Токтогул.
Жетим келсе кадырын
Билет элең, Токтогул.
– Жетилсе – деп – ошону
Жүрөт элең, Токтогул.
Ошон үчүн мен сени
Сүйөт элем, Токтогул!

III

Жайылып сайга суу толсо,
Жамгыр селден, Токтогул.
Жаңыртып гүлдөп күү чертин
Кыргыз элден, Токтогул.

Аркар кулжа аралаш,
Ашкан белден, Токтогул.
Атагын чыкты белгилүү,
Кыргыз элден, Токтогул.
Алгансың комуз күүлөрүн,
Шамал-желден, Токтогул.
Шайыр чыккан көп балдар
Шакирт сенден, Токтогул.
Ырдап айтсам эл уксун,
Эми менден, Токтогул.
Мурда өттү айдоодо,
Сенин күнүң, Токтогул.

Бизге болду таберик
Булбул тилиң, Токтогул.
Ээрчиткениң Эшмамбет,
Бир бутагын, Токтогул.
Элге белек белгилүү
Ыр китабиң, Токтогул.
Өнөрүңдүн бардыгы,
Алтын колдо, Токтогул.
Жаткан жериң эл баскан,
Ашта-тойдо, Токтогул.
Комуз менен жарышкан,
Колун жорго, Токтогул.
Торгой менен сайрашкан,
Тилиң жорго, Токтогул.

Устат кылып Корголун
Сени тапкан, Токтогул.
Таттуу сүзөң мунайым,
Элге жаккан, Токтогул.
Сайрап жүрдүн башында
Сартпай менен, Токтогул.
Ада болбойт тарыхың
Айткан менен, Токтогул.

Күү калбаган чертилбей
Бары сенден, Токтогул.
Ныязалы сен менен
Тең карыган, Токтогул.
Балдан ширин сөзүздөн
Эл тааныган, Токтогул.
Балдар күүн үйрөнүп,
Сонундаган, Токтогул.
Душман келсе кашыңа
Корунбаган, Токтогул.
Тилеп алган Сатылган
Сенин атаң, Токтогул.
Шакиртиңдин бирөөсү
Молдобасан, Токтогул.
Жаш кезинен шакиртиң
Калык болду, Токтогул.
Үлгүлүү санат ырларын
Анык болду, Токтогул.
Үлгү болду буларга
Айткан ырың, Токтогул.
Көпчүлүккө кубаныч
Дайын сырың, Токтогул.
Ардактап сүйгөн шакиртиң
Атай болду, Токтогул.
Тизмеги менен ырларын
Катар болду, Токтогул.
Эми гүлдөп замана
Бекем турат, Токтогул.
Шакирттериң ичинен
Эшмамбеттен бөлөгү
Эсен турат, Токтогул.
Ардактуу шакирт Алымкул
Анык алды, Токтогул.
Үлгүлүү жолуң бузулбай
Бизге калды, Токтогул.
Турмуш таза, гүлдөдү

Чырак жанды, Токтогул.
Акындарды партия
Көңүлгө алды, Токтогул.
Театрлар курулду -
Сенин жолун, Токтогул.
Түрдүү артист ойношот,
Сенин форум, Токтогул.
Телефон менен чакырат
Алыскысын, Токтогул.
Өзүмө билим жок үчүн
Талыкшыдым, Токтогул.
Тартып ырды азыраак
Айттым кыска, Токтогул.
Шакирттерин үйрөндү
Сенден нуска, Токтогул.
Эми кайтып келбейсин
Биздин журтка, Токтогул.
Тартып койгон сүрөтүн
Күлүп турат, Токтогул.
Сенин ырың токтолбой
Жүрүп турат, Токтогул.
Жаш карылар окушуп,
Сүйүп турат, Токтогул.
Бшкылуу элдин уланы,
Ырыңа бизбиз кумары!

IV

Көкүрөк чечен, көзүмө
Тунук элең, Токтогул.
Сүрөөсү жок күүлөнгөн
Күлүк элең, Токтогул.
Таалай бактың барында,
Өзүң тирүү чагында,
Атагың уккан Москөөгө

Бир жетпедиң, Токтогул.
Барып ондо гүлдөтүп
Сыр чечпедиң, Токтогул.
Москвага жаркырап
Сен барбадың, Токтогул.
Шакирттериң ээрчитип
Тең барбадың, Токтогул.
Жетелешип сен менен
Мен барбадым, Токтогул.

Жазып турса кагазга
Катың өчпөйт, Токтогул.
Кылымдарга ырдалат,
Атың өчпөйт, Токтогул.
Сүйкүмдүүсүң элиңе
Баркың өчпөйт, Токтогул!
Партия көңүл койгон соң,
Даңкың өчпөйт, Токтогул!

ТААРЫНЫЧ

I варианты

1936-жылы октябрда Фрунзеде биринчи олимпиада болот. Ага Кыргызстандын булуң-бурчунан өнөрпоздор келишет, Москвадан Затаевич катышат. Ошондо үч күн кечигип келген акын Алымкул сахнага чыгып, олтурган улуу-кичүүнүн аты-жөнүн айтып саламдашуу ырын ырдайт. Ошондо ысмы аталбай калган Барпы минтип айтып кирет:

Ой, Алымкул чырагым,
Аман болсун чырагың.
Убакты жетип күн бүтүп,
Учкан экен тынарың.
Өзүң деле баласың,

Өкүнүп тартпа убайым.
Көпүрөң ооп Алымкул,
Көлгө кеткен турбайбы.
Көк шумкарың айланып,
Чөлгө кеткен турбайбы.
Жети атаң барып тынч алган,
Жерге кеткен, турбайбы.
Боору бүтүн, башы эсен,
Болбойт экен адамда.
Айтканың оор сөз болду,
Аралаштырып саламга.
Каза шумкар жем жесе,
Канатын канга тийгизбейт.
Кайраты бар азамат,
Кайгысын элге билгизбейт.
Эки ага-ини кишинин -
Бири – кедей, бири – бай.
Эки жилик эт жесек,
Бири – каргыш, бири-май.
Жанаша эки өзөндүн,
Бири – токой, бири – сай.
Жашыба жаман адамча,
Жаратылыш ушундай.

Осмонкул менен Калыкты
Оозуңа алдың да,
Олтурган төрт, беш чал барбыз,
Бизди унутуп калдың да.
Ниязалы, Бекназар,
Шапак турат алдында,
Топ жыйында жолукса,
Токтогул берчү саламды.
Токтогулдан чонсунбу,
Тоготподун аганды.
Кадырлап өзү кол берип,
Калмурза айтчу саламды.
Калмурзадан чонсунбу?

Карабадың аганды.
Көөлү көмүр өчүрүп,
Көөп жүргөн чагымда;
Көрүнгөндүн кыздарын
Өөп жүргөн чагымда;
Паризаттардын тобуна,
Барып жүргөн чагымда;
Белегиме бет аарчы,
Алып жүргөн чагымда;
Саадагым чаян чок беле,
Санатым сенче жок беле?
Жоолугум чаян чок беле,
Жолуң болгон Алымкул
Жомогум сенче жок беле?
Барпы деген мен элем,
Балдар, мен кимден кем элем?
Түндүк, түштүк акындын,
Түзүктөрүнө тең элем.
Калык иним сен айтчы,
Кайсы акындан кем элем?
Арка, Анжиян ырчыңдын,
Алдыңкысыга тең элем.
Эртеби, кечпи, ким билсин,
Эчкиникиндей жаш калды,
Кача турган куш дагы,
Карай берет асманды.
Качуучу куштай убагым,
Кааласаң балдар кезинде,
Кадырымды сурагын.
Карганда түшөт оюна,
Кайгы, санаа узун жол.
Заманың келди тилеген,
Сайранда, балдар, аман бол.
Эстүү болсо балдарың,
Эркелетет карганын.
Эси жок болсо балдарың,
Эсептен чыгып калганын.

ТААРЫНЫЧ

II варианты

Амансыңбы Алымкул
Атың чыккан акынсың.
Акындыгың болбосо
Алыстан неге чакырсын.
Менден башка акынга
Учурашып жатырсын
Жаш экенсиң чырагым
Бак-таалайың ачылсын.
Калк айтса сени ырчы деп
Кана, оозундан шекер чачылсын.
Топ жыйындын ичинде
Токтогул берчү саламды
Токтогулдан чонсунбу?
Тоготподун аганды?
Кадырлап өзү кол берип,
Калмурза айтчу саламды.
Калмурзадан чонсунбу?
Карабадын аганды.

Ак калпактуу кыргызга
Аябай кабар беришти.
Өнөрпоздун баарысы,
Ойдон, тоодон келишти.
Карап турган сынчылар
Калыс болуп көрүштү.
Калың элдин алдында
Казына сөздөн төгүшчү?

Аман-эсен жатабы
Алымкул иним эл жерин?
Уккандырсың сен дагы
Өкмөт кабар бергенин?
Айылың жакын – Таласта

Алты күн болду келбедин.
Антсе да жакшы Алымкул
Аягында келгениң.
Өтүмдүү болсо өнөрүң
Өкмөт жебейт эмгегин.
Улуу элем өзүңдөн
Унутуп салам бербедин.

Акын Барпы мен болом
Жалал-Абад жерибиз.
Анжиянда болсок да
Ак калпак кыргыз элибиз.
Оң менен сол деп айтса да.
Бир атадан тегибиз.
Акындардан кем эмес
Айтып жүргөн кебибиз.
Көзү сокур дебесен
Кай жерде бизди кемибиз.
Учурашып башкага
Ушуну койчу дединиз.
Айтар сөздүн жөнү бар:
«Аманбы, Барпы аба» деп
Айтылган жок кебиниз.

Учуп кетти деп уктум,
Колундагы чымчыгың
Сынып калды деп уктум
Жаңы тиккен чырпыгың
Кантет элең кудайдын
Азабы күчтүү болсо да,
Ак болоттой курчтугун.
Капа болом өзүңө
Калганыма айтылбай
Катарында ырчынын.

Унутам кантип шул жерде,
Урматтап турган калкымды.

Угат деп ырдап жатамын
Улук-кичик жалпыды,
Айтпаганда не кылам
Аз да болсо дартымы,
Жарыя ырдап барына
Жазганы турам жарпымы.

Канча акындар билчү эле,
Кары да болсом баркымы.
Алымкул иним акын деп,
Укчу элем бир аз данкыңы.
Калык менен көрүштүң,
Осмонкул менен өбүштүң
Эки көзү көрбөйт деп,
Өзү неге келбейт деп.
Эске албадың Барпыны.
Уят болот кыргызда
Унутуп койсо жартыны.
Таалими кайда жаштардын,
Тааныбай калса карыны.
Кемтигине карабай,
Кем экен деп санабай,
Акындардан акындын
Боло берет артыгы.
Саадагым чаян чок беле,
Санатым сенче жок беле?
Жоолугум чаян чок беле,
Жолуң болгон Алымкул
Жомогум сенче жок беле?
Айтышар болсоң аныңды айт.
Андабай калсаң мунуңду айт,
Ачылсын сүздүн жаркыны,
Мындан кийин чырагым,
Тааный жүргүн Барпыны.

КАЛМЫРЗА

Кара жаак Калмырза,
Кайкы тили бал мырза.
Какшап ырдап турганда
Кадыр түндөй ал мырза.
Мен ошол,
Калмырза менен кармаштым,
Кадыр түн менен арбаштым.
Кызыл тилди курчуттум,
Кылоосу менен албарстын.

БАРПЫНЫН ФРУНЗЕГЕ КЕЛИШИ

Фрунзага жетсем деп,
Акун Барпы шашылды.
Станцага түшкөндө,
Көңүлү гүлдөй ачылды.
Көкүрөгү басылды,
Көргөндөрү сыйлады
Арзылап келген акунду.

Айнектей болуп жаркырайт,
Машина жүргөн жолдору.
Касиеттүү жер экен,
Ардактуу кыргыз эл экен.
Республика борбору.
Кайнаган ачык чайлары,
Кабаттап салган жайлары,
Барпынын ачып кубанчын,
Көргөнүн ырдап сайрады.
Токомбай уулу Али деп,
Тартибига бали деп,
Кыргыз фольклоруна
Барып Байжы Ташымга,

Барпы акун кирди акылга.
Жакишев келди жаркырап,
Жылдыздай болуп баркырап.
Лөгөбайга¹ мингизди,
Жашай турган жерине
Сөөлөт менен киргизди.
Көрбөсө Барпы билсинби,
Дайындап койду Гүлсүндү.
Кубангандан Барпы акун
Ырдабастан турсунбу.
Акылы даана Гүлсүнкан
Оокатымды камдады,
Чарчабады, талбады.
Ич оору мени замдады,
Карыянын шашканын
Кызматчылар андады.
Кыргызстан элимден
Арман менден калбады.

Машина өтөт жарышып,
Көргөндөр айран калышып.
Жумагул менен Ишенби
Кечикпей кабар алышты.
Ак кагазын көтөрүп,
Жазабыз деп барышты.
Барпы акундун сөзүнөн
Неченин жыйнап алышты.
Эртеден кечке жолумда,
Калганы менин мойнумда.
Кыргызстан борбору
Көнүлүм толду сонунга.

Иштеп жаткан балдарым,
Барака берсин омурга².

---

¹ Ё °а °а аё – æафее ì àøeí à.

² Ì ì óðàà – °ì ÷ðà°.

Союзга Барпы кирсин деп,
Биз катары жүрсүн деп,
Гүлдөгөн элди билсин деп,
Көбөйтүп жатса планды,
Ырдабай жөн турамбы.
Союзга алса алсын – деп,
Акун Барпы суранды.

БАРПЫ ЖАЗУУЧУЛАР СОЮЗУНДА

Элик жыл гангирадим, келдим акыр,
Мындан мурун таанышпай жүрдүм такыр.
Сөзүмдөн эми эшитип уксаң маани,
Созюзга баргын дешет элдин баари.
Атактуу Токомбаев иним Аали,
Колума колуң тийди, келдим көрүп.
Кетейин арманымды эми бөлүп,
Мен элем илими жок, өзүм жөнүк,
Көнүлүм оттой кызып турдум көрүп,
Жашинбай жолдошумду турдум таанып,
Филиал конторунду көрдүм барып,
Мурунтан келбей, аттаң калдым карып,
Келбестен мен жүргөнүм экен карлык.
Контордо катар-катар полот сандык,
Партия балдарыма эч жок тарлык.
Көбүндү таныбаймын көздөн карып,
Силерде жыргалчылык бары жарык.

Союзда иш башкарган биздин балдар,
Таба албай жүргөн жолун биздей чалдар.
Бир увакта таанып кирди Молдобасан,
Өзүмдөн улуу жашы – менин акам.
Мурунтан тааныш болуп кызмат кылбай
Тентектик өткөн экен менден, аттаң?..
Жыргалды насип болсо эми көрөм,

Барыптыр Жалалабадка мындан телефон,
Каварды карыяңар шундан уккан.
Жазуучудан Темиркулу Үмөтали
Келди деп кавар берди элдин баари.
Барбады, жалган бекен айткан гави¹,
Союздун гүлдөп турган ушул чагы.
Ачылган акундардын таалай багы.

Маликов Кубанычбекти эми көрдүм,
Сүйлөшүп арманымды эми бөлдүм,
Жакишов балдарымдын чечени экен,
Тервенбейт бир сөзүдөн бекем экен.
Төлөндү намашамда барып көрдүм,
Сагынып мурун жүрдүм муну нечен,
Бир ичтик товар берди кий деп чепкен.
Сагынып арманымды бөлгүчөлүк,
Келем деп сөз ыйгарып жөнөп кеткен.
Келгиче бардаш кылып тура албадым,
Отурган сыр чечишип беш-он бала,
Башкасын ажыратып биле албадым.
Катырып боорум ооруп болуп гыжам,
Таанышып беш-он күнү жүрө албадым.
Министр Абдыразак дарманима
Көрүшүп кол беришип бара албадым,
Сүйлөшүп бир сөзүнө кана албадым.

Атактуу балдар өскөн эл багы да,
Эчен жыл иштеп келген жер таги да,
Кызыл-Кыя канда² иштеп алган атак,
Ишиден эч чыкпаган те бир чатак.
Союздар атагынан кылган кызмат,
Көпчүлүк кубанышып кылган урмат.
Депутат атак алып көтөрүлгөн,

---

¹ Æ à à è – ñ°çç, èääè.

² Ê à í – èáí .

Эмгекчи элдин көөнү өзгөрүлгөн
Жолугуп кете албадым Төрөбайга.
Бул жерге эми жетиш маңа кайда?..
Союздан Аали бердин маңа жарлык,
Тартпасмын акун аван эми карлык.
Ичимден чыккан ырды аябаймын,
Өзүмчө жол жүрүшкө жарабаймын,
Жамандык ичте пикир санабаймын.

Гүлдөсүн кыргыз эли, гүлдөсүн,
Кыңырлык жаман пикир жүрбөсүн.
Кыргыз эл эми ачылды таалайын,
Кубанып мен дагы ырдап калайын.
Аралап көрдүм элдин сарайын,
Жакшылап көңүлүмө алайын.
Көчөдө көпчүлүк эл дүрбөгөн,
Фрунзе мекенибиз гүлдөгөн,
Окуучу жаштар жүрөт миндеген.
Сөзүмдүн түйүнүнү чечиндер,
Беш, он күн сабыр кылып чыдабай
Каталык менден өтсө кечиндер.
Аткарам Союз берген милдетин.
Арамзалык ой ойлобойм адатым,
Көпчүлүккө билдиремин санатым.
Өзүнөрчө текшергиле чаласын,
Жаштар өсүп жетилген чак канатым,
Эми көрдүм партиянын давлатин.
Күчкө толгон он беш жашка келгендей,
Отурамбы кызык айтып түрлөнбөй,
Жүрө берем туура жолдо ийменбей.

Мына, биздин кыргыз элдер кубанган,
Кыздар ойноп көтөрүлүп туу алган.
Оюн-күлкү тамашада куралган.
Радио, тилфон бизде сүйлөгөн,
Артис балдар үч кыш комуз гүлдөгөн

Керней, сурнай шандуу үндөр тартылган,
Жаркыраган кыздар гүлдөй ачылган.
Акун согуп айткан ырлар жазылган,
Жер бетинде алтын күмүш чачылган.
Ар бир жерде күмүш кандар¹ ачылган.
Көпчүлүк эл бирлик жолу уюшкан,
Өскөн жаштар талбай иштеп жумуштан.

Тракторлор жер антарып овдарган,
Кыргыз элдин байлыгы ашып овжалган.
Аккан майлар жер бетинде калкылдап
Алтын сыяк көмүр кандар жалтылдап.
Алтын, күкүрт каткан кандар билинет.
Жер үстүндө көргөн жандар сүйүнөт.
Чарбаларда курулуштар салынып,
Пермелердин майга колу малынып.
Алтын пахта талааларда ыргалып,
Аска белден өткөн пойуз чырмалып.
Москвадан элан² келген жазылып
Куш өтпөгөн зовлорго жол казылып.
Машиналар ойноп жүрөт жарышып,
Бизге душман күчү жетпейт алышып.
Жетемин деп өлүп жатат карышып,
Биз женебиз душмандарды салышып.

Күндө оюн, күндө мажлис курабыз,
Күкүк болуп биз да сайрап турабыз.
Адашканды ондоп жолго бурабыз,
Алышканды катуу жерге урабыз,
Кайрат бизде каарманча турабыз.
Биздин балдар жаш булбулдай сайраган,
Бизге душман жолой албайт пайлаган.
Жалын жүрөк комсомолдор бизде көп,

---

¹ Ё а і а а ѳ – ёаі ааѳ.

² Ү е а і – æаѳеѳе, ёеѳеѳаі аѳѳѳѳ.

Аскер жатат кумурскадай кайнаган.
Канча душман бизге келсе пайлашып,
Көз ирметпей бир саатта жайлаган.

Кыргыз элдин өскөн баатыр балдары.
Баатырларча кайрат берген чалдары.
Мал жайылган байлык биздин жерибиз.
Баары ынтымак, гүлдөп турган элибиз,
Бизде кубат майышпаган белибиз.
Кыргызстан жаркыраган тагыбыз.
Жана таалай, жана ырыстуу багыбыз.

МЕН КӨРГӨН КҮНДӨР

I

Сүйөргө Алыкулдун баласымын,
Чолпондой эки көздүн карасымын.

Оюма түштү эми өткөн күнүм,
Көрдүм мен ол турмуштун зардуу түнүн.

Кор болдум шол убакта ооруп дилим,
Айтамын арманымды элим, билгин.

Айтылмак эми менин арман сөзүм,
Үч уулдун ортончусу болдум өзүм.

Кубарды зарлай-зарлай кызыл жүзүм,
Ооруду он бир жашта эки көзүм.

Атакем сүйүп мени балам деди,
Ач калдык сени малай салам деди.
Ошентип Назарбайга болдум малай,
Малайлык туткунунда жүрдүм далай.

Алты сомго он эки ай малай жүрдүм,
Кедейлик кесиринди шондо билдим.
Бутумда кам¹ териден кийген чокой,
Сырдашым айдаган кой, ээн токой.

Жайында жолдош болот кара кетмен,
Кийгеним жакасы жок чолок чепкен.

Тебетей кулагыма жетпей каткан,
Ошентип ушул Барпы жанын баккан.

Залимде зарлай-зарлай азап тарткам,
Күзөмдөн кан аралаш жаштар аккан.

Ол байдын минерине күлүк аты,
Жедирди Барпы акунга далай камчы.

Байбиче союл менен жарчу башты,
Көрүнчү шол күнүмдөн өлгөн жакшы.

Байбиче өзү коюп, өзү билген,
Кой бакпайт арам кул деп жанга тийген.

Байбиче мака² кууруп бадырактан,
Кашыкка өлчөп берип жалдыраткан.

Кышкысын отун ташып алыс сайдан,
Канча жыл зордук көрдүм залим байдан.

Шонетип Назарбайдан көрдүм азар,
Жанымда мени менен бир жалчы бар.

Чоло жок сыр айтышар кайгы жазар,
Жолдошум жанымдагы шордуу Назар.

---

¹ Ё à ì – ёёёаí ááááí , аùøùðùёááááí .

² Ы à ё à – æ¿á°ð¿.

Экөөбүз эки байда бирдей күйдүк,
Азапта, ачкалыкта ыйлап жүрдүк.

Жокчулук тарттым азап, чектим жапа,
Көрсөттү көп кордукту жүзү кара!

Көргөн күн малайлыкта болду жаман,
Окшошкон өгүздөргө салам саман.

Ичиме батпай кеткен муңдуу сырым,
Ошондо жолдош болгон ушул ырым.

Кедейдин арыз-мунун кимдер укмак,
Алтыбай акеси да жүрдү жумшап.

Шаримсиз¹ Назарбайда болбойт уят.
Үйүнө жолотпостон урат, кубат.

Эшекке жүктөп келем чаап шыбак,
Ошондо ушул ырым болгон ынак.

Ошондой күндөрүмдү баары билет,
Бий менен эркиндикти кылдым тилек.

Суукта колум үшүйт куурап-какшап,
Бутумду суук алган жүрөм аксап.

Шонетип кордук көрүп, жүрдүм ыйлап,
Укканда байдын үнүн жүрөк туйлап.

Бергени ичериме мака атала,
Жатканым иттер менен саманкана.

Кээ күнү кууп чыгып төрт дөбөттү,
Эaleyмин жылуу жерин өзүм гана.

---

¹ Ø à ð e ì ñ e ç – öyöñCç, ááòñeç ááááí ì ááí èää.

Билемин Назарбайдын жаман пейлин,
«Ооруйт» – деп, таңып алат сопсоо белин.

Шол кезде Апажехан жапжаш келин,
Мурч кошуп, чай кайнатып сыйлайт эрин.

Байдан бай авла¹ эмес, бардыгы сук,
Кедейди эзип жеген арам тумшук.

Калмат бай айырмасыз Назарбайдан,
Азаптан азапка өтүм, кетти айлам...

Калматта канча күндөр малай болдум,
Арылбай кайнай берди менин шорум.

Калматтан барган байым Мадали ажы,
Азаптан кутулбадым мындан дагы...

Жокчулук сөөгүмө тамга болду,
Байларда малай жүрдүм таппай жолду.

II

Эчен жыл азаптардын жолун бастым,
Азапка чыдай албай байдан качтым!

Мен качып барган жерим Жедигерде,
Аттанып ырдай бердим калың элге.

Барган жер – Кочкор-Ата, эли – саяк,
Эсимде Назарбайдан жеген таяк.

Бир күнү Женижокко бет келиштим,
Ырдашып нечен сөздү теңшерештим.

---

¹ А а è à – °eä°, æī āī ðó.

Жеңижок: «Сен болосун акын» -деди,
«Бала ырчы аталасың акыр» -деди.

«Кааласан Токтогулга баргын» – деди,
«Акындын чын нускасын алгын» – деди.

«Ырдадың көргөн күнүң, бали, балам!
Сөзүндү абдан угуп кандым» – деди.

Ырдадым нечен жылы шондо жүрүп,
Назарбай жүрсө керек ичи күйүп.

Күймөктөн өлүп кетсин ошол залим,
Залимдин кылар иши мага маалим.

Түшүмдөн үч уктасам кетпес болгон
Жыңайлак багып жүрүп иттин малын.

Ш

Жыл жылып, он бешинчи¹ жылга жеттим,
Токтогул каерде деп издеп кеттим.

Болуптур Чоробайдын үлкөн ашы,
Жыйылып келген экен жаман-жакшы.

Токтогул Коңур-Өгүз жеринде экен,
Кетмен-Төбө, көп сарттар элинде экен.

Токтогул тогуз кайрып комуз черткен,
Көздөрү шам чырактай, сөзгө чечен.

Акындын акындыгын билип бардым,
Эшиктен салам айтып кирип бардым.

---

¹ 000a yī ān. 00eī dèi æaçaüdüi ēīéóøeāī . xüī üī āā 1904-æüēü æīéáóøeāī – Ê.Ä.

Токтогул «киргин» – деди сүйгөнүнөн,
Баланын акындыгын билгенинен.

Токтогул Барпы акунду сынга салды,
Термеден жол көрсөтүп ырга салды.
«Эргишип мени менен жүрөсүн» – дейт,
«Акындын ким экенин билесиң» – деп.

«Эшмамбет шекиртимди көрөсүн» – дейт,
«Ырдашып, арманыңды бөлөсүн» – дейт.

Эшмамбет шол убакта буурул сакал,
Көрүштүм, олтуруптур мага катар.

Токтогул акын экен анда максат,
Мингизди сүйгөнүнөн кулун боз ат.

Токтогул жолго салды мени барктап!
Жүрөмүн алтын нускаң дайым сактап.

Токомдун берген атын минип бардым,
Көк-Арттын талаасына кирип бардым.

IV

Атамдын жетимишке келген кези,
(Алыстан мени издеп келиптир өзү).

Атанын каарына калбайын деп,
Шондогу Барпы акундын айткан сөзү:

– Эсенби, бактым менин, жаным атам?
Кечиргин кокус болсо менин катам.

Көп жүрдүм жүзүң көрбөй узак жолдо,
Бошондум элден сурап эми зорго.

Аталап ээрчип жүрдүм сизди далай,
Жоктуктан балаңыз да жүрдү малай.

Кегимди алар күнүм жакын калды,
Өлдүбү, же тирүүбү ит Назарбай?

Барганым Кочкор-Ата, көп саяк эл,
Атганып ошол жерде ырдадым мен.

Жолуктум өзүм барып Токо абама,
Ата жан, ачууланба мен – балаңа!?

Мен көрдүм Токтогулдун кызматыны,
Сый-сыпат баа жетпеген ызатына.

Брчылык мага болду кетпес адат,
Мынаке, Током берген кулун боз ат!

Жыйындын ортосунда мени баалап,
Бр менен эчен түркүн айтты санат.

Токомдон үлгү да алдым, болдум ырчы,
Балаңдын жүргөн жери оюн-күлкү.

Кызарып сүйүнгөндө эки бети
Атакем кубангандан мындай деди:

– Ийилип тартип менен бердиң салам,
Сайрасаң тилиң ширин, жаным балам!

Элиңден качып кетип, болдуң кайып,
Байларга малай салган өзүмдө айып.

Мен калып, сен байлардан кеттиң өзүң,
Бйладым жашка толуп эки көзүм.

Атагы Анжиянга туура келген,
Кедейге алтын баалуу сөзүн берген.

Асырайт, жакшы санайт элин деген,
Жакшылык бир сөз угам – Ленин деген!

Ушул сөз ар кедейдин сөзү болду,
Чын болсо, кедейлерге бакыт конду.

Атамдын сөзүн уктум көккө жетип,
Ырдадым кубанычка толкуп кетип:

– Уккула! Ширин сөздү эми менден,
Азапка чыдай албай байдан кеткен.

Ошондо болгон эмес, байдан жардам,
Залимдер, жыртылды бейм эми пардаң¹.

Эзгендер, эми кетти сенин тынчын,
Качты бейм, бай-залимдер, көздөн уйкун.

Жүрөктү тешип кетчү сөөккөн тилин,
Эсимде залимдерден көргөн күнүм.

Күлүккө камчы басып тарттың улак,
Күлүктөн айрылбасаң болуп чунак.

Байбиче, уктай албай ойдолойсун.
Назарбай, эми кайда корголойсуң?

«Кедейдин эзип жейм» – деп жүрдүң өзүн,
Оюлат эми бизден эки көзүң.

Залимдер, чардадынар, мурда дуулап,
Өлүп кет, азабың тарт, эми куурап!

---

¹ Ы а д а а с – е ° о ° а ° с.

Айыпсыз урган, сөккөн бетсиз зулум
Төлөйсүң жакырланган элдин кунун!

Ачылды малайлардын эми багы,
Кубанып жаңы күнгө турган чагы.

V

Бірдадым кедейлердин туткан ишин,
Чыналды күндөн күнгө бардык күчүм!

Асманда пайда болду батпас жылдыз,
Шул күндү тилегенбиз кече-күндүз.

Ленинди – эл атасын бизге берди,
Кыргызга бакыт алып өзү келди!

Жаркырап жарык берген, атабыз – сиз,
Сүйүнүп, кубанабыз элиңиз – биз!

Тендикке эркек-аял жеткен убак,
Эзгендер арабыздан кеткен убак.

Жаштары жаркылдашып өскөн убак,
Турмуш да жаңы журтка көчкөн убак.

Кыштакка жаңы мектеп салган убак,
Сүйүктүү «сүв» дечүүлөр калган убак.

Партия, нурун чачкан күнүбүз – сен,
Бірдасак шаңдуу чыккан үнүбүз – сен!

Ойлосок, тунук акыл оюбуз – сен,
Ишенген бүткүл элим жолубуз – сен!

Бірдам тилим талбайт, машкүр¹ болгом,
Түбөлүк орун алдың биздин ойдон!

---

¹ | à ø è ĺ ð – èšè +áááð, óí èááðñàè.

УЗАТУУ

Баштан өткөн иштерди
Айткым келди ыр менен.
Эп келтирип сиздерге
Сүйлөйүн чебер тил менен.

Жоо качырып киргенде,
Көнүлүм тартып сүйлөшүп
Жүргөндөр кетти, аскерге.
Кадырымды артыкча
Билгендер кетти, аскерге.
Бурулуп калсам бир жерге,
Атадай сыйлап, жаңы тон
Жапкандар кетти, аскерге.

Жалын жүрөк, жолборс көз
Жаштар кетти, аскерге.
Кармаганын капшырган
Алптар кетти, аскерге.
Келсе душман: «кайда экен?» –
Дегендер кетти, аскерге.
Болжолунан жазбаган
Мергендер кетти, аскерге.
Ат тулпарын ойнотуп,
Мингендер кетти, аскерге.
Сындап бойго жакшы тон
Кийгендер кетти, аскерге.

Кайраты бар жигиттер
Аскерге жөнөйт ок болуп.
Көпчүлүк элдин ичинде
Туралбадым токтолуп.
Көргүм келди балдардын
Аскерге жөнөп кеткенин.
Ошол күнү кышында
Стансага жеткенмин.

Катар-катар эл турат,
Бала-чака тең турат.
Улук-кичик карысы,
Үйүлгөн элдин баарысы.
Аскерге барар балдардын
Атасы менен энеси,
Эже, сиңди карындаш
Мөлтүрөп агат көздөн жаш.
Жүргөнү турат солкулдап,
Балдарга келген эшалон.

– Душманды барып жеңгин,-деп,
Барлык бирдей талабы.

Муну көргөн Барпы акун
Ырдабай туруп калабы?!
Энеси кургур чыдабайт
Көтөргөн он ай баланы.

Ата, энеси бөлүнбөй,
Бир турушкан мындан көп.

– Ойноп, күлүп келгин,-деп,
Кыйкырышкан мындан көп.
Чай кайнатып, жүгүрүп
Чайпаңдашкан мындан көп.
Бирин-бири жетелеп,
Тайпаңдашкан мындан көп.
Жетип барып калсам деп,
Жүгүрүшкөн мындан көп.
Бириге-бири чалынып,
Мүдүрүшкөн мындан көп.
Кол беришип көрүшүп
Кайтып жаткан мындан көп.
«Саламат келгин балдар» – деп,
Айтып жаткан мындан көп.

«Жоону жеңип саламат
Келишсе экен балдар» – деп.
Мына тилейм мен да бек.
Паровоз кетти жүгүрүп,
Баатырлар кетти сүйүнүп.
Барлык кубат, барлык күч
Кайрат менен жыйылып.

САДАГАЛАР БАРГЫЛА!

I вариант

Жалал-Абад. Темир жол.
Жанымдай балдар, эсен бол!
Абанар сүйлөйт, уккула,
Акылга бекем туткула.
Сокур да болсом – өзүм бар,
Соолбос алтын сөзүм бар.
Силер медегер мендейге,
Силер барда – көзүм бар.
Согуш ачкан душманга,
Сокку берер кезим бар.

Жүз улуттан бириккен,
Жүз миңдеген элим бар.
Алтын, күмүш, асыл зат-
Аймагы кең жерим бар.
Айыгышкан душманга
Атылган октой кебим бар.
Арамы, анткор фашисттен
Ала турган кегим бар.

Кан майданга барам деп,
Казкатарлап турасын.
Кашына даап келалбай,

Канкускур душман куласын!
Кылыч тийип белине
Кыйылган чөптөй суласын.
Жакшылык күндү көрбөсүн,
Жамандык көрүп, мөгдөсүн.
Аттанган жоого балдарым
Ажыдаарды кыйратып
Айланып көрсүн жергесин!
Катардан фашист бөлүнсүн,
Кылычтан каны төгүлсүн.

Баатыр өткөн бабанар,
Байкаштырып каранар.
Башка мүшкүл иш түштү-
Бүт эрдикке жаранар.
Бар, балдарым, барынар,
Барып намыс алыңар.
Кылбастан уят кыргызды,
Коркогуң мында калыңар.
Андайың чыкса арадан,
Атантай кыргыз таарыңар.
Наалаты кылба, элинди
Намысы бар, ары бар.
Калкы үчүн кан берген,
Мекени үчүн жан берген.
Баатырлар жоого барган деп,
Душманга кыргын салган деп;
Өзү келген көркоолор
Өз энчисин алган деп;
Өлүгү тоодой үйүлүп,
Өзөндө, черде калган деп;
Өрттөн кайра тартпаган,
Өктөм балдар балбан! – деп,
Жеништин ырын ырдайлы,
Жеткире тартып сурнайды!

Жар салалы жалпыга
Жеринен совет баатыр деп.
Партиянын айтканы –
Дениздей терең акыл деп.
Санжырага жазылып,
Сандаган кылым өтсө да;
Жыл артынан жыл жылып,
Жадабастан көчсө да,
Жан бүткөндөр сөз кылат
Советтин эли асыл деп.

Ажыдаардай душманга
Айбаттуу бол, балдарым!
Манастай жоону кайсаган
Курманбек сындуу кайтпаган
Кайраттуу бол, балдарым!

Багынтсаң фашист душманды,
Бак-таалай болот жолунда.
Мертинбес үчүн кармашта –
Мекениң болсун оюнда.
Жеңиштерден жеңишке
Жеткире турган элинди
Кызыл туу сенин колунда!
Ниети кара душмандан
Намысың болсо – качпагын.
Жүзү кара жыланга
Жүрөктүн сырын ачпагын.
Ардактаган атаңдын
Алдейлеген апандын
Ак батасын актагын.

Кызыталак ит фашист
Кол салды билбей өлөрүн.
Үргүлөбөй күнү-түн
Үйрөнгүн согуш өнөрүн.

Жайкы күндөй жарк этип,
Билемин жеңиш келерин!
Патаасы Барпы абандын
Колдоп жүрсүн эгерим.

Заарын чачкан душмандан,
Заманды сактап калгыла.
Баатырларча кармашып,
Башына бүлүк салгыла.
Сайраган Барпы ырчынын
Санатын угуп алгыла.
Согуштун оту өчө элек,
Садагалар, баргыла!

ЖЕР ҮСТҮНДӨ КҮЙГӨН ОТ

Жер үстүндө күйгөн от,
Отту өчүргөн – биздин ок.
Дүнүйөдө акылман
Сталиндей эч ким жок.
От тутанткан душмандан
Сезип койбойт биздин топ.

Канкор душман, кандуу тиш,
Келсең жейсиң, учтуу шиш.
Бир уядан учкандай,
Бирдиги зор биздин күч.

Коммунисттик партия -
Кубатыбыз, демибиз.
Ага менен инидей,
Бир тилектеш элибиз.

Кыйратты келген душманды
Эркин элдин балдары.

Элге кубат, күч берген -
Компартия ал дагы.

Достук туусун көтөрүп,
Элим бекем кармады.
Элге өмүрүн арнаган -
Эр Сталин ал дагы.

Биздин элдин достугу
Ширеген курч темирдей.
Тик багып келген душмандар
Калганы жок жеңилбей.

Бир менен Барпы дайындайт
Улуу элдин эрдигин.
Бүт дүйнө эли күрөштү
Биздин күчтүн бирдигин.

АТАСЫ АСКЕРГЕ КЕТИП, ЭНЕСИ ӨЛГӨН ЖЕТИМ КЫЗДЫН АРМАНЫ

Атам жан кеттиң аскарга
Арман болду жаштарга.
Атам менен апамды
Жазып турам даптарга.

Аскерге кеткен атамдан
Армандуу калдым бөлүнүп.
Айнектен тунук көзүмдөн
Аккан жашым төгүлүп.

Эсимден чыкпайт ата-энем,
Канатымдан сөгүлүп.
Какшаганым бей орун
Кайтып келбейт көрүнүп.

Жалгыз кызың мен элем,
Кашында турчу эркелеп.
Кадырлуу атам аскарда
Апам жан жүрдү жетелеп.

«Ардактуу Жаннат кызым» – деп
Асыраган пөпөлөп.
Арманын айтып атамдан,
Айрылып калдым апамдан.

Элигинде кем болдум,
Эрки жок жетим мен болдум.
Таралып чачым өрүлбөйт,
Көркү жетим мен болдум.
Акун Барпы жездемди
Туугандан жатка беземби.

Таалада калып сатылды,
Атамдын сарай өлкөсү.
Ардактуу Жаннат мен элем
Ата-энемдин эркеси.
Ата-энемден мен калып,
Жаталбаймын кечеси.
Көрүнгөнгө жалынып,
Жалдырадым эртеси.

Аскерден атам келет деп,
Дагы эле бар үмүтүм.
Арманы күчтүү мен жетим
Ичимде жатат күйүтүм.

Барпы жездем болбосо,
Кыйынго менин жүрүшүм.
Жездемден көрдүм жакшылык
Эжемдин кылам жумушун.

Алты жашта бөлүндүм,
Аскерге кеткен атамдан.
Эргитип жүрүп чоңойткон
Айрылып калдым апамдан.

Элден бир далай кам болдум,
Эрки жок жетим мен болдум.
Энелүү кыздар жектесе,
Кара жер менен тең болдум.

Көйнөгүм жок үстүмдө,
Жылаңач жетим мен болдум.
Жоолугум жок башымда
Жылаң баш жетим мен болдум.

Бутумда жок кийимим,
Жетимдигим кыйыным.
Бар кемтигим бүтөшкө
Колумда жок тыйыным.

Саналуу пикир оюмда,
Апам менен тубушкан
Эжемдин турам колунда,
Эжем күйүп зарланып,
Эки көзү жолумда.
Эжемдин кызы Бурулкан
Кечеси жатам койнунда.
Мен жетимдин милдети
Шул эжемдин мойнунда.

Менден бөлөк эрмек жок
Жума эжеңдин колуда.
Эми тону жаңырды.
Жетим Жаннат жонуда.

Эми шүгүр кыламын,
Жума эжемдин барына.

Эжемден бөлөк ким күйсүн
Мен жетимдин зарына.
Бел кыламын эжемди,
Атамдан артык көрөмүн
Ак пейилдүү жездемди.

Жыңайлак кышта кар кечтим,
Жалдырап ыйлап күн өтүм.
Жетимдиги курусун,
Жабыркатып түгөттүн.
Эркеайымдын колунда
Эки ай ыйлап токтодум.
Эне атамдын жогунда
Элге шүмшүк окшодум.

Эркеайым уруп бир тепсе,
Тумаланып токтодум.
Таштадың апа кандай деп,
Армандуу апам жоктодум.

Көп кишиден калтак жеп,
Көрмөйүл жетим мен болдум.
Көмкөрөмөн жыгылып,
Көн, турпакка тең болдум.

Сегизге жашым жеткиче
Сөгүш уктум далайдан.
Сураган бирөө болбоду
Жетимдик күйгөн авалдан.

Ачыда жүргөн Жума эжем
Эшитиптир кабардан.
Кырманда буудай сапырам,
Башым чыкпай самандан.

Кечинде келем тааладан,
Сапырганың шулбу деп,

Келтегин жеймин Сарадан.
Айланайын Жума эжем
Кутултту шундай балаадан.
Учкаштырып апкетти
Тентип жүрсөм талаадан.
Эжеси алып кетти деп,
Рахмат айтти бари адам.
Эми тынды көнүлүм,
Кутулуп кайгы санаадан,
Сирке талап, бит тойгон
Кутулду башым жарадан.
Арылттың эже Жумагүл
Азаптуу шундай балаадан.
Эжемдин кызы Бурулдун
Илимдүү экен күйөвү.
Окутам балдыз сени дейт,
Үргөтөм билим эми дейт.
Көтөрүп жүрүп мен сүйсөм,
Бешикте бөбөк бөлөмдү.
Эсендигин тилеймин
Эстүү бир жездем Төлөндү.

Эрки жок жетим Жаннат кыз
Жездесиге жөлөндү.
Улуу атабыз Сталин
Жыргалдыгын көрөмбү.

БААТЫРЛАРЫМ, КЕЛГИЛЕ!

Жалал-Абад. Темир жол,
Жана келдим, баатырлар.
Темселебей жолумду
Таба келдим, баатырлар.
Шарапаты тийсин деп,
Шам чырагын ырымдын

Жага келдим, баатырлар.
Түлөөсүнө жарар деп,
Тирүү бойдон бир койду
Ала келдим, баатырлар!

Күндөй жүзүн Жеңиштин
Көргөнү келдим, баатырлар.
Бүт баарына саламым
Бергени келдим, баатырлар.
Тообомду айтып, силерди
Тоскону келдим, баатырлар.
Каарман деп, балбан деп,
Кошкону келдим, баатырлар.

Орден, медаль тагынган
Орус, кыргыз – балдарым.
Айрымында жарк этет
Алтын жылдыз, балдарым.
Айгышкан согушта
Аранарда болбодум –
Ушул менин арманым,
Угуп турдук күн сайын
Уруштун укмуш жаңжалын.

Жарпын жазып калкымдын
Жылуу, жумшак ай келди.
Жеңиш күнүн тартуулап
Жыпар жыттуу Май келди.
Жалал-Абад, Темир жол
Жыйнап турат көп элди.
Кимдер менен көрүшүп,
Көралбайбыз кимдерди?..

Көркөө душман жеңилип,
Көнүлдөргө жаз келди.
Кечээги өткөн согушка

Кен көкүрөк жигиттер
Көп кетти эле, аз келди...

Ырыскылуу балдарды
Ырым менен тосомун.
Угуп турам дагы эле
Ургаачынын копогун.
Азаматтар кайрылды,
Алар эмне ыйлашат?
Айрылышкан жарынан
Асыл жанын кыйнашат.

Аксак болуп келген бар
Аягынан айрылып.
Жалмап коёт ажал деп,
Жаткан эмес айбыгып.

Сокур болуп келген бар
Соо көзүнөн ажырап.
Ойрондогон согушта
Октун оту чачырап.
Мукур болуп келген бар
Муштуму жок мултуюп.
Келишимдүү манчасын
Кеткен кылыч бүт кыйып.

Кан төгүлгөн согуштан
Кайтпай калган эрлер бар.
Аманатын улуна
Айтпай калган эрлер бар.
Жаш жарынын койнуна
Жатпай калган эрлер бар.
Туз, даамды үйүнөн
Татпай калгап эрлер бар.

Согуш апаат турбайбы
Соруп койгон каныңды.

Орок кылып ажалды
Оруп койгон жайынды.
Шамал болуп бороондуу
Шарт өчүргөн жалынды.

Бетбак согуш өртүнө
Барып келдин, баатырлар.
Ар-намысты бербестен,
Алып келдин, баатырлар.
Жалпы элдин алдына
Жарык келдин, баатырлар.

Жеңишиң балдар, кут болсун!
Жар кошулуп жуп болсун.
Келишинер жаз болсун!
Кейиштүү көздөр аз болсун.
Өмүрүнөр гүл болсун,
Өрүшүнөр күн болсун.
Бакытка бакыт улансын,
Барпы көр ырдап кубансын.
«Кургасын көз жаш!» дегиле,
Коюмду союп жегиле!

БАРПЫНЫН АРМАН КАЗАЛЫ

Тапкан экен уурулар
Туйгунумдун пайитин.
Дүйнөдөн кеттиң бейарман
Туйгун жолборс шайитим.

Колтугундан аккан кан
Жер бетинде жошодой.
Каракчынын колудан
Арманда кеттиң бошобой.
Кабарың угуп бир милдет

Катуулап жүрдүм токтобой.
Канатың өлдү дегенде
Турамын кантип жоктобой.
Алдымдан чыкты бир караан,
Кайып болуп жоголду.
Тумшугу жок Барпынын,
Каерде иши онолду.

Айдама жорго тор атым,
Тор атым эмес, канатым.
Шундай да кылып сойову
Мусулмандын баласын.
Сындырыптыр Барпынын
Уча турган канатын.
Айтып турам белгилеп,
Жолборсумдун санатын.
Белимди душман сындырды,
Айланайын давлатим.
Кабарың билбей жүргөндүр
Анармамат парзантин.

Тоо көчкөндөй жоголду,
Ак жолборстой савлатин.
Ашык эле түйгунум
Адамзаттан кайратың.
Элесиң кайдан көрүндү,
Эзилип каның төгүлдү.
Эмчектешим боорлош
Оң кабыргам сөгүлдү.
Жамгырдай жашым төгүлдү,
Жанымда кайдан көрүндү.
Жатындашым бир боврум
Жан кабыргам сөгүлдү.

Карында бирге өсөрбү
Какшатып таштап кетерби.

Курсакта бирге өсөрбү
Кууратып таштап кетерби.
Кутурган иттер колунда
Күн өтпөй ажал жетерби.
Күлүстаним бир боврум
Күйгүзүп таштап кетерби.
Аңдыган иттер колудан
Ажалың туура жетерби.
Айланайын бир боврум
Арманда таштап кетерби.
Жан айабас бир боврум
Жалганга таштап кетерби.

Куралы элең элиндин,
Кубаты элең белимдин.
Уулунду үйлөп той кылып,
Озурун көрбөй келиндин,
Кенендик менен аттанып,
Огуга калдың өлүмдүн.
Кырдалуу жерден кыз алып,
Кызматын көрбөй келиндин,
Душмандар кыйып жанинди
Кыйынын көрдүң өлүмдүн.
Кыйраганын пайкадым,
Кырк кабырга белимдин.
Отун тарттым өлүмдүн,
Оморгонун пайкадым
Он омуртка белимдин.
Кадырыңдын барында
Калкаладың элинди.
Какшатып кеттиң белимди,
Карактан көрдүң өлүмдү.

Душманың укса сүйүндү,
Тууганың сизден түнүлдү.
Ажалиң душман колудан

Топурак басып үйүлдү.
Канжыгадан карайып,
Өттү бекен басмачы.
Канынды төгүп максатка
Жетти бекен басмачы.
Кара жерге жастантып,
Кетти бекен басмачы.
Биз Полоттон кутулдук
Дешти бекен басмачы.
Төрт уулу бар акамдин,
Акыры алат кегини.
Аркалаган бай, манап
Молдожусуп бегини.
Партиянын эси бар,
Эч билдирбей шегини.
Ууруну койбойт ойуга
Өзү табат эбини.
Тыгыларсың басмачы
Арабанын гартига.
Айланып бир күн түшөрсүн,
Өкүмөттүн бантига.
Ашыгып тийдин уурулар
Партиянын гашыга.
Жыгыларсың бир күнү
Мүдүрүп жолдун ташыга.
Сегиз күндө бир келет,
Тез базардын аптасы.
Элдин баарин үркүткөн
Нысабы жок басмачы.
Корукчу болуп эл жедин,
Элдин баарин сен жедин,
Молдожусуп басмачы,
Бекболомун мен дедин.
Жарабас мынтык асынып,
Уйкуң келбей дегдедин.
Молдожусуп басмачы,

Ачы менен Маркайды
Өзүм билем дедиңби.
Полот өлсө жайкалып,
Өзүм жүрөм дедиңби.
Беклик докур үстүндө
Токтоп калат дедиңби?
Чангенттин эли өзүмө
Бошоп калат дедиңби?

Канаке, Чангент өзүнө
Бошогону, басмачы?
Эл сурагы өзүнө
Токтогону, басмачы?
Чыт алам деп чыйралып
Жолго түштүн, басмачы.
Чын темирден жайылган
Торго түштүн, басмачы.
Чыгып качып кеткисиз
Орго түштүн, басмачы.
Чын партия күчөдү,
Колго түштүн, басмачы.

Эки түгөй кара атын
Бошто калды, басмачы.
Камалганың шиккамар
Ошто калды басмачы.
Оң колунда бүктөлүп,
Калам калды, басмачы.
Өзүң менен кошулуп
Балаң калды, басмачы.
Уурулуктан жыйган мал
Тамам калды, басмачы.
Жүрөгүндө жалын, от
Алам калды, басмачы.
Эки агача айалын
Жесир калды, басмачы.

Бала-чакан чуркурап,
Жетим калды, басмачы.
Кылган ишин өзүнө
Галып кетти, басмачы.
Касапатың кыйланы
Алып кетти, басмачы.
Көпчүлүктү түйшүккө
Салып кетти, басмачы.

Ашыгып мурун өлтүрдүн,
Ак жолборстой акамди.
Акамди кошуп ырдабай
Савылып үйдө жатамбы.
Боздоттуң менин өзүмдү,
Болжоп айтам сөзүмдү.
Ойулттун кара көзүмдү
Ондоп айтам сөзүмдү.
Партия тутуп камады
Жансиз ууру өзүндү.

Агам жөө ажырап
Ат калганга бир күйөм.
Беш баласы жалдырап
Жаш калганга бир күйөм.
Үй ээси Болот жок
Бош калганга бир күйөм.
Омур шерик сүйгөнү
Тул калганга бир күйөм.
Балдары ыйлап ата деп
Мунканга бир күйөм.
Көнүлүмдө кеткисиз
Кир калганга бир күйөм.
Жүрөгүмдөн кеткисиз
Зил калганга бир күйөм.
Үзөнгүдөн бут тайып
Кыйшайганга бир күйөм.

Балдар ыйлап үшкүрүп,
Сумсайганга бир күйөм.
Жолборсумду жоо алып
Калганына бир күйөм.
Колум менен суу бербей
Арманыма бир күйөм.
Жан барында жетпеген
Арманыма бир күйөм.
Жан күйөр жок, талаада
Калганыңа бир күйөм.
Кыйынчылык башыма
Салганына бир күйөм.
Кылчаяр тууган бирге жок
Калганыңа бир күйөм.

Суудай каның шорголоп
Акканыңа бир күйөм.
Сураган адам тапкысыз,
Сулап жерде кулаштап
Жатканыңа бир күйөм.
Сын туташып, бой муздап
Катканыңа бир күйөм.
Кызыл канга бөлөнүп,
Батканыңа бир күйөм.
Кылчаярым барбы деп
Айтканыңа бир күйөм.
Каракчынын колудан
Өлгөнүнө бир күйөм.

Калың элден сен жалгыз
Бөлгөнүнө бир күйөм.
Кара жүздүү душмандар
Көргөнүнө бир күйөм.
Кыл чылбыр тартып колунду,
Бууганыңа бир күйөм.
Кызыл кан менен боюңду,

Жууганыңа бир күйөм.
Кырка тартып уурулар
Турганына бир күйөм.
Жанига киши жолотпой
Кувганига бир күйөм.
Жапшыра тээп колунду
Бувганыга бир күйөм.
Каракчылар жарданып
Турганыга бир күйөм.
Кыя кылыч душмандар
Чапканыга бир күйөм.
Кыңкая түшүп жөлөгүм
Жатканыга бир күйөм.
Кызыталак уурулар
Кылычтын канын жалашип
Кайтканыга бир күйөм.
Кыйамат кеттиң Полот деп
Айтканыга бир күйөм.

Кылчылдашып чабышып
Өлбөгөнгө бир күйөм.
Өз элинден бир киши
Көрбөгөнгө бир күйөм.
Жолборсум сенден айрылып,
Энди кантип мен жүрөм.
Атаң тирик келет деп,
Балдарыңды көндүрөм.
Көп ыйлаба жеңе деп
Алганыңды көндүрөм.
Адалаттай кызыңды
Алдап зорго жүргүзөм.
Бир тувушкан экенсиң
Жүрөгүмдү күйгүзөм.
Жүрөгүм күйсө чок болом,
Сен деп жүрүп жок болом.
Душмандан кегим алышка

Өзүмдө жок илимим.
Куват, кайрат ондо жок
Бир туушкан инимин.

Дүйнөдөн өттүң бейарман
Шул жериңе күйөмүн.
Айла жоктон давдырап
Араң басып жүрөмүн.
Туушкан сенден калгыча
Өлгөнүмдү сүйөмүн.
Кыйаматта жүзүндү,
Көргөнүмдө сүйөмүн.
Артында калган төрт уулун,
Куват калып жүрөмүн.
Жолборсум сенден айрылып,
Кара түн түштү өзүмө.
Изинди тапсам бир жерден
Сүрткүм келет көзүмө.
Жан күйөрүм – жөлөгүм
Мен садага өзүңө.
Тарттың жандын кыйынын,
Таварик кылсам көзүмө,
Кан аралаш кийимиң.
Дарманы куруп түгөндү,
Мага окшогон инициң.

Уурулар келди бурулуп,
Учурап калдың урунуп.
Узабай каның куйулуп,
Урматтуу жүзүң кубулуп.
Каракчы келди бурулуп,
Качалбай жолуң куурулуп,
Кармалып калдың урунуп,
Кан качып беттен кубулуп.
Калкың үчүн мээрван
Кайратуу болдуң туулуп.

Кайратыңдын баардыгы,
Калың элге угулуп.
Каракчылар келгенде
Кайратың артык барыдан,
Айбатың артык барыдан,
Качканың жок чыгынып.
Каарман Болот өлдү деп,
Калкына кабар угулуп.
Канатым жаттың бувулуп,
Кан аралаш жувулуп.

БАЛА КҮЙҮТ САНАТЫ

Учар кушта бар канат,
Укканга калсын бир санат.
Үйүмдөн кеттиң Умсунум,
Үшкүрүп болдум кыжалат.
Качар кушта бар канат,
Калганга калсын бир санат.
Кашымдан кеттиң Умсунум,
Кантейин болдум кыжалат.

Айнектен тунук жарыгын,
Бетимден кетпейт, Умсунум.
Ажалым жетип өлгүчө
Эсимден кетпейт, Умсунум.
Күзгүдөн тунук жарыгын
Бетимден кетпейт, Умсунум.
Күйүтүңдүн зордугу
Эсимден кетпейт, Умсунум.
Отуз жыл өтсө ортодо
Оюмдан кетпейт, Умсунум.
Кырк жыл өтсө арадан
Кыялдан кетпейт, Умсунум.
Сексен жыл өтсө арадан

Санаамдан кетпейт, Умсунум.
Мурдумдун жыты чолпонум
Сен деп күйөм, Умсунум.
Көзүмдүн жашы токтобой
Селдеп күйөм, Умсунум.
Карааныңды көрөлбай,
Какшап калдым, Умсунум.
Канаты сынган каргадай
Аксап калдым, Умсунум.
Кашымда эркем сен жоксун
Дат деп калдым, Умсунум.

Алыстан келсем жол тосуп
Карайт элең, Умсунум.
Бир жөлөгүм сенсиз деп
Самайт элем, Умсунум.
Суксурдай чачың сыланып
Өрөт элең Умсунум.
Жанымдан артык мен сени
Көрөт элем, Умсунум.
Эшикке чыксам калачим¹
Ондойт элең, Умсунум.
Жан ата деп жолумду
Торойт элең, Умсунум.
Дидаринди көрбөсөм,
Тойбойт элем, Умсунум.
Кыз да болсо белгим деп,
Ойлойт элем, Умсунум.

Танкы чыккан бир чолпон
Жылдыз элең, Умсунум.
Таалайыма жаралган
Бир кыз элең, Умсунум.
Ичигимдин ичинде

---

¹ È à è à ÷ è ì – è ° è ° ø ì .

Кундуз элен, Умсунум.
Ырыскыма жаралган
Бир кыз элен, Умсунум.
Дарбазалуу үйүмдүн
Дализи элен, Умсунум.
Балдарымдын бари өтүп,
Жалгыз элен, Умсунум.
Карангы үйүм жарыткан
Паныз элен, Умсунум.
Казан толо нан жапса
Күсөм элен, Умсунум.
Мен жарым жан, сен жалгыз
Мүчөм элен, Умсунум.
Балдарымдын барыдан
Үлкөн элен, Умсунум.

Оң колумдун сардали
Бармагы элен, Умсунум.
Көлөкөлөр атандын
Чарбагы элен, Умсунум.
Сүт үстүндө токтогон
Каймак элен, Умсунум.
Ата – деп, – сүйсөм эркелеп
Тайлак элен, Умсунум.
Бошоп жүргөн атандын
Кайраты элен, Умсунум.

Боз үйүмдө отурсан
Савлат элен, Умсунум.
Картайганда атандын
Давлати элен, Умсунум.
Тилеп алган атандын
Парзанти элен, Умсунум.
Арка чачиң тизилген
Пайбант элен, Умсунум.
Арзилаган атандын

Парзанти элең, Умсунум
Беш көкүлүң тизилген
Пайбант элең, Умсунум.
Белге кубат атандын
Парзанти элең, Умсунум.

Бармагымдын жанында
Сөөмөй элең, Умсунум.
Акыл, эсиң артыкча
Бөлөк элең, Умсунум.
Арманы күчтүү атандын
Жөлөгү элең, Умсунум.
Беш колумдун кубаты –
Ортон элең, Умсунум.
Жүрөгүмду токтоткон
Толтом элең, Умсунум.
Жубармек кеттиң он беште
Чолпон элең, Умсунум.
Ортонго жакын аты жок
Сарасы элең, Умсунум.
Тиктегенде көзүмдүн
Карасы элең, Умсунум.
Атаң менен тилектеш
Баласы элең Умсунм.

Толуп чыккан айга окшоп
Бүтүн элең, Умсунум.
Тоту куштай үйүмдө
Кутум элең, Умсунум.
Сагынганда мурдумда
Жытым элең, Умсунум.
Кол кенжеси – чыпалак,
Жүрөктү кеттиң куйкалап.
Четтенип жерге жастандын
Көралбаймын шыкаалап.

Сындыбы менин билегим,
Сыздады күйүп жүрөгүм.
Жалгыз кыз деп сыздадым
Келбеди кабыл тилегим.
Айрылдым жалгыз кызымдан
Айласы жок жүрөмүн.
Көлөкө жок аркамда
Бул жеримден күйөмүн.
Өчүрмөк болдуң атымды
Эсен жүрсөң жалгызым,
Чыгарбайт белең данкымды.
Гүлдөгөн кызык заманда
Окубайт белең катымды.
Гүлүндө кызым соолудун
Кимге айтамын датымды.

Он көзүмдүн савлати
Кирпик элең, Умсунум.
Жүрөгүмдү көтөргөн
Түркүк элең, Умсунум.
Жайилип кийсем жарашкан
Ичик элең, Умсунум.
Кыз да болсоң атандын
Күчүгү элең, Умсунум.
Эшиктен кирсем төркү үйдө
Сырым элең, Умсунум.
Пийала кармап чай ичсем
Чыным элең, Умсунум.
Артымда жүрсөң ата деп
Кулум элең, Умсунум.
Төрүмдөгү кош калит
Сандык элең, Умсунум.
Төбөмдөгү сайынган
Жарлык элең, Умсунум.
Чарчагансып бир жактан
Келер элем, Умсунум.

Чай кайнатып ата деп
Берер элен, Умсунум.
Жамбыдан тунук жүзүндү
Көрөр элем, Умсунум.
Арыгансып алыстан
Келер элем, Умсунум.
Аш пышырып ата деп
Берер элен, Умсунум.

Айнектен тунук жүзүндү
Көрөр элем, Умсунум.
Сагынганда ашыгып
Жөнөр элем, Умсунум.
Мүдүрүп кетсем шашилип
Жөлөр элен Умсунум.
Үйгө кирсем жарашкан,
Өлкөм элен, Умсунум.
Көнүл ачып кубанткан
Эркем элен, Умсунум.

Жалгызым сенден айрылып,
Жаш арыбайт көзүмдөн.
Ойлоп көрсөм кесирлик,
Кеткен экен өзүмдөн.
Өткүр жигит жаш чакта
Экөө болгон алганым.
Үйгө келсем чуркурап,
От боюнда балдарым.
Эгиз төрөп эки кыз –
Элден каалап алганым.
Батма, Зуура эки кыз,
Бирин берип бирөөгө
Кесириге калгамын.
Бешиги менен өңөртүп
Бекер кылган экенмин.
Кесирликти жаштиктан
Эчен кылган экенмин.

Этегинде, Умсунум,
Зар болдум сүйөөр балага.
Айланайын, Умсунум,
Болбодум сага садага.
Көрмөккө сенин, Умсунум,
Көлөкөнө зар болдум,
Көп балам өлүп кар болдум.
Савлатыңа зар болдум,
Саргайып атаң кар болдум.
Суксурдай чачың чубалды,
Арпадай өңүң кубарды.
Алтындай болгон Умсунум,
Алгысыз жерге суналды.
Өрүлгөн чачың чубалды,
Өпкөдөй бетин кубарды.
Өрдөктөй болгон Умсунум
Өбөктөп жерге суналды.
Габардай болгон тиштерин
Жер тагида кир алды.
Күйүтүң тартып Умсунум
Жүрөгүмдү зил алды.
Атаңды койдун «бай-байга»
Аттандың сапар май айда.

Жалгызым сенден айрылып,
Түндү түнгө уладык.
Ажалга бүткөн ок экен –
Аласа мээнет кызамык.
Кызамык чыгып кадалды,
Кызыма мекем мадалды.
Кабардан айтсам саламды
Дүнүйөм болду караңгы.
Кызамыктан алдыргам
Чыныдай жалгыз баламды.

Тиригинде Умсунум,
Атанын жеткен паркына.

Ошол жылы келгемин
Төбөйдүн калың калкына.
Сергесин кызым тоодо деп
Жөнөттүм өзүм Ачыга.
Сегиз күндүн ичинде
Кабар келди шумдуктуу.
Ол кабарды эшитип
Капа болуп буулуктум.
Көңүлүм эки бөлүндү,
Кышдовумдун пасида
Топтогон киши көрүндү.
Токтоно албай мен шордуу,
Көзүмдүн жаши төгүлдү.
Ыраа көрбөй жүрчү элем,
Гаварим сага өлүмдү.
Эшиктин алдын карасам,
Калдайган калың көп жыйын.
Карыганда атаңа
Умсунум болду зор кыйын.
Жүрөгүм сизди зыркырап
Эшигимдин алдында
Үн эшиттим чыркырап.
Үйгө кирсем жүгүрүп,
Көшөгө турат тартылып.
Үмүт кылып кызым деп,
Жаныңа бардым чыркырап.
Чакырсам укпайт кулагың,
Ыйладым ботом бакырып.

Көлдөлөн сууну кечпедим,
Көз барында жетпедим.
Жайылган сууну кечпедим,
Жан барында жетпедим.
Жан кетелек жасаттан,
Алын барда жетпедим.
Жан ордуна жан берип,

Мен садага кетпедим.
Чынчалактай кашындын
Чийилгенин көрбөдүм.
Чыбыктай болгон боюндун,
Ийилгенин, көрбөдүм.
Жамбыдай болгон жүзүндүн
Кубулганын, көрбөдүм.
Гавардай болгон көзүндүн
Жумулганын, көрбөдүм.
Көрбөдүм деп калгычам
Мен эмне үчүн өлбөдүм.

Бейпарба атаң келгиче
Бейкинеө жерге жөнөдүн.
Олондой кара чачиндин
Сүрүлгөнүн көрбөдүм.
Оймоктой болгон оозундун
Бүрүлгөнүн, көрбөдүм.
Савлатка бүткөн кара чач
Сүрүлгөнүн, көрбөдүм,
Шакактай болгон оозундун
Бүрүлгөнүн, көрбөдүм.
Жамгырдай болгон жашиндин
Тизилгенин, көрбөдүм.
Жабардай болгон көзүндүн
Сүзүлгөнүн, көрбөдүм.
Сын туташыш, бой муздап
Жан чыкканын, көрбөдүм.
Лапаздарин бувулуп
Ык гутканын, көрбөдүм.
Бул күйүтүн тарткыча
Мен эмне үчүн өлбөдүм.
Атан, энең келгиче
Пурсаты жок жөнөдүн.
Көрбөгөнүм көп арман
Көздү жашка бөлөдүм.

ннду көтөрүп,
Суналганың көрбөдүм.
Ок жыландай толгонуп,
Буралганын, көрбөдүм.
Омурткаң жерден былк этпей
Кыналганын, көрбөдүм.
Сол көзүңдөн нур кетип
Тунарганын, көрбөдүм.
Сол далиңа түшкөн чач,
Чубалганын, көрбөдүм.

Атамжан качан келет деп,
Сыздаганын, көрбөдүм.
Сын туташып, бой катып,
Муздаганын, көрбөдүм.
Алыс жактан эл келип,
Жыйналганын, көрбөдүм.
Атаң үчүн жол карап,
Кыйналганың, көрбөдүм.
Көшөгө башта тартылып
Куралганын, көрбөдүм.
Колу, бутуң чиренип,
Суналганың, көрбөдүм.
Көрбөдүм деп калгычам,
Мен эмне үчүн өлбөдүм.
Саргайып атаң келгиче
Сапарга кызым жөнөдүң.
Кавар элең туштунук
Көзүмдөн кеттин, Умсунум.
Көзүңдү көрбөй дак калып
Өзүмдөн кетти, Умсунум.
Алтын элең туштунук
Көзүмдөн кеттин, Умсунум.
Арманым ичтен арылбай
Өзүмдөн кеттин, Умсунум.
Шурум элең тизилген

Төрүмдөн кеттиң, Умсунум.
Сызылдым жалгыз кызым деп,
Өнүмдөн кеттим, Умсунум.
Кундуз элең кулпунган
Үйүмдөн кеттиң, Умсунум.
Убайым тарттым сени деп,
Түрүмдөн кеттим, Умсунум.

Эшиктен кирсем үйүм тар,
Баталбаймын, Умсунум.
Эсимде сенсиң үшкүрүп
Жаталбамын, Умсунум.
Короодон кирсем төрүм тар
Бата албаймын, Умсунум.
Көөнүмдө жалгыз кызым сен
Жаталбаймын, Умсунум.
Бул дардимди бирөөгө
Айталбаймын, Умсунум.
Жүрөгүм күйүп жалындап,
Өрттөй болдум, Умсунум.
Ыранымдан адашып
Чөптөй болдум, Умсунум.
Көзүмдөн аккан кара жаш
Сув көрүнөт, Умсунум.
Ичкен ашым татыбай
Ув көрүнөт, Умсунум.
Санасам жалгыз кызым деп,
Ойгономун, Умсунум.
Кабыргамдан талыкшып
Толгономун, Умсунум.
Каралдым жок артымда
Ойлономун, Умсунум.

Кундуздай чачиң сыланып
Тарайт элең, Умсунум.
Кызда болсо кубат деп

Санайт элем, Умсунум.
Чынжырдай болгон боюндун
Тенселгенин көрбөдүм.
Жигарим¹ деп ыйлашып,
Эл келгенин, көрбөдүм.
Пешененден намыгып²
Тер келгенин, көрбөдүм

Танаптарың кыпчылып
Эңсегениң, көрбөдүм.
Сенден мурун мен атан
Күнүм бүтүп өлбөдүм.

Кыргыйык кырдын башында,
Кыз ботом кеттиң жашында.
Кычкырсам³ жооп бербейсин,
Кырландың жердин астында.
Көгүчкөн Көгөй башында,
Көркөмүм кеттиң жашында.
Көлөкөндү таппаймын,
Көмүлдүң жердин астында.
Сагызган сайдын башында
Сардалим кеттиң жашыңда.
Сагынган менен таппаймын,
Саздалдын жердин астында.
Безбелдек сайдын башында,
Беш көкүл кеттиң жашында.
Безилдесем келбейсин,
Бекиндин жердин астында.

Жайлоондун башы жашилди
Жаш ботом жерге жашинди.
Жарк эткен изиң көрө албай,

---

¹ Æ e ā a ð e i – a i t ð o i .

² i a i ū a ū i – i ū i ø ū i .

³ Ê ū ÷ e ū ð n a i – e ū e e ū ð n a i .

Жамгырдай жашым чачилди
Кыштоовум башы жашилди,
Кия¹ бойу өсө элек
Кыз ботом жерге жашинди,
Кылгырып жашим чачилди.

Кызыгышту мектепте
Кыздардын түбү көрүнөт.
Кыялым эки бөлүнөт:
Кылчайсам Умсун сен жоксун,
Кылгырып жашим төгүлөт.
Кыялыңды эстесем
Кырк кабыргам сөгүлөт.
Жарашыктуу мектепте
Жаштардин түрү көрүнөт.
Жана көңүл бөлүнөт:
Жалт карасам сен жоксун,
Жамгырдай жашим төгүлөт.

Кызыл манат жүгүмдү,
Кызыгыштуу үйүмдү,
Толтурганың, эсимде.
Кыргыйдай болуп кымсынып
Олтурганың, эсимде.
Жарашыктуу үйүмдү,
Жашил манат жүгүмдү
Толтурганың эсимде.
Жагалмайдай таранып
Олтурганың, эсимде.

Жарашыктуу мектептен
Жаштар менен кошулуп,
Бир келгениң, эсимде.
Жашилишип ойношуп,

---

¹ Ё ё ү – ооç о÷оод, ооç ÷оґі .

Гүл тергениң, эсимде.
Кызыгыштуу мектептен
Кыздар менен кошулуп,
Бир келгениң, эсимде.
Кызыгышып ойношуп,
Гүл тергениң, эсимде.
Жаниндай көргөн Бурулду
Атаң келет, ана, – деп
Алдаганың, эсимде.
Ак нават салып чайима
Камдаганың, эсимде.
Эргешкен сиңдиң Бурулду
Эркиниң атаң келет деп,
Алдаганың, эсимде.
Эритип майды дак кылып.
Камдаганың, эсимде.

Жолумду тосуп ата! – деп,
Жүгүргөнүң, эсимде.
Уул жок ата сизде деп,
Күйдүргөнүң, эсимде.
Эшикке чыксам торгодун,
Калачимди ондодун,
Бул кыялың, эсимде.
Кагылайын атам деп
Кашкайып күлүп эркелеп,
Шул кыялым, эсимде.
Колуң менен май туурап
Чайнатканың, эсимде.
Чарчап келсем чай дайар –
Кайнатканың, эсимде.
Козголуп турсам асамды
Карматканың, эсимде.
Тонумду сылап ата деп
Кийгизгениң, эсимде.
Тор атыма колтуктап

Мингизгениң, эсимде.
Эми, издесем таппаймын,
Арзымды кимге даттаймын.
Кыскача айттым сөзүмдү,
Таппаймын кызым өзүндү.

ГЕРЕЗ-КЕРЕЗ

Бувунумду бошотуп,
Булбулум кеттин колумдан.
Булбулдай болуп сайраган
Туйгунум кеттин колумдан.
Капталдым кара түтүнгө
Карчыгам качты колумдан.
Какшатып мени өрттөдүң
Канатым кетпей оюмдан.
Эриккенде көтөргөн
Эрмегим түштү колумдан.
Эзилип ичим өрттөдүң
Эч кетпейсиң оюмдан.
Ыргап колду көтөргөн
Ырысым түштү колумдан.
Ыйлатып жашим көлдөтүп,
Эч кетпейсиң оюмдан.

Түндөсү кетпей түшүмдөн,
Кан жүрдү суудай ичимден.
Кашымда күлөр уулум жок,
Өлгөнүм жакшы шул күндөн.
Көтөрүп уул сүйбөсө,
Адамдын келет арлыгы.
Азабынды тарттырган
Кулунумдун зарлыгы.

Кубанып сүйөр уулум жок,
Өксүктүктүн жаман карлыгы

Өрттөнөмүн аныгы,
Башканын тийбей жарыгы.
Жарыгы жок түндөмүн,
Бүктөлүп жатсам үйдөмүн,
Кемпирим менен биргемин.
Таалайымдын камдиги
Табыттай боюм катырдың,
Таалайым талга асылдың.
Дарманым куруйт уулум жок,
Дагымды мага тарттырдың.

Көк түтүн болуп кубулдун,
Гавардай көзүң жумулдун.
Көп күйгүзүп атаңды
Өмүрүң кыска туулдун.
Ак түтүн болуп кубулдун,
Айнектей көзүң жумулдун
Армандуу таштап атаңды
Азаптуу не деп туулдун.
Өзүмө суук көрүнөт,
Үйгө келсем эшигим.
Бош турат төрдө бешигин,
Сен элең менин кешигим.
Сенделтти мени өксүгүн,
Кимди көрүп көшүдүм,
Көзүмдүн жашы сел болуп,
Дүйнөдөн өтөт шекилдим.

Кан качып өнүм кубарып
Кайишин тарттым буралып.
Арылбайт баштан түтүнүм,
Жүрөгүмдү зил алып.
Көзүмдү жашка бөлөймүн
Көнүлүмдү кир алып.
Гавырым жерге көмүлдүң
Жеталбаймын буралып.

Түйүнөмүн толгонуп,
Түн эстеймин ойгонуп.
Туура жатам комдонуп,
Кучагымда уулум жок,
Эркелерге жойлонуп.
Эзилемин ойлонуп,
Эрмегимдин жогунан
Элимде жүрөм корлонуп.
Соолуп гүлүм солорбу,
Шор таалай мендей болорбу.
Көтөрүп сүйөр уулум жок
Соройтуп жалгыз койорбу.
Кашымда уулум солорбу,
Кам таалай мендей болобу.
Галбага бербей бир уул
Гангиратип койорбу.
Муунумдан курутуп
Шалдыратып койорбу.
Булбулга мени зар кылып.
Жалдыратып койорбу.
Керезбайдай ботомдон
Кайыштырып атаңды
Ажыратып койорбу.
Кардай жашым төгүлтүп,
Жалдыратып койорбу.

БУРУЛУМ¹

Айланайын Бурулум,
Алдымда турат эркелеп.
Жетелеп Бурул жүрбөсө,
Басалбаймын темселеп.

---

¹ А о д о е а о і æ ° і ъ – Ааді ці ці үф пі фео аүеü АЕоі ааžë-
äží ì одоí ео ёžé°ñží °í . Аí аnцí ууд+еí еаеааí . Аадí ü °çž аоцí а
ааçаüдцí аnцдаí аеааí .

Жарыглыктан айрылтты
Көз оору мени желкелеп.
Тутунган кызым Бурулум,
Ата деп маңа асылат.
Довшун уксам кызымдын
Кайгы-капа басылат.
Кудайым берген Бурулду
Кыз кылып алдым асырап.

ЖАЗ, КЫЗЫМ!

Кызым, сен – белде кубат, дарманым,
Калган жок эл ичинде арманым.
Жакын го менин сапар жөнөрүм,
Кайгылуу сыяктанат өлөрүм.
Жан кызым, сенсиң – көзүм, көрөрүм,
Жаз, кызым! Калбас жерде өнөрүм!

КҮНҮМ

I

Эзилип, күйгөнүмдөн чыккан ырым,
Жашырбай элге чечип айткан сырым:
Тепкилеп баш көтөртпөй урган зулум.
Сандалып кой кайтарып жүргөн күнүм,
Байлардын запкысында күйгөн күнүм.
Кам чокой чыкпай бутта каткан күнүм,
Жалдырап кең дөбөдө жаткан күнүм.
Жалаң бут суук карды баскан күнүм,

Зыркырап кандуу жашым аккан күнүм,
Өз башым малайлыкка саткан күнүм.
Женижок жалаң чепкен кийген күнүм,
Байбиче кошо тилдеп, күйгөн күнүм.

Жарты нан байдан сурап жеген күнүм,
Көрүнгөн байдын тили тийген күнүм.
Алакан ашкере чор болгон күнүм,
Арга жок кедей атка конгон күнүм.
Буйругун эки кылбай барган күнүм,
Кутулбай залим байдан арман күнүм,
Мен – малай, балдар үйдө калган күнүм.
Ошол күн эстен кетпейт, үч уктасам,
Сөөктө тамга болуп калган күнүм.
Матисак, Калмат байдан күйгөн күнүм.
Пада багып, таяк колдо жүргөн күнүм.
Малдарды качса чуркап тоскон күнүм,
Жокчулук шул кайгыга кошкон күнүм,
Эскерем шол күндөрдү, элим, бүгүн.

Эсимден эми чыкты көргөн күнүм,
Элимден бүт жоголду өзгөн зулум,
Эзилип отто жүрдүм мындан мурун.
Жаркырап жаңы таңга чыкканымда,
Эркиндик анык сөзүн укканымда,
Жоготтум эски азап арманымды,
Кубаныч, кубаттантты дарманымды.
Партия, бизге пайдаң анык болду,
Эмгекчи, маңдайыбыз жарык болду.
Лениндин осуятын анык уктум,
Адашчу тумандардан эми чыктым!

Качалбай эми, душман колго түштүн,
Чыкпайсың, бизден темир торго түштүн.
Залимдин азабынан кутулуп мен,
Партия түзүп берген жолго түштүм.

Кубаныч! Кең жол менен баскан күнүм,
Жыргалдуу бул турмушту тапкан күнүм.
Залимдин заар көзүн ойгон күнүм,
Арадан эскиликти жойгон күнүм.

Кайгы жок, көңүл ачык, турмуш эркин.
Биригип элим колхоз болгон күнүм.
Байлардан эски кекти алган күнүм,

Жапжарык электрдей жанган күнүм.
Сабатсыз жүргөнүмдү жойгон күнүм,
Кубанып жаш баладай болгон күнүм.
Шаттанып машинага минген күнүм,
Жумушка даярданып кирген күнүм.
Жыргалдуу шул турмушту сүйгөн күнүм,
Эсимден эми кетти күйгөн күнүм.

Эрк алып, эркин басып жүргөн күнүм,
Эр, аял тең укугун сүйгөн күнүм.
Ичимден тазаланды эски кирип,
Буулугуп адашпастан сайра, тилим,
Ойлогон максатыма жеткен күнүм.

КӨЗ

Тыңшовго ырдап айткан ушул сөзүм,
Алысты болжоп көргөн кара көзүм.
Канатсыз улуу сувду кечкен, көзүм,
Тиктесем, алыскыга жеткен, көзүм.
Сен менен жыргал көрдүм нечен, көзүм,
Чечекей тамырлашым бекем, көзүм.
Качырып калтыс жерден душман чыкса,
Сен менен көрүп кеттим эсен, көзүм.

Жарыглык ыраатысың сенсин, көзүм,
Качырып каттык тиер эрсин, көзүм.
Өзүмө бирге бүткөн ынак, көзүм,
Түнкүсүн жарык кылган чырак, көзүм.
Сенде бар нур аралар кубат, көзүм,
Жаманды тиктебейсиң уят, көзүм.

Таң менен ширин жолдош болгон, көзүм.
Сен болбой, жүргүзө албайт эч ким өзүн.
Мандайда жарык нурум – эки көзүм,
Таанытып дос тууганды жүргөн өзүн.

Сен менен көрүп, окуп билдим билим,
Ыраатты сен болбосоң тапмак кыйын.
Сен менен көрүп колго туттум калам,
Укканга бир тарыхы калсын сөзүм.

Көзүмдү жаңылтасың келген уйкум,
Уктасам кубанычта менин тынчым.
Бут менен басып кетет көрүп көзүң,
Төрт сан деп билдиргеним ушул сөзүм.
Жыргалдык мына докур биздин убак,
Сүйүүмдү сөз эшиткен биздин кулак.
Партия, биз тааныдык чийген жолуң,
Көз менен түрлүү түмөн көрдүк сонун.
Ойготуп алтын калем тутту колум,
Шаарды тиктеп көрдүм абдан порум.
Бурулбас эр Сталин сенин жолуң,
Эшитип эл кубанып уксун сөзүң.

ЖАНАЛИ ЖАЛГЫЗ

Кыргыз элинде кыпчактан Жанали жалгыз деген өтүптүр. Калдагач аттуу кайлыгы менен Гүлсана деген карындашынан башка үйдө эч ким болбоптур. Өзү абдан бай, малы көп экен.

Жайылган малы куландай, жалгыз,
Көпчүлүгү тумандай, жалгыз.
Минген аты күлүктөй, жалгыз,
Сындуулугу сүлүктөй, жалгыз.
Кой, эчкиси маараган, жалгыз,
Жайылган малы кулжадай, жалгыз,

Элиден чыккан мурзадай, жалгыз.
Эсепсиз эчки кийиктей, жалгыз,
Эч кимге жүрөт бирикпей, жалгыз.

Айдаганы ар качан, жалгыз,
Чыбыр ала боз жылкы, жалгыз.
Отурган жери көп күлкү, жалгыз,
Мал жайытка аз мүлкү, жалгыз,
Ардактуу кыпчак өз мүлкү, жалгыз,
Кийгени жашыл чым кулпу, жалгыз.
Кой жайган жери көк жантак, жалгыз,
Аргымак минген ак калпак, жалгыз.
Конгону салкын кең жайлоо, жалгыз,
Копшогон колдо сыр найза, жалгыз.
Камчысы колдо ак тасма, жалгыз,
Калкыда сыны бир башка, жалгыз.
Эсепсиз жылкы сур кашка, жалгыз,
Элиге наркы бир башка, жалгыз,
Жыйырма үч толук чын жашта, жалгыз.

Карындашы Гүлсана, жалгыз,
Ашкара сулуу калам каш, жалгыз.
Аркасы толгон кара чач, жалгыз,
Он сегизде толук жаш, жалгыз.
Миңдеген кызга болгон баш, жалгыз,
Кайлыгың сулуу Калдагач, жалгыз,
Кашында турат күндө жаш, жалгыз.

Чырайы артык болгон жаш, жалгыз,
Чын кыпчак элге болгон баш, жалгыз.
Кайрылар тууган анда жок, жалгыз,
Кайраттуу жигит өзү шок, жалгыз.
Жалындуу көзү кызыл чок, жалгыз,
Сөз кайтарар киши жок, жалгыз.
Карындашы Гүлсана, жалгыз,
Өзү баатыр, көөнү ток, жалгыз.
Алыстан келген душманга, жалгыз,

Ак бараң даяр аткан ок, жалгыз.
Кылычы өткүр белинде, жалгыз,
Кылдар кыпчак элинде, жалгыз.
Карындашы Гүлсана, жалгыз,
Жуучу келген көп жерден, жалгыз.
Алабыз деп көп элден, жалгыз,
Камари¹ түшпөй ач белден, жалгыз,
Кадыры артык көп элден, жалгыз.
Жуучулар келсе бербеген, жалгыз,
Баатырлыгын чендеген, жалгыз.
Кайрылар тууган жок үчүн, жалгыз,
Карындашына ишенген, жалгыз.
Күйөрман тууган жогудан, жалгыз,
Гүлсанага ишенген, жалгыз.

Бууну болот жалпыздын,
Муну болот жалгыздын.
Сарысы болот жалпыздын,
Санаасы болот жалгыздын.

Көгү болот жалпыздын,
Көнүлү жарим жалгыздын.
Кызылы болот жалпыздын,
Кыжылы болот жалгыздын.

Тор аттын башын буралбайт, жалгыз,
Токтонуп ыйлап туралбайт, жалгыз.
Караны минсе буралбайт, жалгыз,
Кайышып ыйлап туралбайт, жалгыз.
Буурулду минсе буралбайт, жалгыз,
Мунайып ыйлап туралбайт, жалгыз.
Боз жорго башын буралбайт, жалгыз,
Бозоруп ыйлап туралбайт, жалгыз.

Долонодон топ жалгыз,
Толгонору жок жалгыз.

---

¹ Ê à ì à ð – èàéùø éòð, æàñàèääèóó.

Карагайдан как жалгыз,
Кайрылары жок жалгыз.
Ак чечектен ак жалгыз,
Айланары жок жалгыз.

Жалбарып ыйлап муну айтат, жалгыз,
Жалгыз жанын мунайтат, жалгыз.
Аркар ашпас белде жок, жалгыз,
Армандуу мендей элде жок, жалгыз.
Кулжалар ашпас белде жок, жалгыз,
Күйүттүү мендей элде жок, жалгыз.
Жашимда жөлөк болорго, жалгыз,
Жан күйгүзөр иним жок, жалгыз.
Жарыглык көрөр күнүм жок, жалгыз.
Кылчайып назар саларга, жалгыз,
Кылчайа турган иним жок, жалгыз.
Алтын баш өтсө ким калат, жалгыз,
Арман айтат, мунканат, жалгыз.
Күнүм өтсө ким калат, жалгыз,
Күндө болом кыжалат, жалгыз.
Алтындан кисем ким бурайт, жалгыз,
Ажалым жетсе душмандан, жалгыз,
Аркамдан келип ким сурайт, жалгыз.
Күмүштөн кисем ким бурайт, жалгыз,
Күнүм бүтүп мен өлсөм, жалгыз,
Күн өткөрбөй ким сурайт, жалгыз...

Айдаган малым болгуча, жалгыз,
Аркалар тууган болсочу, жалгыз.
Эсепсиз малым болгуча, жалгыз,
Эргешер тууган болсочу, жалгыз.
Белгисиз малды бергичен, жалгыз,
Бел кылар тууган берсеңчи, жалгыз.
Белгисиз шундай десеңчи, жалгыз.
Карындашым Гүлсана, жалгыз,
Көңүлү болду кыжалат, жалгыз.

Алтын жан танда¹ аманат, жалгыз,
Алтын башка иш түшсө, жалгыз,
Артынан сурап ким барат, жалгыз,
Арманда болдум кыжалат, жалгыз.

Белгилүү элде пушманың, жалгыз,
Беш калмак сенин душманың, жалгыз.
Токтосуз элде пушманың, жалгыз,
Төрт калмак сенин душманың, жалгыз.

Тулпарды минип аттанган, жалгыз,
Душмандан сезип сактанган, жалгыз.
Караны минсе аттанган, жалгыз,
Канамдан сезип сактанган, жалгыз.
Сактанып үйгө жатпаган, жалгыз,
Саргайып ыйлап даттаган, жалгыз.
Сайга малың батпаган, жалгыз,
Ойлонуп үйдө жатпаган, жалгыз.
Ойго малың батпаган, жалгыз,
Отурса ыйлап даттаган, жалгыз.
Сабыр кылып урунган, жалгыз,
Самсыган жашы куюлган, жалгыз.
Түн уктабай ойгонгон, жалгыз,
Түр жибектей толгонгон, жалгыз,
Түн түшүп жатып комдонгон, жалгыз.
Эрмеги жок эзилген, жалгыз,
Эзилгениң эл билген, жалгыз.
Эргешер тууган жогудан, жалгыз,
Эже-синдиң тең билген, жалгыз.
Куса болсо буралган, жалгыз,
Кузгудай бетин кубарган, жалгыз.
Арманын айтып муңайган, жалгыз,
Арпадай өңүң кубарган, жалгыз.
Самандай болуп саргайган, жалгыз,
Сабылып ыйлап сандалган, жалгыз.

---

¹ 0 à í – àáí à, óóèéó áí é.

Саздагын белге камданган, жалгыз,
Самаган жерин аңтарган, жалгыз.

Жалгыз шунтип сызылып ыйлап өтө зор арман
кылат. Ошол күнү көчүш керек экен, көчөт.

Алты канат ак өргө, жалгыз,
Алты айланып чечти дейт, жалгыз.
Алты атанга жүк артып, жалгыз,
Ашкара жылып көчтү дей, жалгыз.
Жети канат ак өргө, жалгыз,
Жети айланып чечти дейт, жалгыз.
Жети атанга жүк артып, жалгыз,
Жериден жылып көчтү дейт, жалгыз.

Ак мойнокту чандатып, жалгыз,
Алыскы малын айдатып, жалгыз.
Көк мойнокту чандатып, жалгыз,
Короодон малын айдатып, жалгыз.

Кызыл жибек арканын, жалгыз,
Кызыл нарга тарттырып, жалгыз.
Кызыл түрлү гилемин, жалгыз,
Нар үстүнө жаптырып, жалгыз.
Кырк калиттүү сандыгын, жалгыз,
Жүк үстүгө бастырып, жалгыз.
Капталдан көчүн ашырып, жалгыз,
Кара кылдан арканын, жалгыз,
Кара нарга тарттырып, жалгыз.
Калы жибек гилемин, жалгыз,
Жүк үстүгө жаптырып, жалгыз.
Калай бир ооз сандыгын, жалгыз,
Катык тартып бастырып, жалгыз.
Тайгандарын кыңшытып, жалгыз,
Талаадан малын гүнкүтүп, жалгыз.
Карчыга кушун шаңшытып, жалгыз,
Карайган малын гүнкүтүп, жалгыз.
Мал айдарга киши жок, жалгыз,

Малын өзү айдаса, жалгыз,
Куш саларга киши жок, жалгыз.
Кушуну салса кубанып, жалгыз,
Көч баштарга киши жок, жалгыз.
Көчүнү өзү баштаса, жалгыз,
Жүк артарга киши жок, жалгыз.
Жалдырап ыйлап муну айтат, жалгыз,
Жалгыз жаман мунайтат, жалгыз:
– Карайган малды бергичен
Камчыга тууган берсеңчи.
Түнөргөн малды бергичен
Түгөйлөш тууган берсеңчи.
Көгөргөн малды бергичен
Көлөкө тууган берсеңчи.
Көрүнөө күйгөн мендейге
Көлөкө тууган берсеңчи.
Каз моюн кара атымды
Минерге тууган берсеңчи.
Канат болуп аркамдан
Жүрөргө тууган берсеңчи.
Кагылып кетсем колтуктап
Сүрөргө тууган берсеңчи.
Ок өтпөгөн олпогум
Киерге тууган берсеңчи.
Ойноп малым кайтарып
Жүрөргө тууган берсеңчи.

Кабарымды кечикпей
Аларга тууган берсеңчи.
Кайда жүрсөм аркамдан
Барарга тууган берсеңчи.
Кеңешимди ортого
Саларга тууган берсеңчи.
Жаратканым сен болсоң
Тууганга көөнүм толсоңчу.
Туугансыз жалгыз калганча
Жаратпастан койсоңчу.

Карындашы Гүлсана агасынын сөзүнө карата айтат:

– Жалгызмын деп ыйлабаң, акай,
Күйгүзүп жанды кыйнабаң, акай.
Сала бер шумкар кушунду, акай,
Көрсөтчү кылган ишинди, акай.
Жалгызмын деп күйгүзбөң,
Көп өрттөтүп ичимди.
Жүрөккө салба жалынды,
Багамын ака малыңды.
Жалгызың ойлоп түшүндүм,
Ыйлаган мундуу зарынды.
Мен баштайын көчүндү,
Чыгарба ичтен өртүндү.
Жалгыздыктын азары
Экөөбүзгө өтүлдү.

Карындашы Гүлсана
Кайрат кылды шекилди.
Жаналидей жалгыздын
Көңүлү өсүп жетилди.
Кайраты толуп жалгыздын
Темирдей бели бекилди.
Гүлсана минген кара аты
Элирип жолдо секирди.
Кайраты бар Жанали
Басмайылын бек тартты.
Куюшканын бошотуп,
Куп көңүлүн токтотуп,
Бири уул, бири кыз –
Эки түгөй окшошуп.

Жанали боз дөбөгө барып конду. Айыл ол учу менен бул учу бир ат чабым келет. Элинин көңүлүн алып, кыз-келиндерди курсант кылмакка эки кой сойду. Жаңы журтту куттукташып, бүгүн ойноп таңды аткарабыз дешти. Башталган оюнга Калдагач башчы болду.

Алтын ооз ак чатырда Калдагач менен Жанали катуу укташып калды. Алты канат ак өргөдө кырк кыз менен ойноп отурган карындашы Гүлсана сулуу да уктап калды. Шунда танга маал Гүлсана түш көрөт. Чочуп ойгонуп, акаине түшүн айтып турган жери:

– Түндө бир жатып түш көрдүм, акай,
Түшүмдө мүшкүл иш көрдүм, акай.
Каңтаргалуу ат көрдүм, акай,
Канжыгада баш көрдүм, акай.
Тамган көздөн жаш көрдүм, акай,
Ортодо жолборс шер көрдүм, акай.
Ол жолборсту пайлаган, акай,
Беш мерген турат, мен көрдүм, акай,
Бешөвүн бирдей эр көрдүм, акай.
Айланган шумкар куш көрдүм, акай,
Беш каракты түш көрдүм, акай.
Түндөгү түшүм опкон түш, акай,
Жүрөгүм башы корккон түш, акай.

Алтын бовлу ак шумкар, акай,
Айды болжоп учуптур, акай.
Алтын бовун тытыптыр, акай,
Бул түшүмдү жоручу, акай.
Күмүш бовлу көк шумкар, акай,
Күндү болжоп учуптур, акай.
Күмүштөн бовун тытыптыр, акай,
Бул көргөн түшүм кандай түш, акай?

Кадырлуу женем Калдагач, акай,
Калдайтып кара кийиптир, акай.
Капа болуп жүрүптүр, акай,
Так жүрөгүм күйүптүр, акай.
Кундуздай болгон кара чач, акай,
Шыпырылып түшүптүр, акай.
Короодо көп кой үркүптүр, акай,

Дөбөдө турат бир токтун, акай,
Төрт бөрү талап жеп кетти, акай.
Бул көргөн түшүм кандай түш, акай?

Белесте турган бир токтун, акай,
Беш бөрү талап жеп кетти, акай.
Бул көргөн түшүм кандай түш, акай?
Оозумда тишим көчүптүр, акай,
Ачылган гүлүм өчүптүр, акай.
Бул көргөн түшүм кандай түш, акай?
Шул түшүмдү жоручу, акай.

Ошондо акаси Жанали карындашынын түшүн
жоруп мындай дейт:

– Карындашым, Гүлсана мундуу
Түш көрүпсүн бей арман кургур.
Түшүндү түлкү жеп кетсин, үкай,
Тутушкан душман тек кетсин, үкай.
Каңтаргалуу ат көрсөн, үкай,
Карактар жайлап жаткандыр, үкай,
Канатың акаң качкандыр, үкай.
Душмандар пайлап жаткандыр, үкай,
Туйгунун акаң качкандыр, үкай.
Каңтаргада ат көрсөн, үкай,
Кара көздө жаш көрсөн, үкай.
Канжыгада баш көрсөн, үкай,
Бул көргөн түшүң кыйын түш, үкай,
Келбесин туура быйыл туш, үкай.

Алтын бовлу ак шумкар, үкай,
Айды болжоп учканы, үкай.
Арстаның акаң жаны ошол, үкай,
Алтын бовун тытканы, үкай,
Айнектей бетин каны ошол, үкай.
Күмүш бовлу көк шумкар, үкай,
Күндү болжоп учканы, үкай,
Гүлүстөн акаң жаны ошол, үкай.

Күмүштөн бовун тытканы, үкай,
Күзгүдөй бетин каны ошол, үкай.
Төбөдө турган төрт токту, үкай,
Төрт калмак душман жаны ошол, үкай
Төрт бөрү талап жеп кетсе, үкай,
Төрөдөй акаң ана ошол, үкай.
Белесте турган бир токту, үкай,
Белгилүү акаң ана ошол, үкай.
Беш бөрү талап жеп кетсе, үкай,
Беш калмак душман бари ошол, үкай.

Көргөнүн жаман түш боптур, үкай,
Жалгызга кыйын иш боптур, үкай,
Жакшы эмес көргөн бул түшүн, үкай.
– Жаш башыма көрүнсүн, акай.
– Кыйын го көргөн бул түшүн, үкай,
– Кыз башыма көрүнсүн, акай.
Бүгүн ууга барбачы, акай.
Шумкарды колго албачы, акай.
Каз моюн кара жоргонду, акай,
Токуп берчи минейин, акай.
Малыңды сүрүп айдайын, акай,
Ишинди туура жайлайын, акай.
Барбачы ууга, барбачы акай,
Башкага назар салбачы, акай.

Ушинтип Гүлсана акасыга түшүн айтып, жорутуп бүттү. Кайын синдисинен кабары жок Калдагач жалгызга эркелеп бир сөз айтат:

– Бүгүн боз дөбө келип конупсун, жалгыз,
Боз газдын боор этиге, жалгыз,
Болжолдуу талгак болупмун, жалгыз.
Ак дөбө келип конупсун, жалгыз,
Ак ала газдын гөшүгө, жалгыз,
Аныктап талгак болупмун, жалгыз.
Уул болсо жан курбум, жалгыз.
Кыз болсо баблат кырк жылкы, жалгыз.

Кызыгып койдум бир ишке, жалгыз,
Куттуктадым бул журтту, жалгыз.

Гүлсана жеңесинин сөзүн эшитип, ого кайрылып
ырдайт:

Бул газдын боорун жегиче, жеңай,
Боор этинди жесеңчи, жеңай.
Алдыргын кушка дегиче, жеңай,
Атанцын гөшүн жесеңчи, жеңай,
Барбагын көлгө десеңчи, жеңай.

Жаналы жалгыз: – Барбасам барбайын, кушту
салбасам салбайын – деп кете берди. Көзүнүн жашы
төгүлгөндөй болду, кабыргасы сөгүлгөндөй болду.
Душмандар көрсө коркконунан кушун албаптыр деп
күлөт деп ойлоду.

– Карындашым, кушту алып берсең, жөн эле
салбай алып барып келейин. Гүлсана оң жагына
карап күлүп, сол жагына карап ыйлап туруп куш-
ту алып берди. Кушту алып жалгыз жөнөп кетти.
Айдың көлдүн бытбылдыгыга барды. Өрдөктөрдүн
түрдүү-түрдүү түрлөрү. Ошолордун көрүнүшү:

Өлөңү менен сазы тең,
Өрдөгү менен газы тең.
Тулаңы менен сазы тең,
Турнасы менен газы тең.
Көкөлөп учкан өрдөккө
Көлдүн бети көрүнбөйт.
Айланып учкан өрдөккө
Асмандын бети көрүнбөйт.
Жырылып учкан өрдөккө
Жылдыздын бети көрүнбөйт.
Гүркүрөп учкан өрдөккө
Күндүн бети көрүнбөйт.

Өрдөк учуп парпырайт,
Өзөндүн көлү жаркырайт.

Суксур учуп парпырайт,
Сувнун бети жаркырайт.
Газдар ойнойт гаркылдап,
Турналар ойнойт шарпылдап.
Довулун уруп чамынды,
Салышка жалгыз камынды.
Көк довулун байланып,
Көгөргөн көлдү айланып,
Ак кайыш довул байланып,
Агарган көлдү айланып
Ойдон салып илдирип,
Кырдан салып илдирип.
Көлдүн суусун бойлоду, жалгыз,
Көк шумкар салып ойноду, жалгыз.
Агарган көлдү бойлоду, жалгыз,
Ак шумкар салып ойноду, жалгыз,
Салганын албай койбоду, жалгыз.

Андан салып илдирди, жалгыз,
Мындан салып илдирди, жалгыз.
Алдырып Кушка жайлады, жалгыз,
Ак тасма менен байлады, жалгыз.
Көп өрдөк алып жайлады, жалгыз,

Көк тасма менен байлады, жалгыз.
Кушуну колго көтөрдү, жалгыз,
Өрдөктү алып бөктөрдү, жалгыз.
Туйгунун кармап көтөрдү, жалгыз,
Турнаны байлап бөктөрдү, жалгыз.
Кайтмак болду үй жакка, жалгыз,
Кийген тону гүл жака, жалгыз.

Жылтырап аккан аралдан
Жылып боз газ көрүндү.
Көпчүлүк газдын ичинен
Өзү жалгыз бөлүндү.
Калдагач айткан газ шул де,

Колунда кушун шилтеди.
Гангыган чөлгө газ кетти,
Калышпай кууп куш жетти.
Бозоргон чөлгө газ кетти,
Болжоп кууп куш жетти.
Жолдошу жок жалгыздан
Жодурап ыйлап үш кетти.

Көк жоргосун камчылап, жалгыз,
Көзүнөн жашы тамчылап, жалгыз.
Сувуган¹ жорго камчылап, жалгыз,
Суудай жашы тамчылап, жалгыз.
Шумкарынан ажырап, жалгыз,
Сумсайып ыйлап жалдырап, жалгыз.
Адашса сурап барышка, жалгыз,
Аркасында ини жок, жалгыз.
Түн өткөрбөй барышка, жалгыз,
Тубушкан ини анда жок, жалгыз.
Как этерге карга жок, жалгыз,
Какшыган чөлгө кетти дейт, жалгыз.
Кук этерге кузгун жок, жалгыз,
Куураган чөлгө кетти дейт, жалгыз.
Басканда жолу арбыбайт, жалгыз,
Узаган чөлгө кетти дейт, жалгыз.
Арман менен зар ыйлайт, жалгыз,
Капалык тартып дагы ыйлайт, жалгыз.
Атани арман деп ыйлайт, жалгыз,
Токтоно албай көп ыйлайт, жалгыз.

Минген атын камчылайт, жалгыз,
Көбүктөп жерге тамчылайт, жалгыз.
Шумкарым колдон кеттинби,
Сумсайтып ажал жеттинби.
Туйгунум колдон кеттинби,
Туура ажалим жеттинби.

---

¹ Ñ ó á ó à à í – òóóóééááí , òàí òàééááí .

Беш калмак менин душманым,
Бекерге өлөм шекилди.
Төрт калмак менин душманым,
Токтоосуз өлөм шекилди.
Кара атым жолдо ойноду,
Кайрылар тууган болбоду.
Көк жоргом жолдо ойноду,
Көркөмүм тууган болбоду.
Жабырды салбай койбоду,
Жатындаш тууган болбоду.
Эс кетип жалгыз ойлоду,
Энелеш тууган болбоду.
Армандуу жалгыз ойлоду,
Аталаш тууган болбоду.
Алыска кеткен шумкардын
Артынан барбай койбоду.
Көнүлдө жалгыз ойлоду,
Колунан кеткен шумкарды
Кууп бир барбай койбоду.
Алты кыраң бел ашты,
Акылдан жалгыз адашты.
Жети кыраң бел ашты,
Жериден жалгыз адашты.
Тоо түгөнүп бөлүндү,
Толкуган чоң көл көрүндү.
Сай түгөнүп бөлүндү,
Саргарган кыя көрүндү.
Ит ичпестей ыстык көл,
Эч адам жүрбөс ээн чөл.
Качкан газ шондо барыптыр,
Кууган куш газды алыптыр.

Жалгыз көлгө жетти. Караса боз газды алып, борсутуп куш парин жулуп жатат. Жалгыз эки жагын аландап карайт. Же баскан из жок, эч адамдын дараги билинбейт. Биерде мага эч душман жок экен деп, атынын үч бутуна чидер салып, жарак-

тарды эгердин кашына илип, үстүндөгү кийимдерин аттын бөктөргөсүгө байлайт. Атты кантарып, кушту алып кетейин деп ыштанчан көлдүн жээгине барат. Кулач уруп, көлдү кечет. Оң колуга кушту ажыратып алат. Сол колуга газды алат. Беш калмак чапкылап жетип келет. Ишибиз оң келди. Энди бүгүн сени жайлайбыз – деп жалгызга беш каракчынын айтып турганы:

– Пайладык быйыл жайында, жалгыз,
Жүргөнбүз сенин пайында, жалгыз.
Ак шумкар келди чоң көлгө, жалгыз,
Алып чык бери кушунду, жалгыз.
Оңдойбуз сенин ишинди, жалгыз,
Көрөсүң менин күчүмдү, жалгыз.
Агызамын каныңды, жалгыз,
Кылычтаймын таниңди, жалгыз.
Бөлөбүз тандан жаниңди, жалгыз,
Кимге айтасың зарыңды, жалгыз.
Кескилетем саныңды, жалгыз.
Ак шумкарың качканы, жалгыз,
Ажалга сени тартканы, жалгыз.
Көк шумкарың качканы, жалгыз,
Көрүнөө ажал тартканы, жалгыз.

Пурсатың жок чык мында, жалгыз,
Буйдаланбай ылдам чык, жалгыз.
Көлдөн чыгып бери кел, жалгыз,
Ажалдин зарпин энди көр, жалгыз.
Түгөдү сенин омуруң, жалгыз,
Мурунку көргөн довуруң, жалгыз.
Аркандан келген кишиң жок, жалгыз,
Өлүшүң менен ишиң жок, жалгыз.
Менменсип жүрдүң чиренип, жалгыз,
Алышсам деп күүлөнүп, жалгыз.
Күсөгөнүң биз баатыр, жалгыз,
Омурун түгөп болду акыр, жалгыз.

Андыганың биз баатыр, жалгыз,
Ажалиң жетип болду акыр, жалгыз.
Кабырғаң туура сөгүлөт, жалгыз,
Каның сууга төгүлөт, жалгыз,
Каарлуу өмүр көрүнөт, жалгыз.

Беш каракчы тегеректеп даяр болуп турду. Жалгыз айласын таппай беш каракчыга карап мындай дейт:

– Курмушу калпак, куу калмак, акай,
Кууратарың билгемин, акай.
Чоң карат минген чал калмак, акай,
Жалынтарың билгемин, акай.
Боз жорго минген боз калмак, акай,
Боздоторуң билгемин, акай.
Эргешип келген эш калмак, акай,
Эншерериң билгемин, акай.
Жалакор жигит жаш калмак, акай,
Жайнатарың билгемин, акай.
Сабыр кылып кайтыңар, акай,
Алуучу малың айтыңар, акай.
Паң-паң, паң баскан, акай,
Жогдолорун чаң баскан, акай.
Өркөчүнү ком баскан, акай,
Төрт аягын тең баскан, акай.
Кызыл атан жүк пөгүм, акай,
Кең марал айдап салалы, акай.
Алты бөлүп алалы, акай,
Алты агайны бололу, акай.
Душмандыкты койолу, акай.
Өлтүрбөнөр өзүмдү, акай,
Ойбоңор кара көзүмдү, акай.

Буган да алым аз келсе, акай,
Алты миң ашык койум бар, акай.
Кекире башын кепшеген, акай,
Шыбактын башын оттогон, акай.

Жайылып барып токтогон, акай,
Четен бир таяк майтарган, акай.
Чолпон ата кайтарган, акай,
Эсепсиз жаткан көп коюм, акай.
Кең мапал айдап салалы, акай,
Алты бөлүп алалы, акай.
Алты агайны бололу, акай,
Ортого шертти койолу, акай.
Солутпанар гүлүмдү, акай,
Кеспеңер кызыл тилимди, акай,
Көрөйүн мен да күнүмдү, акай.

Буган да алым жетпесе, акай,
Укуругу майтарган, акай.
Камбар ата кайтарган, акай,
Чылбырын тике сүйрөткөн, акай,
Уловлорун үйрөткөн, акай,
Жылга толгон сан жылкым, акай,
Жайытыга салалык, акай,
Алты бөлүп алалык, акай,
Алты агайны бололук, акай.
Өлтүрбөгүлө өзүмдү, акай,
Уккула мундуу сөзүмдү, акай.
Кыйбагыла жанымды, акай,
Тыңшагыла зарымды, акай.
Көмбөнөр көркөм бойумду, акай,
Тоспоңор ачык жолумду, акай,
Курутпанар шорумду, акай.

Буган да алым аз келсе, акай,
Алыс бир барып оттогон, акай,
Үй арасын боктогон, акай,
Ийри тайак майтарган, акай,
Заңги бубам кайтарган, акай,
Сасык мурун көп падам, акай,
Жайытка сүрүп салалы, акай,

Алты бөлүп алалы, акай,
Алты агайны бололу, акай.
Ушак сөз укса эч койбойт, акай.
Мен өлгөн менен жер тойбойт, акай.
Коркпойун десем жан койбойт, акай.
Бозортпоңор көзүмдү, акай,
Боздотпоңор өзүмдү, акай.

Тиктеп турам бааринди, акай,
Тилеп турам жанимди, акай.
Силер бешөө, мен жалгыз, акай,
Өлтүрбөнөр мен карыз, акай.
Өлтүрсөн бүтпөс бир намыз, акай,
Жалалтик сизге мен карыз, акай.

Жалгыз жалдырап ыйлап турат. Шунда беш каракчы демитип: – Чык жалгыз, сен өлгөндөн кийин төө, койуң, уйуң жана калган малдарың кайда барар эде, өзүң жок болгон сон булардын баары биздики да – дешип жулкунуша берди. Шунда жалгыз айласы куруп өзүнө караштууну айтып жалынат:

Буган да алым аз келсе, акай,
Он эки канат үйүм бар, акай.
Он эки канат үйүмдө, акай,
Он эки кертим жүгүм бар, акай.
Муну бириң алыңар, акай,
Жалгыз жаним койуңар, акай.

Буган да алым аз келсе, акай,
Жайын-кышын жем жеген, акай,
Минсем ойноп дегдеген, акай,
Жанымдай көргөн сырга көк, акай,
Зылпоочу тилла атым бар, акай.
Колумда тасма камчым бар, акай,
Муну бириң алыңар, акай,
Жалгыздын жанын койуңар, акай.

Буган да алым аз келсе, акай,
Торбо бир даана, торгой көз, акай,
Чымчык дана, чиргей көз, акай,
Жакасы алтын жени жез, акай,
Савлатка кийген көк савут, акай,
Темирин соккон чын Давут, акай.
Муну бириң алыңар, акай,
Жалгыздын жанын койуңар, акай.
Ок өтпөгөн ак олпок, акай,
Полот бир тыктуу сыр найза, акай,
Муну бириң алыңар, акай,
Жалгыздын жанын койуңар, акай.

Буган да алым аз келсе, акай,
Алты канат үйүм бар, акай,
Ак сандык толгон пулум бар, акай.
Карындашым Гүлсана, акай,
Бойго жеткен кыз эле, акай,
Эшикке чыкпас уз эле, акай,
Жалгыздыктын айынан, акай,
Келсе жуучу бербедим, акай,
Кашык кара суу менен, акай,
Нике байлап берейин, акай,
Муну бириң алыңар, акай.

Буган да алым аз келсе, акай,
Карындашым Гүлсана, акай,
Кайлыгым сулуу Калдагач, акай.
Экөөбүн алгын экөөбүн, акай,
Бул сөзүмдөн мен тайсам,
Ак милтенин огу урсун
Ак милтенин чогу урсун.
Авлия, мазар баары урсун,
Жараткан эгем дагы урсун.
Жыйырма үчтө жашым бар,
Алдымда бууда атым бар, –

деп Жанали жалгыз терең ойго батып жалдырап калды. Анан жаш калмакты көңүлдө дос тутуп, ошого карап айткан сөзү:

Курмушу калпак, куу калмак, акай,
Чапкарат минген чал калмак, акай,
Боз жорго минген боз калмак, акай,
Эргешип келген эш калмак, акай,
Эсебиңер беш калмак, акай.
Жалгызга күйсөң жаш калмак, акай,
Дос болдум сага көңүлдө, акай,
Эсимден чыкпас өмүрдө, акай,
Тутулдум окшойт өлүмгө, акай.
Кылчайып көңүл бурбастан акай,
Кыяматтык дос болдум, акай.
Асти көңүл бурбастан, акай,
Акыреттик дос болдум, акай.

Өлөң менен ороп кой, акай,
Өксүгөн өлүм болбосун, акай.
Кырчын менен жаап кой, акай,
Кыйналган өлүм болбосун, акай.
Карагаттай көзүмдү, акай,
Каргалар ойуп кетпесин, акай,
Карып өлүм дешпесин, акай.
Куралайдай көзүмдү, акай,
Кузгундар ойуп кетпесин, акай,
Куурашкан өлүм дешпесин, акай.
Кылчайып жолум торгоп ал, акай,
Кыйамат жайда колдоп ал, акай.
Алыстан жолум торгоп ал, акай,
Алыскы жайда колдоп ал, акай.
Дос болдум сага назым бар, акай,
Айта турган арзым бар, акай:

Белесте турган беш үй бар, акай,
Белгилеп барып түшпөнөр, акай,

Бешөөбү менин душманым, акай.
Төмөнкү сазда төрт үй бар, акай,
Төртөбү менин өз үйүм, акай.
Алтын эшик ак өргө, акай,
Ак өргөнүн ичинде, акай,
Кайлыгым сулуу Калдагач, акай.
Атамдан калган ак ордо, акай,
Ак ордонун ичинде, акай,
Карындашым Гүлсана, акай.
Гүлсанага дуба айткын, досум,
Дуба айтканда шуну айткын, досум:
Кой ичинде беш серке,
Эң кичиги жаш серке.
Төрт серкени төрт калмакка
Сойсун де, досум,
Жаш серкени жол башташка
Койсун де, досум.

«Тез чык, бизди кечиктирбей» – деп калмактар ынтылып турушат. Эми Жанали жалгыз кайраттанып муну айтат:

Курмушу калпак, куу калмак, капир¹,
Чапкарат минген чал калмак, капир.
Боз жорго минген боз калмак, капир,
Эргешип келген эш калмак, капир.
Эсебинер беш калмак, капир.
Сааркы намаз багымдат, капир,
Экөө сүрнөт, экөө парз, капир.
Сүрнөтүн окуп, парзын кой, капир,
Намартың койуп, мартың сой, капир.

Көлдөн чыкты буластап, жалгыз,
Көркөмдөй бойун ырастап, жалгыз.
Суудан чыкты буластап, жалгыз,
Султан бойун ырастап, жалгыз.

---

¹ È à ĩ è ð – èàĭ ùð, ááøèà àèĭ áááèè, ĩ óþòèĭ àĭ ÿ ĩ àñ.

Курмушу калпак, куу калмак, капир,
Кубалап келип бир чапты, капир.
Чапкارات минген чал калмак, капир,
Чалкалап келип бир чапты, капир.
Боз жорго минген боз калмак, капир,
Болжолдоп келип бир чапты, капир.

Эргешип келген эш калмак, капир,
Энтелеп келип бир чапты, капир.
Жан айабас жаш калмак, капир,
Жандап келип бир чапты, капир.
Ортого чырмап алышты,
Ондоп камчы салышты.
Жыгылды жалгыз суналып,
Жыландай болуп буралып.
Түсү кетти кубулуп,
Турнадай көзү жумулуп.
Каны кетти бубулуп,
Каргадай көзү жумулуп.

Калмактар кетти чабышып,
Ат койушуп жарышып.
Кайран жалгыз канетсин,
Жатып калды майышып.

Жалгыздын атын алып, кушун кондуруп калмактар жөнөдү. Нараак баргандан кийин жаш калмак полот кездигим жаңкы жерде түшүп калыптыр деп кайрылып жалгыздын жанына келди. Төрт калмак жалгыздын жегдесин айрып, башына селде кылып алышты. Бизди бирөө төрт каракчы дебесин, төрт кожо десин деп жылыша берди. Эмдиги сөз жаш калмакта.

Арманы күчтүү жалгыздык,
Азамат эрге намыздык.
Төртөвү тууган мен жалгыз, досум,
Энеден болдуң сен жалгыз, досум.

Арманы күчтүү мен жалгыз, досум,
Атадан болдуң сен жалгыз, досум.
Өлөң менен ородум, досум,
Кырчын менен бекиттим, досум.
Карагаттай көзүңдү, досум,
Каргалар ойуп кетет деп, досум,
Калка кылдым кырчынды, досум.
Кайрып койдум ышкынды, досум.
Куралайдай көзүңдү, досум,
Кузгун ойуп кетет деп, досум.
Кучактап жаптым кырчынды, досум,
Куп койдум сага ышкынды, досум.
Тамыздым көздөн жашымды, досум,
Жастадым жерге башымды, досум.
Айкындап жаптым чапаның, досум,
Ак тулаң болду капиниң, досум.
Гөлдөлөң жаптым чапаның, досум,
Көк тулаң болду капиниң, досум.

Кыйанын жолун оңдодум, досум,
Кыйамат жайдан колдодум, досум.
Асканын жолун оңдодум, досум,
Акырет жайдан колдодум, досум.
Акырет жолун баштадың, досум,
Айласыз жалгыз таштадың, досум.
Кыйамат жолун баштадың, досум,
Кыйалбай жалгыз таштадым, – досум.
Кылгырган көзүм жаштадым, досум.
Кайир-мазир, кош мазир, досум,
Келермин эрте мен азыр, досум.
Билерсиң шондо эрлигим, досум,
Кайтпас баатыр шерлигим, досум.

Жаш калмак ыйлап жолго түштү. Жанали жалгыз жансерек болуп жатып калды. Жаш калмак төрт калмактын артынан дароо жетти. «Жалгыз сенин энеңдин эри беле?» деп төртөөвү төрт жактан сабап өттү.

– Акалар өлгөн адам тирилер беле. Өткөн-кеткен көрүп, алып кетпесин деп достук турасынан өлүгүн бекитип келдим. Силерден бөлөк эмнем бар – деп жалдырап ыйлап кубулду. Бизди бирөө көрсө беш каракчы дебесин, беш кожо десин деп жаш калмактын өзүнүн жегдесин айрып, өзүнүн башына салда койду. Жалгыздын карындашы Гүлсана менен кайлыгы Калдагачты алабыз деп сүйүнүп жолго түшүштү.

Эмдиги сөздү жалгыздын карындашы Гүлсанадан эшителик. Акам анкоочу киши эле. Анкап калды бекен, чаңкап калды бекен деп бир чаначка кымызды куйуп алды. Боорсок бышырып жанига байлады. Кундуз бөркүнү башына кийип, чачин төбөсүгө түйдү. Акасинин бөрү тил найзасын колуна кармап, албарс кылычын жанига байлап, ак бараң мылтыгын асынып газмойун кара жоргону минип, ок өтпөс соотуну кийип, жалгыз боорун издеп жолго чыкты.

Кырк кечүүдөн кыдырата кечип, айры гезең ала кырдан ашып, кара кырдын учуна келди. Төмөн жактан беш аттуу киши көрүндү. Бешөөнүн тең башында салда. Пайкап тиктесе түрү бөлөк. Буларды беш каракчы десем болбос. Беш кожо деп сөз сурайын. Гүлсана айтат:

– Төмөнтөн келген беш кожо, акай,
Бозуван чөлдө беш кожо, акай,
Жок жоготкон жокчумун, акай,
Жолугуп сизге кез келдим, акай.
Кечээ чыккан пешимде, акай,
Келбеди үйгө кечинде, акай.
Жоготкон жогу мен айтсам, акай,
Кызыл чырай жаш жигит, акай,
Кыпчак элге баш жигит, акай.
Тайганы бар гыңшыган, акай,
Бүркүтү бар шаңшыган, акай.
Сырга көк аты алкынган, акай,

Шумкары колдо талпынган, акай,
Жайкы күндөй кулпунган, акай,
Ак шумкар кушу кымсынган, акай,
Топчулуу тону тогуз кат, акай,
Секиртип минген буудан ат, акай,
Арлуу тону алты кат, акай,
Алкынтып минген буудан ат, акай,
Көңүлчөөк жигит гөй кашка, акай,
Секиртип минген буудан ат, акай,
Көркөмдүү сүрү бир башка, акай,
Колунда камчы ак тасма, акай,
Мындай жигит көрдүнбү, акай?

Аргымак аты айкашка, акай,
Ак жолборс сүрү бир башка, акай,
Алганы камчы ак тасма, акай,
Мындай жигит көрдүнбү, акай.

Беренден калган бөркү бар, акай,
Бек уулундай көркү бар, акай,
Карадан кылган бөркү бар, акай,
Кан уулундай көркү бар, акай,
Андай жигит көрдүнбү, акай?

Кыйа кылыч байланган, акай,
Кырк күнгөйдү айланган, акай,
Алтындан кесе байланган, акай,
Айдың көлдү айланган, акай,
Мындай жигит көрдүнбү, акай?

Кара мойло жаш жигит, акай,
Калың элге баш жигит, акай,
Бытпылдык барып келбеди, акай,
Сүйүнчүнө зар берем, акай,
Эсеби көп мал берем, акай,
Жетегине нар берем, акай,
Көрсөнөр айтып бергиле, акай?

Кожо болсоң колдоңор, акай,
Кокустан карак болбоңор, акай?
Акун болсоң колдоңор, акай,
Аңдыган карак болбоңор, ака?

Гүлсана ушинтип сурап турду. Ошондо чал калмак силер үндөбөгүлө. Жалгыздын карындашы бар деген эле. Ошол ушул экен. Кокустан бирин копол сүйлөп койсон, бизди өлтүрөт. Бул акасинан кыйын деп уккам. Мен өзүм жооп берейин дейт.

– Ит ичпестин ыстык көл, үкай,
Ыстык көлдөн келебиз, үкай,
Көрсөк айтып беребиз, үкай.
Журт кыдырган кожобуз, үкай,
Эл кыдырган молдобуз, үкай,
Каракчы көрсөк чочуйбуз, үкай,
Касалди көрсөк окуйбуз, үкай.
Суусунуң барбы ичели, үкай,
Ат оттотуп түшөлү, үкай.
Андай жигит көрбөдүк, үкай,
Мындай жигит билбедик, үкай.
Сураган жогун табылсын, үкай,
Кожолор сөзүң габ урсун, үкай.
Туш-тушувдан карасак, үкай,
Туйгун сырын бар окшойт, үкай.
Мейил кылып карасак, үкай,
Беш көкүлүң көрүнөт, үкай.
Кыйасы кылып карасак, үкай,
Кыз сыпатың бар окшойт, үкай.
Көрмөккө болдум кумардай, үкай,
Үнүң ичке улардай, үкай.
Кызга окшойсуң мында кел, үкай,
Кылчандабай ылдам кел, үкай.
Жашка окшойсуң мында кел, үкай,
Жалтандабай ылдам кел, үкай.
Мингениң кара ат газ мойун, үкай,

Жышар жыттуу саз¹ мойун, үкай.
Гүлсана окшош түрүн бар, үкай,
Күкүк куштай үнүн бар, үкай.
Белгилүү кара бөркүн бар, үкай,
Бек кызындай көркүн бар, үкай.
Кара бара бөркүн бар, үкай,
Кан кызындай көркүн бар, үкай.
Тонунда тогуз садап² бар, үкай,
Өзүндө толук адап³ бар, үкай.
Арканда алты садап бар, үкай,
Акылдуу сенде адап бар, үкай.
Кызга окшойсуң мында кел, үкай,
Кылчандабай ылдам кел, үкай.

Гүлсана шондо буга катууланып тийбесем бол-
бойт экен деп:

Кара кан уулу Кантемир баатыр –
Мен болом, капир.
Беш кожо келет деп турсам, капир,
Беш каракчы окшойсун, капир.
Төрт кожо келет деп турсам, капир,
Төрт каракчы окшойсун, капир.

Айдың көлдүн бытпылдык,
Майлап келген окшойсун.
Жаналидей акамди
Жайлап келген окшойсун.
Эки колун капшырып,
Байлап келген окшойсун.

Байласан күчүн көрөйүн, капир,
Баариндин каның төгөйүн, капир.
Кылычты колго алайын, капир,

---

¹ Ñ à ç – ñ í ó í , é ó í é à è è ø é á í .

² Ñ à à à ì – ñ á á á ì .

³ À à à ì – à á á ì .

Башыңды кесип салайын, капир.
Илачин куштай жетейин, капир,
Ыргыта сайып өтөйүн, капир.
Карчыга куштай жетейин, капир,
Каңтара сайып өтөйүн, капир.
Силер бешөө, мен жалгыз, капир,
Кутулбайсың энди алыс, капир.
Силер койдой, мен – бөрү, капир,

Казылат жолдо кең гөрүң, капир.
Бешөөбүң мышык, мен – кабан, капир,
Акамдан артык мен палбан, капир.
Уктуңар беле атымды, капир,
Гүлсана баатыр данкымды, капир.
Тосуп чыктым жолунду, капир,
Көрөсүң энди сонунду, капир.
Найзалап тешем боорунду, капир,
Курутамын шорунду, капир, –

деп качырып Гүлсана ат койду. Калмактар тыркырап шашып, ырандан каны качып, жалдырап жалынып турган жери:

– Сабыр кылың сазданып, үкай,
Качырбаңыз камданып, үкай.
Тооба кылып турабыз, үкай,
Кечилер бекен гүнабиз¹, үкай.
Айласын кандай кылабыз, үкай,
Жамгырдай жашты куйабыз, үкай.
Өлтүрсөң мойун сунабыз, үкай,
Өксүп ыйлап турабыз, үкай, –

деп калмактар жалынып кирди. Бир маалда Гүлсана тиктесе, калмактар акасинин сырга көк жорго сун жетелеп келе жатат. Жалгыздын ак олпогун бөктөрүп, кушуну колуна кондуруп алган. Гүлсана ойлонду. Буларды коркутуп айтсам качып кетпе-

---

¹ Ἄ ό ί ά ά έ ς – έ ζ ί °° ά ζ ς.

син, алдап туруп өзүмдү таанытпай сурайын деп амалданды:

Жанали менин душманым, акай,
Жалгыздын минген Сырга көк, акай,
Кайдан кармап келесиң, акай?
Жалгыз кийген ак олпок акай,
Кайдан алып келесиң, акай?
Жалгыздын кушу ак шумкар, акай,
Кайдан кармап келесиң, акай?

ЧАЛКАЛМАКТЫН ЖООБУ:

Жаныңа жакын баралы, үкай,
Ыстык көлдүн аралы, үкай,
үч бутунда чидер бар, үкай,
Көк жорго жүргөн бош оттоп, үкай,

Мындан тутуп келебиз, үкай,
Таанысаң сага беребиз, үкай.
Жакасы алтын ак олпок, үкай,
Койгон экен бөктөрүп, үкай,
Мындан алып келебиз, үкай,
Таанысаң сага беребиз, үкай.
Алтын жагоо ак шумкар, үкай,
Баскан экен газ тутуп, үкай,
Мундан кармап келебиз, үкай,
Таанысаң сага беребиз, үкай,

Бул жоопко Гүлсана ойлонуп турду. Булардан сөз сурабай майып кылсам акамдин кайда экенин билбей каламын деди. Өзүнү душмандарга таанытпай мындайча айтты: – Жалгыздын ат, тонунун мага кереги жок. Кара кан уулу Кантемир мен болوم. Жалгыз карындашы Гүлсананы бер десем мага бербей жүрөт. Оун кушунун мага кереги жок.

Чал калмак айтат: – Ошол жалгыздын карындашы Гүлсана кимибизди жактырса, ошонубуз эр болобуз деп кетип бара жатабыз.

Гүлсана айтат: – Белес жакта беш үй бар. Беш үй менин айылым. Төмөн жакта төрт үй бар. Жанали жалгыздын айылы ошондо барып түшсөнөр. Энди кайыр кош! – деп Гүлсана ат ойнотуп чыгып кете берди. Барып койчусунун кементайын кийип, четин тайагын колуна алып, чачын түрүп куур тебетейдин алдына тыгып койду. Бутунда чокой, үстүндө какма чепкен. Кара кырдын жонуна кой жайып тура берди.

Жалгыздын атын жетелеп, кушун кондуруп келаткан беш каракчы койчуманга кездешип калды. Жанали жалгыздын үйү, айылы кайсы деп сурашты. Койчуман: – Белестеги беш үй Кантемир баатырдын үйү. Карындашыш бербейт деп Жалгыз менен катуу душман. Энди келип үйүнө түштү. Төмөнкү төрт үй – жалгыз Жаналинин үйү. Сулуу кайлыгы бар. Гүлсана карындашы бар. Эки күндөн бери жалгыздын да-реги жок. Душманы Кантемир ону каерде болсо да тутсам деп издеп жүргөнүн угамын. Бул койлор жалгыздыкы. Жалгыз да келип калар – деди.

Беш калмак айылга түштү. Айылдагы балдар атын алып, алтын эшик ак өргөгө киргизишти. Отту улуу беришти. Койчу шашып койду короого айдап келди. Калмактарга бир кой сойуп отургузуп койушту.

Калмактар гөш жеп жатышканда Гүлсана тыштан шыкаалап карады. Олор жалгыздын кырмызы кытай жоолугуну жакшы дешип биринен бири талашып колдорун аарчышат. Полот кездиги менен гөш кесип мол отурушат.

Ак олпогуна бирөөбү жамбаштап жатат. Гүлсана буларды көрүп жүрөгү өрттөнүп кетти. Калпагын бириден бири талашып калышат.

Гүлсана чоң үйгө жеңесинин үстүгө барат. Калдагач эч нерсе менен иши жок оокат жасап отурат. Гүлсана чыдай албай: – Бизди Жапар – кудай урган окшойт, жеңеке – дейт.

Акамдин полот кездигин, жеңай,
Кармаган Адам куунаган, жеңай,
Темирди суудай туураган, жеңай,
Гөш туурашып жеп турат, жеңай.
Жанакы келген беш мейман, жеңай,
Беш кожо келди деп турсак, жеңай,
Беш каракчы турбайбы, жеңай.
Төрт кожо келди деп турсак, жеңай,
Төрт каракчы турбайбы, жеңай.
Бир күндүк конок деп турсак, жеңай,
Бүркөлгөн конок турбайбы, жеңай.
Кудайы конок деп турсак, жеңай,
Куураган конок турбайбы, жеңай.
Караңгы конок деп турсак, жеңай,
Каткан конок турбайбы, жеңай.

Айдын көлдүн бытпылдык, жеңай,
Майлап келген турбайбы, жеңай.
Жаналидей жалгызды, жеңай,
Жайлап келген турбайбы, жеңай.
Ашыккандан биерге, жеңай,
Жетип келген турбайбы, жеңай.
Жалгыз акам башыны, жеңай,
Кесип келген турбайбы, жеңай.
Бири көөп сени алат, жеңай,
Бири кууп мени алат, жеңай,
Бизге күйүт шул салат, жеңай.
Түгөткөн окшойт омурду, жеңай,
Көрөбүз окшойт сонунду, жеңай.

ЖЕҢЕСИ КАЛДАГАЧ АЙТАТ:

– Мен ойлонуп армандай билдим,
Жеңилдик кылба жанымдай, синдим.
Ачувуң келсе ичинде тургун,
Кызматыңды билдирбей кылгын,
Жеңендин ичин күйдүрбөй тургун.
Баралык жылга төрүндө, синдим,

Сүйлөшүп жалгыз жөнүндө, синдим.
Түшүмдө көргөн шумдукту, синдим,
Көрдүк окшойт өнүмдө, синдим.

Шумкарым качкан колумдан, синдим,
Табылган кайтып жолумдан, синдим.
Өлтүргөнү жалгандыр, синдим,
Жалгыздын жаны калгандыр, синдим.
Эс овдарып өлдү деп, синдим,
Ашыгып бизге келгендир, синдим.
Калдагач менен Гүлсана, синдим,
Биз алабыз дегендир, синдим.
Акаңдин ак албарс кылыч жарагы, синдим,
Ак ише толгон арагы, синдим.
Көк албарс кылыч жарагы, синдим,
Көк ишеде арагы, синдим.
Көтөрүп кирип баралы, синдим,
Көп арак берип мас кылып, синдим,
Дарегин таап алабыз, синдим.
Алам деген каракка, синдим,
Койдой кыргын салабыз, синдим.
Кабыргасын сөгөбүз, синдим,
Канын жерге төгөбүз, синдим.
Омурткасын сөгөбүз, синдим,
Окшотуп канын төгөбүз, синдим.

Гүлсана менен Калдагач экөө кеңешти. Кеңешин токтотуп, арактарын көтөрүп, оң жагына карап күлүп, сол жагына карап ыйлап кирип келишти.

– Жалгыз ууга кетип келбей калды. Келип калар, жай отуруп ичелик – дешти.

– Ичелик, жакшы болот, – дешти каракчылар.

Калдагач жеңеси куйуп берди, Гүлсана касагүл¹ болуп сунуп турат. Калмактар алагүү болуп кызып калышты. Бир пийалага пал² куйуп жаш

¹ Ё апа а о ө – оаі ааа.

² і а і – аае, апае.

калмак менен жеңеси үчөвү ичип атышты. Аракты төрт калмакка айабай беришти. Чал калмак мас болуп эсинен кетип, оолугуп Гүлсанага карата ырдайт:

– Ээ жан айым Гүлсана,
Энди биздик болсоң аа.
Жаним деймин Гүлсана,
Жазман болдум мен сага.

Жакыныраак келсең аа,
Каканайым Гүлсана.
Кашкайып карап күлсөң аа,
Кадырданым болсоң аа.
Ак көйнөккө толгонсуң,
Айланып кетей Гүлсана,
Азыр биздик болгонсуң.
Көк көйнөккө толгонсуң,
Көзүңдөн кетей Гүлсана,
Көрүнөө мендик болгонсуң.
Аллас¹ төшөк салсаң аа,
Айкалышып калсаң аа!
Белден төшөк салсаң аа,
Бир кучаглап алсам аа!
Кумарымдан кансам аа!
Курбум болсоң Гүлсана,
Оң колунду сунсаң аа.
Ойноп алсак курсан² аа.
Жани дилим Гүлсана,
Жакындашып сүйсөм аа!

ГҮЛСАНА АЙТАТ:

– Жаним деймин чал баба,
Таним деймин чал баба.
Келсең дайар биз мына –

---

¹ А ө ө а ъ – аөөа ъ.

² Ё о ъ њ а і – ёо ъ њ а і.

Күйөр оттой ич жана.
Көйнөк кийдим гүл жака,
Келиң баба биз жакка.
Болбон бизден сиз капа,
Алийар баба, алияр.

Нөөбат келди жутсаңыз,
Биз дайарбыз кучсаңыз¹.
Ак көйнөккө толгомун,
Азыр сиздик болгомун.
Көк көйнөккө толгомун,
Көрүнөө сиздик болгомун.
Көйкөлүшүп бир жатсак,
Төшөк салып койгомун.

Чал калмак ашыгып Гүлсананын бармагын баса кармады. Гүлсана силкип жиберсе, арак отко төгүлүп, чалдын сакалы куйкаланып калды. Гүлсана ыргып чалдын мойнуга минип алып, женесин чакырат: – Илинген төрдө ак албарс, жеңе, ак албарсты алып кел, жеңе.

Женеси албарс кылычты алып кирди. Бул капирдин бир көзүндө өөнү бар, бизди алмакта көөнү бар – деп бир көзүн ойуп таштады. Бутуну, колуну, кулагыны кесип, бутаган теректей кылып салды. Шунда чал калмактын айтканы:

Бир көзүмө бир көзүм
Жетпей бекен, Гүлсана.
Бир көзүмдүн оокаты
Өтпөй бекен, Гүлсана.
Бир колума бир колум
Жетпей бекен, Гүлсана.
Кар² кулактын оокаты
Өтпөй бекен, Гүлсана.
Таза адамдар садага

---

¹ Ё ó ÷ ñ à ¢ ù ¢ – ёó÷аёóапа¢ù¢.

¹ Ё à ð – à¿é°é.

Кетпей бекен, Гүлсана.
Бир колума бир колум
Жетпей бекен, Гүлсана.
Чолоктордун оокаты
Өтпөй бекен, Гүлсана.
Эки колдуу садага
Кетпей бекен, Гүлсана.
Бир бутума бир бутум
Жетпей бекен, Гүлсана.
Балдактуунун оокаты
Өтпөй бекен, Гүлсана.
Эки буттуу садага
Кетпей бекен, Гүлсана.

Сулуу тотум, Гүлсана,
Жаксаң отуң, Гүлсана.
Төшөгүң сал, Гүлсана,
Жетелеп бар, Гүлсана.

– Жеңе, мунун бир көзүндө өөнү бар, бизди алганга көөнү бар – деп, бир көзүнү дагы алып ыргытып жиберди. Кул болушка көөнү бар, кулагында өөнү бар – деп, кулагын дагы кесип ыргытып жиберди. Колтукташка көөнү бар, колунда дагы өөнү бар – деп, колун дагы кесип ыргытып жиберди. Мурнкудай көөнү бар, бул бутунда өөнү бар, жеңе – деп, бутуну дагы ыргытып жиберди. Кескен момуктай кылып жаткырып койду. үч калмакты үч жерде башын кесип таштады. Жаш калмакты секин башына суу куйуп ойготуп, эсине келтирип алды. үч калмакты үч жерге башын кесип койгонун көргөздү. Чал калмакты бутаган теректей кылып жаткызганын көрсөттү. Сени да ушулардай кылып өлтүрөлүкпү же акемди таап бересинби – деди. Жаш калмак: – Мен акмак, мен акаң менен кыйаматтык дос болгомун. Мынакей акаңдин шамшары, мынакей акаңдин кытай оромолу – деп белгилерин көрсөттү. Өлөң менен ороп, кырчын менен бекитип, карагат-

тай көзүн каргалар ойбос кылып, куралаттай көзүн кузгун ойбос кылып бекитип келдим. Акаң шондо дуба айтты, дуба айтканда шуну айтты:

Кой ичинде беш серкем бар,
Төрт серкемди төрт калмакка сойсун,
Жаш серкемди кой башына койсун.

Төрт серке – төрт калмак, жаш серке – жаш калмак, акамдин сөзү ушул деп тапты Гүлсана. Чал калмакты орого салып күм төгүп туруп, башын кесип алды. үчөвү үч ат минип жалгыздын өлгөн жерине жөнөп кетишти. Баратышып эригип Калдагач кайрылып, Гүлсанага сөз айтат:

– Узаккы жолго эриктик, сиңдим,
Убайым тартып зериктик, сиңдим.
Ат жарышып кетели, сиңдим,
Айдың көлгө жетели, сиңдим.
Ээн чөлдөн өтөлү, сиңдим,
Эртелеп көлгө жетели, сиңдим.
Энишип ойноп кетели, сиңдим,
Күн тийбес сайдап өтөлү, сиңдим.
Күзгүдөй көлгө жетели, сиңдим,
Күрөшүп ойноп кетели, сиңдим.
Ойнойлук да күлөлүк, сиңдим,
Ойноп довур сүрөлүк, сиңдим.

ГҮЛСАНА ЖООП КАЙТАРАТ:

– Ашуву бийик жер керек, жеңе,
Сага азамат жигит эр керек, жеңе,
Аңгеме күлкү не керек, жеңе.
Капталы токой жер керек, жеңе,
Сага кара мойло эр керек, жеңе.
Капталы бийик жол менен, жеңе,
Жүрүп кетпаратамын, жеңе.
Канатымдан кайрылып, жеңе,

Күйүп кетпаратамын, жеңе.
Кабыргамдан бүктөлүп, жеңе,
Кыйрап кетпаратамын, жеңе.
Жалгызым акам эсимде, жеңе,
Ыйлап кетпаратамын, жеңе.
Алдымда атым жорголоп, жеңе,
Армандуу жашым шорголоп, жеңе.
Күлүгүм турбай ойдолоп, жеңе,
Күйүттүү жашым шорголоп, жеңе.
Кандай, кандай сүйлөйсүн, жеңе,
Ангеме күлкү тилейсиң, жеңе.

Кандай сүйлөп барасың гаш болгондой,
Арак ичип, бозого мас болгондой.
Астыңкы эрдин эгерге каш болгондой,
Үстүнкү илап чокойго баш болгондой.
Кекиртегиң кетменге сап болгондой,
Чоң өңгөчүн чоорго кап болгондой.

Ачуусу келип Гүлсана кабагын бүркөп жеңесине алай тиктеди. Аз гана жүрүп ит ичпестин ыстык көлгө жетти. Караса жаш калмактын өзү айткандай өлөң менен ороп, кырчын менен бекитиптир. Бир чапанын айкынынан астына таштап, бир чапанын үстүнө жааптыр. Гүлсана көкүрөгүн басса, көкүрөгү дүкүлдөп турат. Тамырын кармаса, жан серек болуп кагып турат.

Гүлсана ыстык көлдү айланып, кудайдан тилеп ыйлайт. Көлдү айланып, жаратканга сыйынып келди. Келсе жалгыз үшкүрүп, катуу уктап калышмын – деп отурат. Эс токтотуп тиктесе, кайлыгы Калдагач, карындашы Гүлсана, досу жаш калмак турат. Жалгыз: – Досум, сен айтканыңда турган экенсиң, карындашымды кашык кара сууга нике кыйып бермин – деди. Жаш калмак: – Гүлсана сенин карындашың болсо, менин дагы карындашым, элде кыз жокпу – деп таарынат. Куп! – деп досуну башка жерден үйлөп, экөбү максат-муратыга жетишет.

ТҮШҮНДҮРМӨ СӨЗДҮК

- Авла* – пайдалуу, артыкча, түзүк деген мааниде.
Аганыга – алганына.
Адаптин – адептин.
Адис – кыл.
Азалтан – эселтен.
Азбарайи – жараткан эгем.
Актам – азанды биринчи айткан сопу адам делет.
Алакат – аракет.
Алал – адал.
Алам – ичи күйүү.
Алва – калба.
Али – кечинде кечирээк.
Аллас – атилес.
Амал – эрте жаздагы табияттын ойгонушу.
Амирвар – өкүм, башкаруучу, жаратуучу.
Ар – күч, ал.
Ар вак – ар убакта.
Аракет – аракет.
Ариет – ар-намыс.
Ариптигин – 1) атаандаш; 2) душман.
Арк – сепил, хандыктын тосулган коргону.
Асал – бал.
Асам – кайыр.
Аттар – майда-чүйдө буюмдардын кыдырып сатуучу.
Аттаричи – майда-чүйдө сатуучу чекене соодагер.
Ашилла – ыр, өлөн.
Ашина – жолдош, көңүлү жакын киши.
Бааз – кээ бир, кез-кез.
Баар – эрте жаз.
Бадан – дене бой.
Бакыл – ичи тар, сараң.
Балаа – кырсык, балакет, бактысыздык.
Балаган – айласын тапкан деген мааниде.

Баңги – зөөкүр, ээн баш, нашакор.
Банда – пенде, киши.
Банди – жакын.
Бант – байлануу, көзүн кароо.
Бант – жогору даражалуу.
Бап – жарашкан.
Бапасыз – пайдасыз деген сөз.
Барака – береке.
Бардам – оокаттуу, оокаттуулугуна сыймыктанган деген сөз.
Бардаш – чыдап туруу.
Бардаш кылбай – кенебей, камырабай.
Барк – барк, барктабай деген мааниде.
Бедеги – ал-күчү, бедели.
Бедиаван – куу чөл.
Бел – бакса дубалчылардын кичинекей темир күрөгү.
Бина болу – жаралуу.
Бугунуга – муунуна.
Бурдувду – абийиринди.
Бээр – эрте жаз.
Вайран – кыйроо, уроо.
Вапасы – түбөлүксүз, токтоосуз деген мааниде.
Вафа – пайда деген мааниде.
Газанда – зыяндуу курттар, чаяндар ж.б.
Галава – аңгеме, жаңылык.
Галба – жаңжал, чыр.
Галба – түйшүк, чатак.
Ган – кан.
Гани – кени.
Гап – кеп, сөз.
Гаргар – бозо сатуучу.
Гаиш – кыжалат, көңүл айтуу.
Гашыма – жиниме тиет.
Гашымды – ачуумду.
Гезген – кыдырган.
Гиларс – алчанын бир түрү.
Гөмуш – сүттүү уй.
Гөш – эт.
Гүзүр – кыйын, үстөмчүл.
Гүлангир – бекер койкондоп басып жүрүү.
Даана – жалгыз.
Дабгир – айла деген мааниде.

Даки бердин – өтө азап бердин, алсыраттын.
Далпараң – көк таш, дары ордуна колдонулуучу ачык таш.

Дам – аптап, жел жүрбөй күндүн ысышы.

Дангана – бир нече адам уюшуп мал союп алуусу.

Дар – оюн көргөзүү үчүн тартылган зым. Чыгышта чоң өнөр катары саналган.

Дар – өрөөн.

Дарча – коргондон там аркага чыкчу кичинекей тактай эшикче.

Дарчы – бийикке тартылган зым үстүндө ойноону кесип кылган адам.

Динар – ажар, сулуулук.

Довур – доор.

Дөөпараз – кем акыл.

Дубалга – туулга. Акындын өз оозунан жазылып алынган материалда ушундай берилген.

Дура – селделик ак кездеме.

Душ – желек, таяк болот деген мааниде.

Дынар – көрк, сулуулук.

Жаандам – көйкап деген мааниде.

Жаанди – дүйнөнү.

Жазайир – Алжир.

Жак – май.

Жака – жеке, жалгыз.

Жаңчы – карман, жоокер.

Жезиттер – жөөттөр, еврейлер.

Жигар – тууган, боор.

Жуда кыйын – өтө кыйын.

Забил – жугуштуу дарт.

Загара – мака жүгөрүдөн салынган бозо.

Зала – зыян.

Замбар – самбал.

Заңги-баба – уйдун пири.

Заңгир – конгуроо.

Зар – алтын

Зар – төмөн, ылдый.

Заргар – зергер.

Сардар – башчы.

Габдан – сеземел.

Зоокат – сөз.

Зына – айып, жамандык.

Ила – айла, амал.
Илаажи – айла, чара, амал.
Илап – эрин.
Илбетемин – таратамын.
Илладир – амал, айла, ыкма.
Инаже – Назарбайдын аялынын аты.
Кава – мусулмандардын Мекедеги сыйынуучу жайы.
Кагым – көз каранды.
Кадыр Алла – кудайдын бир аты.
Казапты – жабырчылыкты деген мааниде.
Кайитат – кейитет.
Кал – таз.
Калдардин – таздардын.
Калит – кулпу.
Калла – баш.
Кам – ийленбеген, чылгый.
Кам – кем (жыйноочу ушундай жазган туура эмес жери бар)
Камар – кемер.
Камига – убагына
Кан – кен деген сөз.
Кана – үй, там, имарат.
Кар – дүлөй
Кара – бара-кара тармал көрпө.
Кара – кишинин аты.
Каримин – берешендигин, боорукердигин, ак көңүлдүгүн
Кароомат – керемет.
Касал – оору.
Касми – кесип.
Касми – мүнөз.
Катта – чон.
Каш болуу – капа болуу деген мааниде.
Кашак – сокур.
Кеспуруш – көталакы.
Кия – чөп.
Көөнө – эскирген деген мааниде.
Кулп – ачкыч.
Курбу – калдайган таштын далдаасы.
Куткун – куюшкандын эрге улашкан боосу.
Кыжыл – кыжалат, капа.
Кэлэр – келемиш.
Кэлэч – келеш.

Кэр – дүлөй.
Кэрэвэт – керebet.
Лала – кызгалдак.
Лөлү – мусулмандашкан цыгандар.
Майин – сылык.
Майкабак – календер, дубаналардын жип менен асып алган идиши.
Маккам – бек, мыкты, бышык.
Макан – мекен.
Макүр – арам.
Мардандайт – сүйүнөт.
Мастан – жомоктогу желмогуз кемпир.
Мискар – зергер, мисс калайчы.
Мискин – дубана.
Мовут – ноту.
Моймун кучпады – мойнумдан кучактабады деген мааниде.
Мусалла – мейиз менен жийдеден жасалган ичимдик.
Мээлүү – маанилүү, жагымдуу.
Мэкэм – бекем.
Мээнетке – ооруга деген мааниде.
Наадалбайт – өспөйт, жогорулабайт.
Набы – залалы, зыяны.
Назир Бер – кудаанын жолуна деп атаганыңды бер деген мааниде.
Накуста – тарбиясыз, акылсыз, жетесиз.
Накшы – сайма, чийме, кооздук.
Нап – жакшы деген мааниде.
Нас – навай деген сөз.
Нафти – кымбат баалуу кездеме.
Ноот – суу топтолушу үчүн жасалган тосмо.
Нөөват – кезек.
Орозгер – тапкан-ташыганы жөнүндө айтылып жатат.
Өл отун – суу отун, ным отун.
Өлчүлүк – жаан-чачын.
Пайыңбы – согончок тарамыш.
Пак – таза.
Пал – тосмо, бөгөт.
Палек – коон, дарбыздын сабагы.
Палит – ыплас, булганч.
Панда – пенде.
Пар – жүн.

Парак – калбыр, элек деген мааниде.
Парда – сабырдуулук, токтоолук деген мааниде.
Пардам – көмөк керсөтүү деген мааниде.
Пари – куштун жүнү.
Пармана – көпөлөк.
Пас – төмөн, ылдый.
Пас тартат – ылдый карап жол тартат деген мааниде.
Пасан – тараза ташы, теңдегич кадак.
Пасындыр – тура болот.
Каптар – көгүчкөн.
Патир – нан, той-ашка атайын даярдалган кооздолгон нан.
Пашайы – сайма салынган, пахтадан токулган кездеме.
Песир – писарь, катчы.
Печел – бытмай, жүүнү бош.
Питина – саран.
Пом – үкү.
Пор – акиташ деген мааниде.
Пул – акча.
Пурка – түрдүү.
Пурсат – убакыт, мөөнөт.
Пэрперэк – көпөлөк.
Раат – пайда
Распа – уятсыз, адилетсиз, намыссыз.
Саба – кичинекей канаттуунун түрү.
Сабил – чоң, зор.
Савлати – көркү деген мааниде.
Савлати – көркү.
Садат – кыздар көкүрөккө тагынчу кооз жасалга.
Сакыларда – кайырлуу адамдар.
Сапкан – Кавказ курма.
Сара – эң жакшы.
Сатаң – короздонуп кийинген адам, стилияга.
Соно – чиркейдин түрү.
Стампил – кездеменин түрү.
Сыйра – баштан аяк.
Сынч – имараттын ички жыгач каркасы.
Сыпайы – желдет.
Сэвлэт – сөөлөт.
Сэтэң – короздонуп кийинген.
Тагаң – таекен.

Тагима – астымда.
Тагы – тоосу.
Такылет – дүйнөнү кармап турган төрт элемент
Талап – бетке сүртүүчү боёк.
Тана – дене.
Тана – макул.
Тана – эң биринчиси, башкысы.
Танга – денеге.
Тарк – кечүү, дүйнөсүнөн кечип салуу.
Ушар – сак бол.
Хэм – бүт.
Чарбадар – малчы.
Чаркар – мал сарай.
Чарчы – эркетерге белге байлап жүрүү үчүн жасалган жоолук сымал буюм.
Чарыяр – төртөө.
Чинек – пахта терүүдө күндүк жумушка төлөнчү акы.
Чолпон-Ата – койдун пири.
Чуут – жеке өзүнө гана пайда издеп жашаган адам.
Чымбай – жердин аты.
Чырыч – желим.
Шагдам – көңүл көтөрүңкү, курсант, кубаттуу.
Шакак – шакек.
Шарибин (Шариф) – эң жогорку, өтө кең пейил, өтө тектүү (Мухамбеттин уруктары) делет.
Шарим – уят-сыйыт.
Шилен – көп даярдалган тамак деген сөз.
Шилен – элге берилүүчү арбын тамак.
Шырваз – сүт эмди козу.
Бнтылганы – жулунганы, тап бергени.
Браат – жыргал болор деген мааниде.
Элан – кабар.
Этегинде – аягында деген мааниде.
Яхна – суутулган көк чай.

Сөздүктү түзгөн К. ДАУТОВ

М А З М У Н У

Ыр	6
Ырдаймын	7
Айт, айт десе	8
Күн	10
Жер	14
Аккан суу	19
Шамал	29
От	32
Адамзаттын балдары	39
Адам	44
Адамга берген өнөр ила	51
Напси	57
Эр жигитке сын	59
Болоор жигит	62
Болбос жигит	63
Жигиттик	65
Баатырдык	71
Марттык	72
Аялдын жакшысы	72
Аялдын жаманы	74
Жакшынын жакшы билет сымбатын	76
Жакшы кыз	79
Өзү каар, тили заар кыз	81
Бузук	82
Ушакчы	84
Жалганчы	86
Ач көз	88
Питина	90
Желөпкө	92
Келесоо	93
Мадалы ажыга	95
Сук молдо	97

Сопу	98
Эмчилерге	99
Алдамчы эшен	100
Качкан эшен	102
Эмине бар бул жерде?	103
Сенин сырың соодагер	109
Мисал үчүн	110
Калыстык жөнүндө	122
Ажал	125
Пайгамбарлар жана олуялар кысасы	129
Пайгамбарлар жана саабалар (2-варианты)	135
Дүйнө сен	140
Жар жыгылса суу бөгөйт	151
Октобой мерген аталбайт	163
Болот	170
Болбойт	175
Төмөн, төмөн, төмөн бар	178
Дүргө жетмек кайдадыр	187
Тескейден шамал тербенбей	197
Мөмөлүү дарак көгөртсөн	200
Бир ооз кенеш	202
Жакшы экен	203
Турбайбы	209
Менен	222
Деген	227
Эмеспи	232
Чери жазылат	236
Ынтымактуу эл	248
Кыргыз элинин чечими	251
Жырткычтар	254
Бул куштардын санаты	258
Атасынын санак ыры	260
Бул дүнүйө бейбапа	265
Кара башыл эчки	267
Пада баккандагы ыр	269
Сары байда жүргөндөгү ыр	271
Жетим кыз	274
Жетим	276
Жыйындагы биринчи ыр	277
Кайрылуу	278
Дыйкан казыга сын	279
Казыдан келтек жегенде	283

Залим хандар азабы	285
Бообектен чыккан беш бала	290
Кангелди	297
Чомо баатырды жоктоо	299
Сүйүүнү сүйүп ырдадым	301
Сулуу кыз	302
Гүл кыздар	305
Өзгөчөм	308
Беш көкүл	310
Аксаргыл	311
Кош алма	312
Алтын	313
Сизди көрдүм	315
Балдызжан	316
Коноюн	317
Ичтеги дартты айдасак	317
Меней	317
Ашык жар	319
Самаргүл	322
Актартип	324
Мөлмөлүм	332
Гүлайым	336
Лөлүкан	340
Арзыкан	350
Мырзайым	353
Карай көз	357
Акжылдыз	358
Буракжан	362
Гөзал кыз	365
Дилварим	367
Акдилвар	369
Акжайнак	372
Барнайым	373
Жашамал жигит, жаш келин	377
Кулмурза менен Аксаткын	382
Биздин күч	396
Ырымдын аты – өктөбүр	397
Ленин тууралуу ыр	398
Маккамбайдын каргышы	399
Көр деп айтат ким мени	401
Сталин	402
Басмачы	402

Мактайм шандуу үн менен	408
Барпылыгым бекермин	408
Кызыл аскер	409
Каналда иштегендерди көргөндө	411
Ыр дегенде өлөмүн	412
Уруум кайсы, өзүм ким	412
Ашыглыкты айткандар	415
Токтогул жөнүндө ыр	418
Таарыныч (I варианты)	428
Таарыныч (II варианты)	431
Калмырза	434
Барпынын Фрунзеге келиши	434
Барпы жазуучулар союзунда	436
Мен көргөн күндөр	440
Узатуу	449
Садагалар баргыла! (I вариант)	451
Жер үстүндө күйгөн от	454
Атасы аскерге кетип, энеси өлгөн жетим кыздын арманы	455
Баатырларым, келгиле!	459
Барпынын арман казалы	462
Бала күйүт санаты	471
Герез-керез	485
Бурулум	487
Жаз, кызым!	488
Күнүм	488
Көз	490
Жанали жалгыз	491
Түшүндүрмө сөздүк	529

Адабий-көркөм басылма

«Залкар акындар сериясы»

БАРПЫ АЛЫКУЛОВ

11-том

Т ү з г ө н: *Кадыркул Даутов*

Техн. редактору *Жусупбекова А.*

Корректорлору: *М. Касымгелдиева, А.Аалиева*

Компьютердик калыпка салган *Абдыкалыкова А.*

Терүүгө 04.05.16. берилди. Басууга 25.06.16 кол коюлду.

Форматы 84x108^{1/32}. Көлөмү 33,75 басма табак.

Нускасы 600. Заказ 03.

«Басма-полиграфиялык комплекс «Принт Экспресс» ЖЧК
басмаканасында басылды

Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Профсоюз к. 49.